

JÓKAI ÖSSZES MŰVEI

JÓKAI MÓR ÖSSZES MŰVEI

JÓKAI MÓR ÖSSZES MŰVEI

Szerkesztő
NAGY MIKLÓS

REGÉNYEK

6.

JÓKAI MÓR

EGY MAGYAR NÁBOB
(1853—54)

II. KÖTET

AKADÉMIAI KIADÓ, BUDAPEST 1962

Sajtó alá rendezte
SZEKERES LÁSZLÓ

Lektorálta
FABIÁN PÁL
MOLNÁR JÓZSEF

© Akadémiai Kiadó, Budapest 1962

Printed in Hungary

XIV. VÁRATLAN FORDULAT

Egy hónap múltán ismét Pozsonyban találjuk Kárpáthy Jánost, most már haragszik érte, ha Jancsi úrnak szólítják.

Mind kívül, mind belül nagy változásokon ment át a nábob; termete annyira megcsappant ez idő alatt, hogy elébbi öltönyeit nem viselheti a nagy bőség miatt, arcáról elmúlt a lázas veresség, szemei körül a mámoros pöffedés; az emberekkel komolyan beszél, közügyek, nemzeti vállalatok után tudakozódik; jószágaira tanult, becsületes tisztviselőket keres; a dorbézoló multságokat kerüli, az országgyűlésen okos, értelmes beszédekert tart; senki sem tudja elképzelni, mi lelhetett őt egyszerre.

Egy kedves embere van, Kiss Miska, ezzel jár minden nyilvános helyre; sokszor találkoznak Abellinóval, s ilyenkor a nábob és a pünkösdi király egymásra néznek, elmosolyodnak, összesúgnak, valami tervök lehet Abellino ellen, valami multságos, dicsőséges tromf a koporsóküldésre; még most a fiatal rouék az ő rovására nevetnek, bár az öregek nem mindennütt találják is multságosnak az unokaöcs ötletét, de majd mindjárt nevetni fog minden ember Abellinón, ifja, véne kacagva fog rámutatni, mert számára olyan szerep készül a saját maga szerzette vaudeville-ban, mely nagymértékben képes leendő a közönség jókedvét felgerjeszteni.

Abellino két heti távollét után kétszeres hévvel látott félbenmaradt terve után. Értjük alatta a szép polgárleány ellen utézett hajhát.

A meghiúsult kísérletek csak növelték az ingert, s mint-hogy a cél megközelítése nehézségekkel járt, elnyerése sokkal becsesebbnek látszott. Végre az örjöngésig szerelmes kezdett lenni a leányba; nem a fogadás, nem a hiúság, nem a kérdés ösztönzé csupán, hogy őt elcsábítsa, hanem a legmakacsabb szenvedély, mely játszószerűl hivatott fel, s azalatt egészen urává tette magát. Érzé, hogy ha utána vész is, ha vagyona, jövője semmivé lesz miatta, bírnia kell e hölgyet, s tán boldogítani. Óh nem, ez nem szokásunk, hanem megittasodni szerelmétől, s azután látni őt elhervadni és mondhatni: „Én hervasztottam el!”

Ha lelke üdvét kellett volna cserébe adni e gondolatért, odavetette volna!

* * *

Boltay mester éppen kinn állt a kapujában, s hátratett kezében éppen úgy tartott egy kurta botot, mint-aki valami kutyára les, hogy azt meghajítsa.

A jámbor férfiúnak nagyon meggyűlt a fejfájása, amióta Fanny ügyébe avatta magát. A patvarba! szép provinciát választott magának. Egy filiszter, aki leányt őriz! Lehet-e ennél nevetségesebb figurát elképzelni? Mindig azt hiszi, hogy rászedik, és éppen akkor szedik rá, mikor nem hiszi; sem éjjele, sem nappala, felébred minden zörgésre; ha éjjel megmozdul az ablakredőny, már azt hiszi, a szerelmes csábító mászik be rajta, pedig az ugyanakkor kényelmesen sétál ki s be az ajtón, mely aranyai előtt megnyílik; minden virágbokrétát kifürkész, nem lopnak-e abban áruló jelt házába, s ugyanakkor saját kaputja zsebjében viszi haza a szerelmeslevelet; minden cselédje áruló, fű, fa ellene esküdött, mindig néz, és sohasem lát; óh, ezek a legmulatságosabb gúnytárgyai a divatköltészetnek, ha olvassátok a vidám Boccaccio Dekameronját, La Fontaine novelláit, akár De Cock Pált, számtalan ily mulatságos alakokkal fogtok találkozhatni, megcsalt, rászedett férjekkel,

bolonddá tett apákkal és gyámapákkal, kik őrt állanak az ajtó előtt, míg őrizetük tárgya kedvesével ott benn mulat, kik árnyék után futnak, míg a szerencsés kéjelgő furfangos terveinek kettős sikere van: őket meglophatni és kinevetetni; s egyúttal megtanulhatjátok azon általános előszeretetből, melylyel hasonló mulatságos olvasmányok fogadtatnak, hogy a költő sokkal háladosabb szerepet választ magának, ha a könnyelműség és az *édes blűnök* kerítőjévé szegődött, mintha hosszú pofát ölt, hogy morált prédikáljon, s a társadalom *fenéit* gyógyítgassa.

Boltay mesternek volt egy kis falusi jószága valahol a hegyek között; az első ijedségben odavivé el Fannyt, s nagynénjével együtt ott rejté el.

Ér is az valamit.

Árgusnak száz szeme volt, Danaé sziklatoronyba volt zárva; azért a korhelység gavallér istene, Jupiter mégis meglopta az őrizőket, s ha egyszer e nemes utánzó a görög istennek kitűzének egy nőt áldozatul, hiába töröd rajta a fejedet, *édes poétám*, miként szabadítsd azt meg; hiába adsz neki acélból jellemet, gyémántból erényt, valótlanságokat fogsz mondani, és nem segítesz rajta. Lődd le, vágd le, akaszd fel, pusztítsd el a csábítót, mert meg nem menekülsz tőle különben.

Már az első hétben megtudta Abellino, hogy hová rejték előle a leányt, s néhány nap múlva már egy, a házhoz tartozó cselédet kapott rajta Teréz, amint bizonyos gyanús külsejű levelet akart Fanny olvasókönyvébe lopni. Azt a cselédet rögtön elkergette Boltay mester. De azután mindennap új meg új hírre virradt; divatos urak jártak vadászni falusi laka körül, s ezerféle furfangot gondoltak ki, hogy oda bejuthassanak; majd átöltözött úri inasok ajánlkoztak egyszerű képpel kertésznek, majorosnak, de szerencsére Teréz kiismerte ravasz képeiket, s odacsukta az ajtóhoz sarkaikat; vén cigányasszonyok lopóztak az udvarra, ha észre nem vették, s mulatság-

képpen kivették a kártyán a tapasztalatlan leánynak, hogy belé egy rettentő nagy úr szerelmes, aki őt el is fogja venni.

Boltay mester ilyen dolgokat hallva naponta, dühös kezd lenni, mint kánikulában a bivaly. Dúlt, fúlt, szárnyű dolgokra készült, leüti a derekát, akit megkap! Igen, de nem lehet senkit megkapni. Az ellenség könnyű, mozgékony, tapasztalt, furfangos lény, ki nem fogy ki a leleményességéből, kinek nincs egyéb dolga, mint az ő rászédésén törni a fejét, míg ő ostoba legényével, Sándorral együtt buta, mozdulatlan állat, kik szarvakat növesztenek, hogy öklehessenek velök. Óh, e szarvak nagyra fognak nőni; ha egyéb ok nem volna is, mely Kárpáthy tervében kitartásra ösztönözze, magában elég leende az, hogy e parasztbüszke kézművesnek, ki elég szemtelen volt golyót cserélni vele, mely miatt ő most is nagyot hall, legérzékenyebb részére, éppen a szíve kellő közepére gázolhasson. Ez jobban fog a fickónak fájni, mintha odalött volna; azt mondhatni neki: „Nyomorult deszkafaragó! Íme, akit te bálványképül tartogattál magadnak, nekem mosolyköteles rabnőm, ki téged meg sem lát, midőn előtte térdelsz, midőn az idvességet ígéred neki, nekem lábaimhoz borul, s kezemet csókolja, hogy emeljem őt keblemre, s engedjem elkárhozni ott! Jó lesz neked akkor, majd ha ráuntam én!”

Nem ez-e az élet?

Boltay mester tehát nagy mogorván állt künn az ajtóban, midőn díszes úri hintó áll meg háza előtt, melyből éltes magyar urat segít leszállani a hajdú.

Az öreg úr nyájasan közelít Boltay mester felé, s hajdújának intve, hogy maradjon hátra, megszólítja a kézművest.

— Ez itt Boltay mester háza, uram?

A megszólított annyira el volt gondolkozva, hogy felelet helyett csak a fejével bólintott.

— Tán éppen magával az érdeemes mesterral vagyok szerencsés szólhatni?

Boltay mester még nem jött egészen helyre gondolataiból, s abban a képzeletben volt, hogy ez az úr most őt birkózni hívja.

— Igenis, én vagyok az, nem tagadom.

Az éltes úr mosolygott, karját a mesterébe ölté, s kitűnő szívességgel szólítá fel, hogy menjen be vele a házba, mert hosszú beszédök leend egymással.

A mester engedett a szónak, bevitte az urat legbelső szobájába, leültette, és maga eléje állt, hogy mármost beszéljen.

— Legelsőbb is — kezdé az éltes úr furcsa mosolygással tekintve a mesterre —, legelsőbb is essünk át azon, hogy magamat bemutassam. Azon kell kezdenem, hogy egy ön előtt nem egészen jó hangzású nevet mondjak ki: én vagyok Kárpáthy János... Csak tessék bátran fennhangon elmondani azt a szedtevetét, ami már a szájára akadt. Tudom én azt, hogy az nem engem illet, hanem az unokaöcsémet, akit Bélának hívnak, s aki magát, bolond, Abellinónak keresztelte el. Önnek méltó oka van őt szidalmazni, mert szerencsétlenséget hozott önnek házába.

— Még nem hozott, uram — szólalt meg Boltay —, s hiszem istenemet, hogy nem is fog hozni.

— Én is azt kívánom, de hiába, az ördög sem alszik, kivált ha szép leányról van szó. Az én öcsém azon dicséretes szándékot hordozza magában, hogy az ön gyámleányát elcsábítsa.

— Tudom, uram. De én is vigyázok.

— Ön, jó uram, felét sem ismeri azon ravasz módszereknek, mikkel e nagy világban kitanult derék ifjak hasonló vállalatokhoz fognak.

— Megálljon ön uram, egyet tudok; azt, hogy ez a leány ön üröccse miatt zárjai életre van kárhoztatva, és soha nálam nélkül egy lépést az utcára nem teend, és ha végre megsokallom az üldöztetést, itt hagyom gyáramat, elmegyek másik világrészbe, elhagyom hazámat, amit úgy szeretek, amit

jobban szeretek, mint sokan, akik haza atyjainak nevezik magukat, de addig uram . . . addig . . . meg ne kapjak itt a közelemben egyet azok közül a hímes pillangók közül, mert én nemesember nem vagyok, én párbajt nem fogok víni, hanem összetöröm, aki utamba áll, összetöröm, mint egy rossz üveget; mondja meg ön drága úróccsének.

— Megbocsásson jó barátom, én nem szoktam unoka-öcsémnek izeneteket hordani; nem is csupa pletykázás végett jöttem én ide, hanem erre engem jól kigondolt, kiszámított terv vezérelt. Én jobban gyűlölöm ezt az embert, mint ön. Nem szükség önnek tagadólag rázni fejét, mert úgy van. Bizonyára ön itt lakhatott volna holtig, és én nem háborgattam volna önt, ha eme kellemetlen viszony kapcsolatba nem hozza önnek viszonyait Abellinóéval, aki nekem halálos ellenségem — én is az vagyok neki. Ez atyafiságos viszonyt könnyen megértheti ön, ha megtudja, hogy ő apja szép vagyonát eltékozolva most már az én bőrömrre is szedett föl egypár milliót párizsi üzértől. Így én neki láb alatt vagyok, ő pedig nekem a nyakamon van.

— Ő azt akarja, hogy meghaljak, én pedig nem egyezem bele; lássa, ez elégséges ok arra, hogy halálos ellenségek legyünk, s minthogy nekem valószínűleg rövidebb utam van a halálig, mint neki, a küzdés nagyon egyenlőtlen fegyverekkel történik. Ő nekem a minap nevem napjára egy koporsót küldött ajándékba azon óhajtással, hogy használjam azt minél előbb. Most közelget az ő neve napja, én pedig egy koldusbotot fogok neki ajándékba küldeni, s kívánom, hogy használja azt sokáig.

— Jól van uram, ez az ön dolga, nem az enyim, én asztalosmester vagyok, nem fábrikálok botokat, ha koldusbotot akar ajándékozni, itt lakik a szomszédban az esztergályos.

— Boltay mester, ne legyen ön türelmetlen; az a bot csak embléma. Nekem, mint mondtam, egy tervem van, melyet

önnek meg kell ismerni. Jobb lesz, ha leül mellém, és megérti végig; így ni. Én azt akarom, hogy Abellino hiába várjon halálom órájára, és ha én meghaltam, ne órá szálljanak vagyonaim, hanem valaki másra. Érti ön?

— Hogyne érteném. Tagadja ki!

— Semmit sem ért ön. A jószág ősi, azt senkire hagyni nem lehet, mert az a törvényes örökösre marad, és eddigelé ő a törvényes örökös. Szép örökség! Megérdemli, hogy róla beszéljünk. Évi jövedelme felmegy másfél millióra.

— Másfél millió! — kiálta fel elszörnyedve a kézműves, s rábámult a főúrra, mintha alig hihetné, hogy ez ember legyen az, kinek másfél millió évi jövedelme van.

— Úgy van, másfél millió vár arra, aki engem örökölni fog, és engem még a föld alatt is üldözni fogna azon gondolat, hogy őseim vagyonát, melyért nálamnál jobb elődeim vére hullott, egy méltatlan utód szórja a szelekbe, ossza darabokra, juttassa idegenek, tőzsérek, uzsorások kezeibe, és éppen ugyanaz, aki halálom fölött nem sírni, hanem tombolni fog! Én meg akarom őt fosztani ettől az örömtől.

— Én adjak tanácsot, uram?

— Nem szükség. Ön csak hallgassa, amit én beszélek.

— Másfél millió! — sóhajtta fel a kézműves, alig hallva, amit a főúr azután mondott. Nem a vágy, nem a kívánság sóhaja volt az, hanem a rémületé, az elszörnyedése! Ha ez elképzelhetlen összeg azon ember kezére jut, mennyi rosszat lesz hatalma elkövetni! Ily lesújtó mennyiségű kincs ellenében mit nyomhat az erény, a szegény ember akarata, becsületesség? Hisz akinek sok pénze van, az mindent megvehet, az előtt semmi sincs lehetetlen! Ezért sóhajtá a kézműves oly önkénytelen: „Másfél millió forint!”

Kárpáthy megfogá a kézműves karját, hogy jobban ráfigyeljen.

— Egy mód van, mely Abellino számadásain veres keresztet fog végighúzni, mert én őt a vérig, a szívig akarom

sérteni, ahogy bántott ő engemet; és ez nem lesz egyéb, mint hogy én megházasodom . . .

Itt megállt Kárpáthy beszédében, s hátraveté a karszékekben magát, mintha várná, hogy mit fog rá mondani a kézműves. Az csak fejével bólintott rá, mintha tökéletesen értené a dolgot.

— Ha énnekem gyermekem talál születni . . . — folytatá Kárpáthy halk, alányomott hangon, s azzal egyszerre kitörő vidámsággal csapott az asztalra —, hah! Ennél a gondolatnál újra kezdek élni! Én nem vagyok bigott ember uram, de midőn halálos ágyamon feküdtem, égből megjelent tünemény adta nekem e biztatást, és hogy visszatértem emberek csodájára a halál országából, midőn már mindenki hitte halálomat, és magamhoz tértem, erőt, kedvet kaptam az élethez, bizonyítja, hogy nem volt e jelenés hiú álom. Meg fogok házasodni, és most hallja ön, ami e részben önt érdekli.

A kézműves agyában merő zavar volt, ennyi szokatlan fogalom és sejtés keletkeztére.

— Önnek fiatal gyámleánya van, kit Abellino üldöz, kire kortársai fogadásokat tesznek, mint lóversenyeken szoktak, hogy ki nyeri el hamarább; ki ellen finom összeesküvések vannak forralva, láthatlan török kivette minden léptenyomon. Én meg akarom hiúsítani e léha üldözést, oly menhelyet akarok neki adni, ahol őt Abellino öcsém, bárha nyitott ajtó, ablak várna is reá, nem fogja felkeresni — s ez az én házam.

— Hogyan, uram!

— Én nőül kérem öntől gyámleányát.

— Mit?

— Törvényes hitestársamul. Engem hosszú éveken át „jó bolond” címmel ismert a világ, a még hátralevő napokat szeretném arra fordítani, hogy a bolond címet kiköszörüljem nevemből.

Boltay mester lassan felállt az asztaltól.

— Uram, nagyságod ajánlata engem megtisztel, és meglep; ön másfél millió évi jövedelem ura, ön érthetlen gazdag-

ságú úr, ön a bibliai nábob. De én tudom, uram, hogy a gazdagság nem boldogság. Én ismerem egy szegény leányt, kit szülei tavaly gazdag úrhoz adtak nőül, s tegnap a Dunából vonták ki mint öngyilkost, én gyámleányomat boldoggá akarom tenni, de kincserért, gazdagságért el nem adom.

Kárpáthy ülve maradt, s nyájasan fogá meg a kézműves kezét.

— Üljön vissza helyére, derék Boltay mester. Amint ön arcát megláttam, már készen voltam ezen feleletére. Ön bizonyosan boldog, nyugodalmas sorsot készít előre gyámleánya számára, s az dicséretes öntől. Ön rá akarja hagyni nem megveendő birtokát, üzletét, tán egy derék, becsületes, munkatudó, józan fiatalembert is szemelt ki számára, kinek karján az élet csendes ösvényén végigvándoroljon; de e sors nincs többé az ön hatalmában. A leány szerencsétlen családból eredett, vériben van oltva születése óta a könnyelműség; nevelése nagyravágyás, élvhajhászat, fényleni törekvés iskolájában történt, a szigorúbb évek csak elnyomák, de el nem feledteték vele az emléket, az indulatokat, miket magával hozott. A büntetést ünnepelve, a szigorúságot kinevetve látta; ez rossz tapasztalás, uram, s nagyon erős szív kell hozzá, hogy az édesre valaki azt mondja, hogy ez a keserű, és a keserűre, hogy ez az édes. Talán meglehet, hogy ha ön gyenge gyermekségétől fogva szigorú elveiben nevelheté a gyermeket, akkor jótállhatna érényei, szegény sorsával elégtételt felelt; de hisz ön oly korban vette őt gyámsága alá, midőn a szív már ismer! S nincs a világnak oly bűvésze, aki őt ez ismerettől többé megfoszthassa. A leány lelkében már gyökeret vert a nagyravágyás, a fényleni, kitűnni törekvés. Nem vette ön észre, mint hidegült el egyszerre a választott szegény ifjú iránt, amint e gondolatot fejébe vette, hogy ő világtól irigyelt, ünnepelt szépség lehet; elreinte azt hívé, hogy ezt önmaga, művészete által fogja elérni, most már alkalmasint nem hiszi, mert valaki tudtára állta, hogy hangja alig tartozik a tűrhetőbbek közé, de az

öszön ott maradt lelkében, fényleni, pompa, kényelem közt élni. Még most visszaborzad az úttól, melyen azt el lehet érni, de majd eljönnek az unalom, a szenvedély, a vér követelései, néha az elkeseredés, egy önfeledő pillanat, melyben a szív rossz tanácsadóira hallgat, s ki fog akkor egy leányt megőrizhetni az eleséstől, aki maga is akarja, hogy elessék?

— Nem hiszem, uram, nem hiszek semmit, amit ön mondott. Érzem, hogy igazat mondott, de mégis tagadom. Való! Úgy van az általánosan, ahogy ön mondá, de az én védencem kivétel leend.

— Nem vitatkozom. Ön tudni fogja, hogy védencének legtöbbször sietnek alkalmat nyújtani a bukásra, mert szépségének híre a legmagasabb körökig felhatott és egyúttal *erényeié*. A patvarba! Az erény a legingerlőbb csaletek! Sohase beszéljék egy leány erényeiről, ha azt nem akarjátok, hogy a tolvajok felkeressék, és ellopják azt tőle. Íme, én nem kívánom, hogy gyámleányát akarata ellen hozzám nőül adja, sem hogy biztassa rá, csupán egyszerűen adja tudtára ajánlatomat így: „Egy gazdag főúr kér tégedet nőül; a kérő nem fiatal, nem szép, nem szeretetre méltó, bátran lehetne nagyapád, azonban iránta semmi egyéb kötelességet nem vállalsz magadra, mint hogy nejevé esküszöl, és őt tisztelni fogod. Ha kívánod, két külön vármegyében lakhattok egymástól, s egyébkor akár ne is lássad, mint mikor te keresed őt fel. Hiszed-e, hogy az úri név fénye, a gazdagság hatalma boldogítani fog? Akarod-e ez ajánlatot elfogadni?” Ha a leány azt mondja rá: „Nem!” úgy én megnyugszom válaszában, elhallgatunk e dologról, és én nem fogok vele többet alkalmatlankodni. Ennyit megtenni önnek gyámapai kötelessége. A válaszára egy héti határidőt hagyok. Egy hét múlva ezt a bizalmas emberemet, ki itt a hintó mellett ácsorog, fogom ide küldeni — mert a netaláni kosarat mégsem szeretném magam hazavinni — azon kérdés-sel, hogy ezen brilliant gyűrűmet nem feledtem-e itten. Ha a válasz tagadó, akkor ön visszaküldi tőle a gyűrűt, ha

pedig ajánlatom elfogadtatik, akkor azt válaszolja, hogy jöjjenek érte magam.

Ezzel fölkel a főúr, s barátságosan megszorítván Boltay mester kezét, otthagya őt összevissza zavart gondolatai martalékaul.

Boltay nyugtalanul kezde el alá s fel járkálni. Mit cselekedjék? Erzé magában, hogy Kárpáthy igazat mondott. A leány a csábító képnek nem fog ellentállhatni, és az ajánlatot bizonyosan elfogadja. És nem leend boldog. Mi által lenne az? Ha férje sokáig él, s ő hű marad, szomorú hervadás fogja megölni; azon körben, melybe csak a vak szerencse emelte, le fogják nézni, megvetik, mint kinek szépségén kívül semmi érdeme; ha elfogadja azt a hódolatot, amivel a szépségnek áldoznak, mennyit veszít? Lelke öntudatát adja érte, a gazdagság nem fogja kárpótolni azt; meg fogja bántani, hogy eladta azt, mit újra megvenni nem lehet, élte nyugodalmát; pedig el fogja adni, ha az ajánlatot megtudja; egy gyermek lelke még elkábul ennyi fény előtt, és azután az ajánlat tiszteletre méltó; egyike a leggazdagabb főuraknak kínál meg egy szegény, család hagyott polgárleányt ősi nagy nevével; ki ne tartaná azt szerencséjének? Bizonyára a világ örültnek fogná mondani, aki ezt visszautasítná.

Már azon gondolatra kezde jöni, hogy eltitkolja azt egészen a leány előtt. De nem, az méltatlan dolog volna, hazudni emberséges ember nem szokott.

Hirtelen jó gondolata jött. Úgy van, ez elejét veszi a bajnak. Sietett Sándort felkeresni.

A derék ifjú éppen remekét végzé be, egy pompás íróasztalt gyönyörű faragványokkal, meglelhetlen rejtekezőkkel. Egészen el volt művébe merülve.

— Sándor — szólítja meg az ifjút a mester —, remeked valóban remek.

— Büszke vagyok rá. Éjjel-nappal erről gondolkozom.

— Éjjel-nappal? És semmiről sem gondolkozol másról?

— Én? Miről gondolkoznám?
— No teszem föl arról, hogy holnapután már mester leendesz.
— Arról bizonyos vagyok.
— Hát ahhoz mit szólsz, hogyha én neked egész üzletemet át akarnám adni?

— Ah uram, ez tréfa. Miért adná ön azt át nekem?

— Mert látod, én már meguntam a bajlódást, s szeretném fiatalabb vállakra rakni a gondokat. Te viszed helyettem a munkát, és azután a jövedelemben osztozunk. Látod, ilyen ravasz vagyok én. Fáradság nélkül akarok jutni a jövedelemhez.

— Azt tehetem, mint eddig, azért nem szükség osztozunk.

— De ha én úgy akarom. Látod, nekem nincs fiam, és te egészen oly fiú vagy, mint amelyet szeretnék, ha volna nekem.

Sándor szelíden csókolá meg az öreg kezét, melyet az fejére tett, mintegy áldásképpen.

— És azután — folytatá a mester —, milyen derék lesz, ha te asszonyt hozasz a házhoz, és énnekem gyönyörűségem lesz házi boldogságban, amilyen sohasem volt.

Sándor felsóhajtott.

— Sokáig kellene akkor élnünk, jó uram, hogy azt megérjük.

— Eredj no, mit beszélsz, csak nem akarsz nőtlen maradni örökké? Ugyan ne csinálj olyan szent pofákat! Énelőttem akarsz titkolózni? Énelőttem, aki keresztüllátok rajtad, mint egy pohár vízen? Hiszen azt is tudom, hogy kit szeretsz. No kimondjam? Ne légy hát olyan gyáva. Mit sóhajtozol esztendőszámra? Neki kell rukkolni egyenesen! Megmondani a leánynak, hallod-e szívem, én szeretlek, el tudlak tartani; ha hozzám jössz, semmiben sem lesz fogyatkozásod. No! Vagy jobban

szereted, ha én kérem meg helyetted? Én azt sem bánom, leszek szívesen násznagyod, még ma megkérem a leányt neked, s holnap, fogadom, olyan kézfogót csapunk, hogy még az angyalok is táncolnak örömeinkben.

Mint látjuk, Boltay mester kérdezett, és felelt is magának. Sándor nem szólt egy szót is, lesüté szemeit, elhalaványult, némán megszorítá Boltay mester kezét, azután kifordult a szobából. Ki tudja, mi baja lehetett?

Boltay mester csak víg képet csinált ez ideig, de midőn a fiú elment, két könnycsepp esett ki szeméből. Ő is sejté, ő is félt a gondolattól, hogy Sándor reménytelenül szeret.

És mégis ezt tartá mentő gondolat gyanánt.

Kárpáthy ajánlatát el nem hallgathatja Fanny előtt, de mégis, ha egy megelőző kérő ajánlatára a leány igent mondana, akkor, ugyebár, nem volna szükség ím e másodikkal megismertetni.

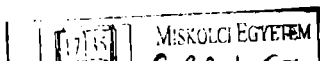
Tehát elébb meg fogja Fanny kezét Sándor számára kérni, hátha a leány mégis érez iránta valamit. Ha visszautasítja, mondhatja azt, hogy nem érez semmit az ifjú iránt; de akkor a második ajánlatra mit fog mondhatni? Lehet-e szerelmes egy hatvankilenc éves aggastyánba, midőn egy deli ifjú iránt szíve hidegségével védi magát?

A terv jó volt fogalmazva.

Boltay még aznap kiszekerezett falusi tanyájára, mely egy kellemes kis völgyben fekvék a Kárpátok között, védencét felkeresendő.

A falusi élet gondjai és érvei egészséges tápot nyújtottak Fanny kedélyének; erdő, mező látása, az együgyű parasztemberek beszéde, a rendes és mégis változatos foglalkozás enyhébb, tisztultabb gondolatokra szoktaták lelkét; a hiúság, nagyravágyás, divatszennvedély, ezek a műveltség *fattjai*, elvessznek, eltörpülnek a szent természet ölében.

Fanny messziről eléje futott Boltay mester szekérének, s lehúzva őt kocsijáról, vidám, nevető, gyermeketeg tréfával

hordta körül gazdaságán, kertjén, udvarán, szérűin, piros-pozsgás jókedvvel mutogatva neki sorra, hogy felszóratta a gabonát a szérűikön, be is mérte, rovást vágva róla, mekkorát nőttek a nemes oltványok a faiskolában, hány rajt eresztettek a méhek, befőzött gyümölcssei hogy állnak szép rendben az élestárba téve, milyen szép len termett, hogyan fonatja ezt a télen gyorsnak, sávos abrosznak!

Boltay megcsipkedé a leányka arcát, mely oly kemény volt, hogy alig foghatta meg. Látszik, hogy most kevesebbet szokott ábrándozni.

— Milyen jó gazdasszony vált belőled. Nézze meg az ember, hiszen te mindenhez értesz már a világon. Dejszen téged már férjhez lehet adni.

— Férjhez ám — nevette Fanny pajkosan kapaszkodva Boltay mester nyakába, s megcsókolva gömbölyű piros ajkaival annak borostás orcáját —, vegyen el Boltay bácsi, magához mindjárt hozzámegek.

— Eredj te golyhó — szólt alig bírva jókedvével a mester. — Vénebb vagyok én már, mint az apám. Majd keresünk neked valakit, aki hozzád illik.

— Jó lesz biz az, Boltay bácsi, mentül előbb, annál jobb —, hanem menjen be most Teréz nénihez, én addig futok a vacsorát elkészíteni.

Azzal a legcsintalanabb pukerlivel lehajolva megcsókolá a mester kezét, s trallázva, szökdelve tűnt el a konyhába, mint egy gyermek, mint egy gondatlan gyermek.

Boltay mester sietett Terézt felkeresni. Fanny egész a terítés idejéig nem jött a szobába, csak akkor jelent meg egy percre körültekinteni, ha minden rendben van-e az asztalon. Boltay mesternek elég ideje volt ezalatt Terézt az érdeklő helyzettel megismertetni.

A főúr ajánlata őt is leveré. Sokkal fényesebb volt, sokkal nagyobb szerencse, mint hogy egy nyugalmas, csendes házi boldogságot el ne lehessen érte hagyni. Ennyi ragyogvány,

hatalom mellett még a szégyent is el lehet felejteni, hát még ha vele együtt a jogos tisztelet ajánlatott.

Sándor szerelmének kevés sikert mert ő is ígérni. Sokszor próbálta Teréz a leány szívét, előhozta előtte véletlenül az ifjú nevét; a leány hidegen maradt, dicsérte, becsülé, de ez nem szerelem.

Az izletes vacsora felett Boltay mester váltig kötekedék gyámleányával példálózva előtte tréfás célzatokkal, mikre a lyánka hasonló tréfával tudott megfelelni. Végre a cselédek széthordták az asztalt, s hárman maradtak együtt.

Boltay mester eddigi víg kedélyéből komoly ünnepélyesre vált. Megfogá a leányka két kezét, s odavoná őt maga elé.

— Neked kérőd van — mondá ki egyenesen, nehogy a kerületéssel valamit sejtessen vele.

A leány felsóhajtott, és nem felelt semmit.

— A kérő derék fiatalember, becsületes, tiszta lelkű ifjú, jómódú, munkás kézműves, és amellet deli, férfias alak, s ami legtöbb, téged régóta igazán, híven, forróan szeret.

— Tudom, Sándor az — szólt közbe a leány.

Boltay mester elhallgatott. Nem volt semmi rendkívüli abban, hogy a leány e titkot tudhassa.

Vártak mind a ketten Fanny szavára.

— Szegény Sándor! — sóhajta a leány.

— Miért sajnálkozol rajta?

— Azért, hogy engem szeret. Miért nem inkább egy nálamnál jobb, hívebb leányt, aki őt boldogítani tudná.

— És te nem akarnál hozzája menni? — kérdé az öreg elszomorodva.

— Ha önnek örömet szerezhetek általa — hozzámegyek.

— Nekem? Ne nekem szerezz örömet, hanem magadnak; a fiú oly derék legény, hogy keresve sem találni különbet, nem is valami otromba fickó, amilyen más munkásember szokott lenni; ez külső országokon járt, akárki előtt megállhat . . s téged mennyire szeret!

én nagyapád lehetnék, s most Jancsi urat mutatja be kérő gyanánt.

Boltay mester kacagott, hogy a könnyei csorogtak bele. Tehát mégsem igaz, amit a vén tapasztalás mint ércből öntött valóságot állít fel. Tehát egy gyermek lelke is lehet erős, s megvetheti a gazdagság ragyogványát akkor, midőn csak kezét kellene kinyújtani, hogy a hatalmat mint jegygyűrűt ujjára vonják.

— Igen. E gyűrűt hagyá nálam az érdeemes úr, hogy azon esetben, ha ajánlatát elutasítanád, ezt neki visszaküldjem.

— Adjak kosarat hozzá? — kérde a dévaj lyánka.

— Nem szükség, megérti így is — nevette a mester; még a jó Teréz is nevetett, pedig bizony rég az ideje, hogy azt nem próbálta.

Boltay mester magánkívül volt örömeiben. Egészen elnyomta benne a Sándor miatti keservet azon öröm, hogy gyámleánya ily természet adta lelkierőt tanúsított. Előre büszke volt azon gondolatra, mint fogja ő e gazdag úrnak elmondhatni: „Íme te másfél milliót ígértél gyámleányomnak arca rózsáiéért; köszöni, nem adja el!” Milyen büszkén fogja fejét felemelhetni azon uracsok előtt, kik azt hiszik, hogy Fanny szerelmét gyalázatos néhány ezer forintért megföjják vehetni! Koldusok!

A leányt összecsókolák mind a ketten, s jó éjt kívánva egymásnak, ki-ki saját szobájába távozott.

Az éj előrehaladt már. Ideje volt a lefekvésnek. Ah, de nem volt ideje az alvásnak. Valami háborgató szellem elűzte az álmot mindenki szemérről.

Boltay mester olyan hosszú beszédeket gondolt ki, miket itt-amott fog tartani, mintha város szájának készülne.

Teréz lelke eltévedezett a múlt és jelen eseményei közt, látó világot akarva deríteni annyi ellenmondó mozzanat közt, melyek egy leányszív világát vezetik, s nem engedik kitanulni, mi ott a rossz, mi ott a jó, mi az ösztön, mi ott az akarat; titkok,

miket maga sem ismer, tettetés, mellyel önmagát is ámítja, és hiú ábránd, mely valónak látszik. Ki bírna ezek közt kiigazodni? Angyalt, ördögöt megismerni könnyű; embert, férfit, nőt, nehéz; ifjú leányt lehetetlen.

Fanny szemeit legmesszebb kertiék az álom tündérei.

Ablakán besütött a hold, az ábrándozők csillaga, a vidék csendes volt, a lég lanya; olyan éj, melyben a *lidérkek** előjönnek berkeikből, s kereket hánynak a harmatos fűben; mikor a tündérek szedik a csillagok hamvát, s az a vén ember ott a holdban pengeti az ezüstsugárokat; mikor ezüstfelhők alakjában jár a *bűv* csillagról csillagra, jár a *gyermekrém* a fekete éji pillangón repkedve; . . . mikor a fiatal leányok nem tudnak aludni, és álmodnak ébren.

Hol jártak a szűz lélek tétova gondolatai? Jártak a boldogság, jártak-e a szerelem után, tévedeztek-e a hallottak nyomán, követték-e nyomrul nyomra a tudás, az emlék száraz, poros nyomait, vagy repkedtek szanaszét a csillagos jövőben, repülve az ég felé, melyről azt hiszi a gyermek, hogy az a földre köröskörül lehajlik.

Csak egy eszme, egy gondolat élt most is szívében. Azon férfi arca, kit szeretett, kinek alakját imádata virágaival felkoszorúzá, kit nemesnek, nagynak, dicsőnek képzelt magában, kinek emlékével teli volt szíve, kinek mosolygó képe mindannyiszor felkeresé, midőn élő arc nem volt körülé, s oly jól csett azon megnyugodni.

Nem jutott eszébe akkor a gyámja által tudtul adott ketős ajánlat; a magányos órák ihlete kitörölte emlékéből a szomorú ifjú arcát és a bohó vén emberét, kik őt nőül akarják venni.

És ilyen a világ. Egy ifjú szeret egy leányt, de a leány másba szerelmes, és azon más tán ismét reménytelenül eped, és ez így megy tovább az életen keresztül, és senki sem tud

* Lidérke = Elf. Lidérc = Erl. = les Aulnes = alcunae; nem alnus, — nem Erle, — nem éger.

boldog lenni, és így fut egyik csillag a másik után, és sohasem éri el egymást.

Hol lehet most ő, az ismeretlen — a megnevezhetlen — az elfelejthetlen? Bizonyára sejtelve sincs arról, hogy egy szív titokban, bánatban utána eped, mint a holdnak nincs tudata a kórosról, ki sugarait követi, s szédítő örvények fölé hág, hogy hozzá közelebb legyen.

Legalább közel lehetne hozzá!

Milyen boldogok azon nagyvilági hölgyek, kik őt minden nap láthatják, vele beszélhetnek, őt bámulhatják, tisztelhetik; tán van közöttük választottja! Nem, senki sem szeretheti őt oly igazán, oly igazán! mint ő tudná szeretni. Nem mondaná azt neki soha, de szeretne meghalni bele.

Csak egy könnyű karcolás a szíven, minő a rózsza töviseé, és azután mindig ez édes fájdalomról gondolkozni, míg végre a seb halálossá válik; naponkint jobban elhervadni bele, lehullani, sírba dőlni, hogy csak akkor tudhatná meg, mint volt szeretve, és azután ott a csendes hant alatt hallgatni a lány zokogást, mit a szánó, méla részvét hoz a sírkövi oltárra.

Miért nem juthat ő ily közel hozzá soha?

Soha?

Egy különös gondolat szállta meg egyszerre lelkét.

Hát olyan magasan volnának ezen fényes világkörök, s annyira zárva minden út, melyen odajutni lehet, hogy az imádó vonzalom sohasem lehet egyébbé halandó néma vágynál, mely hasonlatos a holdkőri delejhez...?

Hiszen őneki csak egy szavába kerülne, hogy az előkelő termék legbüszkébb küszöbei megnyissák előtte ajtaikat, s ő egy rangban, egy légkörben álljon azon magas, azon irigyelt delnökkel, kiknek szabad látni az arcot, hallani a hangot, mely imádott bálványáé, kiknek szabad szemecinek pillantásaival találkozni, előtte elpirulni, őt tekintettel kísérni mindenüvé s titokban önelégülten szívni fel a halálos mérget, mely a néma szerelemből támad.

Végigborzadt.

Az éji hideg szellő futott tán végig gyöngéd tagjain?
E cél el volna érve, ha ő Kárpáthynak nyújtaná kezét.
Egy lépéssel az elérhetlennék vélt csillagba emelkedhetik.

Visszataszítá e gondolat. Csak egy percig tartott az lelkében, s kitörülte onnan.

Mit mondanának jó rokonai, Boltay, Teréz? Ha megvetve a derék, férfias, nemes szívű ifjú ajánlatát, pénzért, ragyogványért egy nem szeretett aggnak nyújtaná kezét. Pénzért, nagyravágyásért.

De mégis. Vannak másfelől rokonai, kiket e lépés boldogokká tenne, gyalázattól, késő nyomortól, tán kárhozattól mentene meg: anyja és testvérei.

Őket, ha gazdag lenne, kimenthetné azon irtózatossorsból, melybe süllyedve vannak... Így suttogott az ingerlő ábra.

És a bosszú, a megtorlás; találkozhatni azon emberrel ott, ki őt meggyalázni, társai nevetségévé tenni akarta; ki reá fogadást tett, s azt lenézhetni saját világában — éreztethetni vele mélységes megvetését, olyankor, midőn e megvetést, ez utálatot egy vele egyenlő név teszi jogossá és egy kezei közül kiragadott hatalom súlyossá, élessé, eltűrhetlenné.

Okoskodjál, okoskodjál jó hajadon. Fogva vagy már.

Nem szülői s testvérhajlam, nem bosszúvágy az, ami téged vezet; szerelem viszi előtted a napfáklyát,* az fog vezetni jó és rossz világokon keresztül, a többi mind csak ámulat.

Hiteds el magaddal, hogy áldozatból teszed e lépést; mondd azt is, hogy gyámjaidnak nem akarsz terhére lenni; képzeld el, hogy oly állásban mennyi jót fogsz majd tehetni szükségét szenvedőkkel, boldogtalanokkal, ittasítsd meg lelke-

* Így hívja a csillagászat az oly álló csillagokat, melyek véletlenül jelennek meg, s ismét nyomtalanul eltűnnek.

det a világ gyönyörképeinek tündér eszméivel... Mind ámtás az. Szerelem visz téged arra, hogy szerelem nélkül egy gazdag aggastyán kezébe tedd kezedet, s istent kísértetni mégy, midőn az oltár előtt e szót kimondod: „szeretem”, és akkor másra gondolsz, mint akinek kezében remeg kezed...

Menj fátumod után!

Valahára alszik az egész ház. Álmodjatok! Az álom jó tanácsot ad.

Te lásd magadat boldog unokákkal játszó örömapának, te álmodjál zárdai csendes nyugalomról, te pedig álmodd magadat ifjadhoz közel; egyik az egyik csillagban, másik a másikban. Az álom jó tanácsot ad.

Másnap reggel különös meglepetés várt a két öreg gyámra. Fanny megkérte Boltayt, hogy ha Kárpáthy János elküldend gyűrfűjeért, azt ne küldje neki vissza.

XV. A VADÁSZ A VEREMBEN

Boltay és Teréz egy szóval sem mondtak ellent Fanny határozatának, nem szóltak soha a férjhezmenetel felől, hanem az idő alatt, mint szokás, a kiházasztási cikkek után kezdtek látni, miknél ugyan mind fényesebbeket fog vehetni, ha majd a főúr neje lesz, de legalább elteheti emlékül, s előveheti, ha néha-néha a nagyvilág zajából a polgári csendélet szerény örömeire visszagondol.

Fanny férjhez készülése azonban oly titokban volt még tartva, hogy senki nem tudhatott az érdekelteken kívül felőle semmit, azoknak pedig természetökben feküdt nem dicsekedni és nem panaszkodni vele.

Különös történet adta elő az idő alatt magát.

Egy napon, midőn Boltay mester éppen otthon volt gyári házában, berohan hozzá egy szennyesen, csaknem rongyosan öltözött asszonyszemély, kibén Boltay mester alig bírta valami ismeretes arcot kitalálni. De nem is volt arra szükség, mert a szomorú alak sietett megmondani, hogy kicsoda, és azután iparkodott, hogy Boltay mester szóhoz ne juthasson, amíg ő ki nem beszélte magát.

— Én vagyok az a szerencsétlen Mayerné — Fannynek az anyja! — zokogá megkeseredett szívvel az asszonyság, s elveté magát Boltay úr lábaihoz, elébb a kezeit, azután a térdjeit, utoljára a csizmáit csókolva össze és hullatva tenger mennyiségű könnyeket. Boltay, ki nem volt szokva ilyen

tragédiákhoz, csak állt ott, mintha leszegezték volna, és sem azt nem mondta neki, hogy keljen fel, sem azt nem kérdezte, hogy mi baja.

— Óh, uram, óh, én kedves uram, maga derék, maga mindenkifelett becsületes, nagylelkű Boltay úr, engedje, hogy lábai porát csókolhassam, hogy még a másvilágon is érte könyörögghessek. Maga a minden igazak őriző anyyala, védelmezője az ártatlanoknak, hogy isten éltesse sokáig, és jutalmazza meg minden égi-földi jóval! Látott-e ilyen esetet, mint ez az enyim, hallott-e ilyet valaha ember? Nem. A szívem megreped, ha el kell mondanom; de mégis elmondom. Meg kell tudni a világnak, de leginkább meg kell tudni Boltay úrnak, hogy milyen szerencsétlen anya vagyok én. Óh, óh, Boltay úr, maga sem képzelheti azt, milyen iszonyatos egy anyának a kinszenvedése, akinek rossz leányai vannak, és az enyimek rosszak, nagyon rosszak, de úgy kell nekem, magam vagyok az oka, minek neveltem őket kényök szerint; ütni, verni, robotoltatni kellett volna őket, akkor majd megbecsültek volna, akkor majd nem hoztak volna gyalázatot szegény meg-
őszült fejemre. Óh, hogy ilyen napokat kellett megélnem! Én Istenem, én Istenem! Mire hagytál meg engemet! Szegény lelkem uram jókor elköltözött e gyalázat elől a világból, nem bírta meg azt, beleugrott a Dunába; bár én is utánaugrottam volna akkor! De látja uram, az anya szíve csak mindig érez, még ha rosszak is a gyermekei, csak szereti őket, csak azt hiszi, hogy majd megjavulnak; óh, bár vakultam és süketültem volna meg azóta! Négy álló esztendeig tűrtem azt a szégyent, az isten csudája, hogy még egy szál hajam van, hogy mind el nem ment bele. De ami sok, végtére csakugyan mégis sok. Ha én el akarnám azt az iszonyatot mondani, ami az én házamban naponta történt, így állanának az ég felé Boltay úr hajai. Végtére tegnap volt a napja, hogy megsokalltam a hosszú tűrést, és kifakadtam, és kiadtam, ami lelkemen volt. „Hát már ez így fog menni mindig? Hát ti már azt sem kérditek, mi

illik, mi nem illik? Hát ti már sohasem fogjátok magatokat becsületesen viselni, hát már énnekem sohasem lehet az utcára kimennem, hogy a szemem ki ne égjen, ha becsületes emberrel találkozom?” Hát uram, e szavakra, mint a megtestesült háрпиák, úgy támadtak rám egyszerre: „Mit leckéz minket az anyánk, mi köze ahhoz, amit mi csinálunk? Nem mi tartjuk-e úri módon? Azt a ruhát is én vettem, ami most rajta van. Azt a fejkötőt is tőlem kaptam, az egész házban egy szalmaszéke nincs, ami a saját keresménye volna, mindent mi vettünk!” Én csak elszörnyedtem, uram. Hát így kell tinektek bánnotok anyáttal, ez-e az én keserves fáradságaimnak a jutalma? (Itt a fuldoklásig vitte a zokogást a beszélő, de azért csak folytatta az előadást.) Ezt érdemltem én annyi keserves álmatlan éjszakáért, miket betegágyaitoknál eltöltöttem, hogy a magam szájától elvontam a falatot, csak hogy tinektek legyen, hogy magam cudarkodtam, piszokban, rongyban jártam, csak hogy titeket felcifrázhassalak, hogy cselédet nem tartottam, magam voltam a szolgáló, csak hogy ti kisasszonyok lehessetek! Ilyeneket kell énnekem ezért hallanom, semmirevaló teremtetek! Ekkor uram, ahelyett, hogy meghunyászkodnék, nekem áll az a legnagyobbik, s nagy pikantul még azt mondja, hogy ha nem tetszik velők együtt laknom, és magamat általok tartatnom, hát elég nagy Pozsony városa, vegyem elő a kapitálisaimat, fogadjak magamnak külön szállást, válasszam külön a bútoraimat, vitessem el a gardróbomat, és éljek nálok nélkül olyan tisztességesen, ahogy nekem tetszik. „No, várjatok gonosz leányok, azért se higgyétek, hogy engemet megcsúfoltatok” — mondtam, és levettem a ruhákat, amiket ők vettek nekem, előkerestem azokat, amiket nekem uram idejében viseltem, mikor a konyhán magam főztem, hogy legyen ezeknek a culáknak mit enni; azokat vettem fel, s úgy szaladtam ki az utcára. Magam sem tudtam, mit csináljak. A Dunának megyek, ez volt a legelső gondolatom. Ha nem mire odaértem, mintha valami angyal súgta volna

a fülembre: „Hiszen van még teneked egy leányod, akit emberséges emberek becsületben, virtusokban neveltek fel, eredj oda! Azok az emberséges emberek téged sem fognak eltaszítani, valahol valamelyik szegletében a háznak adnak helyet, ahol élhess meghúzódva, amíg Istennek úgy tetszik, és meghalhatsz, ha megelégtette szenvedéseidet a mennyei felség.” Ezzel jöttem ide, uram. Így vagyok, ahogyan lát. Semmim sincsen az ég alatt, még ma nem ettem egy falatot, s ha az úr kitilt a házából, ha a leányom nem akar látni, az utcán kell meghalnom éhen, mert inkább elveszek, mint egy falatot elfogadjak többet a gyalázatos, a háladatlan gyerekektől; koldulni pedig nem tudok, én csak azt tudom, hogy elébb-utóbb úgysis utána megyek lelkem szegény jó uramnak, akit ezek a rossz gyermekek vittek a sírba, a Dunába.

Boltay mester fejében a sok mindenféle közül az ragadt meg legerősebben, hogy a jámbor asszonyság még ma nem evett, minélfogva nagy keresztyéni kötelességet vélt azáltal elkövetni, hogy a faliszekrényből egy tányér boszorkánypogácsát* s egy pohár bort állíta elé az asztalra, és kényszeríté, hogy egyék, s ami legelső, mentse meg magát az éhenhalástól.

— Óh, uram, ezer köszönet, hiszen bizony egy cseppet sem vagyok én éhes, inkább el vagyok keseredve, annyit eszem én különben is, mint a madár, csak annyit tesz az én evésem az asztalnál, mintha ott sem volnék. Többet érne énnekem a világ minden jóságainál az, ha én valaha az én lelkem Fanny lányomnak egy jó szavát hallhatnám. Nem lehet az, ugyebár? Nem nézhet ő az anyjára, szégyenli magát, ha látja. Talán rám sem ismerne már? Ilyen nyomorúságban . . . ilyen rongyosan, piszkosan, . . . így megvénülve, . . . legalább csak én láthatnám őt még egyszer — nem kívánom én, hogy vele beszélhessek, csak hogy valahol, ablakon keresztül, elbújva

* Így hívják Duna mentén a töpörtös pogácsát.

láthassam őt előttem elmenni, hallhassam, mikor mással beszél. Nekem nincs több kívánságom.

Boltay mester egészen érzékenyült e szavakra, eszébe jutott, hogy valami német tragédiában látott már hasonló jelenetet, milyen jól játszott benne az a Wildner, akkor is úgy megríkatva az eset.

— No, no, asszonyom. Ne legyen olyan elkeseredett — biztatá a siránkozó anyát —, amit ön kíván, az minden kétség nélkül meg fog történni. Ön meg fogja látni leányát, beszélni fog vele. Ott fog lakni ön is. Szépen ellesznek együtt, és nem lesz semmi baj.

— Óh, uram, ön úgy beszél, mint egy mennyből leszállt angyal. De a leányom, óh a leányom nem fog engemet szeretni többé. Ő utálni fog engem.

— Efelől legyen ön megnyugtatta, asszonyom. Önt sohasem rágalmazta leánya előtt senki, s Fanny sokkal jobb lelkű, minthogy anyját a nyomorúságban meg ne ismerné. El fogom önt hozzá vinni, mert falura küldtem, hogy holmi lucselkedésektől megszabadítsam. Ott lakik atyja testvérevel együtt. Az ugyan kissé szigorú személy, de majd kibékítem én őt magával.

— Óh, uram, nem várom én, hogy engem Teréz magához emeljen, elleszek én mellette mint szolgáló, mint konyhacseléd, csak hogy leányom, egyetlenegy leányom körül lehessék.

— Ugyan asszonyom, mit beszél összevissza! — pattant fel jámbor nehezteléssel Boltay. — Van énnekem cselédem elég, csak nem fogom gyámleányom anyját munkára fogni! Ön egy óra múlva velem jön falura, a többit azután bizza énrám.

Mayerné még egyszer újólág meg akarta ragadni Boltay csizmáit, de az emberséges ember elszaladt az érzékeny jelenés elől, s ott hagyta a szobában a tisztas asszonyságot, megfűrve neki, hogy egy óra múlva visszakerül, addig talál ott az ablak hídján mindenféle jámbor könyveket, nézegessen belőlök.

Ezt az egyórai távollétet arra használta Boltay mester, hogy elment egy ruhaáruló boltba, s összevásárlott mindenféle kész öltözetet Mayerné számára, mert átalta őt azon kétségbeesett külsővel leánya elé vinni, hogy azt meg ne szomorítsa, s egy egész teljes öltözetrel tért vissza a házba, mellyel Mayernének minden nemes vonakodás dacára át kellett cserélni nagy hatású rongyait.

Hogy Boltay mesternek az ilyenmű vásárlásoknál nem volt oly tisztult ízlése, mint megboldogult hazánkfiának, P. H. Lázárnak, kire a legegánsabb delnő rábízhatta a piperevásárt, az nagyon valószínű; ő bizony csak azt tartá szemei előtt, hogy minden jó bő és meleg legyen, s hogy melyik esztendőről való divatú valami, az iránt nemigen kérdezősködött; úgy-hogy amint Mayerné teljesen fölequipírozva magát, a tükörbe tekintett, egyedül levén a szobában, meg nem állhatta, hogy nagy keserűsége engedvén, el ne nevesse magát saját figurája felett! — Hogy fognak majd a leányok odahaza és a galant ifjú urak nevetni, ha őt ilyen staffage-zsal meglátják!

Mit?

Igen, igen, a leányok és a galant ifjú urak odahaza.

Mert ahhoz, hogy az imént eljátszott tragédiát valónak tartsa valaki, éppen olyan erős hitének kellene lenni, minővel Boltay mester van megáldva. Nem igaz abból az egész monológból egy betű sem. Mayerné nem veszett össze a leányaival, azok sem kergették őt el maguktól, nem is volt neki szükség a Dunába ugrani, hanem így áll a dolog:

Abellino (ismét ő) az utóbbi idők kudarcai által a dühig fokozott szenvedéllyel veté magát sikerületlen terve után. — Éppen most kérte ki Mr. Griffard-tól az utolsó százezer pengőt a második millióból. Abellino mellett szüntelen volt egy kéme a cselédségből az eszélyes bankárnak, ki rögtön sietett azt levél által tudósítani Párizsból a legelső kárpátfalvi eseményekről, mik János úr neve éjszakáján történtek. Mr. Griffard megtudva, hogy János úr haldoklik, százezer helyet kétszázszázet küldött

Abellinónak, ami a visszafizetésben természetesen kétannyit teendő. Az egész mintha tévedésből történt volna. Négy nap múlva természetesen megérté a másik levélből, hogy a nagybátya élve maradt, de már akkor a pénz útban volt, s éppen jókor érkezék Abellinónak vizsgálatásul.

Százezer forinttal több pénze volt, mint amennyire számított. Ilyenkor az ember elbizott szokott lenni. — Ennyi éppen elég lesz a sikerre.

Ő maga csinálá ki a tervet, miszerint Mayerné (az anya!) ravaszul férközzék a Boltay-család körébe, utolsó leányához, és — tudja a többit.

Hatvanezer pengőben alkudtak meg, ha a terv sikerül.

Lehetséges ez?

Ne mondjátok, hogy szörnyetegeket festek. Ez az élet.

Mayerné elgondolta, hogy hatvanezer pengő szép pénz, abból ő magának a takarékpénztárba tesz harmincezret, a másik harmincezret pedig Fanny számára teszi le, s mindketten biztosítva vannak holtig a szükségét látás ellen; s mit kell érte eladni? Ugyszólván semmit, olyan chimérát, aminek addig semmi értéke sincs, míg valaki megtartja — csak akkor van, ha eladja: — az erényt. És a hatvanezer forinttal jól meg van fizetve. Ő ugyszólván jóltevője lesz ezáltal leányának.

Tehát mégis — az a bűnös, aki vesz.

Mert ha nem volnának rabszolgatartók, nem volnának rabszolgakereskedők.

Egy óra múlva előállt a szekér. Boltay mester kérte a mélyen megsomorodott Mayernét, hogy szíveskedjék felülni, és ne mutassa a kocsis előtt, hogy sír, mely kívánságnak eleget tenni nagy megerőtetésébe került a jó asszonyságnak.

Boltay mester azonban nem ült mellé, hanem kiült a kocsishoz. Azzal menté magát, hogy ő mindig ott szokott ülni, mert fél, hogy a kocsis elalszik, a lovak elragadják a szekeret s több efféle; pedig voltaképpen úgy állt a dolog, hogy bármily nagy mértékben tisztelte, becsülte légyen a

magát megjavított asszonyságot, de csak mégis szégyellt mellette ülni egész Pozsony városa láttára.

Vevé is a gyeplőt és ostort a kocsis kezéből, s úgy elhajtott a városból, mintha valami nagy halálos veszedelem forogna kérdésben, amiért sietnie kell.

Midőn a falu végére értek, leszállt a szekérről, s lesütött szemekkel elmondá nagy akadozva Mayernénak, hogy neki itt egy kis dolga, azaz hogy beszéde van a zsidóval, akará mondani a göröggel, csak tessék azért a házához hajttatni, azért ő hamarább hazakerül a kertek alatt, s mire a szekér odaér, ő is otthon lesz.

Alig bírta ez együgyű hazudságot elmondani a derék ember, talán most hazudott először életében, arra is a végső szükség kényszeríté; ő bizony a kertek alatt elébb otthon akart lenni, mint a szekér megérkezik, s előre értesíteni fogja Terézt és Fannyt Mayerné jöveteléről s megkérni őket szépen, hogy amennyire lehet, bánjanak vele nyájasan, és ne mutassanak valami réműletes meglepetést, ha meglátják. Együttal elmondá nekik az okokat is, melyek Mayernét e futásra kényszeríték, s mindezt oly rövidséggel véghez is vivé, hogy mire a kocsizörgés az utca végén hallatszott, már ő kint állt a kapuban vendégét elfogadandó, s fölösleges buzgalommal kiabált a kocsisra: „Erre hajts, ne menj neki a sárnak, jól kitérj a kapunak!”

A két hölgy künn állt a folyosón. Fanny éppen akkor jövé a kertből, előre leoldá nagy szalmakalapját, mely akadályozandotta az anyjávali ölelkezésben; Teréz is letevén kezéből azt a perpetuum mobilét, amit az asszonyok kötésnek neveznek, nehogy a tűkkel ki találja szürni testvéreje özvegyének a szemét.

Mayerné asszonyság meglátva leányát, le sem akart szállni, hanem csak úgy leesni a szekérből, amit azonban sem a kocsis, sem Boltay mester egyáltalában meg nem engedtek neki, hanem levették szépen, s úgy tették le a földre; azt azonban

semmiképpen meg nem gátolhatták, hogy a jeles asszonyság valamennyi cselédek, aratók előtt el ne játssza a csodát, amit leánya számára tartott fenn. Ott előttök térdre esett, úgy csúszott a két nő lábaihoz, akik azáltal annyira meg voltak lepelve, hogy egyiknek sem jutott eszébe, őt felemelni. — Végre is Boltay mester szedte fel a földről, kit nagyon bosszantani látszék, hogy az udvari szájatók láttára megy véghez ez a *szcéna*.

— Ugyan, Mayerné asszonyom, ne térdepeljen! Magyar ember sohasem szokott térdepelni, magyar ember nem térdepel senki előtt, még ha koldus is, még ha bűnös is, még ha megölik, sem térdel.

A jó kézműves még a nemzeti büszkeséget is segélyül hívta, hogy Mayernét egyenesen állásra bírja, de mind nem használt az semmit, amint leányához ért, ott ismét térdre rogyott, Fanny pici lábacskaít iparkodván meglelni, hogy azokat megcsókolja. Fanny ezen csakugyan megijedt, mert korán reggeltől kerti munkával levén elfoglalva, arra sem ért rá, hogy parányi lábacskaíra egyebet is húzzon a kis házi papucsoknál, s azon veszedelemben forgott, hogy Mayerné törekvései napvilágra hozzák, miszerint — nem húzott harisnyát. E gondolattól egészen elrémülve, elpirulva, hirtelen lehajolt Mayernéhez, s mielőtt a botrány megtörténhetett volna, felemelte őt magához, melyet a kegyes anya ölelésnek véve, odaborult leánya keblére, sírt, fuldoklott, átölelte, és csókolta ahol érte. Fanny csak állta, csak tartotta, anélkül, hogy ölelést, vökögást vagy csókot vissza tudna adni.

Az különös, az ember úgy van néha, hogy semmit sem tud érezni; az egyik könnyekbe olvad fel a találkozásnál, a másik hideg, mint a fagy.

Végre sikerült az egész család egyesült törekvéseinek Mayernét a pitvarból a szobába betuszkolni, ott leültetni, s megfoghatóvá tenni előtte, hogy itt fog a szobában lakni; öröcnek erejével ki akart menni. Előbb a padláson akart hálni,

azután a konyhában a cselédek között, végtére azon könyörgött, hogy ha már szobában lakásra érdemesítik, csak egy akkorka kis szobácskát rendeljenek számára, ahol kezét-lábát összehúzza elférhet, ne nagyobb, mint egy pincegége, csak hogy a leányát láthassa onnan. — Szerencsétlenségére Boltay mester házában minden szoba akkora volt, mint egy granárium.

Boltay mester odakinn, falusi házában s maga fajtájú emberek iránt nagyon vendégszerető ember volt; ha már egyszer valakit házába befogadott, azt akarta, hogy az jól is mulassa ott magát. Ő ugyan nem volt az az ember, aki valakit el tudott volna mulattatni, hanem bírt egy jó tulajdonsággal: ha valakinek szenvedélye volt beszélni, ő elhallgatta éjfélig. Eszerint Mayerné benne emberére talált; Boltay mester csak arra kért engedelmet, hogy pipára gyújthasson, s azután engedé magának a beszédhez jött Mayerné által elmondadni azt a hosszú históriát, ami az ő életének története, s melynek előadásában célszerűen vegyítvén a valót a költészettel, néha annyira belebonyolódott a jó asszonyság, hogy önmagával lőn kénytelen disputálni, vagy egészen újra kezdte a felvett szöveget, ami Boltay mestert csendes szemlélődéseiben éppen nem háborította.

Fanny és Teréz ezalatt a Mayerné lakául szánt szobát siettek rendbe hozni. A jó asszonyság csak azon könyörgött, hogy olyan szobába tegyék, ahol kedves leánya szavát hallhatja, vagy mikor dalol; sőt arra is vállalkozott, hogy egy tolóágyban azon ágy alatt aludjék, melyben leánya alszik, mely kívánatát megközelítőleg Teréz egy benyílt rendezett el számára, mely Fanny zongoraszobájával szomszédos; elébb ugyan saját szobáját akarta neki átengedni, mely leánya hálószobájába nyílt, de Fanny csengve kérte, hogy maradjon ő ott továbbra is.

— Lássa Teréz, én nem tehetek róla; örülnöm kellene, hogy anyámat látom, sírnom, hogy ilyen szomorú állapotba jutott, és nem tudok sem sírni, sem örülni, igen rossz szívemnek

kell lenni. Én is szégyenlem, rosszul esik, hogy érzéketlen vagyok.

Teréz tudott volna mit felelni, meg tudta volna magyarázni az érzést, sőt a magáét elmondva, azt még ki is tudta volna egészíteni, de még most jónak látta hallgatni és vigyázni. Gyanította, sejtette ő, mi lappang ez álarc alatt, de időt akart neki engedni, hogy azt levethesse, alkalmat engedni, hogy csigaházából kiöltse szarvait, úgy tenni, mintha nem is ügyelne rá, mintha minden szavát elhinné, és amellet mint az árnyék, úgy követni minden lépését.

Mikor készen voltak a szobarendezéssel, Teréz bizalmasan fogá meg Fanny két kezét, s nyájasan tekintve szemébe, monda:

— Fanny, légy anyád iránt előzékeny, szelíd, nyájas! Ne kerüld, sőt iparkodjál kívánatait teljesíteni. Úgy látszik, hogy téged nagyon szeret. Ezt nem volna ok miért tagadni. Szeresed te is. De egyre kérlek: ne szólj előtte semmit leendő férjhezmeneteledről. Tarts titkot egy ideig — az én kedvemért!

Fanny megfogadá, hogy eltitkolja azt. Azt hívé, hogy érti Teréz célzatát. Ő ilyen magyarázatot adott anyja megjelzésének:

„Anyám kétségkívül régóta restelli testvéreim életmódját, s csak az alkalmat leste, hogy tőlök megszabadulhasson. Most megtudta valahonnan, hogy én gazdag férjet kapok, s azért csatlakozik hozzám, tudva, hogy én majd magammal viszem. Önzés. Nemigen alkalmas arra, hogy a gyermeki szeretetet újra felköltse.”

Hátha még azt sejtette volna, amit Teréz!

Azonban nyájasan kellett anyjával bánnia, nehogy azt hihesse, miszerint Teréz őt elidegeníteni iparkodott tőle, amit az valóban nem is tett soha. Igaz ugyan, hogy esztendőszámra sem igen szokott előfordulni közöttük Mayerné neve, tehát alkalom sem volt arra, hogy róla leánya előtt rosszat beszéljenek.

A kirendelt napon elküldé Boltayhoz Palkót az öreg Kárpáthy (ámbár ezentúl nemigen szabad már őt öregnek neveznünk, egy házasulandó vőlegényt), s nagy örvendezésére hallá a választ, miszerint jöjjön gyűrfűjéért maga.

Repült! Nem, ez sok lett volna tőle. De sietett, ahogy lábai engedék; akik az utcán találkoztak vele, el nem tudták gondolni, mi érte, mert arcán meglátszott, hogy valaminek nagyon örül. Ha szegény ember törné magát így az utcán, könnyen rá lehetne fogni, hogy lutriba tett, és quinternót csinált, de mit nyerhetett ez a nábob, aki egész Pozsony városát, úgy ahogy áll, minden benne levőkkel együtt, megvehetné; minek örül ez?

Boltay mesterhez érve, annak meg kellett engedni, hogy őt összevissza ölelje. Rögtön, azonnal akart menni a menyasszonyért. Azon gondolat, hogy a tündér szépségű leány kész hozzá nőül menni, valóban szerelmissé tette őt bele; kénytelen volt Boltay mester figyelmeztetni rá, hogy az összekelésnek még néminemű előkészülési és törvény szabta szertartásai is vannak, amikről hogy a főúr mint törvényhozó tag elfeledkezett, világosan mutatja, mennyire el kellett neki a házasság eszméje által ragadtatva lenni, és viszont, hogy Boltay mesternek ugyanazok eszébe jutottak, bizonyítja azt, hogy az ő elragadtatása e tárgyban sokkal csekélyebb.

Csupán arra kérte tehát Kárpáthy leendő nászurát (ki nálánál, mellesleg mondva, jó húsz évvel fiatalabb lehetett), hogy addig is tartsák titokban az egészet, amire neki sajátságos okai vannak.

Boltay megígérte, s csak a főúr búcsúvétele után kezdett eszmélkedni felőle, miszerint Teréz és Fanny hasonló titoktartásra szólíták fel, s ez összevetést közölte Terézzel.

E körülmény is erősíté Teréz gyanúját. Ha mind a két félnek érdekében áll, hogy a házasság az esküvő napjáig titokban maradjon, úgy nem tudhat afelől semmit Mayerné — tehát *más* oka volt idejönni. Mert valami okának kellett lenni, az bizonyos.

Az előkészületek a házon kívül folytak, különben is az egész család nagyon ritkán jött úgy össze, hogy mindnyájan együtt lettek, s egymás titkait kémlelhették volna.

Igen természetes helyzet az, miszerint Teréz és Fanny között is nagyon észrevehető volt az eltávozás. Teréz nem feledheté, hogy Fanny már egy milliomos arája, kinek szerencséjén nem tud örölni; Fanny pedig önmaga előtt szégyenlő bizalmasan közelíteni nagynénjéhez vagy gyámjához. Mit gondolnának azok? Azt hinnék, hogy mindazt csak tettetésből cselekszi; hisz aki az oltár előtt azt mondhatja valakinek: „Én szeretlek”, akit nem szeret, mit ér annak a hízeltése mások iránt is? Hazugság, tettetés.

Emiatt oly hideg lehangoltság ült a társalgáson, valami egymástól való tartózkodás, hogy néha az egész ebéd felett senki sem szólt egy szót is, mintha megnémultak volna.

Aki ezt a lehangoltságot legélesebb figyelmére méltatá, az bizonyosan Mayerné volt. A leány nem boldog. Ezt gondolá. A leányt nagyon szigorúan tartják. Teréz hideg hozzá és bizalmatlan. A leány unatkozik és szerencsétlennek érzi magát ebben a nyakig érő falusi boldogságban. Egész nap nem lát magához illő ifjút, pedig a szív vágyai ilyenkor legerősebbek. Hm. Lesz ebből valami.

Emellett Mayerné folyvást oly alázatosan viselte magát, hogy minden lépten-nyomon utána kellett járni, mit csinál. Majd azon kapták rajta, hogy kiült a cselédek közé tollat fosztani, majd mikor megtudta, hogy szapulnak, korán reggel kiszökött, és segített szappanyozni; kisöpörte a szobákat, mire észrevették; minden ebéd idején erővel kellett az asztalhoz hurcolni, erővel rakni a tányérjára az ételt, mert nem akart sem enni, sem inni, s a harmadik tál után mindig felkelt, mintha a negyedik tálból már őt nem illetné semmi.

Ez együgyű fogásokkal elérte azt, hogy Fanny számtalanszor járt utána, bevitte magához, beszélgetett vele, zongorázott neki — szánta.

Hinni kezdé, hogy a szegény asszony csakugyan kedvét akarja neki keresni. Önzés ugyan, de szánalomra méltó önzés. Ha leánya csak felpillantott, már kérdezé, mit parancsol; ha kellett neki valami, szaladt érte; ha a cseléd elkésett valamivel, ő sietett azt felkeresni, olykor lopva megcsókolta a ruhája szegélyét, elkérte imakönyvét, s midőn visszaadta neki, Fanny a szülőknek gyermekeikért való imádságukat tartalmazó lapot találta behajtvá és benedvesítve. Azok bizonyosan könnycseppek akartak lenni.

Olykor nagyokat sóhajtott Fanny hallatára, s ha ez kérdezé, hogy mért sóhajt, azt felelte, hogy van őneki arra oka elég.

Egy napon Teréz berándult Pozsonyba a menyasszonyruhák után nézendő, s minthogy azok nem voltak készen, éjszakára is benn maradt, maga helyett ezalatt Boltayt küldve ki házőrzőnek.

Fanny ez ideig még sohasem hált egyedül szobájában, nagynénje még mindig ott aludt a benyílóban, s a két szoba ajtaját nyitva hagyták, s nagy zivataros éjszakákon, mikor az eső veri az ablaktáblát, a szél rugdalja az ajtókat, a kutyák ugatnak a folyosó alatt — olyan jólesett arra gondolni, hogy hozzá közel egy éber lélek pihen, ki Isten után legfigyelmesebb szemmel tekint reá.

Ez az éjszaka éppen ily viharos volt, úgy szakadt az eső, úgy zúgott a szél a fák között, ugattak az ebek, s futottak, mintha valakit kergetnének, a szél rázta az ajtókat, mintha valaki nyitogatná kívül. Fanny behívta magához az anyját, hogy háljon ott az éjjel.

Valamivel figyelmesebb szemlélő, mint ő, észrevette volna azt a veszedelmes örömet, azt a kapóra jött alkalom fölötti meglepetést, mely e pillanatban Mayerné arcára szökött. A másik pillanatban már el volt az fedve, elsimítva. A jó anya örült, hogy gyermekével egy levegőt szíhat.

Hölgyek hölgyek előtt nemigen szoktak óvatosak lenni, midőn éjszakai toalettjüket végzik. Fanny egész gyermeki

gondatlansággal rakta le mindazon öltönyeit anyja jelenlétében, miket lefekvéskor nélkülözni szokás, nem gondolva vele, hogy szűz szépségének szoborszerű idomait elárulja az utolsó patyolat öltöny. Ki látja azt? Nő — egy nő, ki neki édesanyja. Mit rejtené magát, mit óvakodnék ez előtt? Tulajdonképpen nem is gondolt semmire, egész elmélázva ült ágya szélére, s fésűjét kivonva hajából lebecsátá a hosszú tömött kettős tekercset, mely fekete volt, mint a bársony, és fényes, mint az acél, s kibontva annak többszörös fonadékát, éjszakára hármas ágra kezdé azt újra fonni; a kibontott gyönyörű haj, mint egy varázs fátyol ömlött végig szép fehér alakján, természetes göndörödéssel kígyózva le egész térdeig.

Mayerné nézte, sokáig nézte a leányt. Szemeit le nem vette róla. Már az ágyban feküdt, ott is felemelkedék, hogy tovább láthassa, mint fonja nagy gondatlanul azt a hosszú selyemhajat, még csak a tükörbe sem néz, hogy bámulná, csodálná magát; sőt amint a gömbölyű tükör előtte áll, s egyszerre véletlenül belepillant, elfordítja azt magától, hogy ne lássa magát abban ily pongyolán, s keblén szűkebbre hurkolja az ingfodor szalagját.

Mayerné egyre nézte a leányt. Bámulni, gyönyörködni látszék benne. Minden mozdulatánál új szépségben tűntek elő szűz természetnek idomai. Ah, ez valóban a legműfirtőbb szemek becsülése után sincs drágán eladva hatvanezer forintért . . .

— Ah, minő szép vagy te, Fáni! — suttogá végre önkénytelen hízelgéssel.

Fanny hirtelen felrezzent. Ijedten tekinté szét, mintha először nem tudná, honnan jött e szó. Szemei Mayerné szemeivel találkoztak, azután hirtelen felugrott az ágyába, félig befonva hagyta haját, magára rántá fehér takaróját, s elfűtta a gyertyát maga előtt, és behunyta szemeit.

És csak azután lassan merte azokat ismét felnyitni, mintha attól tartana, hogy azok a vizsgáló szemek a sötétben

keresztül is ránéznek, s még most is hallani vélte: „Milyen szép vagy te, Fáni!” ... Ez a *kerítóné* sottogása volt.

Fanny reszketve várta, fog-e még valamit szólani ez *asszony*.

Óh, igen ...

Éjszaka, sötétben, mikor a gyertyát eloltják, az öreg asszonyságok akkor legerősebbek a beszélgetésben, kivált ha akadnak valakire, aki hamar el nem alszik, aki türelmesen hallgatja, amit beszélnek, s legfeljebb csodálkozó, szörnyűkődő, helybenhagyó s más efféle buzdító interjekciókkal mozdítja előre svádájukat. Ilyenkor van a legalkalmasabb idő elmondani tíz, húsz év, ötven év alatt történt dolgokat, elkezdeni születésen, keresztelésen, keresztülmenni férjhezmenésen, halálózason, míg végre egyik vagy másik fél horkolása véget nem vet a diskurzusnak.

Mayernének is sok mondanivalója lehetett a leányához, és soha jobb alkalma nem volt rá, mint ilyenkor, mindkettő ágyban fekvé; senki, semmi nem zavarhatja a beszédet, nem lehet előle elmenni semmi ürügy alatt, a tárgyat százszor lehet változtatni, s a sötétben semmi módon nem vehetni észre, ha az ember elpirul.

— Óh, óh, lelkem jó leányom, édes szép leányom te — így kezdé a beszédet Mayerné —, de nem hittem volna soha, hogy még olyan boldog lehessen valaha, hogy teveled egy szobában aludjam. De sokszor elmondtam magamban, bár ne lett volna több leányom, mint te, vagy bár vette volna el az Isten amazokat tőlem, hogy csak te maradtál volna, akkor tudom, nem jutottam volna ilyen sorsra. Milyen sors, milyen sors! Négy esztelen leány, egyik bolondabb, mint a másik, mert ha bolondok nem volnának, nem úgy kellett volna magukat viselniök, mint ahogy ők viselték. Mindenkinek volt *tisztességes viszonya*, ami mellett meglehetett volna, de nem becsülte meg, mindegyik az egész világot akart lenni. Majd úgy veszik hasznát!

... Ez volt az első roham. Lepiszkolni egy dísztelen életmód alsóbb fokát, hogy a kevésbé alacsony némi tetsző színben tűnhessék fel. Megszólni azokat, kik világ leányaivá lettek, mért nem voltak elég okosak maguknak *tisztességes viszonyt* biztosítani.

Tisztességes viszonynak nevezik a finom társaságok nyelvén azt, mikor egy hölgynek van egy bevallott szeretője és több nincs, s ez aztán életszükségeiről illően gondoskodik.

Fanny egy szót sem válaszolt. Mayerné abban hagyta e rohamot, egyet ásitott, azután kezdett más beszédet.

— Te ugyan boldog vagy ennél a háznál. Látom, hogy mindenki szeret, egy kicsit szigorúak ugyan, de jó, becsületes emberek. Milyen ezer szerencse rád nézve, hogy ide kerültél; mindened van, amit csak megkívánsz. Itt már csak nyugodtan ellehetsz, *amíg az öreg Boltay él*; bár az isten éltesse sokáig, pedig attul félek, hogy egyszer hirtelen fog meghalni, mert nagyon sűrű a vére, az apja is gutaütésben halt meg, meg a két testvére, éppen az ő korában. Ámbár még akkor is tudom, hogy nem hagyna ő tégedet nyomorúságban, gondoskodnék rólad, ha nem volna neki egy unokaöccse, aki prókátor, arra akar hagyni mindent. Természetes is, az a család büszkesége. Hiába, a vér csak a vérhez szít, ki-ki azt pártolja, ami a magáé.

Ez volt a második roham. Döbbenjen meg a leány arra a gondolatra, hogy mi lesz belőle, ha Boltay meghal. Addig, míg Boltay él, *tán kárba vész drága ifjúsága*, s akkor késő lesz azután sóhajtozni, hogy mennyivel jobb lett volna azt — *eladni!*

Az volt a borzasztó, hogy Fanny mind értette, tudta, az anyja *miért* beszél, hová céloz, mit kísértget, mit tapogat. A sötétségen keresztül vélte látni ravasz arcát és ez arcon keresztül ravasz lelkét, s szeméit lehunyta, és füleit eltakarta, hogy ne lásson, hogy ne halljon.

Mégis látott, mégis hallott.

— Hja — jah! — sóhajtja fel Mayerné mintegy hangolásul, hogy ismét beszélni fog.

— Alszol már Fáni?

— Nem — rebege a leány. Nem bírt annyi ravaszszággal, hogy felelet nélkül hagyta volna e kérdést; akkor tán azt hitte volna Mayerné, hogy elaludt, s nem beszélt volna többé.

— Haragszol rám, hogy beszélek? Szólj, ha nem szereted.

Fanny erőt vett önkénytelen reszketésén, és alig hallhatólag rebege:

— Tessék!

— Alig ismertém volna rád, hogy megláttalak. Ha az utcán találkozunk, bizonyosan elmegyek melletted, és meg nem szólítalak. Igaz is. Milyen kicsiny gyerekleány voltál, mikor tőlem elvettek. Miért is nem maradnak a leányok mindig olyan kicsinyek!

Ezen együgyű és számtalanszor hallható óhajlás rendszeren olyankor szokott kiszalasztódni a jámbor anyák ajkain, midőn felnőtt leányaik sorsán elkezdenek aggódni, töprenkedni.

— Haj, haj! Mire is nőnek fel mai világban szegény ember leányai? Bár valahányszor szegény embernek leánya születik, gyászolnának ahelyett, hogy vigadnak. Mi lesz belőlük, ki veszi el őket? Mai világban már senkinek sincs kedve házasodni. A kereset mindig gyérül, a háztartás költsége szaporodik, s ha férjhez is megy egyik-másik, mit nyer vele? Korhely részeges férjet kap, egész élete nyomorúság, gond, aggodalom, egyik bajból a másikba esik, dolgozik, mint a szolgáló, a sok rossz gyerek a nyakára nő, s ha megvénül, kidobják az utcára. Héj, bizony jobban tenné minden anya, mikor leánya születik, ha előre megsiratná!

Íme elmondá leánya előtt a férjhez juthatás nehéz voltát, s a házaseset kellemetlen oldalait. És a leány mind jól tudta, hogy mért mondja ezt neki, mert azon szónál: „Minő szép vagy te!” egyszerre világ derült gondolatai közt, s ő is megtalálta

a gyanút, melyet Teréz nem mert vele közleni, hogy anyja lélekkísértőül jött hozzá.

— Fázol te Fáni?

— Nem én — rebegé a leány összehúzódva takarója alatt.

— Úgy tetszik, mintha reszketni hallanálak.

— Nem.

— Ugyebár ismerted te Halm Rézit?

— Ismertem — viszonya Fanny halkán, s rettegeve várta, mi új fordulat, mi új támadás vár ismét rá.

— Ugye milyen büszke leány volt az? Tudhatod, szomszédban laktunk, milyen büszkék voltak valamennyien! Szóba nem álltak velünk. Mikor nénéddel az a szerencsétlenség történt, még csak ránk sem néztek többé, sőt még veled sem hagyták beszélni a leányukat. És most, tudod mi történt a leányukkal? Egy gazdag földesúr megszerette, elszöktette; ők elébb kiátkozták, kitagadták, később a földesúr vett a leánynak egy szép jószágot, akkor kibékültek vele, s most valamennyien ott laknak önála. A büszkék, akik más embert olyan hamar el tudtak ítélni. És most ők mondják azt, hogy hiszen nincs abban semmi kárhoytatni való, a leány boldogabb, mint akárhány asszony, *s az az ember híűségesebb hozzá*, mint sok férj a feleségéhez, minden kívánságát teljesíti, ami legjobb, legszebb, azt mind megszerzi neki; a cselédek nagyságos asszonynak hívják, s akármely úri társaságban szívesen látják, s nem kérdik, ki és mi. A promenádon karonfogva sétál *vele*, s minden ember köszön neki; úgy bizony, *így beszélnek* most azok a büszke, döllyfös Halmék, akik olyan könnyen pálcát törtek más ember leánya fölött, s ha egyszer-másszor valaki mégis pletykázik róluk, akkor azt mondják, hogy *az az ember még az idén el fogja venni Rézit*; csak arra vár, míg az anyja meghal, azután meg, míg egy nagybátyját kiengeszteli, s az emberek elhiszik, és keresik a barátságukat. Ilyen bolond a világ.

Itt megállt egy percre Mayerné, hogy időt engedjen Fannynek a mondottakon végiggondolni.

A leány hirtelen, vágó, ösztönszerű sugallattal, amint anyja elhallgatott, a támadt csendben egy Ürimáját* kezdte elmondani magában, kezei már régen össze voltak téve reszkető keblén, sietett, sietett azt elmondani, s úgy örült, hogy elébb kimondhatá az áment, mint anyja beleszólt volna.

Mayerné kis idő múlva ott kezdé el, ahol elhagyta.

— Ilyen bolond a világ. Ha tisztességesen férjhez ment volna, a kutya sem ugatná meg, így meg az egész világ beszél róla, és irigykednek rá. Persze, hogy irigykednek. Az meg csak neveti őket a kastélyából. Beszéljetek, bolondok. Árt is az neki. Egyébiránt ki tudja, nem jobban történt-e ez így rá nézve. Lám, ha ahhoz a polgáremberhez ment volna, akihez a szülői akarták erővel adni, most milyen keserves élete volna! Az később más leányt vett el, s még alig háromesztendő házasok, máris elválni készülnek; ha három gyerek nem volna a nyakukon, régen el is váltak volna; az ember iszik, kártyázik, mindent elkölti, s mindennap megveri a feleségét. Ha Rézi megy hozzá, ott van ni, ő lett volna vele a szerencsétlen. Csak hiába, sokszor jót akarnak a szülék, és a legrosszabb lesz belőle; sokszor meg azt hiszik, hogy a legnagyobb szerencsétlenség történt a gyermekükkel, s abból lesz a legnagyobb szerencse! Fáni! Te fázol?

— Nem, nem — suttogá a leány, és reszketett, mintha lázban volna.

— De fázol, én hallom, a fogaid is vacognak bele. Várj, egy vánkost teszek reád, vagy megdörzsöljem a lábaidat!

— Ne! nem! Nem fázom — rebegé Fanny. Irtózott azon gondolattól, hogy anyja e percben testéhez érjen.

* A „Miatyánk” igen helyes címe a hitformákban.

Mayerné megnyugodott benne, hogy leánya nem fázik. És azután jó hosszú ideig elhallgatott. Fanny azt hívé, hogy már alunni fog.

— Te Fáni — szólalt meg egyszerre, újra kezdve a beszédet —, alszol már?

— Nem! — szólt a leány. Kíváncsi volt hallani, mi következik még. Van az emberben néha olyan merész kíváncsiság; tudja, hogy félni, rettegni fog attól, amit megtud, és mégis meg akarja azt tudni.

— Én nem tudom, mi lelt? — szólt Mayerné. — Én sem tudok aludni, egy cseppet sem vagyok álmos. Tán hogy ismeretlen vagyok a szobában. Mindig oda képzelem az ablakot, ahol a tükör van. Úgy ne járjak, mint a rozsnói követ, aki másodmagával aludt egy idegen szobában, ahol be volt téve minden ablaktábla, s reggel felé meg akarta tudni, virrad-e már, de az ablak helyett a sajtos almáriomba lépett, s aztán azt felelte a társának, hogy az egész világ sötét és sajtszagú.

Mayerné asszony nagyon jót nevetett a sötétben ennek a lőcsei kalendáriumban megjelent anekdotának, amiben Fannyra nézve mégis annyi vigasztaló volt, hogy ez mégis nem az ő *megrontásdra* hozott fel.

Kellett közbe-közbe valami tréfás, közönyös anekdota is, hogy az előadás célja annál rejtettebb legyen.

Itt újra szünet állt be. Mayerné elkezdett sóhajtozni s Istent emlegetni, mint ki az álmot érzi már jönni, s nyugodalmass eszmékre tér. Egyszerre újra megszólalt.

— Te Fáni! Tudsz te még hímezni?

— Tudok — felelt Fanny. (Ez talán mégis ártatlan tárgy fog lenni.)

— Onnan jutott eszembe, hogy a legutolsó hímzésed most is megvan *odahaza*, tudod, az a pamlag, avval a két csókolódó galambbal; most is ott áll az arcképed alatt, amit az a fiatal festő vett le ingyen. Jaj, abból azóta híres festő lett,

azóta legalább háromszáz formában lefestette a képedet, el is küldte mindenfelé a műtárlatokba, ott a legnagyobb urak vették meg azokat drága pénzen, úgyszólván egymásra árve-rezték. Mondhatni, hogy azzal alapította meg a szerencsését az a festő, mert azóta minden főrangú háznál ismerik a nevét. Egy kép tette az egészet.

Ah! most kerül a hiúság ajtajára.

— Nem hinné az ember — folytatá Mayerné. — Egy úr, igen nagy úr, annyira beleszeretett abba a képbe, persze külföldön látta, hogy expressus idejött Pozsonyba amiatt, megmagyaráztatta magának, hol lakott az, akiről azt lefestették, s eljött hozzánk. Láttad volna, milyen kétségbe volt esve, mikor megtudta, hogy te nem lakol már ott. Főbe akarta magát löni. Hanem azután sikerült neki kitudni, hol vagy, meglátott, s azóta még jobban odalett; mindennap odajött hozzánk, leült arra a pamlagra, melyről megtudta, hogy a te hímezsed, s óraszámra elnézte azt a képet ottan szembe. A testvéreid haragudtak rá, mert rájuk sem nézett, de én azért szerettem, mert tőle hallottam mindég tefelőled valamit. Mindenütt utánad járt, s legalább így megtudtam, ha egészséges, ha beteg vagy. Óh, az az ember egészen őrült volt miattad!

Hát ennyire vagyunk?

Fanny most fél könyökre emelkedve hallgatá anyja beszédét azzal a visszaborzadó tudásvágygal, amilyennel Damien nézte a testén tépett sebeket, mikbe égő olajat töltöttek.

— Óh, mennyi bohóságot elkövetett ez az úr nálunk — folytatá Mayerné, vánkosai egyik feléről a másikra helyezve át magát nagy zörejjel. — Az ember igazán nem tudja, hogy nevensen-e rajta, vagy csodálkozzék. Nem múlt el egy nap is, hogy oda ne jött volna, s számtalanszor mondá, hogy ha most itt volnál, mindjárt feleségül venne. „Menjen az úr! — mondám neki. — Majd hiszi azt valaki az úrnak, szokták is az urak szegény emberek leányát elvenni!” Igen: elvenni és visszaadni. Attól őrizkedjél ám édes leányom; hogy ha valamely nagy úr

azt mondja, elvesz; az csak bolonddá akar tenni, ez bolondság!

E kegyes észrevétel után megpihent Mayerné, s Fannynak ideje maradt magában ilyenformán egészíteni ki a mondatot:

„Hanem ha megmondja, hogy nem vesz el, de pénzt ad; az okosság, arra hallgass. Leányokat elcsábítani, házasságot ígérve, szerelmet esküdve, ez komisz diákok és incifinci negyedvér mágnásyerekek dolga; ezeket kerüld; igazi gavallér azon kezdi, hogy *mit ad*”, erre hallgass.”

Pfuj! pfuj! Utálat, förtelem!... Ilyen az élet!...

Vajon ilyen-é? Csitt. Hallgasd jó leány, mit beszél tovább anyád! Ne dugjátok be füleiteket finom érzelmű, előkelő hölgyek, a magasabb, nemesebb világkör jól őrzött virágai; rátok nem ragad ebből semmi, mert ez csak szegény emberek bűne. Legalább legyen róla valami fogalmatok, minő látkör alatt vesznek el azon szerelem legforróbb sugarai, melyből számatokra többnyire csak az őszi alkonyat deres fénye jut.

Fanny irtózva várta, mit fog beszélni tovább édesanyja. Lesz-e bátorsága végtől végig lejátszani rettentő szerepét? Befurakodni a szerencsétlenség álarcával egy nyugalmas, becsületes család körébe, mely szánó, megbocsátó kart tár eléje, csak azért, hogy annak legféltettebb kincsét, a becsületet, az erényt, a szűztisztaságot ellopja, elrabolja, és ez tulajdon leánya becsülete, erénye, tisztasága, mit idegeneknek kelle oltalmukba venni, s idegenek oltalmából kelle elorozni!!

Óh! Feketébb az ördög, mint aminőnek festik.

— Én az ilyen beszédeket meg sem szoktam hallgatni. Még ha igazat mondana is, nem volna az jó; az alacsony sorsból származott nőket azokban az úri társaságokban lenézik, fumigálják, megvetik; míg az olyan nőekkel, mint Halm Rézi, nem törődnek. Azok ellehetnek miattuk.

(Igen, azokat megvetik, azokrul nem beszélnek.)

Csak tovább.

— Azt sem tudtam már, unjam-e vagy szánjam azt a szegény embert, egészen odalett. Egyszer csak eltűntél a

városból. Már ekkor egészen kétségbe volt esve, azt hitte, férjhez vittek valahová. Úgy jött hozzám, mint az őrült. Kérdezte, hogy hová lettél. „Én nem tudom uram — monddék —, tőlem régóta el van véve. Az bizony meglehet, hogy férjhez ment.” Erre csak elsápadt az ember, s leveté magát — ugyanarra a pamlagra, amit te hímzettél, melyen két csókolódó galamb van egy rózsakoszorú közepében. Én sajnáltam a szegény embert, mert szép, gyönyörű ifjú volt, sohasem láttam nálánál szebb férfit életemben; milyen szemek, milyen szemöldökök! Finom, halavány arc, olyan kéz mint a bársony, gyönyörű száj és fölséges termet! . . . Nem tettem róla. Mondtam neki, hogy miért nem sietett, ha komoly szándéka volt veled. Mikor ő csak arra várt, hogy nagybátyja meghaljon, aki ellenzé ezt a házasságot. Igenám uram, de a leány nem várhat addig, míg ön nagybátyja meghal, mert akkorra megvénülhet, addig nem lehet mindig leány. Hát azt mondja, addig titokban esküdött volna meg veled. Jaj Uram, bajos abban bízni, mai világban nem lehet hinni a férfiakra. Ön szerencsétlenné teheti a leányt, s örökre titokban hagyhatja a házasságot. Erre azt mondta, hogy no jó, ha én nem bízom az ő becsület-szavában, esküvésében, ő kész hatvanezer pengő forintot egyszerre készpénzben letenni a kezembe, s ha ő olyan gyalázatos szőszegő volna, hogy tégedet valaha elhagyna, veszítse azt el. Hatvanezer pengő nagy pénz, azt bizony bolondul senki sem dobja ki, az akárkitől is nagy áldozat volna, s hamarjában nemigen tudok olyan nagy urat, aki a szavát megszegje, hogy hatvanezer forintot elveszítsen, kivált mikor a szavát egy olyan szép, remek leánynak adta, mint az én Fánim . . .

— Jó éjszakát, alunni akarok — rebege Fanny vánkossai közé vetve magát, és azután még sokáig hanykódott ágya párnái közt, küszködven lelkében iszonyattal, gyűlölettel és undorodással. Csak a késő hajnal hozott végre álmatlan fáradt pilláira.

A nap már besütött az ablakon, midőn Fanny felébredt.

Egész alvása alatt különös álomlátásai voltak, s a felébredés pillanatában még minden összevissza zavartan lebegett eszmélete előtt, álom és való, tudat és képzelet.

Az ember sokszor fél, remeg egész éjen át, s midőn reggel azután felébred, egészen szokva érzi magát azon eszmékhez, miktől a sötétben úgy félt.

Vagy néha mélyen belemerülve gondolataiba, töprengéseibe, ugyanazon képeket átveszi az álom, s gyakran oly erős a képzelet, hogy nemcsak ábrándképeket, de jó ötleteket is ad. Ilyenkor lát az álmodó a jövőbe. Ezért mondják, hogy az álom jó tanácsot ad. S midőn reggel felébredünk, oly messze, messze látszanak az álom varázsködén keresztül az egész éjjel hányt-vetett gondolatok, mintha hetek, havak múltak volna el aközben.

Fanny látva, hogy Mayerné már korábban felkelt, és ki is ment, míg ő aludt; hirtelen jókedvvel felkelt, felöltözött, alig vett magának időt haját egyszerűen elrendezni.

A reggeli már készen várt reá, Mayerné azalatt kinn volt a konyhán, megfőzte a kávé, megpirította a kenyérszeletkéket, semmit sem hagyott a cselédnek végezni; megérdemli az ő kedves szép leánya, hogy anyja egy kicsinyt fáradjon érte.

Boltay mester sohasem szokott ezzel az idegen ország természetete sötét nedvvel élni, hanem korán reggel ötvenesztendőss szokás szerint szalonnázott, elgyűrvén jó darab füstölt paprikás szalonnát, s bevágott utána egy tele kotyogós szilvapálinkát, s azzal ment ki a mezőre. Csak a hangján érzett meg egy kicsinyt a papramorgó.

Fanny és anyja egyedül maradtak a kávézásnál. Boltay nem talált rá okot, hogy emiatt aggódják, hadd panaszkodja ki magát szegény öregasszony. Fannynak bizonyosan nincs mit panaszkodni, legalább gyámjaira nincs.

Fanny jó reggelt kívánt anyjának, és kezet csókolt neki, melyet ez azzal torolt vissza, hogy viszont ő is kezet csókolt leányának.

— Ezt a szép kezet, ezt a gyönyörű kezet. Óh, te kedves, egyetlen leányom. Jaj be boldog vagyok én, hogy melletted lehetek. Engedd, hadd én csináljam meg a kávédat. Én már tudom, hogyan szereted; sok tejjel, kevés cukorral, így ni. Semmit sem feledtem még el.

Az asszonyág igen beszédes lőn; addig Teréz jelenléte miatt alig mert leányához szólni; annak hideg, örökké vigyázó szemei aggasztó befolyást gyakoroltak rá. Most ettől ment volt.

Fanny figyelve szürcsölé kávéját olykor anyjára tekintve, ki nem szűnt meg őt magasztalni, szépnek, jónak, tündérinek elmondani, s erővel azt akarta, hogy Fanny költse el az egész reggelit.

— Mama — kezdé a lyán megfogva anyja kezét; nem irtózott tőle —, hogy hívják azt az urat, aki felőlem kérdezősködött?

Mayerné szemei hamiska módon kezdtek ragyogni, ah, a vad a háléhoz közelít!

Pedig, ha figyelt volna leánya arcára, megláthatá, hogy az ily kérdést téve még csak el sem pirul, hanem hideg, halvány maradt.

Nagy titkolózva elébb körülnézett, ha nem hallja-e meg valaki, azután odavonta magához leánya fejét, és megsúgta neki a kérdezett nevet:

„Kárpáthy Abellino.”

— Úgy? Ó az? — monda Fanny különös, nagyon különös mosollyal.

— Tán ismered?

— Láttam egyszer, nagyon messziről.

— Óh, szép ember, finom, kellemetes; soha életemben nem láttam olyan férfias alakot.

Fanny a morzsákat szedegeté fel ujjacskáival az abroszról, s kávéskanalával játszott.

— Ugye anyám, sok pénz hatvanezer forint?

(Ah, a hálóban a vad, gyorsan! gyorsan!)

— Nagyon sok, édes leányom, annak háromezer hatszáz forint a legális interese. Sokat túrhatja az orrával a földet a szegény ember, amíg annyi jövedelemre szert tesz.

— Mondja csak mama, volt a papának annyi jövedelme?

— Dehogy volt, leányom. Neki sok volt, amikor kilencszáz forintra felment, ez annak csak egynegyed része. Úgy van, négyszer kilenc harminchat. Negyedrésznyi jövedelme volt.

— De hát mama, igazán mondta azt Abellino, hogy engem elvesz?

— No, a biztosítékot minden percben kész letenni.

Fanny meggondolni látszék magát.

— Hiszen, ha megcsal, ő bánja meg, a hatvanezer forint mindenesetre a mienk marad.

„Ah! okos leány! Nem olyan szeles, mint a testvérei. Ez ám nem hagyja bolonddá tenni magát. Ez az én igazi leányom.” — gondoló magában Mayerné, s kezeit dörzsölé örömében.

Most meleg a vas. Most lehet ütni.

— Hja leányom, biz az ábrándozás szép dolog, hanem az ember hamar megéhezik mellette. A poéta urak szeretnek ideális dolgokrul firkálni, de azért ők is csak azt nézik, hogy mi fán terem a pénz. Ma az egész világ csak pénz után jár, akinek pénze van, annak van becsülete is. A koldus lehet becsületes, senki sem ügyel rá. Még most fiatal vagy, szép vagy, még most kapnak rajtad. Meddig tart ez a szépség? Tíz esztendő alatt vége van. Ki ad teneked azért valamit, hogy ifjúságodat nagy kegyes életben töltötted el, hogy magadat minden örömtől megfosztottad?

Ez az asszony úgy beszél, mintha soha keresztvíz nem érte volna. Minden csak e világból való. A vallás csak poézis.

— Sőt tíz esztendeig sem tart ily módon a szépség — folytatá még erősebb nyomattal Mayerné —, mert az olyan hölgyek, kik a világ örömeitől megfosztják magukat, hamarabb hervadnak.

— Csitt, Boltay jön! . . .

Az öreg úr belépett, jó reggelt kívánt, s kérdezé, nem izennek-e valamit a városba, mert rögtön indul, a kocsí be van már fogva.

— A mama be akar menni — felelt Fanny egész készséggel —, nem lenne szíves bácsi, hogy bevinné?

Mayerné szemet, száját meresztett. Ő nem mondta, hogy el akar innen menni.

— Szívesen, felelt Boltay, hová parancsolja?

— Haza akar menni leányaihoz (Mayerné megijedt), nekem vannak ott holmi hímzéseim, nem akarom, hogy a néném elhányják, még zsbivásárra vetik, azokat fogja elhozni nekem.

(Ah, okos leány, arany eszű leány!)

— Nevezetesen egy pamlagom van ottan, tudja mama, magam hímeztem, azzal a két galambbal, azt már most semmi esetre sem akarom nénémnek hagyni. Érti?

De hogync értené? Ez azt teszi, hogy elfogadja annak a pamlagülő úrnak az ajánlatát, s mily finoman adja tudtára, ez a vastag fejű Boltay egy betűt sem gyaníthat semmiből. Bölcs leány, arany eszű leány!

Boltay egy percre kiszólt a kocsisához, hogy csináljon ülést az asszonyágnak, e percet használva, sottogó szóval kérdé Mayerné:

— Mikor jöhetek vissza érted?

— Holnapután.

— S mit feleljek ott?

— Holnapután — ismétlé Fanny.

Erre ismét belépett Boltay.

— Egy perczig várjon még, édes bátyám — szólát Fanny —, néhány sort írok Teréznek, vigye magával.

— Szívesen. Ámbár azért kár betintáznod az ujjadat, mert ha szóval megmondanád is, átadnám.

— Jól van bácsi, tehát mondja meg a néninék, hogy vegyen nekem egy köteg kasmír harrast, egy rőf pur de laine vagy poil de chèvre . . .

Boltay megijedt az idegen szavaktól.

— Csak írd le, jobb lesz. Mert ezt meg nem tanulom.

Fanny mosolyogva vevé íróeszközeit, s egy rövid levelkét írt, összehajtá, bepecsétlé, s átnyújtotta Boltaynak.

Mayerné még egy titkos egyetértő pillantást lopva leánya szemébe, fel hagyá magát emelni a szekérre, s az víg ostorpattogás közt elhajatott.

Fanny utánuk nézett egy ideig, azután hideg, megvető gunyorral fordult vissza szobájába, megöntöze virágait, megeteté madarait, és dalolt igen-igen jókedvűen.

A szekér a városhoz érvén, a legelső boltnál ismét leszállt Boltay; tűzkövet vagy mit árultak ott, amiből okvetlen vásárolni kellett neki. A kocsisnak megparancsolá, hogy csak vigye Mayernét, ahova parancsolni fogja. Ő majd hazatalál gyalog.

Mayerné nemsokára ismét szerettei körében volt. Éppen ott találta Abellinót. A dandy leste már, mit fog végezni, s mindnyájan várták, midőn betoppant. Ugyanazon öltönyben volt, melyet Boltay mester vett számára. Ah, minő nevetség volt az! Hogy ugráltak körül, hogy forgatták erre-arra a dévaj leányok! Abellino megkérte, engedje meg, hogy ily alakban lefesse. De nem, most nem ért rá. Csak gyorsan. Mit végzett?

Mayernének két óráig tartott, míg elmondta szerencsés merényletét, mennyit küzdött, milyen ékesszólással volt, míg a leányt rávehette az engedékenységre. Mert a leány szemérmes szörnyen, s el kellett vele hitetni, hogy a lovag bizonyára nőül veendi őt, hát csak mindig azt mondja neki.

Abellino nem állhatá meg, hogy összevissza ne ölelje a duennát, amit azzal bánt meg aztán, hogy Mayerné elmondá neki, milyen szép alaknak írta ő le Abellinót Fanny előtt. — Hagyjuk őket ott vigadni.

Ezalatt Boltay uram is szépen hazaballagott. Teréz már várta az ajtóban, mert a kocsis elébb hazaért, s jöttét hírül adá. Első dolga volt a levelet átadni.

— Levelet hoztam, mert ami benne van, az törökül van, el nem tudtam volna mondani szájjal.

Teréz felbontá a levelet, elolvasá. Boltayra nézett. Megint elolvasá. Harmadszor is elolvasá, s ismét Boltayra nézett.

— Ez igazán törökül van. Én sem értem. Nézze ön! S azzal Boltaynak nyújtá a levelet.

— Hm — dörmöge az öreg úr, csakugyan azt gondolva, hogy a levél tele van vad idegen szavakkal, s elbámult, midőn ezt olvasá benne:

„Kedves nagynéném! Mindent tudok. Azon nő, kit anyámnak nevezni irtózom, ne jöjjön hozzánk többet. Izenjék meg Kárpáthy János úrnak, hogy még ma keressen fel, fontos, sietős beszédem van vele. Jöjjenek kegyetek rögtön. Szerető rokona Fanny.”

Mit jelent ez? Mi történt ezek között? Mikor volt ideje valaminek történni? Olyan szép csendesen kávéztak együtt, oly bizalmas suttogással váltak el egymástól. Kezet csókoltak egymásnak . . . Boltay mester nem értett semmit.

De Teréz kezdé érteni.

Tehát rögtön izenni kell Kárpáthy Jánosnak. Ki megy érte? Elmegy Boltay mester maga. Az ő lábai jók, egy perc alatt ott van. A vén Palkó már ismeri, s karonfogva cepeli be urához. A vőlegény megérti az izenetet, rögtön hintájába fogat, öt perc alatt útban vannak. Boltay, Teréz a hintóban ülnek mellette, a fedett ablakon át senki sem látja őket, az öt sárkány-paripa, három előre fogva, kettő hátul, nyargalva

vágtat végig az országúton. Két óra alatt megjárják az utat, ami Boltay mester csendes hajtrával jó négy óra járás.

Fanny maga fogadja az érdeemes vendéget, arca valamivel halványabb, mint máskor, de a halványság úgy illik neki. János úr magánkívül volt elragadtatásában, meg nem állhatja, hogy a szép ara elé járulván, ilyen szokatlan beszédet ne ejtsen, kezét ünnepélyesen mellére téve:

— Kisasszony, engem az isten úgy segéljen, ahogy életemben nem lesz egyéb gondom, mint hogy kegyednek örömet szerezsek.

— Én pedig, uram, fogadom — szólta Fanny határozott, nyugodt hangon —, hogy életemben nem fogok erősebb kötelességet ismerni, mint az ön nevének becsületére válni. Most legyenek önök mind a hárman szívesek néhány órai beszélgetésre elzárkózni velem.

E szavak oly nyugodt, oly határozott hangon voltak mondva, hogy engedelmeskedni kellett nekik, s mind a négyen eltávoztak a legbelsőbb szobákba, bezárva minden ajtót magok után.

Néhány óra múlva ismét egyenkint felzároltattak az ajtók, s előjöttek mind a négyen.

De minő változás minden arcon!

Fanny arca nem volt többé halvány, hanem piros, mint a hajnal, kinyílt, derült, mint a fésző rózsza.

Boltay mester egyre pödrötte a bajuszát, mint ki rettentő fenyegető dolgokra készül; ha olykor el nem nevetné magát, haragosnak is láthatnók.

Még a jámbor Teréz szemei is szikráznak, de e szikrák a diadalmos bosszú szikrái azokban.

Hát még a vőlegény, János úr! Hol van a János úr, hová lett az öreg nábob? Ismeri őt valaki? Ez a vidám, ugráló, szökellő, nevető, diadalmaskodó alak; vajon ő volna az? Ej, ej, bizony húsz évvel megifjúlt. Oly kedve van, hogy madarat lehetne vele fogatni. Kicserélték!

Nem találja helyét, oly kedve van; el van bűvölve, el van ragadtatva, ez a leány tündére, angyala, istennője. Nem hiába támadt ő fel halottaiból.

— Tehát holnap délután! — mond örömtől reszkető hangon.

— Igen, holnap — viszonzza Fanny ígéretteljes hangnyomattal, s szemök különös tüztől villog, amint egymásra tekintnek.

Kárpáthy túláradó érzelemmel szorítja meg Boltay kezét, azután Terézét, most Fannyra kerül a sor.

— Szabad-e e szép kezet megszorítanom?

Fanny szívélyesen nyújtá eléje a legparányibb, a legsimább, a leggyöngédebb kezecskét. A villanyos érintésre egészen odalett János úr; nemcsak kezébe, hanem ajkaihoz is szorítá azt, s a leány nem haragudott érte.

E merénylet sikerülte fölötti örömében sorra ölelte János úr még egyszer Boltayt és Terézt, s azon vette magát észre, hogy egyszer csak Fannyt is karjai közt tartá. A leány szelíden simult hozzá, minden prüd, ízetlen vonakodás és minden kacérság nélkül, ahogy minden természet gyermeke fogna tenni.

Erre azután rohana János úr hintájához, maga kinyitva annak ajtaját, s nem várva, míg Palkó lebocsátja a felhágót, onnan is visszakiálta:

— Holnap délután!

— Csitt! — inte kicsiny ajkaira téve mutatóujját Fanny.

— Hajts Pozsonyba! — kiálta János úr nyugtalan sietség-gel, míg Palkó egész tempóval kapaszkodott fel a bakra, onnan flegmatica nézett vissza urára.

— No mit bámulsz? Hajts!

— Valamit itt hagyunk — monda az öreg szolga.

— Mit hagyunk itt, te?

— Húsz esztendő az öregségből, nagyságos *ifjúúr!* — viszonzza amaz el nem mosolyodó képpel, s nagyot húzva azon a legelső „ú”-n.

János úr jókedvűn nevetett e tréfás megjegyzésre. A kocsis pattogva ereszté ki sudarát, a sárkányok belekaptak az útba, s perc múlva messze porzott a hintó az országúton.

... Vajon mit végeztek odabenn?

* * *

Másnap reggel hetivásáros kocsin érkezett ki Boltay falusi lakába valami cselédféle egyéniség, kit Mayerné küldött a hímzett pamloggal Fannyhoz.

A cseléd titokban megsúgá, hogy a pamlog aljában levél van eldugva.

Igen jó.

Fanny előkeresé a levelet. Anyja írása volt az. A gazdag úr nagyon örül. Örömben Fanny tiszteletére másnapra nagy estélyt rendez Kecskerey úr őnagysága szállásán, s arra Fannyt ünnepélyesen meghívja; ide van mellékelve a cifra meghívási jegy.

„Mademoiselle Fanny de Mayer avec famille.”

Családostul.

Értve alatta anyját, nénjeit s más efféle pereputtyját.

Ah, tehát közönségrül is van gondoskodva! Nagy sokaság lesz, nézők, bámulók! Annál jobb. Az előadás is jó leend.

Fanny visszabocsátá a cselédet azon izenettel, hogy az estélyre való meghívást elfogadja, s üdvözetét küldi nagyságos Kecskerey úrnak.

Hát ez a Kecskerey úr kicsoda? Még ezt is meg kell ismernünk?

Egy derék gentleman, ki a finom társaságokban nem megvetendő szerepet szokott játszani, s egy olyan korszükséget pótol, melyet nála nélkül sokkal nehezebb volna elviselni.

Ismeri őt mindenki, aki magát nevezetességnek szereti tartatni, legyen az nagy úr vagy nagy művész.

Az ő termei, az ő estélyei, az ő reggélyei szoktak gyűlpontjai lenni az egész *finom* világnak.

Előkelő hölgyek, kiket a művészet iránti buzgalom kényszerít egy-egy hírneves művészt közelebből is láthatni, szabadelvű amazonok, kik hímen láncain túl terjeszték viszonyaikat, éltes dámák, kik szeretnek jókedvű népet látni magok körül, unalmas, illedelmes szalontársalgások helyett; kegyelt művésznők, kiknek társalgása valódi fűszere a vigalmaknak, egypár bas-bleu, felvilágosult szellem, filozófasszonyok, kik naplót írnak minden emberről, akit láttak, akivel beszéltek; egy-egy delnő a magasabb körökből, kit nagy énekesnőnek tart a világ, s ki szereti magát bámultatni; homályos születésű divatszépsegek, kiket egy vagy más tónadó kegyelése a finom társaságokbani megjelenhetésre jogosít, s tisztességes anyák, kik leányaikkal együtt jönnek ide, akik elég együgyűek nem találni ki azon okot, mely őket a szerencsére jogosítja; ifjú gavallérok, szellem és vagyon arisztokratái, gourmand öregurak, kiknek csak a szeme és a szája élvez már gyönyörűséget; egy-egy szatirikus szellem, ki szeret mások balgaságain mulatni; holmi idegen dúsgazdag gavallérok, kik a szépség és élvezet műkiállítását kívánják magok előtt látni; blazírt kedélyek, kik az unalom ragályát terjengetik; örült poéták, kiknek csak inteni kell, hogy rögtön kiálljanak a középbe, s rettentő grimaszokkal elszavalják tulajdon verseiket, s végre két-három feuilletonista, aki a lapokban mindent leírjon, amit Kecskerey úr estélyén látott, hallott, evett, ivott, és amit mások láttak, hallottak, ettek és ittak.

Ilyenforma elemekből állanak a finom társaságok, melyek Kecskerey úr estélyein össze szoktak gyűlni. Ily estélyek pedig tartatnak minden héten kétszer, sőt rendkívüli esetekben, például valamely vendégművész keresztülutaztával, soron kívül is, és minden a legfényesebben szokott azokban menni.

Aki ebből azt következtetné, hogy Kecskerey úrnak valami képtelenül gazdag embernek kell lenni, az csalatkoznék. Semmije sincs annak a nap alatt, sőt a föld alatt és a víz alatt sincs; de van „renoméja!” Finom, lovagias, művészet-

ismerő, mívelt és tudós férfinak tartatik. Nála megjelenhetni megtiszteltetés. Nála nem szégyellheti magát senki, mert ő valóban hódol az arisztokráciának, csak hogy nála egyesül a címer, pénz, szellem és szépség arisztokráciája. Ez elmés közvetítése a különböző társadalmi köröknek. Ez elmésség indítja azután gazdagabb főurainkat, a derék bankáriúkat s a galant öreg mágnásokat, hogy maguknak ily szellemdúsan összeállított világot alkossanak, melyben az anyag az ő szerzeményök, csak a művészi kezelés a házigazdáé. — Magyarul beszélve: ők adják a pénzt az estélyekhez, mikre Kecskerey úr hívja meg a vendégeket.

Aki erre azt a szót ejtené ki száján, hogy Kecskerey úr eszerint „kerítő”, az nagyot vétene az illedelem szabályai ellen.

Kecskerey úr nem biztat, nem szerez meg senkit, az ő estélyein minden a legszigorúbb illedelemmel történik.

Előbb a művészek és művésznők szavalnak, énekelnek, furulyálnak, zongoráznak, azután zongora mellett néhány szerény quadrille-t, keringőt táncolnak el, akkor vacsorához járulnak szép rendben, a hölgyek ülve, a férfiak állva falatoznak, néhány pohár pezsgő ürítettik a jelenlevő hölgyek s netalán celebritások egészségére; azzal rövid, szellemdús társalgás után ismét egypár quadrille, keringő táncoltatik le, tizenegy óra után a hölgyek felkészülnek, eltávoznak, csupán néhány dandy — ifjabb és vénebb — marad hátra poharazni és kártyázni.

Ebből láthatja mindenki, hogy ez estélyeken legkisebb illem- és erkölcsértés sem szokott történni.

Óh, Kecskerey úr azt meg nem engedné! Ő büszke a maga renoméjára. Ő csupán alkalmakat szokott szerezni összejövetelekre, de ő szerelmet nem szerez. — Az már megint másik személy dolga. — S ha őt ezért valaki kerítőnek nevezi, annak csupán ez az ostoba magyar nyelv az oka, miért nincs benne két különböző kifejezés — ugyanazon dologra?

Kecskerey úrnál tehát nagy estély készült a kitzűzött napon. Abellino erszénye bánta a költségeket, tulajdonképpen nem is az övé, hanem Fennimoré, kinek ez estve Fanny megjelenésével ezer aranyat kelle veszíteni, fogadás fejében.

A dolog pedig már oly bizonyos volt, hogy titkot nem kellett belőle csinálni. A tréfa angolos. Abellino kivetett hatvanezer pengőt azért, hogy megnyerjen egy ezer aranyas fogadást, a többi csak mellékes dolog.

Hivatalos volt az estélyre, s meg is ígérkezett mind a finom világ, a szabadelvű delnők, a jókedvű öreg dámák, a kegyelt divatszépségek, a művészek és művésznők, a napló-író kékharisnyák és a versmondó költők, a dandyk, a gourmand-ok, a bánátusi szellemdús földesurak s más efféle buzgó közbirtokosok, kiknek halmaza kétségbe ejteni képes egy szegény feuilletonistát, ha mindenkinek külön megtisztelő epithetonnal akar felszolgálni.

A válságos nap reggelén, mely ifjú honatyáinkat jobban érdeklé, mint a legújabb válaszfelirat, bérkocsiba ült Mayerne ugyanazon öltözetben, melyet Boltay mester vett neki; az úton így főzte ki magában a további tervet: a bérkocsit elhagyja az erdő mellett, s gyalog megy Boltayék lakáig; ott azt fogja mondani, hogy vásárosokkal érkezett. Fannyval azután lesétálnak a mezőre, mintha a vetéseket néznék, s a bérkocsihoz jutva felülnek, azzal aztán isten hozzád kapufélfa! Búcsúzzék el, akinek tetszik.

Így kicsinálva kegyesen jó szándékát, be is érkezék szerencsésen Boltay mezei lakába; a mennyei gondviselés olyan kegyes volt iránta, hogy sem kezét, sem lábát nem törte az úton.

Hanem abban a kellemetlen meglepetésben kellett részesülnie, hogy amint a cselédektől Fanny után tudakozódott, ezek azt válaszolták neki, hogy a kisasszony még reggel bekoszikázott Pozsonyba.

Helye volt a megijedésnek.

— Tán az öregek vitték be?

— Nem, azok még hajnalban elmentek, s ő csak pár óra múlva távozott el fogadott szekéren.

Jajaj! — Mit gondolt ez a leány? Talán bizony csak ki akarja az anyját játszani, s egyedül lát a nyereséges üzlet után? Tán csak nem világosította fel valaki, hogy hasonló szolgálatok után a szolgálattelvő közbenjárókat legjobb nélkülözni. No ez szép volna, ha őt *skiccíroznd!*

Utcu! vissza a bérkocsihoz! Rajta, vissza Pozsonyba, lóhalálába! Vajon hova lehetett az a leány? Jaj, ha az ideig össze talált jönni Abellinóval; vagy hátha mást gondolt, s most már nem fog eljönni. Pedig már mindenki arról beszél, az estély is azért van rendelve. Nem, nem lehet, jobban ismeri ő már az asszonyi szíveket, hamarább attól fél, hogy nála nélkül fog megjelenni. Mindegy, mindegy, azért csak mégis az ő érdeme, az ő fáradsága, hogy őt rábeszélte. Ah, minő keserű aggodalmakkal kell küzdeni egy anya szívének!

A vendégek pedig már mind gyülekeznek Kecskerey úr termeiben, egymás után szállnak le a kecses délnők a bejárás előtt, finom kacérsággal engedve láttatni szalagos lábacskáikat a szemüvegező gavallérok előtt a hintókból alálépve; a tornában kölcsönadott egyenruhás inasok szedik el a meghívójegyeket, mikre szokásos felügyelet van, s a burnuszokat, slif-fereket; a háziúr, őnagysága Kecskerey, magas leereszkedéssel fogadja az ajtóban az érkezőket; minden ember tudja, hogy az estély nem az ő pénze ára, ő is tudja jól, hogy erről mindenki meg van győződve, hanem azért olyan díszesen bókólnak egymásnak, mintha igazi házigazda s igazi vendégek volnának. Kecskerey úr éles orrhangja keresztülhangzik az egész társalgáson.

— Nagyon örülök, hogy nem veté meg szerény meghívásomat. — Nagysád nagy tiszteletben részesíti szegény házamat jelenléte által. — Mesdames, önök kegyesek voltak nem feledkezni meg legőszintébb tisztelőjükről. — Uram, ez igen szép öntől, hogy fontos tanulmányozásait félbeszakasztá

miattam! — Grófné, ez estély legfőbb öröme önnek szirén-énekében gyönyörködhetni stb. stb.

Azután jönnek az ifjú gentlemanek, s bemutogatják egymást a házigazdának, ki mindezt természetű prozopopeával fogadja. Ezúttal nem paradoxon azt mondani: természetű prozopopea.

Az érdemes házigazda nagymértékben lelkére vette, hogy vendégei jól és fesztelenül mulassanak. Akik még nem ismerik, s ismerni kívánják egymást, azokat egymásnak bemutatja, meglehet, hogy azok nála nélkül is régen ismerik már egymást. A poétának lapokat ad, melyekben tulajdon munkáit olvashassa; a művészt zongorához ülteti, s állít háta mögé valakit, aki dicsérje, s mindenkinek tud valami lekötelezőt, valami érdekést mondani, frissen sült újdonságokat, pikant anekdotákat szór a csoportozatok közé, teát főz, amit senki sem ért jobban, és mindenkit lát, mindenkire szeme van. Ez már a derék házigazda.

Végre jön Abellino. Neki nem volt szabad jókor érkezni. Egy éltes, idegen férfiút hoz karján, s egyenesen a háziúr elé vezet, és bemutatja.

— Kecskerey barátunk, monsieur Griffard, banquier.

Meghajtások, bókók, kézszorítások.

— Megbocsát, tisztelt házigazdánk, ha e nagyon tisztelt világcelebritás mint kebelbarátaink egyike, ez órában véletlenül érkezvén Párizsból, siettem az alkalmat megragadni, őt becses vendégei elitjével megismertetni.

Óh, Kecskerey úr nemcsak hogy megbocsát, sőt ezerszer lekötelezve érzi magát, hogy ily jeles egyéniséggel megismerkedhetni szerencséje lehet. Ismét bókók, hajlongások, kézszorítások. S mindez oly komolysággal történik, mintha nem Abellino volna valósággal az estélyt adó háziúr, s mintha nem tudná ezt minden ember.

Tulajdonképpen a derék banquier azért jött le Párizsból, melyet még akkor nem hoztak oly közel a vasutak Pozsonyhoz,

mint most, hogy saját szemeivel meggyőződhessek róla, hogy vajon az a vén nábob, kinek bőrére ő már annyit kölcsönzött, akar-e hát voltaképpen valahára meghalni, vagy sem.

Kecskerey úr a kitűnő férfiút a legkiválóbb figyelemmel iparkodott mulattatni, a legkellemesebb delnők társaságába vezetve őt, fő cél levén ebben, hogy Abellino nyakáról lerázza, ki több fiatal dandy társaságában kivonult ezalatt a kártyázóterembe, ez levén legkellemesebb neme az időtöltésnek, míg Fanny megérkezik.

Már akkor többen ültek a zöld asztalnál, köztük Fennimor is, kinek láttára hangos, impertinens nevetésre fakadt Abellino.

— Ah, Fennimor, te ma kegyetlenül erős lehetsz a játékban, mert a másikban ugyan ellenkező póluson áll az iránytűd. Diable, neked ma sokat kell nyerned, mert ellenemben ezer aranyat veszítél. Haha! Ti azt hiszitek, hogy ez az estély az én költségemre megy? Csalatkoztok. Ennek Fennimor adja meg az árát. Adjatok egy kis helyet az asztalnál, hadd kísértsek én is szerencsét!

Fennimor egy szót sem szólt, ő adott éppen bankot. Néhány perc múlva bankja szét volt ugratva, Abellino nyert bomlottul.

— Ah, ah! barátom, terajtd rosszul teljesül a példabeszéd: szerencsétlen a kártyán, szerencsés a szerelemben. Szegény Fennimor, bizony isten sajnállak!

Fennimor felkelt, és nem játszott többet. Ha tejfehér arca még engedne meg valami nūanszot visszafelé, úgy azon meg kellene látszani a sápadtságnak, melyet elfojtott dühe okoz.

Vesztett fogadás és mellőztetés, pénzveszteség és a győztes, a nyerő általi kigyúnyoltatás epével, méreggel tölték el szívét. Egynehányszor közel állt hozzá, hogy egy gyertyatartót tetteges demonstrációkra használjon. De mégis jobbnak látta felállni és kimenni a szobából.

Abellino tovább is játszott, tovább is nyert, s kötekedő, kérkedő modorával vérig boszontá azokat, akik vesztek. Ostoba szerencséje volt ma. Nem győzött rajta kacagni.

— Na! — szolt elvégre tárcájába seperve az előtte halmozott bankjegyeket — Fennimor kettős szerencsétlenségével hazudtolta meg a közmondást, én megyek azt kettős szerencsémel cáfolni meg.

A legközelebbi teremben éppen szemben találkozott egyik inassal, ki régóta keresi. Mayerné asszonyság vár reá, itt van az előszobában, nem jöhet be, mert útról jön, s nem ért rá átöltözni.

— Hopp! ez nem jó jel! — Abellino sietett rögtön beszélni vele. Azt mondá, hogy nem találja a leányt, de az bizonyosan el fog jöni, mert különben nem fogadta volna el a meghívást.

Abellino bosszúsan fogadá e kedves hírt, s otthagya Mayernét az előszobában.

— Diable! ha rászedtek volna!

Ott pedig nem vala szabad a bosszúságot mutatni, hanem folytatni kelle az örvendő, kihívó, diadalmaskodó arcot. Inkább veszette volna minden pénzét, csak e leány el ne maradna most.

Ezúttal nagyon kellemetlenül esett neki Fennimor fehér arcával találkozni, s gondolkozni kezdett róla, vajon ne legyen-e nagylelkű, és ne békítse-e ki maga iránt.

Azután ismét kiment Mayernéhoz megkérdezni, hogy nem mondta-e a leánynak, hogy nőül fogja venni.

— Óh, igen, és a leány nagyon látszott rajta örülni.

Ez megint megnyugtató egy kicsint, s újra visszament a társalgási terembe, s Mr. Griffardot igyekezett mulattatni.

Már a teát kezdték felhordani, s X. grófné már elénekelte a „casta divát”, midőn Abellino inasa urához furakodva fülébe súgja:

— Éppen most láttam a hintóból leszállni Mayer Fanny kisasszonyt.

Abellino, ami kezébe akadt, néhány aranyat nyomott a szolgáló markába, s azzal kissé rendbe szedé magát, felkelt, egy tükör előtt megnézte magát. Csinos volt, csinos. Azt meg kell neki engedni; hajfodrozata kifogás nélküli, arca sima, bajusza, szakála festői, nyakravalója elragadó, s mellénye magasztos.

„Quanta species!” — mondaná rá Aesopus rókJája.

Most belép a vendégeket jelentő komornyik, kit Abellino csak a tükörből lát, s szaloni díszhangon jelenti az érkezőket franciául:

— Madame Fanny de Kárpáthy, née de Mayer!

— Patvart! — gondolja magában Abellino —, ez a leány komolyan használatba vette nevemet. No csak tessék neki, ha ez mulattatja. Ártani nem árt.

— Ah, házasság! — kiálta Griffard úr — ön megházasodott?

— Csak balkézre — viszonzza Abellino tréfásan.

A vendégek egy része kíváncsian tódul az érkezők elé, a házigazda (Kecskerey úr) az ajtóig megy eléjük, a komornyik kitarja a szárnyajtókat, s belép rajta egy fiatal hölgy egy férfi társaságában. A bámulat elhallgattatja egy percre a társalgást. A szép nő tekintetén bámultak-e úgy el? Valóban szép volt! Egyszerű, de becses csipkeöltöny hullámozott alá pompás természetén, akkori idők divatja szerint kissé rövidre hagyva s bámultatni engedve a parányi domború lábacskákat; gazdag hajtekereszt könnyű kis brüsszeli csipkefőkötő takarta, kétfelől hosszan engedve aláomlani az angolos fűrtöket márványsima vállaira s elragadó szépségű kebelére. És ez arc, e halványpiros, istennői tekintet, ez égő fekete szemek, teli szenvedéllyel, indulattal, ellentétben a gyermektegy ajkkal, mely az alvó ártatlanságé, de oly összhangzók ismét az arcok és a rózsás áll szerelemgödröcskéivel, mikén elvész az ember lelke, ha őt mosolyogni látja.

Így mosolygott most, midőn Kecskerey úr elé lépett, aki nem talált mit mondani.

Fanny üdvözlé őt.

— Uram, örömmel fogadtam el ön becses meghívását — családommal együtt; ím *férjem, Kárpáthy János úr!* — szólt a vele jött férfira mutatva.

Kecskerey nem mondhatott egyebet, mint hogy véghetetlenül örül, mialatt a legláthatóbb zavarban látszott szemével keresni Abellinót.

Az, mint Lót felesége, sóbálvánnyá változva állt a tükör előtt.

Kárpáthy János azonban — a jókedvű, a vidám, a ragyogó János úr — megszorítva a háziúr kezét, mint régi ismerősét, *neje* kezét karja alá fűzé.

— Kívánjon ön nekem szerencsét, tisztelt barátom! Egy kincset, egy másvilági kincset nyertem ma. Boldog vagyok. Semmi szükségem sincs a paradicsomra többé; ezen a világon idvezültem.

Azzal nevetve, tündöklő arccal lépett a társaság közé, egyenkint bemutatgatta nejét a tiszteletre méltó körnek, mely által üdvkívánatokkal halmoztatott el.

És Abellinónak mindezt néznie kellett.

Elgondolni, hogy azon leány, kit ő szerelmével oly kitartón üldözött, nagybátyjához ment férjhez, s ezáltal örökre megközelíthetlenné vált rá nézve.

Ha az egekbe vitték volna vagy a poklok fenekére, ha sziklavárban őriznék, vagy égő karddal vigyáznának rá bosszús arkangyalok, nem volna rá nézve úgy elzárva, mint e név talizmánja által: „Kárpáthy Jánosné”.

Neki Kárpáthy Jánosnéval semmiféle viszonyt sem volt szabad kezdeni.

Minden szem, mely a szép menyecske bámulásában kifáradt, őreá tévedt vissza, s minden tekintet gúny és kacagás volt reá.

A dandy, ki nagybátyja lakodalmát üli!

A kijátszott kérkedő, kinek imádottja őhelyette nagybátyjának adta kezét.

Szinte jólesett Abellinónak, hogy látott még a társaságban valakit, ki ez eseten nagyon meg volt ütődve: Mr. Griffard-t. S hogy még most se tagadja meg gunyoros természetét, ahhoz fordult kötekedő szóval: mintha éppen csak azt érdekelné a dolog:

— Qu'en dites vous, Mr. Griffard? (Mit szól hozzá?)

— C'est bien fatal!

— Mon cher Abellino — szólalt meg ekkor mellette Fennimor cérnavékony hangja. — Úgy látszik, mintha ön nekem ezer arannyal tartoznék. Hahaha!

Abellino dühösen fordult felé, de e pillanatban szemei János úréival találkoztak, ki éppen őhöz érte ekkor, karjára fűzött hitvesével, s a legnyájasabb mosolygással mutatá be őket egymásnak.

— Kedves nőm! Ez itt kedves öcsém, Kárpáthy Béla. Kedves öcsém, ajánlom *atyafiságos indulataiba* feleségemet.

Ah! ez volt az a pillanat, melynek úgy örült előre, ez volt az a kikeresett bosszúállás, mely az üldözött leány szívében született, s mely oly szikrázóvá tette mindazon szelíd lények szemeit, kiknek azt elmondá.

A vadász a veremben! Saját vermében. Megcsalva, megvetve, megtorolva.

Abellino feszesen meghajtá magát, ajkait összehúzta, és fehér volt, mint a fal.

János úr odább ment, magát Mr. Griffard-ral is megismertetendő, ki rendkívüli örömét fejezé ki afölött, hogy őt ilyen jó egészségben tisztelheti.

Abellino pedig, amint elfordultak tőle, hüvelykét mellé nye szegletébe dugva, dúdolván, fölemelt fővel, mint akinek semmi baja sincs, lejtett végig a társalgási termen, s nem lát-

szott rá ügyelni, hogy minden suttogás, minden sziszegés, elül, hátul, őt gúnyolja, őt neveti.

Sietett a kártyázószobába.

Amint benyitott az ajtón, hallá, mint nevetnek, mint kacagnak mindannyian, Fennimor éles hangja kitört valamennyi közül. Amint őt meglátták, rögtön félbeszakadt nevetés, jókedv és előadás; mindenki iparkodott komoly és hallgató képet öltetni.

Lehet-e ennél boszontóbb valami?

Abellino széket húzott az asztalhoz, s közéjük ült.

Miért nem nevetnek? Miért nem folytatják a beszédet? Fennimor mit erőszakolja az arcát, hogy komoly legyen, minek fordul el annyit?

Osszátok azt a kártyát.

Legalább van az embernek min nevetni, akár nyer, akár vesz valaki, kacagnak. Ez csak ürügy, hogy legyen, min kacagni.

Most Abellinóra kerül a sor, hogy bankot adjon.

Elkezd veszteni.

Az asztal túlsó felén ül Fennimor, és egyre nyer, néha bennhagyja az egész tételt kétszer-háromszor, hogy négyszeres, nyolcszoros húzást tegyen.

Abellino veszteni kezdi hidegvérét, s szeleskedik. Nem vigyáz a tételekre, a nyerőt húzza be, s a veszтőnek fizet. Másutt jár az esze, s a folytatott tárgyra hámul ingerültsége.

Most ismét egy négyszeres tételt húzott be Fennimor.

— Ah, ah! — meg nem állhatja, hogy diadalmasan ne nevéssen. — *Monsieur* Kárpáthy, a példabeszéd önön is rosszul teljesül; szerencsétlen a kártyán, és szerencsétlen a szerelemben! Szegény Abellino, bizony isten sajnállak. Ezer aranyommal tartozol.

— Én? — kérdé Abellino ingerülten.

— Valóban te. Hiszen csak nem állítod még most is, hogy Fannyt el fogod csábítani; mert hiszen most már gazda-

gabb, mint te vagy, pénzed el nem bolondítja, ha pedig udvarlót akar magának választani, akkor választhat mindnyájunk közül, akár engem, akár Liviust vagy Konrádot. Sőt neked nagy okaid vannak éppen attól őrizzek, hogy beléd ne szeressen, mert egy ilyen kalandnak az lehetne a vége, hogy a majorátustól elcseppennél. Ah, ez famóz! Abellino fut nagybátyja nevének ölébe elől, egy új József és Potifárné. Sőt kénytelen vigyázni, hogy a nő valakit mást, derék fiatal embert meg ne szeressen. Ah, ah, ah! Abellino mint erényőr! Abellino mint garde des dames! Ez felséges szép. Ez tárgy egy vaudeville-re!

Minden szó mérges fullánk, minden szó a vérig, az elevenig hat. Abellino sápad, és elfagy a dühtől. Amit Fennimor mondott, az igaz. Neki remegni kell most, hogy a nő szeretni talál! Kárhozat, kárhozat.

És egyre veszt.

Alig látja már, mit raknak. — Fennimor újra négyszeres tételt nyert. Abellino fizet neki, de csak kétszeresen.

— Ohó barátom, tévedsz, kétszer hagytam benn a tételt.

— Én nem vettem észre.

— Ah, ez flibusterie!* — kiált elbizott indignációval Fennimor.

E megbántó szóra Abellino egyszerre talpra ugrik, s az egész tucat kártyát Fennimor szeméi közé vágja.

A fehér arc egyszerre elkékül, elzöldül; felkapja a széket, melyen ül, s Kárpáthyra akar rohanni. A társaság közbeveti magát, Fennimort visszatartják.

— Bocsássatok! bocsássatok reá! — ordít egészen elváltozott hangon a szenitív ifjú, ajka tajtékzik, és szava a düh erőködésében rekedt rikácsolássá válik. Abellino nem szól egy szót is, de melle zihál, és szeméit elfutja a vér. Társainak dolgot ad őt visszatartani.

* Kalózság.

— Bocsássatok! Adjatok kést! Megölöm, megölöm! — rikácsol Fennimor, s nem szabadíthatva kezeit az őt fogva tartók karjaiból, bosszúját az ártatlan székeken tölti, azokat rugdalva fel.

A dísztelen zajra egészen alarmírozott képpel rohan be Kecskerey úr, s roppant imponans tekintettel megállva a tülekedők között, harsányan közbekiált:

— Tiszteljétek házam *szentélyét!*

Ez intervenció magukhoz téríti a feleket. Átlátják, hogy nem itt a helye hasonló modorú ügyeket elvégezni. Sokakat a ház *szentélyeirei* hivatkozás éppen jókedvre hangol. Fennimornak és Abellinónak tanácsolják, hogy menjenek mindketten haza. Reggel elintézendik az ügyet. El is távoznak azonnal, s a társaság azért nem zavartatik meg. Nehány pillanat múlva ugyan már mindenki megtudta, hogy Fennimor és Abellino összevesztek a kártyán, de mindenki úgy tesz, mintha semmit sem tudna róla. János úr félrehívja a házigazdát, s nagy titokban megkéri, hogy legyen szíves elfogadni tőle a mai estély ragyogó elrendezéseért egy ezerforintost, és egy óranegyed múlva az egész társaság tudja, hogy az estély hőse János úr, ki szép nejét kívánta a finom társaságnak bemutatni; a vigalom éjféli után két óráig tart, amidőn minden ember egymásba szerelmesedve oszlik haza; s otthon mindenki a furcsa történeten gondolkodva hajtja fejét nyugalomra, s ha van valaki, aki nyugtalan álmokat alszik, az Abellino, Fennimor és monsieur Griffard.

XVI. A TALÁLKOZÁS

Griffard úr másnap mindjárt visszautazott Párizsba, anélkül, hogy Abellino után tovább tudakozódott volna.

***

A Kecskerey estélyén történt affront következtében *találkozásuk* lón Abbellinó- és Fennimornak.

Igy hívják finomabb társalgási nyelven a párbajt.

A segédek kardot határoztak kiegyenlítési eszközül.

Különös, hogy minden rabiátus ügynél inkább választják a párbaji bírák a gyengébb, mint az erősebb eszközt.

Ennek természetes indoka van.

A párbaj se nem törvényes, se nem helyeselhető, de mégis használt és bevett intézvény. Vannak sérelmek, vannak megtámadások, mik ellen a törvény ótalmat nem nyújt, a közhatóságok nem biztosítanak.

Ha egy jellemkérdésben gyöngének állítanak valakit.

Ha egy nem kedvelt viszonynak útját kell állani.

Ha egy titokban terjesztett álhírnék egy csapással véget kell vetni.

Ha egy politikai vitában valaki prostituálva érzi magát.

Egyszóval, mikor a felek nem vérszomjból, nem dühből keresik a párbajt, hanem kénytelenek azt előidézni, hogy szívek erejét, véleményük tartósságát a halál kapuja előtt is

bevallják; rendszeren ilyenkor szoktak a párbajsegédek pisztolyt adni a vívók kezébe. Azok hidegvérrel fognak eszmélni, mindegyik el van határozva magát kitenni a lövésnek, de ellenfelére nem löni. A párbaj végződik nemesen, férfiasan. Az illem kívánatainak elég van téve, a sérelmes kérdés eltemetetik, s azt többé előhozni nem szabad.

De mikor tetteges sérelmek okozák a párbajt, mikor a felek kártyán, inzuttációkon vesznek össze, mikor összeverekedtek, egymást meggyalázták; olyankor a tanúk féltik a saját bőreiket, s inkább olyan fegyvert adnak a felek kezébe, melyel azok hirtelen ki ne végezhessek egymást.

Négyen voltak a tanúk, kettő Fennimoré: Livius és Kalácsi (az excellenciás családból eredendett ifjú), Abellinó Konrád és Kecskerey.

A felek eleinte hallani sem akartak a kardról, hanem a tanúk (különösen Konrád) határozottan kijelenték, hogy ők pisztolyra nem engedik őket menni, s ebben meg kellett nyugodniok.

Fennimor még egy kicsit hánykolódott, hogy hát adjanak neki egyenes kardot, mert ő ahhoz van szokva. Franciaországban noble emberek nem is vínak mással. Hanem e kívánatának sem tettek eleget; csak vívjanak görbe kardokkal.

Viadalhelyül kibérlének egy nagy tágas termet a „Zöldfa” vendéglőben, aholott is bezárkózva megismertették a feleket a kölcsönösen megállapított egyezményekkel és megszorításokkal.

Kibékítésről, megkövetésről szó sem volt.

Vérnek okvetlen kelle folyni.

Ha öt perc alatt meg nem tudják egymást vágni, a párbaj bevégezettnek tekintetik.

A felek feltúrt ingujjal vívnak.

Kivétetnek a fej- és hasvágások. Arcot, kart, mellett és lábat vágni szabad. Cselvágások a kivett részekre tiltva vannak. Szúrni egyáltalában tiltva van.

Mindkét vívó mellett kétfelől állnak a segédek, s amelyek e szabályok ellen vét, annak kardját leütik.

— Ah uraim, hisz ez így csak tréfa! — dühöngve szokatlan rikácsolásával Fennimor. — Hisz önök csak játszani hívtak bennünket ide. Hisz ez nem párbaj, hanem gyermektréfa. Ennél jobb lesz, hogy hívassanak önök egy borbélyt, s amelyikünk feketét húz, vágassanak rajta eret.

— Hiába minden beszéd — monda Konrád —, ebben mi így egyeztünk meg, ha nem tetszik, tessék egyedül itt maradni!

— Csak hadd legyenek egyszer azok a kardok kézben — monda tompa hangon Abellino —, majd beszélhetünk azután.

Erre Fennimor is elhallgatott. Ő is azt gondolta, amit Abellino. Csak egyszer szemközt álljanak, s legyenek a kardok kézben, a többit majd elvégzik ők.

A tanúk gyanítani kezdék a két vívó szándokát, s ismét összesúgtak, mielőtt a kardokat átadnák nekik. Előbb magukat helyezék el, ketten kétfelől, kivont karddal. Azzal összemérték a vívókardokat, s egyenlőnek találva, átnyújtják mind a kettőnek.

Egy, kettő, három! En garde!

Egyszerre, mintha összebeszéltek volna, oly közel rohant egymáshoz mindkét vívó, hogy ily közelségből nem is lehetett mást, mint életveszélyes vágásokat osztaniok.

A kardok szikráztak és a szemek még jobban.

Egy perc múlva mind a négy segéd kardja keresztben állt közöttük.

— Urak, ez nem szabad! A viadal nem megy életre-halálra; mi szükség tinektek ilyen közel rohanni egymáshoz? Tartsatok distanciát! Úgy vívtok, mint két mészároslegény.

Ezt Konrád mondta, ki jobban félt, hogy valamelyik elesik, mint ők maguk.

A vívók újra szemközt állítottak, s most már szép óvatosan mérték össze kardjaikat; nem sokat zörögtek, nem veszte-

gettek erőt a vágásokhoz, inkább csak cselvágásokkal iparkodtak ellenfeleiken kifogni. Mindkettő gyakorlott vívó volt. Mindkettő fő törekvésül tűzé ki magának ellenfele arcát megpiszkolhatni, orrát vagy szemét bélyegezni meg. Egyiknek sem sikerült, szemeik merően néztek egymás szemébe, kifeszített karjaikban csak a vékony villogó acél forgott, alig-alig adva egy-egy hideg bántó hangot, minő a köszörült kardok cseszenése, s mely nagyon különbözik az összevert színpadi kardok csattogásaitól.

Sokáig vívtak így, egyik sem bírva a másikat megsérteni, Fennimor gyöngülni érzé karját, s emiatt hátrálni kezdte. Abellino nyomban utána; előlötti bosszújában, szégyenében ismét azon vevé észre magát Fennimor, hogy egyszerre egy egészséges csapást mért Abellino fejének, melyet az csak nagy bajjal bírt elhárítani, s azon percben visszaadott.

— Verjétek le kardjaikat! — ordíta Konrád. — Le és fel!

S azzal egyszerre mind a négy kard közbeszaladt, kardjaikat le- és felcsapták, s ismét szétválaszták őket.

Már ekkor Fennimor dühe nem ismert határt.

— Mit akartok hát velünk? Minek hoztatok hát ide, komédiát játszani? Adtatok volna vitért, ezóta régen vége volna mindennek! Én a szívébe akarok szúrni, a szíve közepébe! Én látni akarom meghalva.

— Csendesen, barátom, csendesen. Lármmával semmire sem megyünk, legfeljebb kihallik az utcára, s elfognak bennünket.

Úgy kell vívnotok, ahogy mi határoztunk. Ha romantice akartok vívni, menjetek Amerikába; ott zárkózzatok be egy sötét szobába, vegyetek egy kardot meg egy pisztolyt; ki a sötétben jobb helyre talál, az a győztes, de amíg Európában éltek, addig alkalmazkodnotok kell az itteni szokásokhoz!

Fennimor mégis azt gondolá, hogy az sokáig tartana, míg Amerikába mennének, s jobbnak találta csak itt helyben végezni el a dolgot.

Még egyszer szemközt állíták őket.

Már akkor Fennimor reszketett a dühtől. Nagy erőpazarlással veté magát Abellinóra, és sűrű, de ügyetlen, kiszámítatlan csapásokkal iparkodott azt kifárasztani; nem is gondolt már magával, szinte belefutott ellenfele kardjába, s elvégre dühének tetőpontján, nem törődve szabályokkal és segédekkel, egyenesen nekidöfött ellenfelének.

— Ah! Le azzal a karddal, verjétek ki a kezéből!

Egyszerre mind a négy segéd ellene támadt.

— Ön háromszor megszegte a párbaj szabályait — szól Konrád —, ön meg van fosztva azon jogától, hogy ellenfelével tovább vívjon. Az ügy elintézettnek tekintetik, s mi ki fogjuk nyilatkoztatni, hogy Abellino eleget tett lovagi kötelességének.

— A vívók tegyék le a kardot! — szólta Kecskerey határozottan.

Fennimor e felszólításra oly állásba tette magát, mintha egyszerre mind az ötten meg akarna vívni, ami annál különösebb volt, mert ő nem bírt valami különös testi erővel, mondhatni, igen gyöngé testalkata volt.

— No jó. Abellino le fogja tenni a kardot, s azzal a párbajnak vége.

A segédek ezzel Abellinót fogták körül, rábeszélve, hogy tegye le a kardot.

Abellino már hajlandó volt szavaiknak engedni, s megfordult, hogy a kezében levő kardot tokjába visszadugja.

E percben senki sem állt közte és Fennimor között.

Csak a düh legmagasabb foka, a háromszori különválasztás teszi megfoghatóvá, hogy Fennimor e pillanatot használva, annyira elfeledkezhetett magáról és minden lovagiasságról, hogy háttal álló ellenfelére rohanjon, s kardjával hátulról megszúrja.

A szúrás Abellino lapockájában akadt meg, különben keresztülmegy rajta.

— Ah! orgyilkos! — kiálta fel Kárpáthy a döfés fájdalomára, s egyszerre visszafordulva a még kezében levő kardot kinyújtá ellene. Fennimor nem látott többé semmit, még egy döfést akart neki adni. Kardja elcsúszott Abellino válla felett, ő pedig vakon, eszeveszetten, visszatartatlanul belerohant annak kinyújtott kardjába. Ott állt meg a markolatnál. — A kard egészen keresztülment rajta, s úgy nézett egy ideig egymás szeme közé a két ellenfél mereven; egyiknek arca oly fehér, oly halott, szemei fénytelen golyóján, ajka merev nyílásán a halál, a rögtöni halál; csak a szívéen keresztülütött kard tartja még egyenesen állva . . . Azután összerogy mind a kettő.

— — — — —

Akik a legközelebb lefolyt években a míveltebb körök történetének évlapjait figyelemmel kísérték, tudni fogják, hogy ily párbaj nem költői agyrém.

— — — — —

Fennimor abban a pillanatban egy sóhaj, egy rándulás, egy fájdalmas arcmozdulat nélkül halva volt. Abellino feküdt egy hónapig kapott sebében. Felüdültével figyelmeztetést kapott jóakaróitól, hogy míg a dolog híre kissé elcsendesül, jó lesz kiszellőztetni magát valahol a külföldön. Mégpedig akkor sem valami mívelt birodalomban, mert ott hamar megkapnak olyan embert, kinek sok hitelezője van, és szeret zajt csinálni, hanem valami szép keleti tartományban.

El is indult néhány nap múlva a szent sírhoz Palesztinába — mint a tréfás közvélemény mondá — bűneiért vezekelni.

Oda nem követjük, ha visszajön, úgylis ki fogja majd adni jegyzeteit.

Kárpáthy János pedig, a boldog, a túl boldog nábob szép feleségével elutazott Kárpátfalvára.

Nemsokára látjuk őket, vagy hallunk felőlök.

XVII. EGY HAZAI INTÉZVÉNY

Szétoszlottak a tekintetes karok és rendek, vége volt az országgyűlésnek, a jurátusok fekete atilláikkal és csörömpölő kardjaikkal, a honatyák aranyzinóros, hattyúprémes mentéikkel, az úri előfogatok divatos delnőikkel egyszerre eltűntek a népes utcákról; a házak ajtain kiadó szállások szomorú hirdetményei lőnek olvashatók, a kereskedők visszarendelék nagy reményre készült divatkelméiket, a kávéházak kongtak az ürességtől, úgy látszván meg bennök azon néhány bennszülött és bennvénült törzsvendég, mint mikor falevél hulltával ott maradt a fákon a mindig zöld fagyöngy; csendes volt már a város, bátran ki lehetett jönni az utcára, nem kellett félni az embernek, hogy ott valami hintó elgázolja, vagy a járókelők a sárba taszítják; éjjel nem verte fel a jámbor alvókat a nyughatatlan fiatalság danája, kik tízen-húszan széltében karonfogva mentek végig az utcán, elfogva azt az egyik szélétől a másikig, s valamennyi háznál sorba mind meghúzták a csengettyűket, megverték az ablakokat; nem kellett többé annyit ügyelni a fiatal lányokra, hogy ne üljenek mindig az ablakban; nem kellett többé remegni, hogy valami fáklýászene alkalmával fel találják gyújtani a várost; egyszóval: Pozsony ismét visszavette szokott csendes, békességes alakját, s a líceumi és akadémiai ifjak kezdtek ismét háttérbe szorított reputációjokhoz jutni.

Kárpáthy János is hazament nejével. Megemlegették utoljára a pozsonyi boltosok. Megemlegették először azért,

mert ami szemnek és szívnek tetsző dolog, kelme, pipere, ékszer találtatott boltjaikban, abból a legszebbet mind összevásárolta János úr szép neje számára, kit soha el nem hagyott magától, hanem vele parádézott, mint mikor a gyermek új ruhát kap, még aludni is abban szeretne; megemlegették másodszer azért, mert neki egyik elve volt az, hogy nem a vásáros született az eladó kedvéért, hanem a kereskedőt teremté isten a vevők szolgálatára; tehát ha ő vásálni megy valahova a maga pénzeért, nem az ő kötelessége az eladó nyelvét megtanulni, hanem az eladó dolga érteni, amit ő beszél. Ilyenkor tehát, mikor őt látták a bolt előtt hintajából kilépni — s ki ne ismerte volna őt, a leggazdagabb férfit s a legszebb asszony férjét fél Magyarországon? — már akkor nagy ázsiója volt egyegy boltosinasnak, aki ötölve-hatolva tudott valamit beszélni a generózus nábob saját nyelvén, s legalább annyit a főfő-kereskedő is megtanult, hogy Kárpáthy úrnak egy „alásszolgáját” köszönjön, ami egyébiránt szokatlan fülek előtt olyformán hangzott, mintha azt mondaná: „alle sollen geigen”. Ilyenformán nyakra-főre minden boltosférfi iparkodott felfedezni magában némi sejtelmeket a magyar nyelv felől, s voltak előre gondoskodó atyák, kik elgondolák, hogy gyermekeiknek mily előnye lesz abban, ha majd Kárpáthy úr gyermekei szintén feljönnek az országgyűlésre, s keresni fogják, ki beszél magyarul, és annál vásálnak; minélfogva siettek nagyreményű fiaikat és leányaikat tisztességes házakhoz kiadni cserébe Komáromba vagy Somorjába, mely igen egyszerű és legkevesebb költséggel járó neme a mester nélküli nyelvtanulásnak. E hatás következtében feltevé magában János úr, hogy a legközelebbi országgyűlés alkalmával egy társulat életbe léptetését fogja indítványozni, melynek tagjai kölcsönösen kötelezik magukat: soha senkivel, akitől valamit vesznek, semmiféle idegen nyelven nem beszélni, ilyenformán kényszerítve azokat az erőteljes magyar nyelvvel megismerkedni; magunk között aztán odahaza beszélhetünk diákul és németül, mint

amely két idióma volt a legszokásosabb az akkori társalgásokban; és ez erélyesség sokkal több célt fog elérni, mint holmi eredménytelen dekretumok, hogy a horvátok tanuljanak magyarul.

Ez üdvös szándékot tehát eltéve jövőre, mint már említők, szeretett nejével visszautazék Kárpátfalvára.

Fanny elhagyá rokonait, s midőn elvált tőlök, azt látszék érzeni, hogy örökre elhagyja őket. Látta maga előtt búsan, leverten állani a két derék, jólelkű lényt: gyámját és nagynénjét. Hidegen, szótlantul iparkodtak tőle megválni, pedig úgy szeretett volna sírni mind a kettő, de az nem illett. Most örülni kellett volna. — A leány nagy szerencsét csinált.

Fanny szíve elfacsarodott. Nyakába veté magát nagynénjének, és alig bírta e szót elrebegni:

— Szeressen engemet.

— Mindig szerettelek — monda Teréz, és szemei égni látszottak, hogy könnyet nem engedett jönni beléjük. Nem lehetett. A nagy úr ott áll közel, mit gondolhatott volna!

— No Boltay mester — monda a nábob megrázva az érdemes férfiú kezét —, remélem, látjuk egymást. Ön tartozik nekem egy látogatással. Én már voltam az ön jószágán odakinn, most már majd önnek is meg kell látogatni engem Kárpátfalván.

A kézműves elvörösödött. A nábob nem tudta, hogy ennek a munkától izmos embernek is van saját büszkesége.

— Köszönöm uram — felele. — Én innen alig mozdulhatok dolgaim miatt.

— Eh patvart, hisz van önnek derék legénye, beszéltem vele, okos fiú az, arra rábízhat mindent. Hogy is híják csak?

Boltaynak szinte torkán akadt a szó, midőn ki kelle mondani:

— Barna Sándor.

És akkor akarata ellen két könnycsepp jelent meg szemében, s csendesen végiggördült erős, napbarnította orcáján.

Amire aztán Teréz szemeiben is megeredt a sírás, s Fanny halaványabb lett a falnál.

— Hát majd egyszer a télen, jó Boltay — folytatá Kárpáthy. — Ha tetszik feljövök magam, és elviszem magammal. Szeret-e vadászni?

— Nem, uram. Sajnálom az állatokat.

— No de kegyed, jó Teréz, csak óhajtani fogja meglátni unokahúgát? Csak eljön megnézni, nem érte-e valami baj, hogy van megelégedve sorsával? Egy kicsit ő is hadd panaszkodja ki magát, legalább könnyebben fog engemet tűrhetni.

Ez féltrefa akart lenni János úr részéről, de Teréz nem felelt rá semmit, s Fanny oly kínos helyzetben érzé már magát, hogy szinte nagyot lélegzett, midőn az utolsó búcsúszóval a készen álló útihintóba ültek, s Pál gazda becsapva az üveges ajtót, parancsot adott a kocsisnak, s a hintó kerekei robogtak végig a kövezeten.

Alig múlt egy hét, midőn Teréz már levelet kapott Fannytól.

A fiatal nő jókedvvel iparkodott írni, szeretet, jó szív látszott minden sorban, leírta azokat a mulatságos embereket, kikkel János úr körül van véve; a furfangos Horhi Miskát, ki mindenféle bohót csinál magából, hogy őt megnevettesse, Kiss Miskát, a szilaj kedvű jó fiút, ki mindennap négy mérföldet nyargal lóháton, hogy őt láthassa, az öreg copfos jószágigazgatót, ki őt a gazdálkodás mindenféle ágazataival a legkitartóbb fáradtsággal iparkodik megismertetni, a vén hajdút és a vén bohócot, s valamennyi között a legmulatságosabb alakot, magát János urat, kik mind arra látszanak összeesküdve lenni, hogy a fiatal menyecskét mulattassák, neki jókedvet, örömet, szórakozást szerezzenek, ami meglehetősen sikerül is nekik.

Jókedv, öröm, szórakozás . . .

(Szerelemről, boldogságról egy szó sincs a levélben.)

Most azonban egy új tárgy kezd érdeket önteni János úr életébe.

Mióta az országgyűlésen járt, de legkivált azon válságos nap gyötrelmei után, melyet unokaöccse okozott neki, fejébe vette, hogy ő a hazának, a közügyeknek használni akar.

Alapítványokat tesz a köziskolákban — sokszor eljár a szomszéd Szentirmay grófhhoz, ki valami nagyon különös ember lehet, mert mindenki által igen komolyan magasztaltatik, s örökké furcsaságokon töri a fejét, minő a jobbágyok felszabadítása az úrbér alól örökváltság útján, s más, magához hasonló urakkal gőzhajókon, gyárakon, Tisza-rendezésen, töltéseken, tudós társaságon, színházon, lóversenyen töri a fejét, az esztendő nagyobb részét Pesten tölti, s biztatja a többi főurakat is, hogy töltsék ott a telet. János urat már rá is vette, hogy egy nagyszerű palotát építtessen a fővárosban. Ha nem akar is benne lakni, legalább szépíti, emeli a várost. Az őnála összejövő urak csaknem mindegyike tud egy-egy új indítványt, egy új vállalatot napfényre hozni; többek között emlegetnek valami ismeretes nevű grófot, aki azt ajánlotta, hogy egy magyar akadémia létrejövételére kész egy egész évi jövedelmét, ami 60 ezer forint, áldozatul hozni, s mikor kérdezték tőle, hogy hát maga azalatt miből él, azt felelte rá, majd csak elélődöm egyik vagy másik barátomnál egy évig. E különös társaságokat látogatja János úr, s azóta gyakorta figyelmezteti Varga uramat, hogy pontosan számadoltassa a tiszteket, mert sok pénzre van szükség a közügyek számára. Most végtére ő is akadt egy indítványra, melyet mindazok, akikkel közlötte, oly közérdekűnek találtak, hogy efölötti örömeben János úr minden fogalmat felyülhaladó mértékre kezd növekedni szeretetreméltóságában.

Ez egy agarászegylet létrehozatala.

Persze Fanny nem érti, hogy mi érdek van ebben. Éppen oly kevéssé, mint a többi indítványokban és közintézményekben, gőzhajókban, töltésekben, akadémiában és lóversenyen egyéb, mint hogy némelyiket ezek közül mulatság látni; hanem azt veszi észre, hogy mindazok, kik az eszméről

beszélnek, rendkívül lelkesülve vannak, s úgy látszik, hogy az agarakra boldogabb jövő és fényes hivatás kezd felderülni; a jövő hónapra van hirdetve a közgyűlés a kárpátfalvi kastélyba, hol a társulat megalakultnak nyilvánítandja magát, alapszabályokat írnak, s nagyszerű mulatságokkal végzendik az egészet.

Végül minden jeleivel szeretetének s férje részérőli legszívesebb üdvözeteknek alig várja a percet Fanny, melyben kedves rokonait ölelhesse, s ezzel bezárja a levelet.

Szívről, szívvilágról egy szó sincs abban. Szegény asszony! Nincs senkije, aki előtt azt elmondhassa.

Fanny megérkeztével Kárpátfalvára, semmit sem talált már ott a hajdani bohóságok közül.

János úr még Pozsonyból írt haza Varga Péter uramnak, hogy asszonyt visz a házhoz, szép, fiatal, szemérmes asszonyt, tehát intézkedjék úgy, hogy a menyecske semmi megbotránkozni valót ne találjon, mire nézve teljesen felszabadítja Varga uramat, hogy tegye az ő nevében, amit jónak és üdvösségesnek lát.

A derék ősz férfiú, amint a felhatalmazó levelet kapta, attól számítva egy hét alatt úgy keresztül-kasul reformált minden intézményt, mely János urat oly hírnevéssé tette, hogy rá nem lehet Kárpátfalvára ismerni.

A nagyon meghatározhatlan szolgálatokat tevő parasztleányok hazaküldettek, ki hová való volt, a maga falujába.

Káromkodásukról, mosdatlan szájukról ismeretes cselédek kiutasítottak a gulyára meg a ménésre. Ott produkálják magukat.

A tisztviselőknek meghagyatott, hogy a legnagyobb illendőséggel fogadják az úrhölgyet, és maguknak többé semmi kivételes szabadságot a kastélyban ne vegyenek.

A fiskálisnak három napi határidő engedtetett, mely idő alatt arcát és kezét tisztességesen megmosni tartozik, egyúttal az is tudtára adatván, hogy ha egyszer fokhagymát evett állapotban fog találtatni, menten nyugdíjaztatik.

Marci feleségétől berendeltetett a kastélyba, ő maga a nagyságos asszony kocsisává, neje pedig komornájává iktattatván; a legszelídebb szürkék közül négyet kiválasztott előfogatul, egyet-egyét mindenféle színből hátsparipának, s rábízta Marcira, hogy az mind olyan jámbor legyen, mint a bárány, mert asszonyt fog emelni, szép, fiatal, szemérmes hölgyet.

Ő maga saját személyében felméne Pestre, ott elegáns hintókat, divatos bútorokat, szőnyegetet vásárolt, mert ámbár ő maga kívülhúzott kordovány csizmában járt, s meszelt falú, zsúrolt padlatú szobában lakott, azért oly helyes ízlése, oly finom tapintata, ügyesen elsajátító felfogása volt úri teremkek elrendezésében, hogy — a kárpátfalvi kastély azon szárnya, melyet az úrnő számára választta, nyílt tekintettel a helység felé s oldalablakaival az angolkertnek fordulva — maga sem ismert volna magára az átváltozás után.

A szándékosan gyűjtött frivol képek, mikkel minden szoba meg volt rakva, kiszedettek rámaíkból, s helyettök szép tájfestmények, komoly ábrázolatok rakattak, amazokat elvitték a madarasi kastély padlására. E buzgalmát annyira vitte Varga uram, hogy még a régi freskófestményeken levő hamis isteneket és istenasszonyokat is perszvadeálta, hogy viseljék magukat tisztességesebben, s legalább egy kötényt festetett a pongyola gráciáknak, s Apollónak, Bacchusnak igen szép köpönyegekkel kívánt kedveskedni.

Mindent, ami botrányos, mindent, ami illetlen avagy régibb botrányos kalandra emlékeztet, szorgalmasan eltávolított; az angolkertből a titkos búvóhelyek, a palotából a rendetlen álfolyosók részint lerontattak, részint befalaztattak, a fürdőszobából télikert lett, s a vízvezető csövek az úrhölgy hálószobája mögé vitettek, s a régi múzeum alakult földteremmé.

A nagy ivószobából kihordatott mindent, ami egykori tivornyákra emlékeztetne, a kerek székek, a nagy diófa-

asztal kivándoroltak, s elfoglalta helyöket a családi régi pénzek és festmények gyűjteménye, melyeket eddig por és pókháló lepett. Az ittas vendégek számára alakult apró cellák, mik egy hosszú folyosórul nyíltak, áttörtettek, s lett valamennyiből egy hosszú terem nőcselédek számára. Nem jöhetett elő eset, hogy valaki az ifjú nő előtt elmondhassa: „Itt, ezen a helyen volt János úr ittas, itt verekedett, itt tartá szeretőit.” Minden nyom el volt törölve.

Sőt még a kert mögött épült lovardát is lehordatá, nehogy egyszer valaki elmondhassa a nőnek: „Ime ezen a helyen történtek azok a multságok, hogy János úr tizenkét parasztleányt szilaj lovakra ültetett, s ittas vendégei gyönyörködésére elbocsátá őket a hánykódó méneken, miket hosszú karikás ostorral üttek kurjongató hajdúk. Volt nevetség és jókedv, mikor egy-egy a lyánok közül lehullott. Egyet el is tapostak a lovak.”

A sok bohóc közül csupán Vidra cigány hagyatott meg az udvarnál, tapasztalt hűsége iránti tekintetből, de neki is meghagyatott az érdemes jószágigazgató által, hogy ezután okosan kell magát viselnie.

— Akkor leszek még csak nagy bolond — monda erre Vidra cigány.

Midőn aztán a vidéken híre futamodék, hogy János úr megházasodott, jöttek mindenünnen a különféle gratulációk az ismerős eredeti fickóktul, ki versben, ki prózában.

Varga uramnak gondja volt mindezen leveleket elfogni és megtartani magánál, mert tele voltak azok mindenféle bohósággal, amikért nagyon kár volna, ha János úr vagy éppen szeretett hitvese kezébe jutnának. Különösen egy ocsmány paszkvill érkezett a többek között, tele mindenféle piszkos, szennyes ötletekkel, amilyeneket ronda lelkű poéták szoktak versbe szedni, s tisztújítások, követválasztások alkalmával egymás választottjaihoz mázolni. Undok rohadékai a költészetnek, minőket nyomtatásban soha nem látni, de amelyeket

számtalanszor leírnak, olvasnak, egyik kéziratból a másikra másolnak, s jobban ismernek, mint a leghírhedettebb költők örökbecsű munkáit.

A Kárpáthyhoz küldött ilyenemű versbe szedett pizok Gyárfás poeta által mázoltatott papírra, ki eltávozván régi urától, mint komisz, közönséges lelkek szokták, annak ellen-ségéhez szegődött át, Kutyalvi Bandihoz, s ekként leginkább ismeretes levén a nábob gyöngéivel, azt legérzékenyebb részén találhatá. A küldött poéma annyira túl volt halmozva frivol, boszontó, ingerlő, undorító kifejezésekkel, hogy a becsületes jószágigazgató elolvasván azt, azon gondolatra jött, hogy össze-szedve a nábob hajdúit, rajtamenjen Kutyalvi Bandin, s poétá-jával együtt ott saját portáján megcsapassa, hanem csak mégis okosabbat gondolt később. Fogá a paszkvillt, úgy ahogy volt, egy szelet érett penészes sajtot s egy darab jól behamuzott kenyeret takart bele, mint amely általánosan ismert egyszerű szerekkel szokták falusi gazdák a veszettséghez közelítő kutyákat gyógyítani, s azokat egy külön borítékba pakolva küldé vissza Kutyalvi úrnak, minden komitíva nélkül. Marci vitte el a küldeményt, előre meg volt neki mondva, hogy a legjobb futó lovára üljön, s le ne szálljon róla, amikor a küldötteket kézbesíti, mely, hogy nem maradt kívánatbs siker nélkül, bizonyítá az, miszerint Kutyalvi a hamus kenyér és érett sajt láttára majd kiugrott a bőréből dühében, s cséplőinek ordítva parancsolá, hogy csukják be a kaput Marci előtt, aki azonban szintén nem volt rest, hanem amint becsukták mögötte a kaput, lovával egyenesen átugratott a palánkon, s Varga uram nagy szatizsfakciójára azzal a hírrel ért vissza Kárpátfal-vára, hogy Kutyalvi valamennyi béresével együtt egész az erdő széléig szaladt utána lóháton.

Maga János úr a legörvendetesebben volt meglepetve, midőn hazaérve, semmit sem talált azokból, amiktől félt; akárhová nyitott be, mindenütt új bámulat érte; a csintalan tréfák tanyáiból, komoly, tisztességes termék váltak, akárkivel

találkozott palotában és udvaron, az mind becsülettudó, jámbor ember volt, s midőn legelső úri barátai megjelentek nála, mind oly illedelmesen viselék magokat neje irányában, hogy Fanny előtt merő mesének látszhatott mindaz, amit a nábob-rul beszélni hallott, még mikor nénjeivel lakott, s gyermekésszel együtt nevetett a dandyk által előadott anekdotákon, miknek sikamlós értelmét csak most kezdé még felfogni.

Semmi sem volt azokbul igaz. Hiszen semminek sem látszott nyoma.

A cimborák eleinte őrizkedtek kíméletlen emlékeztetéseket tenni János úr előtt, később pedig, midőn János úr vevé észre, hogy a betyár kompániák ismét kezdenek odakapni hozzá, s van kilátás, hogy bizalmukkal meglehetősen terhére fognak lenni, talált ki számukra valamit, aminek alkalmazása teljesen használatosnak találtatott.

Már akkor kezdett valami jótékony vérkeringés, elevenség mutatkozni a nemzetben; közhasznú, közérdekű társulatok alakultak mindenféle nemzeti, emberiségi, tudományos vagy gazdasági célok előmozdítására. Kárpáthy mindezen társulatokba beíratta magát, s szívesen vevé, ha itt-amott tiszteletbeli elnökek, pártfogónak megválaszták; ha aláírási íveikkel megtisztelék. Midőn aztán jöttek a *kortyondi* fráterek, mindig volt a zsebében egy-két aláírási ív, melyet maga kezdett meg, alatta a felesége neve, ugyanannyi összeggel; a verembe esett látogató azután akár lármázott, akár szitkozódott, akár rimánkodott, akár szabódott, meg volt szorítva, nem menekülhetett, ki kellett magát váltania, mint a „kútba estem”-nél. Ha nem kellett neki tudóstársaság, ott volt a másik ív cukorrépagyár felállítására, ha azt nem találta eléggé közemberiséget érdeklőnek, tetszhetett aláírni a népszerű iskolai könyvek terjesztésére; ha azt bolondságnak tartotta, megragadtaték a Berettyó átvágásait létrehozó társulat részvényei által. Ha jobb szerette a vizet, s nem akart a szárcsákat nyugtalanító vállalatról hallani, megtámadtaték mind a négy szuperintendencia nevében, s ha

három alól kibújhatott, haragudván megfejthetlen okokból reájuk, a negyedikért áldozatul kellett esnie.

Utoljára kerülni kezdtek a fráterek Kárpáthy udvarát, mint valami gonosz hírű calabriai vendégfogadót, s aki véletlenül találkozott vele, már messziről elkezdett szabódni, hogy ő már lefizette bűneinek zsoldját, neki békét hagyjon.

Akinek még az sem használt, azt elcsalta magával a Szentirmaynál tartani szokott közérdekű ülésekbe.

Ott komoly, tudományos készültségű, mívelt férfiak szoktak összegyűlni, kiknek körében gonoszul érezék magukat az ilyen gőzkörhöz nem szokott jó fiúk, s reszkettek azon gondolattól, hogy Szentirmay egyszer a nejével is meg találja őket ismertetni, aki, mint mondják, igen finom és magas míveltségű delnő, s vannak emberek, akik az ily hölgyek közelében nagyon kényelmetlenül érzik magukat.

Ah, Kárpáthy né előtt, az egészen más. Arról tudja az ember, hogy nem valami előkelő családból származott, sőt a szavait sem igen szükség megválogatni, mert odahaza hallhatott minden bohóságot, s nem neheztel meg, ha véletlen egy-egy dévaj kifejezést szalaszt ki az ember jókedvéből az ajkán, míg Szentirmay né előtt az ember sem szólni, sem moccanni nem mer, mert az Angliában növeltetett, mely ország asszonyairól azt mondják, hogy ha jelenlétükben valaki egy lábát a másikra felteszi, avagy beszéd közben ezen szavak közül: „kapocs, ing, gombostű, harisnya” egyet ki talál a száján ereszteni, vagy ha kesztyűjét lehúzza, rögtön felkelnek mind, s otthagyják az embert a faképnél.

És így sohasem bizonyos róla az ember, hogy mikor fog iszonyú neveltlenséget elkövetni.

Mint már fülhegygel hallottuk, a legközelebb jövőben ismét egy közérdekű intézménynek kelle létrejönni, mégpedig János úr elnöklete alatt, ki az eszmének legelső megindítója vala, amely rövid időn az egész társadalom minden név szerinti osztályának kivétel nélküli tetszésében részesült.

Oly eszme, oly indítvány vala ez, mely varázshatalommal egyesíte minden pártot, akár fehér, fekete, veres vagy tarka toll, akár zöld ág vagy szalag volt is azoknak jelvénye, s neveztek légyen magukat konzervatív, reformer vagy liberálnak (radikálról még akkor szó sem volt) — mind egyesülének a nagy eszme körül, mely, hogy nem volt múlandó, hiú tárgy, mutatja az, miszerint mind e mai napiglan hasonló — ha nem nagyobb — népszerűségnek örvend, mint megkezdete napjaiban, s közlelkedésre gyűjtő érdekéből azóta sem vesztett, de bizonyosan nyert.

E varázserevel bíró eszme, melynek szerencsés indítványozója Kárpáthy János úr volt, neveztetik agarászegyletnek.

Nem kételkedünk rajta, miszerint azt, mielőtt kimondtuk volna, a megelőző magasztalásokból kitalálta mindenki.

Az agar okvetlenül egyike a legfontosabb és figyelemre méltóbb tüneményeknek a hazai természetben, de legkivált azon sokoldalú hivatásánál fogva, mellyel a közélet rugóiba vág, kénytelenek vagyunk azt mint a társadalom világának egyik pozitív tényezőjét tárgyalni.

Nem tekintve azon csaknem misztikus, mondhatnók delejes hajlamot, mellyel e délceg állatok az úri körök iránt viseltek, mintha éreznék, hogy ők képezik az állatvilág arisztokráciáját, csupán azon hagyományszerű ősi szokást kívánjuk figyelembe venni, miszerint sem Magyarországon, sem pedig Erdélyben nem lehet képzelni előkelő házat, melyben e nemes barmok kiegészítő csoportozatot ne képezzenek. Bárhova lépünk be, ott húznak le bennünket az udvaron, ott ásítanak a konyhában, ott vakaróznak az ekőszobában, ott ágaskodnak ránk az ebédlőben, ott kapkodnak a legyek után a szalonban, ott ülnek a pamlagon a háziúr, a háziasszonyság mellett, a zongora alatt, a karszékekben, s mentül gazdagabb valaki, annál nagyobb számban és általánosabb kiterjedésben, de a legszegényebb nemesembernél is hasonló előjogokban és

legalább két példányban. Ha hozzávesszük ehhez hajdani hadvezér Bástának azon nyilatkozatát, miszerint egy időben azzal fenyegette az erdélyi urakat, hogy addig meg nem nyugszik, amíg egy agarat tarthat valaki az országban; ebből átlátandjuk, miszerint az agár nemzeti jólétünknek hévmérője, s egyszerűsmind egyike fajunk fensőbbjei szimbólumainak.

De nemzetgazdasági tekintetben is fontos és jelentékeny tényező az agár, mert nem is említve azt, hogy a legszebb kalapok a nyulak szőréből készülnek, ami tehát nevezetes kereskedelmi cikk, mellőzve azt is, miszerint hazánkban a gyümölcs-tenyésztésnek legátalkodottabb ellenségei a nyulak, melyek a fiatal ojtványok kérgét lerágják, s ekként gyümölcs-tenyésztésről addig szó sem lehet, amíg az agarak rendes működése szervezve nincs; csupán arra kívánjuk figyelmünket vetni, vajon a hazánkban annyira pártolandó lótenyésztés és nemesítésnek mi a legerősebb rugója? Az agár! Ki a tatár fog szaladni az agár után? Ahhoz ló kell, mégpedig jó ló. Tehát az agarászat mozdítja elő a lótenyésztést.

Ehhez járul még az is, miszerint az agarászatban talált élvezet sok gonosztól megóvja az embert; megőrzi mindenféle rossz könyvek, ostoba újságok olvasásától, s a nemzeti kedélyt azon ősi egyszerűségében tartja fenn, amidőn még a nyughatatlan tudományok s feszező költészet nem cserélték ki a korszellemet.

Azt se gondold pedig szíves olvasó, hogy az agarászat valami oly felületes tárgy, amihez minden előleges stúdium nélkül lehet érteni, hogy agarat is olyan könnyű nevelni, mint könyvet írni. Ahhoz nagy előrelátás, széles ismeretek, gazdag tapasztalás, kölcsönös eszmecserék, higgadt ész és nem higgadt erszény kívántatnak; egy-egy jó agár öt-hatszáz p. forinton kel, s ha minden magyar földesúr egyszer életében csak egy kölyökagárnak az árát fordítaná hazai literatúrára, azt örök időre virágzóvá tehetné; amiből átláthatod, mily fontos és életbevágó kérdés hazánkban az agarászat, s mily büszkék

lehetünk mi más nemzetek felett, midőn a közmíveltség ezen ágazatát oly tökélyre fejlesztők, hogy századok kelljenek hozzá, míg valaki bennünket utolérhet azon ostoba népek közül, melyek ipar, kereskedés, tudomány, művészet s furcsa találmányokon törik ezalatt fejeiket.

Hogy mily szenzációt gerjeszte mind a két hazában János úrnak ímez indítványa, annak leírásához sokkal erősebb fantázia és lelkesültebb toll kívántatnék, mint az enyém. Felvillanyozta az egy időre a példabeszéddé vált letargiát, megmozgatá a társadalom minden rétegét, elfeledteté a tisztújítási ingerültségek utófájdalmait, ellenséges családokat békíte ki egymással, háttérbe szoríta minden egyéb apró-cseprő indítványokat, és sok ideig kétséges versenyt futott az indítványba jött magyar akadémia kérdésével, s csak akkor engedé át annak az elsőbbséget, midőn indítványozói megígérték, hogy eme második közérdekű vállalathoz is hozzájárulandnak tehetségeikkel.

Minélfogva a legnagyobb biztossággal várhatjuk, hogy a nemsokára tartandó alapító gyűlés a kárpátfalvi kastélyban egyike leend a legfényesebb és legérdekesebbeknek, miután az ország legtávolabb részeiből is történtek előre való ígérkezések e nevezetes alkalomra, s nagy a feszültség és várakozás; vajon a kitűzött aranybillikomot, ezen felirattal: „Küzdeni hogyha tanulsz, vár pályádonn a borostyán!”, mely igen szép buzdítás agarak számára, melyik fogja elnyerni az országhírű versenyzők közül? János úr Marcija-e avagy Horhi Miska Szellője? Az egész Bükkalja in massa kész fogadni hogy a Borsod megyei alispán Fecskéje mind a kettőn kitesz, míg a dunántúli kerületben alig van valaki, aki meg ne volna felőle győződve, hogy a Győr vármegyei, bőnyi születésű, kisbéri neveltetésű Szikráé leend mindenekfelett az elsőbbség; valamennyien azonban félelemmel emlegetnek egy erdélyi csodaállatot, mely mezőségi közbirtokosé, s melyért magyarországi urak már kétszáz darab aranyat is ígértek, de tulajdonosa nem

adá, s most erősen köti az ebeket a karóhoz, hogy elragadja Magyarországot elől a győzedelmi pálmát.

Már a kihirdetett ülés napját megelőző hetekben alig győzi a fiskális a sok levelezést, minélfogva most már nemcsak az ujjai tintásak másodízíglén, hanem egyúttal a hajfürtei is, melyek szőkék levén, nagyon meglátszik, hogy oda szokta törülni a tollat, sőt még a nyelve is az, mert azt meg itatóspapíros helyett használja, ha elcseppen a tinta, felnyalván vitézül.

János úr mindennap egész halmaz levelet kap az ország minden részeiből; maga elolvassa azokat mind. Egyik üdvkívánatot, másik részvények megrendelése, ismét másik ígérkezés a gyűlésen megjelenni. Vannak, kik a haza boldogabb napjait látják már-már felvirulni, sokan fényes jövődőt ígérnek az agártenyésztésnek, némelyek szolgálnak bölcs tanácsadásokkal az alaptervezetre, mások szívesen ajánlkoznak a statútumok kidolgozására. Egy-egy holta napjáig boldognak érezné magát, ha az igazgató választmányba kineveztetnék; más kéri a nagyon tisztelt társulatot értesíteni, miszerint ő maga ugyan, minthogy csúzban szenved, nem lehet olyan szerencsés, hogy az ülésben részt vehessen, de agara által okvetlenül képviselteni fogja magát a versenyen.

És ezen leveleket János úr nagy elégteliséggel hagyja heverni asztalán, még a borítékokat sem engedi kisépérni a szobából. Legyenek ott; gyönyörködhessek bennök, valahányszor belép, csupán néhány profánus vakmerő levele vándorol a tűzbe, akik olyasmit mernek írni, mintha jobb volna, ha azon gondolkoznátok, hogy népiskolákat, kisededóvókat, gazdasági egyletet, műtárlatot, Tisza-szabályozást, Vaskapu-áttörést, útcsinálást, múzeumot, akadémiát, színházat, takarékmagtáratok ajánljatok egymás buzgalmába; az ilyen alacsony gondolkozású emberek levelei figyelembe sem vétetnek. János úr sokkal jobban át van hatva eszméje nagyszerűségétől, hogysem visszariasztatni engedné magát. Aztán adakozott ő mind a fenn megnevezett célokra is, miket egy nyughatatlan

gróf és más, bőrükbe nem férő hazafiak a nemzetre rádísputáltak. Igaz ugyan, hogy annak felével, amit évenként az agarászatra fordít, felét ezen vállalatoknak kiránthatná a sárból; azonban azt sem lehet elvitatni, hogy ezek majd csak megélnék azért valahogy, míg az agarászat felvirágzására okvetlenül áldozatok kellene, mert az agár, mint már említők, „non nascitur, sed fit” (nem születés által lesz agárrá, hanem a kellő kiképzetés által).

... De most hátrább egy kissé az agarakkal!

Az ünnepély, a gyűlés, a nagy sokadalom előkészületei nagy részben igénybe vették Fanny figyelmét és szívét.

Szívét is?

Sokan, igen sokan fognak ott lenni, a nemesség színe-java, jelesei együvé gyűlnek; ott lesznek a komolyabb, ünnepelebb férfiak is, mert Kárpáthy János iránt mindnyájan viseltetnek némi előszeretettel, kiben minden bohóságai s bizarr eszméi dacára annyi fogékonyság van minden jó iránt, hogy nagy és nemes vállalatoknál éppoly biztossággal lehet reá számítani, mint hetyke, tréfás ötleteknél.

Aztán ily esetnél az emberek egymást húzzák oda. Mindenki arra gondol, hogy sok embert, sok szép asszonyt, sok bohó férfit fog együtt találni, s egymás rovására ígérkezik mulatni.

Ez volt az első ilyenmű ünnepély, melybe János úr hölgyeket is hívott meg. Hiszen most már ő is nős volt.

Fanny remegve gondolt rá, vajon eljönnek-e a meghívásra a vidék előkelő delnői? Érdemesítik-e őt arra, hogy magas köreikbe felvegyék? E magas, feddhetlen családok hölgyei, kiknél nemcsak a nemesség szállt anyáról leányra, hanem az erény, a szeplőtelen hírnév is. Fogják-e ezek őt azon polcon elismerni, melyre a szerencse és egy bohó vénember szeszélye hozta? Fogják-e neki elfeledhetni családját, annak homályos eredetét és undok dicsőségét?

A férfiak bizonyosan eljönnek a környékből, mindazok, akik hírnévvel, országosan ismert hitellel bírnak. Napokig fog tartani az ünnepély. Első nap lesz az ülés; a hosszú teremben fognak ülni a komoly férfiak, oldalt a karzaton lesz hely a hölgyek számára, ahonnan hallgathatják az elmés beszédeket. Ezt befejezi egy népes lakoma; ő ott fog ülni mint a ház asszonya, látva mindenkitől . . . vajon ki fog az ő egészségeért áldomást inni?

Másnap következni fog az agárverseny. Nők, férfiak délceg paripákon fogják úzni a furfangos, csalárd rókát. Ő is lovon fog ülni . . . vajon ki leend az ő lovagja?

Estve a legbátrabb lovagnak, ki agaraival legtöbb, legmerészebb fogást tett, arany és gyönggyel kivert nyereg-takarót fog ajándékba adni a ház asszonya, melyet maga hímvett . . . vajon ki nyeri azt el?

Harmadnap fényes táncvigalommal végződik az ünnepély; milyen szép, milyen ragyogó látvány lesz az. Annyi szépség, ifjúság, gyönyör vegyülete, ártatlan vonzó vigalom; minden virágnak van zöldje, szép, szemérmes hölgyek mellett bátor, daliás lovagok, kik egymásra mosolyognak, és szíveikben nem gondolnak semmi rosszat . . . Ki fog őreá mosolyogni?

Most és mindig és örökké ott lebegett lelke előtt a tüne-ménnyé vált ideál. Azt látta ott a gyűlés asztalánál ülni, és óhajtott elveszni sóvár bámulatában, de úgy, hogy az ne láthassa. Őt látta felkelni maga előtt, s előre sejtett csengő tiszta szóval hallá az áldomást ajkairól, és elgondolá, hogy milyen szép volna, ha az összekocantott pohár méreggel volna telve, és azt kiinni az utolsó cseppig, és meghalni, és ő ne tudná azt meg soha. Őt látta maga mellett futtatni sebes paripán, a széltől kigyulladt arccal, sebesen, sebesen, és elgondolá, hogy milyen szép volna, ha egyszerre övele elbuknék a ló, s leesnék, meghalna előtte, és az ifjú sohase tudná meg, miért halt meg. Őt látta itt és ott és mindenütt, bárhova gondolt, bármire vezeté figyelmét, csak a névtelen kép állt mindig előtte, és követte azon gondolat, hogy milyen jó volna meghalni.

XVIII. SZEGÉNY ASSZONY!

Szegény asszony!

Értjük alatta Kárpáthynét.

Férjével éktelen nagy gazdagságot és egy roppant nagy nevet kapott. Mindkettő nagyobb teher, mint áldás.

Hisz a gazdag számára sem jön fel kétszer egy nap a hajnal, s a világ minden kincsei birtokosának sem árulnak örömet, megelégedést, szívbeli boldogságot, szerelmet, nyugalmat, édes öntudatot.

És az előkelő név?

Az egész világ tudja, mint jutott ő e névhez. Egy bolondnak ismert öregúr, hogy bosszút álljon unokaöccsén, nőül vett egy rossz hírű családból eredett leányt, kit ez máskint tán elcsábított volna.

Az öregúr vagy nagylelkű volt, vagy bolond. A leány okvetlenül hiú és nagyravágyó... Várnak reá.

Mindenki kész ragadománynak hiszi.

Csak hadd jelenjen meg azokban a magas körökben, mikbe feltolakodott.

A hölgyvilág előre számít a mulatságra, melyet ügyetlenségei, ismeretlensége, balfogásai, hiúsága, tán majd később kalandjai, sőt botrányai szolgáltatni fognak; a gavallérvilág szinte oly biztosan számít mindezekre; a hölgy veszendő portéka, fiatal, szenvedélyes, hiú, teli vággyal, könnyelműséggel, legalább minden arra mutat, semmi sem lesz könnyebb,

mint őt elejteni, s egyszer megbuktatva nem marad számára egyéb hátra, mint elveszni mások gyönyörűségére.

Nincs senki, akitől egy őszinte szót várhatson, akire egy őszinte szavát rábízhassa, akitől tanácsot kérjen, akiben bízzék, akihez ragaszkodják, aki pártját fogja, vezesse, utasítsa. Férje legkevésbé.

János úr minden kötelességét teljesíteni véli, amidőn neje kényelméről gondoskodik, midőn a világ minden részeiből összehordja azt, amiben asszonyok gyönyörködni szoktak, a piperétől kezdve egész az imádókig.

Igen, az imádókig.

Mert amint a kortyondi fráterek elmaradoznak a kárpátfalvi háztól, a régi dáridók megszűntével, helyettük más, új világ kezd odaszokni, kiket többé nem a nábob jó bora és rossz tréfái, ripőkjei és menyecskéi csálnak oda, hanem a szép nő, az elhírhedett, a csodára állított szép nő, ki iránt kétszeres oka van mindenkinek érdekes reményeket táplálni: egyik a férj, másik saját híre. Hozzá egy lépéssel közelebb van minden ember, mint egyéb úri hölgyekhez.

Csaknem mindennap megfordulnak a kárpátfalvi kastélyban a környék legelső arszlánai:

Az ifjú Darvay Jenő, kit a megyei szabadelvű párt vezérének tart a közvélemény, mert hosszú szakálla van. Van-e egyéb oka is e véleményre, azt bizonyosan nem tudom.

A szép Csenedey Rezső, ki nem restelli, hogy a világ által szépnak neveztetik. Én részemről nagyon boszontónak hiszem azt egy férfira nézve. Kicsicsomázott arc, középen szétválasztott haj megkenve, megbodorítva. Két okos szót sem lehet vele beszélni.

A szőke báró Berky Tivadar, aki különcöt játszik, nyergelve ül a székre, félszemüveggel pislog, inggallérát az orráig ereszti, s maga is azt hiszi magáról, hogy különös ember.

Az ünnepelt Csepcsi Aladár, minden bálban patentírozott előtáncos, aki nem emlékezik rá, hogy találkozott volna

nővel, aki utána ne bolondult volna, vagy férfival, aki úgy táncolja a mazurt és keringőt, ahogy ő.

Egy hosszú, öles gróf, aki maga is megvallja magáról, hogy rútabb embert nem látott magánál, de azért mégis tagadja, hogy ha valaha egy vetélytársa megelőzte volna. Tán azért, mert lábai elég hosszúak, hogy keresztül-kasul lépjen akarkin.

Egy halavány fiatalember, ki abban a gyanúban áll, hogy álnév alatt verseket ír. (Sietünk kimenteni, e gyanú annyira alaptalan, hogy még az is kétségbe vonható, vajon tud-e egyáltalában írni.)

És azután egy csapat szemét ember, aki üres léhaságokat beszélni, hírt hordani, émélygős hízelgéseket, sztereotip bókokat vágni, táncolni, szelet kergetni mind igen alkalmas és jó; meg egy másik csoport léhűtő, mely ábrándozik, sóhajtozik, eped, romantikus képeket vág, s amellet csak úgy iszik és kártyázik, és fut a szobaleányok után, mint a többi; és még egy harmadik légió apró ember, aki igazán meg van örülve a szép asszony iránti szerelmében, csak azt nem tudja, hogy mi fán terem az az alma, amitől az is viszontszerelmet érezhetne, s efölötti tépelődéseiben vékonyra szárad, mint egy tőkehal; íme, ezekből áll az új télikert, mely Kárpátfalván virul, amióta a parasztnenyecskéket ideálszépségű delnővel váltotta fel a nábob.

Szegény asszony!

Mennyire keresne menekülést e nyomasztó, szomorító, untató, boszontó környezet elől. De hol, de kinél? Egy szív sincs hozzá közel, mely őt megértené. János úr nagyon lekötölező magaviseletet vél neje iránt tanúsítani, midőn őt e vidám társaságokban a kétségbeesésig engedni mulatni.

Milyen törpék, ostobák, ízetlenek, fajankók ezek mind az ő ideáljához képest, akit alkotott magának szívében!

Milyen önzők, üres lelkűek, haszontalanok, hiúk ezek mind azon férfival összehasonlítva, kinek képét lelke szentélyében őrzi!

Miért nincs legalább egy nő, egy jó barátnő közel, kit lelkébe hagyta pillantani, ahol az őrzött kép senkitől nem sejtve pihen?

A közelgő társulati ünnepély már nem messze volt.

János úr összehívott nagy csomó úrnépet az adandó vigalomra, s a meghívottak neveit feljegyeztetvén egy hosszú lajstromra, azt beküldé Varga uramtól nejéhez, hogy nézze át, s ha történetesen kifejezett volna valakit a névsorozatból, akit ott látni óhajtana, jegyezze fel.

E különös gyöngédség mutatja, mily előzékeny János úr neje iránt.

Varga uram elhozá a lajstromot, sorba kopogtatott minden ajtót, s ki nem nyitott egyet is, amíg rá nem kiáltottak, hogy „Szabad!” Megpillantva úrnőjét nagy tisztelettel állt meg a küszöbben, s nagyon szerette volna, ha most egyszerre olyan hosszú keze lenne, hogy onnan az ajtóból a pamlagig nyújthatná az írást.

Fanny különösen vonzódott ez öreg emberhez. Némely embert azzal jutalmaz még a sors, hogy becsületes tiszta lelkét arca vonásaiban engedi láttatni, hogy első tekintetre mindenkinek bizalma támadjon hozzá. Fanny nem várta, hogy Varga uram közelebb jöjjön, hanem felkelt, és eléje ment, megfogá kezét, s dacára az öregúr azon törekvésének, miszerint minden lépésnél meghajtsa magát, előrehúzza, leültette egy karszékbe, s hogy fel ne állhasson, gyermeteg kedélyesen átfogta karjaival, ami a jó öregurat a lehető legnagyobb zavarba hozta. Természetesen, amint Fanny elereszté, és leült, ő azonnal felállt.

— Ugyan édes Varga bácsi, maradjon ülve, vagy különben én is felállok.

— Pedig nem volnék érdemes e különös tiszteletre — rebegé a jószágigazgató, szép óvatosan bocsátva magát vissza a karszékbe, mintha attól is bocsánatot akarna kérni, hogy elég vakmerő beleülni, s előrehajlott, hogy nagyon nehéz ne legyen neki.

— Hát mit hozott nekem, édes jó Varga bácsi? — kérde mosolyogva Fanny. — Ha semmit sem hozott, annál jobban szeretem, mert akkor magát hozta. Lássá, én úgy örülök, mikor önt látom.

Varga úr olyasvalamit rebegett, mintha meg nem foghatná, mivel adott okot e rendkívüli kegyeletre, s egyszersmind sietett átnyújtani a küldött iratot, elmondva hozzá János úr izenetét, s azután iparkodott búcsút venni.

De Fanny észrevevé az előkészületekből, hogy menni akar, s megelőzte benne.

— Maradjon kérem, némi kérdeznivalóim lesznek.

Ez parancs volt. Varga úrnak le kellett ülni. Ily gonoszul semmi examen előtt sem érezné magát. Vajon mit akar tőle kérdezni a nagyságos asszony? Bárcsak más ülne most itt az ő helyén!

Fanny kezébe vévé a névsorozatot, s végigolvasá azt. Szíve elszorult bele. Mennyi idegen név, akiről ő csak annyit tud, hogy azok mind előkelő, nagy emberek, magas állású férfiak, feddhetlen delnők nevei; egyetlenegy ismerőse nincs e nők között, sejteni nem képes; kihez vonzódják, kitől féljen? Férje, mint mindenben bizarr, úgy itt is azt gondolá, hogy a szokásos bemutatások nagyon sokáig fognának tartani, s ehelyett azt találta ki, hogy mindazokat, kikkel ismeretséget akar tartani, egy nagy ünnepélyre összehíva, nejét ott fogja bemutatni. Azt hívé, hogy e nő, ki a *finom világ* estélyén Kecskereynél annyi önbizalommal, annyi diadallal tudott fellépni, itt is fel fogja találni azon helyet, azon szerepet, melyre szépsége, szíve jogosítja. Ah, de az egészen más helyzet volt. Ott tudta jól, hogy ellenei közé lép, tudta, hogy azokat meg fogja szegyeníteni, senki sem volt jelen, aki előtt bármi okból is le kellett volna sütni szemeit; míg itt komoly, erényeikre büszke s állásukat jól érző hölgyek társaságában úgy fog ő megjelenni, mint aki nem maga választja szerepét többé; ha bátran, biztosan lép fel, megtörik, ha megalázza magát, kigúnyolják,

erényeiben nem hisznek, szépségeért gyanúsítani fogják, akárki szólанд hozzá, bárminő édes nyelven, a nyájas szavak háta mögött titkos célzás, bántó kiszámolás van rejtve. Jaj neki, ha el nem érti azt, jaj neki, ha elérte, és el nem tudja titkolni. Jaj neki, ha vissza nem tudja adni, és jaj neki, ha visszaadja. — Szegény asszony!

Az előtte álló nevek során végig-végig hordja szemeit.

Hogy azok között igen sok jószívű, kegyes, szelíd indulatú hölgy van, kiket úgy tekinthetne, mint édesanyját (nem Mayernét, hanem egy ideális édesanyját, amilyennek képzeletben azt az ember) és sok érzelemdús lyánka, ifjú, rokonszenvű hölgy, kiket testvérei gyanánt szerethetne (ismét nem az igaziakat értve), arról világos sejtelmei vannak.

De hogyan ismerhessen azokra, hogy közelítsen hozzájuk, mi által nyerje meg szíveiket, bizalmukat? Hátha éppen az előtt tárja fel lelkét, aki gúnyt fog úzni belőle? Hátha visszautasító, hideg tekintettel találkozik, ahol meleg, résztvevő kebelre vélt találni?

Újra meg újra átolvasta a névsorozatot, mintha a nevek hangzásából akarná megtudni a személyek jellemét, majd felsóhajtva tevő azt le maga elé, s kérő tekintetét a jószágigazgató felé fordítja.

— Édes Varga bácsi, megbocsásson, ha egy kéréssel terhelem.

Varga uram sietett felelni, hogy parancsoljon vele, legalázatosabb szolgájával.

— De e kérés nagy, igen nagy.

Varga uram bizonyítá, miszerint ő mindenre kész a világon, akár e percben leugrik az ablakon, ha a nagyságos asszony úgy kívánja.

— Egy kérdést akarok önhöz intézni, de amire igen őszinte választ várok.

Varga uram el volt szánva mindenre.

— De nagyon őszintének kell önnek irántam lenni; úgy vegye ön e kérdést, mintha ön édesatyám volna, s most nekem mint leányának, tanácsot adna, mielőtt a világba lépek.

E szavak oly érzékeny, oly szívből jövő hangon voltak mondva, hogy Varga uram meg nem állhatá, miszerint dolmánya belső zsebéből egy kockás gyapot zsebkendő-t elővonna, azzal szeméit meg ne törülgesse.

Fanny közelebb voná hozzá székét, s a névjegyzéket egész hosszában kiterjeszté előtte.

— Lássá, kedves barátom — monda Fanny, leírhatlan szeretetreméltósággal fektetve szép gömbölyű karját az öregúr vállára —, ezek itt mind idegen nevek előtttem, egyet sem ismerek azok közül, akik fel vannak írva. Nem tudom, kitől féljek, kihez ragaszkodjam, kit nevezzek barátomnak, barátnémnak, s ki előtt zárjam el szívemet? Én tudom, hogy nehéz, nagyon nehéz szolgálatot kérek öntől, de önnek ismerni kell mindezeket; ön legjobban tudhatja, mit akarok!...

Varga uramat nagyon elérte a titkos köhögés; a tarka gyapot zsebkendő ismét előkerült, ezúttal a homlokát kellett megtörölni véle, mert nagyon izzadt.

— Méltóztatik parancsolni? — kérdé olyan hangon, mintha minden szótag lábára éppen olyan szűk csizmák volnának húzva, mint az övére.

— Azt a szívességet várom öntől, hogy akik e névsorozatba fel vannak jegyezve, vegye sorba, és mondja el őszintén, nyíltan nekem: „Mit tart felőlük, milyen jelleműeknek ismeri őket ön, milyennek a világ. Kiket tart szeretetre, kiket hidegségre méltóknak?”

Jó Varga uram sem volt ilyen rigorózumba fogva soha.

Ha azt kívánta volna tőle Kárpáthy né, hogy hívjon ki párbajra ötöt-hatott azok közül, akik ott fel vannak írva, vagy hogy menjen el külön mindegyikhez gyalog valamely izennel,

avagy hogy valamennyinek a legrövidebb idő alatt teljes és tökéletes genealógiáját készítse el, az mind csekély lett volna ahhoz képest, amit most kért tőle.

Ő, a legalázatosabb, emberségtudó szolga, ki olyan szeretlen nagy tisztelettel viseltetik mindenki iránt, aki a magasabb köröknek tagja, hogy boldogtalannak tartaná magát, ha vagy egyszer beszéd közben valakinek a nevét úgy mondaná ki, hogy elől-hátul meg ne címezze, magyarországi uraknál így: *méltóságos ez és ez őnagysága*, erdélyi uraknál pedig így: *nagyságos ilyen és ilyen őméltósága*; és most ő mondjon bírálatot, úgyszólván ítéletet ennyi nagy uraság felől, akiktől már az is elég szép tisztelet, hogy megengedik egy olyan csekély embernek, mint ő, hogy neveiket kimondja.

Varga uram kétségbeesetten zsúrolta talpaival a padlót, s a tarka gyapot zsebkendővel fényes homlokát. Nagyon meg volt akadva mai nap a köhögéssel, s valami olyanforma óhajtsáknak kezde helyet adni szívében, mintha igen föltehető esetnek tartaná azt, hogy most őt, amint ott ül, egyszerre kicseréljék az ezeregyéjszakai szellemek, s valaki mást ültessenek a helyébe, őt pedig eldugják egy hombár alá, ahol senki rá ne találjon.

Végre zavara és kétségbeesése tetőpontján úgy tetszék neki, mintha Kárpáthyne szólott volna ismét.

— Tessék.

— Nem szóltam, édes barátom — felelt Fanny, és mosolyogva tekintett a becsületes öregre.

Ez látta, hogy valami módon hozzá kell fogni feladatához, s vevé a lajstromot, melyet Fanny eléje tolt, majd közel, majd ismét messze tartá szemeitől, mintha azzal kecsegtetné magát, hogy hátha az idő alatt, amíg ott ül, elfelejtett olvasni. Azután meg a túlsó felére nézett a papirosnak, oda, ahol már semmi sem volt írva, mintha azt gondolná, hogy *sympathetica* tintával mindenkinek a neve mögé van írva az a felelet, amit őneki kell elmondania.

Fanny észrevevé a jó öreg zavarát, s buzdító nyájassággal fordult ismét hozzá.

— Édes barátom. Tekintsen engem úgy, mintha atyám volna, kitől egyedül kérhetek tanácsot ebben az ismeretlen világban. Én nem tehetek róla, hogy önt úgy tekintem, mint atyámat. Miért volt ön hozzám olyan jó, olyan kedves?

E szavak való, mélyen érzett jelentősége által megerősödvé érzé szívét a jó öreg, s még egyet bátran és elhatározottan köhintett, mint végső adieu-t a gyávaság kísérteteinek, s azzal megkeményítve lelkét, válaszolt.

— Nagyságos asszonyom, engemet érdemeim felett megtisztel nagyságod határtalan kegyelme, és én kimondhatatlan boldognak és szerencsésnek érzem magamat, amidőn nagyságodnak bármi csekély szolgálatot is tehetek. És ámbátor gyűlöletes dolog egy olyan csekély embernek, mint az én személyem, olyan nevezetes férfiakról és asszonyságokról ítéletet és véleményt mondani, mint akiknek a nevei itt előttem állnak, de mégis a nagyságod iránti szeretet — engedelmet kérek! — tisztelet . . .

— Csak hagyja szeretetnek, maradjon, ahogy elébb mondta.

— Igenis. Azt mondtam, amit valóban érzek. Nekem is volt egy leányom. Régen, nagyon régen. Éppen ilyen idős, mint nagyságod, nem ilyen szép, de igen jó volt, nagyon jó. Meghalt régen, fiatalon. És az nagyon szeretett engem; bocsánatot kérek, hogy óróra szegényről beszélni voltam bátor.

— Úgy, úgy, majd többet is fogunk beszélni róla. Az ő arcképe függ kegyed szobájában az íróasztal felett?

— Hogyan? Nagyságod lett volna olyan kegyes, az én szegény házamnál lenni?

— Elárultam magam. Folytassuk a felvett tárgyat.

— Nem, nem, nagyságos asszonyom, bocsánat szavaimért, nem addig, amíg határtalan, kimondhatlan hálámat ki nem

fejezem nagyságod iránt. Most már kezdek rá emlékezni, hogy midőn hagymázbeteg voltam, legnehezebb óráimban egy szép delnő, egy nem ezen világból való angyal virrasztott ágyam előtt; akkor hagymázos ésszel azt képzeltem, hogy rég megboldogult leányom áll mellettem, most már emlékezem jól; óh, nagysád! nincs szavam kifejezni, amit érzek.

— Térjünk ügyünkre, öreg barátom — szólta Fanny, attól tartva, hogy az öreg elárasztandja hála- és magasztalással.

— Tehát, nagyságos asszonyom, vegye úgy, mint a legjobb szándékból, a legtisztább akaratból eredendő tanácsot azon csekély észrevételeket, mikkel én az elém adott kérdésre felelni próbálok. Nem tartom legelőször is szükségesnek, hogy azon személyekről beszéljek nagyságodnak, akik iránt — hogy is fejezzem ki magamat? — akik iránt nem lehet nagyságodnak teljes bizalmat érezni; mert, ámbátor isten őrizzen engemet azon gondolattól, hogy ilyen nagyúri emberek és asszonyságok életében valami kifogást találnék, mindazáltal lehetnek okok, miknél fogva nem éppen kívánatos nagyságod személyére nézve a hozzájuk való ragaszkodás. Ellenkezőleg, ki fogom keresni azon személyeket e sorozatból, akik nagyságod jóságát, érzékeny szívét hasonló jósággal, hasonló érzékeny szívvel tudják és fogják visszafizetni. Akiket azután alázatosan elhallgatok, azok iránt méltóztassék azon megnyugvással lenni, hogy becses személyeikben minden elismert jó tulajdonságaik mellett sem találtam olyanokat, melyek nagyságod előtt kívánatosak volnának.

— Helyesen, nagyon helyesen, édes barátom. Ön csak azokat ismerteti meg velem, kiket szeretnem kell, a többiekről hallgat. Ah, önnek jól kell ismerni a világot. Ez bölcs tanács.

Varga uram kérő tekintettel fordult Fannyhoz, mintha instálná, hogy ne dicsérje nagyon, mert megint zavarba jön, s elfeledi, hogy mit akart mondani.

Azután vevé is a hosszú lajstromot, és elkezdte rajta végigmenni, ujját végighúzva rajta, de úgy, hogy a nevekhez ne

értesse, nehogy e tiszteletlen érintéssel megbántsa azoknak tulajdonosait.

Hm, hm. Egyet köhintet, és lábaival súrolta a padlót.

Nagyon sok olyan név volt egymás után, akiket kívánatosnak talált éppen semmi észrevételekkel nem kísérni.

Hm, hm. Néha már megállt a neveket kísérő ujj, s Varga uram feltekintett, hogy valamit szóljon, de amíg köhögött, hogy hangjának tisztaságot adjon, s még egyszer visszatekintve a névre, melyet ujjával megbökve tartott, ismét csak más gondolt, s jónak találá azt illedelmesen azok közé sorozni, kiknek elismert jó tulajdonságait nem találja eléggé ajánlatra méltóknak.

Pedig, amint vesszük észre, már mindjárt a vége felé fog járni, s maga is ijedten veszi észre, mennyit mellőzött már hallgatással. S homloka a legőszintébb izzadságcseppeit gyöngyözi, midőn mindig újabb nevek kerülnek mutatóujja alá, kik iránt ugyan ő mind rettenetes nagy tisztelettel viseltetik, de ha leánya volna, egyiket sem *rekommandálná* bizodalmaiba.

Pedig Fannyt most úgy tekinti, mintha tulajdon leánya volna. A nagyságos asszony maga is úgy kívánta ezt, és mikor ő hagymázbeteg volt, azt képzelé, hogy megholt leánya áll előtte a nagyságos asszony képében.

Kénytelen volt atyai szívének megbocsátani ezt az illúziót.

Ah, végtére valahára kigömbölyödnek arca vonásai.

Keze reszket a papíron, amint e névhez ért. Talált végtére valakit, akit megnevezhet, akit magasztalásával elhalmozhat, akit leánya — a nagyságos asszony bizalmába, szeretetébe ajánlhat.

— Íme nagyságos asszonyom! — szól odanyújtva a névsorozatot. — E derék hölgy bizonyára egy lesz azok közül, akikben nagyságod bizodalmaát helyezheti, és csalatkozni nem fog.

Fanny olvasá a mutatott nevet.

— „Szentirmay Eszéki Flóra.”

Emlékezek rá, hogy midőn a névsorozaton magától végigfutott, mikor e névhez ért, mintha valami öntudatlan sejtelem megkapta volna figyelmét, mintha meg lett volna afelől győződve, hogy e név tulajdonosnéjának nem lehet gyűlöletes jellemmel bírni.

— Milyen e nő? — kérde a jó öregtől.

— Valóban nagy ékesenszólással kellene bínom, hogy őt leírhassem hozzája méltón. Amiket egy nőnél erényekben lehet keresni, azokban ő mind gazdag. Szelídség okossággal párosulva jár övele, minden szűkölködő, minden ügyefogyott titkos pártolójára talál benne, ő ugyan titokban tartja jótéteményeit, de a háládatos nyelveket ki kötheti le, hogy róla ne beszéljenek! Nemcsak azokkal érezteti ő szíve jóságát, akik éheznek, fáznak, szűkölködnek és sínyledeznek, kenyeret, ruhát, orvosságot és jó szót osztva közöttük; nemcsak azt cselekszi, hogy a törvény által elítélt bűnösökért a kegyelemosztó magas helyeken esdekel, hanem pártul fogja azokat is, akik lelkileg szűkölködnek, betegeket, kiket a világ ítél el; szegény elcsábított leányok, kiket botlásuk szerencsétlenné tett, házáséletök keresztjét nehezen tűrő asszonyok benne pártolóra, védőre találnak, ki azt is fel tudja keresni, mi baja van a szenvedőnek a szívében. Engedelmet kérek, hogy ezt a szabadságot veszem magamnak, noha elismerem, hogy más nagyúri személyek is sok jót tesznek a szegényekkel, de azoknak voltaképpen csak a szegények testi szükségeire van gondjuk, míg ez úrhölgy őket lelkökben is ápolja, s ilyenformán nemcsak a kunyhókban, hanem gyakran a palotákban is talál szűkölködőket, akik segítségére vannak szorulva. Ezer bocsánatot kérek, hogy így bátor-kodom beszélni.

— Csak folytassa! — inte Kárpáthyne érdekelten.

— És valójában így ismerik őt mindenütt. Méltóztassék másoktól is kérdezősködni, ha nem azt fogják-e egy szívvel, egy szájjal állítani, hogy boldogságot és megelégedést terjeszt ez úrhölgy maga körül, s áldást visz minden házhoz, melybe

belép, mert családi boldogságot és erényeket honosít meg azokban, amikre maga adja a legjobb példát; én valójában csak egy úrnőt ismerek, akít méltó helyre állíthassak mellé, s nem volna rám nézve nagyobb öröm, mint ha e kettőt egymással egyetértésben látnám.

Fanny megilletődött arca tanúsítja, hogy elérté a vasfejű öregnek e gyöngéd célzatát.

— Ezerszer bocsánatot kérek ezen szavaimért, de meg kellett magamnak engednem, hogy ezeket elmondjam.

— Fiatal e nő?

— Éppen nagyságod korából való.

— És házassága boldog? — mondá inkább magában, mint kérdező Fanny.

— Valóban az — felelt Varga. — Igaz, hogy nem is látni messze földön oly egymáshoz illő párt, mint ő és gróf Szentirmay Rudolf úr önmagyméltósága; óh, az nagy ember! Mindenki bámulja eszét és nagy lelkét, az egész ország dicsérve, magasztalva beszél felőle; sokat utazott külföldön, nejét is ott ismerte meg; mint mondják, addig nagyon életunt ember volt, s hazájával is keveset törődött, de amint nejét, még akkor gróf Eszéki Flóra kisasszonyt megismeré, egyszerre egészen megváltozott, visszajött vele Magyarországra, s a dicső **István gróf után, kit isten segítsen minden törekvéseiben, alig ismerhetni hazafit, ki annyi jót tett volna kevés idő alatt a hazával és az emberiséggel. De meg is jutalmazá őt érte Isten, mert ami legfőbb kincs, a családi boldogság, oly mértékben jutott neki, hogy szinte példabeszéddé vált, és ha valaki együtt látja őket, hinni fogja, hogy számukra még ezen a földön elkezdődött a paradicsom.

Fanny kebléből önkénytelen, öntudatlan sóhaj emelkedett e szavakra.

E percben kocsirobaj hallatszott az udvaron; alkalmasint vendég érkezett. Künn nagy sürgés-forgás hallatszott, közben János úr szentorhangja, mintha valakit nagy örömmel fogadna

s rá egy pillanat múlva Marci, a komornok lépett be Kárpáthy-
néhoz, jelentve:

— Önagysága gróf Szentirmay Eszéki Flóra asszony-
ság!

— — — — —
Fanny az öröm, a meglepetés reszketegségével várta
bejelentett vendégét. Mintha csak jelszóra érkezett volna, ami-
dőn éppen róla beszéltek, amidőn magasztalásával volt elfog-
lalva minden szív, midőn ő lelkében a hallottak szerint egy
képzeletalakot iparkodott idomítani . . . Minő leend e kép-
zelt arc a valóban?

Úgy dobogott az ifjú nő szíve, midőn a léptek mind
közelebb jöttek ajtajához, s hallá, hogy Kárpáthy mily élénken
beszél valakihez; most nyílik az ajtó.

És belép rajta — nem azon arc, azon alak, mit Fanny
képzeletében alkotott, hanem egy magas, száraz, meghatároz-
hatlan életkorú delnő, hamis vuklikkal, hamis arcszínnel,
hamis fogakkal és hamis szemekkel, viseletében a legdivato-
sabb tarkaság.

Szörnyű kalapja nagy virágbokrokkal egészen elveszi a
kilátást mindenről, ami háta mögött van.

Köpenye fél válláról le van csúsztatva, ami hősi, amazoni
tekintetet ad alakjának; neveli e hatást a mélyen kivágott öltöny
mely az ijedelemig engedi láttatni a sovány vállakat és a nyak-
perec kiülő csontjait; összefüggésben áll vele a két rendkívül
sovány kéz, melyek csuklóban, nem tudom mi okbul, szörnyű
hattyúprém karmantyúkkal vannak felékesítve, s miután kezeit
nem tudja megmozdítani anélkül, hogy valamit ne beszéljen
hozzá, s ha beszél, akkor szokott mindég mosolyogni, és ha mo-
solyog, akkor nemcsak az egész felső sor fogait (raktár: Paris,
Rue Vivienne Nr. 11. Dr. Legrieux-nél), hanem egyúttal az
egész ínyét is megmutatja, ennélfogva a társaság figyelmét
folytonosan képes lekötve tartani könyöke, ínye és vállpercei
iránti borzalommal.

Egy percre szinte megrettent Fanny, ki egy kedves, szeretetre méltó alak elfogadásához készült, aki elé őszinte örömmel fog futni, megölelni, megcsókolni; ah ez nem az.

Hátul jön ő, nagynénje, a tiszteletőr háta mögött, kit előrebocsátott, s maga enyelegve hátul maradt Kárpáthyval.

— Gróf Szentirmay Marion kisasszony! gróf Szentirmay Rudolfné! — nőm . . . — sietett János úr a hölgyeket egymásnak bemutatni.

Gróf Szentirmay Marion kisasszony a legtökéletesebb s minden kifogáson felyülálló bókolattal üdvözlé a háziasszonyt, aközben figyelmesen tekintve rá, vajon hogyan tudja ő e bókot viszonzni; biz az ügyetlenke volt szegény. Alig tudott mit mondani, oly zavartnak, oly elfogódottnak látszék, s annyira el volt merülve Marion kisasszony ínyének bámulatában, hogy Flórát alig jutott ideje láthatni.

De nem is volt itt arra nagy szükség, hogy akár ő, akár másvalaki a társaságban nagyon keresse a szavakat, sőt inkább, ha volnának is azok valakinél, el kelle dugni, mert Marion kisasszony hord magával mindig annyit, amennyi elég egy igen népes társaságnak.

Azt is meg kell pedig adni a jeles kisasszonynak, hogy amit ő beszél, az sohasem üres fecsegés, mendemonda, szószaporítás, amint más korabeli ifjú amazonoknál szokott lenni, hanem az mind jól kiszámított célszerű és célba találó lövés, vágás és szurkálás, mellyel egy egész társaságot képes oly jelesül elmulattatni, mintha külön-külön mindenkit egy-egy hangyafészekre ültettek volna.

S ezen tekintetben tehát csak annyiban nem hasonlít az érdemes kisasszony a csalánhoz, amennyiben a csalán csak azokat csípi meg, akik hozzáérnek, míg ő szíveskedik fölkeresni még a legtávolabb rejtezkedőket is, s a ruhán és a páncélon és a szíven keresztül képes csípni.

— Tessék helyet foglalni tisztelt úrnőim. Flóra nagysád ide a nőm mellé, ide, ide. Marion kisasszony — — ezerszer bocsánat . . .

János urat egy tekintet a delnő arcára meggyőzte arról, miszerint ő sokkal jobban tudja, hova kell ülnie, mint hogy azt mondassa magának. Egy mellékfotelbe bocsátkozék le, amelyből embertől észre nem vehető módon sikerült Varga uramnak eltűnni.

Az is meglehet különben, hogy szemünk láttára ment el a jámbor, meglehet, hogy legalább hatszor meghajtotta magát, és igen alázatosan köszönt is személy szerint mindenkinek. Ki venne ilyesmit észre?

— Megbocsát, kedves szomszédnő — kezdé a félbehagyott szót Marion kisasszony valami oly mesterséges hangon, melyet a szónoklattan még nem határozott meg, s mely örökké azt a gyanút gerjeszti az emberben, hogy a beszélő valamit forgat a szájában, amit restell lenyelni. — Megbocsát kedves szomszédnő, chère voisine — mert mi itt lakunk a Kárpáthy-család jószágá mellett (értsd: ez nem a te jószágod, nem férjedé, hanem a Kárpáthy-családé), hogy oly bátrak valánk önt becses foglalkozásiban háborítani (mivel tudnál te foglalkozni?); mert ámbár nekünk be kellett volna várnunk, hogy Kárpáthy János úr mutassa be nálunk előbb szeretetreméltó nejét, ez a rendes szokás (ezt te talán nem is tudod, hogyan tudnád?); minthogy azonban utunk éppen erre vezetett (tehát ne gondold hogy ide indultunk), nekem különben is egy régi perem van Kárpáthy János úrral (tehát nekem köszönöd, hogy bennünket látsz és a pernek, nem Rudolfné jószágának, ahogy gondolod) — bizony régi per már, még én akkor fiatal voltam, alig gyermek, haha. Tanácsolták, hogy úgy vessünk véget a pernek, hogy én menjek nőül Kárpáthyhoz, de még fiatal voltam, csaknem gyermek, haha, nem vehettem rá magamat, haha; hibáztam, milyen gazdag volnék most, jó parti! (értsd: János úr már akkor is vén ember volt, mikor én a te idődben voltam, de én nem

adtam el magamat gazdagságért, mint te). No de ön is szerencsés kópé, Kárpáthy, valóban önnek semmi panasza sem lehet a sors ellen. Ily szeretetreméltó nő, mint az öné, oly kincs, aminőt ön sohasem érdemelt meg. (Bízd el magadat ostoba! Ne gondold, hogy azért dicsérjük szépségedet, mintha az érdem volna; szégyelld magadat, hogy szépséged tett úrnővé.)

Itt egy kicsinyt elszalasztá a beszéd fonalát Marion kisaszony, mely alkalmul szolgált Flórának odahajolhatni Fannyhoz, s gyöngéd, biztató hangon fülébe súghatni:

— Én régen óhajtottam kegyeddel találkozhatni, s naponként készültem ide.

Fanny hálásan szorítá meg a kezébe tévedett gyöngéd kezét.

Egy jótékony köhögési roham meggátlá Marion kisaszonyt a beszéd fonalát újra felvehetni, mely alatt János úrnak ideje maradt tréfásan évődhetni szép vendégnőjével. (Lehető félreértés kikerülése végett megjegyezzük, hogy Flórát értettük itt.)

— Amilyen nagy az örömöm szép kis szomszédnőmet házamnál láthatni, éppen akkora az aggodalmam, hogy önt csak egyedül látom, Rudolf nélkül. Úgy hiszem, ez oly rendkívüli eset, aminőre aligha emlékezik valaki, s én hajlandó vagyok attól tartani, hogy Rudolf barátomat valami szokatlan nagy bajnak kelle érni, hogy kedves nejét nála nélkül látjuk; vagy elfogták, vagy párbajban megsebesítették.

Flóra jóízűen nevetett e vidám és hízelgő gyanúsításokra, s a legkellemesebb édes, kedves, csengő hangon iparkodott azokat megcáfolni.

— Nem, nem; de el kellett utaznia Bécsbe hirtelen.

— Ah, gondoltam, hogy messze kell lennie; ezt nagyon sajnálom, mert nekem megígérte, hogy tartandó ünnepélyünkön megtisztel jelenlétével.

— Óh, akkorra meg kell jönnie. Nekem szavát adta, hogy akkorra itthon lesz.

— Úgy minden kétségen kívül megjön. A szép hölgyeknek adott szót megszegni lehetetlen. Akit oly mágnes vonz, mint őt, annak igen sebesen kell utazni. Ha a léghajósok még nem találták fel a léggömb kormányozhatóságának titkát, én megmondom nekik; ültessék bele Rudolfot, és őt szívénél fogva mindenütt oda fogja vonni a magnetikus erő, ahol neje van.

A fiatal hölgyek nevettek a tréfán. János úrtól jó néven kellett venni az ilyesmit, ő ugyan vastag és nehézkes élceket szokott használni mindenki ellenében, de legalább nem is volt azoknak sem élők, sem hegyök, hogy szúrjanak, vágjanak.

Marion kiasasszony ezalatt magához tért a köhögési intermezzóból, s magához ragadta ismét a kormányrudat.

— Már azt valóban el kell ismerni, hogy oly gyöngéd, mívelt, szeretetreméltó férj nincs is több az ég alatt, mint Rudolf. Bocsánat, édes szomszéd; érzem, hogy önt nagyon megsértem, amidőn azt mondom, nincs! de igaz; ön is igen kedves, előzékeny férj, de Rudolfnak nincsen párja; ő valóságos angyal a szeretetben, egy kerubim, nem is férfi a neje mellett, olyan férj, aminő csak csodára születik egy században egy.

(Értsétek meg belőle mind a hárman: Rudolf nem azért jó férj, mert neje megérdemli, hanem azért, mert ő kerubim. Rudolf nem olyan férj, mint egy és más férfi, teszem föl János úr, és te szegény, szerencsétlen asszony sírhatsz, amidőn ilyen példás szeretetet hallasz magad előtt emlegetni, más boldogságának látása, hallása megannyi törsvérzés lehet a szívedben.)

Flóra nem tűrheté, hogy más irányt ne adjon a beszélgetésnek.

— Kegyedet mindenütt reméltem feltalálni; mi itt környékbeli ismerősök meglehetősen eleven társaságban élünk, s előre örültünk, hogy társnéink száma ismét eggyel szaporodott, de mindedig nem találkozhattunk kegyeddal, pedig egészen összeesküdtünk már ellene, hogy közöttünk igen jól érezze magát.

Marion kiasasszony sietett e buzdító gyöngédség hatását lehűteni szűrő észrevételével:

— Kárpáthy úr persze hogy rejtegeti nejét, eldugja a hamis, hogy más ne is láthassa. (Félti a vén bolond, van oka rá.)

— Óh, férjem igen előzékeny — sietett őt kimenteni Fanny —, de megvallom, némi tartózkodást, mondhatni félelmet érezék magamban ily magas körökben megjelenésem előtt. Én igen egyszerű emberek közt nevelkedtem, s szerfelett hálásnak érzem magamat nagysádtok ezen kegye által, mely egészen felbuzdít.

Nem használt az. Hiába felelt ily magát megalázó hangon, hiába iparkodott azt állítani, hogy köszöni, amit egyrésztől nincs oka köszönni; ügyes vívóval volt dolga, aki szüntelen megtalálja ellenfele védtelen gyöngéit.

— Persze, persze! — viszonya Marion kisasszony — ez nagyon természetes, ez nem is lehet máskülönben. Egy fiatal nőnek a legnehezebb állása van, midőn legelőször a világba lép, kivált egy esetben, midőn azt kénytelen nélkülözni, ami rá nézve legszükségesebb, a legbiztosabb támaszt, az *anyai* tanácsadást, az *anyai* vezérletet; ah, egy *anya* örökös gondja megbecsülhetlen egy fiatal nőre nézve.

Fanny szemeit érzé kiégni; nem rejté el, arca bíborvörös lett. Ah őelőtte anyáról beszélni a legiszonyúbb fájdalom, a legsértőbb szégyenpirítás, a legnagyobb kegyetlenség.

Flóra görcsösen szorítá meg az ifjú hölgy kezét, s mintha ugyanazt a beszédet folytatná, monda:

— Való. És az anyát nem pótolja ki senki.

Azokból a sötétben rászegzett szemekből nagyon jól megérté Marion kisasszony, hogy ez elég vágás volt őellene, s a következő battéria már most egyenesen Flóra ellen lőn elgyújtva.

— Óh, abban igazat adok önnek, kedves Flóra! Kivált olyan derék, jó szelíd anyát, mint néhai Eszékiné volt, bizonyára nem pótolhat senki. Senki. Senki. Megvallom, hogy

én sem. Óh, énbennem sok kellemetlen szigorúság van; az engedékenységgel jól illik az anyáknak, az őket ékesíti, de már a nagynénék sokkal kellemetlenebb, sokkal hálátlanabb szerepre vannak utasítva, nekik pörölni, zúgolódnival, gáncsot keresni, ügyelni, teherré válni szükséges. Hiába, ez a mi sorunk. S ebben igaz van önnek, kedves Flóra.

És ezt oly hangon mondá el, mintha őneki rettenetes soka lenne Flórával pörölni, zúgolódnival, gáncsot keresni.

— Ad vocem pörölni! — vágott közbe János úr, ki maga is észrevette nejének zavarát. — Nagyságod póre véggett méltóztatott azon tiszteletben részesíteni, hogy házamnál elfogadhassam; ha talán nem gondolná célszerűnek az ifjú hölgyekkel aktáinkat megismertetni . . .

— Óh, nem, nem, nem! Értem, értem! Hagyjuk őket magukra! Sok beszélőnivaló van. Kárpáthy úr, mondhatom, hogy két fiatal hölgynek mindig elég beszélőnivalója van egymással. Ha önnek úgy tetszik, mi értekezhetünk a családi archívumban. Reményilem, Kárpáthy asszonyság, kedves szomszédnő, hogy ön nem fog rám féltékeny lenni Kárpáthy úr miatt. Óh, kérem! az régen volt, nagyon régen, még én akkor igen fiatal, mondhatni kicsiny kis gyermek voltam.

János úr karját nyújtá az amazonnak, ki még egyszer megmutatva az ott maradónak mosolygásra kész ínyét, csontkezét a nagy karmantyúkkal a nábob karjába ölté, s a legtökéletesebb, hibátlanabb libegéssel átszárnyalt a családi archívumba, hol a fiskális és Varga uram tiszteletteljes állásba vártak reá. Varga uram olyasmit gondolt, hogy ennek a nevének is átugrotta az imént, mint egyikét azoknak, kik sok jó tulajdonságaikkal mellett éppen azzal nem bírnak, amiért valakinek oka lehessen társaságukat óhajtani.

A két ifjú nő egyedül maradt.

Alig zárult be az ajtó Marion kisasszony mögött, midőn Fanny a legszenvedélyesebb hevességgel ragadá meg egyszerre mindkét kezével Flóra kezét, s mielőtt annak ideje lett volna

őt meggátolni, ajkaihoz szorítá a parányi kis kezét, és csókjaival forró, szívtől szakadt csókjaival borítá el azt, és ismét csókjaival halmozá el, és nem bírt egy szót szólani.

— Ah, istenem, mit cselekszik ön? — szólt Flóra, s azután, hogy megakadályozza Fannyt e tettében, odaölelte őt magához, és arcát csókolta meg, és kényszeríté őt is arra. Olyan szép, olyan legendai szép volt e két nő együttlétében, amint egymást átölelve tarták, egyiknek szemében könny, másikéban mosoly, ez mosolyg, hogy társnéja ne könnyezzen, amaz örömkönnyeket sír, hogy őt mosolyogni látja.

— Mondja ön — szólt édes vonzalomtól reszkető hangon Fanny —, mondja ön: ugyebár nem egy hideg ügy hozta e házba, hanem hallotta ön, hogy van itt egy szegény magára hagyott nő, ki néhány nap múlva egyedül, ismeretlenül pártolatlanul fog tévedezni a világban, és gondolá magában, gyerünk el hozzá, adjunk neki egy jó szót, egy buzdítást, tegyünk jót vele.

— Óh, istenem... — Flóra nem tudott mit felelni, hiszen Fanny valót mondott.

— Óh, én tudom azt jól, hogy ön jótékony szelleme a vidéknek. Éppen midőn megérkezett ide, önrül hallottam beszélni, s azokból, amiket hallottam, képzeltem önt magam elé. Ön sejti azt, hogy bennem is egy szegényre talált, kit jótéteményeiben részesítnie kell, de e jótét nagyságát csak én tudom, csak én érzem.

Az indulat beszédessé varázsolá e nőt, ki különben oly méla, oly hallgatag volt.

— Ne mondja ön, hogy nem úgy van; engedjen e boldog hitben maradnom — engedje, hogy önt szerethessem úgy, ahogy az első pillanattól megszerettem, hogy fenntarthassam magamat ennél a gondolatnál: „Van egy áldott lény, ki rám gondolt, megszánt és boldoggá tett.”

— Óh, Fanny — monda Flóra szelíd reszketeg hangon. Valóban sajnálta e nőt.

— Úgy, úgy! Nevezzen engem úgy! — szólt Fanny hevesen, túlboldogan szorítva szívéhez Flóra kezét, melyet egy percig sem bocsátott el kezéből, mintha attól tartana, hogy a kedves vízió eltűnik előle.

Flóra helybenhagyásul szép ajkát nyomá Fanny homlokára. Kedves hitelesítő pecsét! Boldog okirat, mely benne részesül.

Fanny keble alig bírta örömeinek terhét. Életében először talált arra, ami után sóvárgott: egy szívre, mely megérti, egy oly őszinte, salaktalan lélekre, mint a magáé; óh, jobb még mint a magáé, mert Flóra jósága öntudatos, eszmélő, mások által is érezett. Ezt ő jól átgondolta, s örült neki, hogy magánál jobb, szebb lélekre akadt; annyi rút, önző piszok lélekkeli érintkezés után milyen jól eshetett ez neki; amit egy tiszta, vágyó szív érez magas, nemes szellemekkel találkozásakor, ez valami a menny, az üdv érzeméyei közül.

— Tegye önt oly boldoggá az ég, mint amilyen boldoggá tett ön engemet!

— Ah Fanny, én már önt nevéen szólítom, szólítson ön is . . . szólíts te is engem Flórának!

Csak a legnagyobb elővigyázattal sikerült Szentirmaynének meggátolhatni, hogy Fanny lábaihoz ne boruljon; amit hogy nem tehetett, odaborult Flóra keblére, és sírt, és sírt, és mikor olyan nagyon sírt, akkor igen-igen boldog volt.

Flóra pedig mosolygott, és mosolygott, és úgy örült neki, hogy ezen nő az ő keblére borulva zokog.

— De már most kedves Fanny, ennek vége van, ezen átestünk. Ha megígéred, hogy erről nem beszélünk többé semmit, hát akkor én itt maradok nálad egy egész — egy egész hétig!

Ez annyit tett, mint Fannyt kényszeríteni, hogy újra kezdje az örömkönyeket.

— És azután segíték neked a közelgő ünnepélyre, amit férjed adni szándékozik, az előkészületekben. Óh, úgyis annyi dolgod lenne, hogy nem győznéd magad, aztán meg

nagyon meg is unnád; ha pedig ketten leszünk, majd meglátod, mennyi tréfa lesz azzal, mennyit fogunk nevetni azon a sok apró bajon, ami előfordul.

És előre is sokat nevettek rajta; óh, az nagyon víg, nagyon mulatságos dolog lehetett.

Fanny valami érzékeny észrevételt akart tenni, de nem juthatott hozzá barátneje vidám arca miatt; amint rátekintett, kénytelen volt ő is nevetni.

— Óh, ezt ne gondold, hogy nem önzésből teszem — monda Szentirmayné óvást tevé mindennemű hála és köszönet ellen —, a legkiszámítottabb önzésből teszek mindent; férjem most főispánnak nevezetett ki **megyébe, két hónap múlva foglalja el helyét, a beiktatási lakomán azután te fogsz majd nekem ismét segíteni, s egy hétig te leszel nálam. Látod, milyen előre számító, milyen ravasz vagyok én!

Ah, ezen ismét nagyon sokat lehetne nevetni. Fanny sohasem hallott ilyen mulatságos dolgokat; legalább életében soha ily jóízűn nem nevetett.

Ez a Szentirmayné egy valóságos kis bohó, hogy meg tudja az embert nevetetni! Egyet szól, és akkor sír az ember, másikat szól, és akkor meg nevet.

Fannynak eközben nagy gyönyörűsége telt benne, Flórától elszedni kalapot, köpenyt és minden zálogba vehető portékát, amiket el szokás szedni lefoglalt vendégektől, nagyobb biztonság okáért, hogy el ne szökhessenek.

A kalaplevételkor természetesen szemébe ötlött Fannynak Flóra gyönyörű hajzata, mely oldalválasztékaiban szép recés hullámzatokat képezett. Erre majd meg fogja tanítani Fannyt, neki az még jobban fog illeni; ilyenformán szerencsésen átment a társalgás a piperére, női munkákra, kézművekre s egyéb apróságokra, amik hölgyeket szoktak érdekelni, úgy, hogy mire visszajött Marion kisasszony Kárpáthy úrral az archívumból, már akkor semmi nyoma sem volt a két delnő között az elébbi szenvedélyes érzelmes jelenetnek, úgy beszél-

gettek egymással, mintha régi-régi jó ismerősök volnának.

— Ah, ah! — szólt Marion kisasszony felkapva fejét, amint Flórát kalap és köpenyke nélkül látta. — Ön egészen kényelembe tette magát!

— Igen, nagynéni, még egy kis ideig itt maradok Fanny-nál.

Marion kisasszony meglepetve tekintte körül a szoba minden szegletébe, azután fel a plafonra a festett műzsákra, mintha nem tudná, hogy ki az a Fanny.

— Ah, mille pardons! madame. Most jut eszembe, hogy ez a kegyed keresztneve, egészen confuse vagyok a sok családi névtől, amivel Kárpáthy úr jurium directora teleolvasta a fülcimet; valójában ez a Kárpáthy-család roppant összeköttetéssel bír, női ágon az ország minden előkelő családjával rokonságban van; úgy hiszem, a naptárban létező minden nevek feltalálhatók benne.

(Értsétek: csupán csak a te családod kellett még ide a Kárpáthy-családfa dicsőítésére.)

De nem fogott többé a fegyver. Flóra jókedvűen elnevette magát:

— Most már „Fanny” is van a nagyon tisztelt *Kárpáthy*-naptárban.

Fanny maga sem állhatta meg, hogy ezt igen jó gondolatnak ne találja, s egészen őszintén nevetni kezdte rá, s miután a nevetés ragadós — engedelmet kérünk nagysádtól, Marion kisasszony —, maga János úr is annyira belejött a jókedvbe, hogy le kellett ülnie egy karszékbe magát kinevetni, állva már nem győzte.

Marion kisasszony pedig elbámulva állt hosszú nyelvű parazoljával hosszú kezében, mint Diána, mikor a kuttyáját lőtte meg nyúl helyett. Meg nem foghatta, hogy hol vettek ezek az emberek annyi jókedvet, mikor ő olyan szorgalmasan dolgozik a bosszantásukon.

— S meddig fog — tartani — azzz — a — kis idő? — kérdé piquant, szaggatott hangoztatással Flórától, kockáztatott tekintélyét vetve a latba.

— Bagatell, nagynéni. Csak egy hétig!

— Csak egy hétig! — szörnyedt el Marion kisasszony. — Csak egy hétig?

— Ha ugyan ki nem vertek innen — viszonzva tréfásan Szentirmayné, amiből az lett, hogy Fanny érzékenyen ölelte át, mintha örökké ott akarná tartani.

— Ah, úgy? — monda kicsinylőleg Marion kisasszony. — No jó. Fiatal hölgyeknél hamar kész a barátság. Nagyon örülök rajta, hogy önök oly egyszerre megszerették egymást; ez arra mutat, hogy természetek egyeznek, ami nagyon örvendetes. Meg fogja azonban nekem engedni, kedves húgom, hogy visszamehessek Szentirmára?

— Ámbár Fanny igen nagy szerencsájének tartaná tovább is élvezhetni kedves néni kellemes társaságát...

— Óh, kérem, kérem! Semmi okot sem adtam e rendkívüli szerencsére.

— Kegyed úgy fut tőlünk — szólt közbe Fanny —, várjon, majd ha mi Szentirmára megyünk, mi is úgy fogunk sietni haza.

Marion kisasszony nem tagadhatott meg magától egy méltóságteljes tekintetet, annak napvilágra hozatalául, miszerint észrevette, hogy ővele bizonyos emberek komázni akarnak. Minden felelet helyett komoly redőkbe szedett arccal (volt ott sok mindenféle redő) fordult János úrhoz:

— Reménylem, hogy ön nem szedte ki a kerekeimet, mint más vendégeinél szokta.

— Nagyságod kerekeit? — kiáltá János úr. — Engem uccse én csak a kocsikerekeket szoktam kiszedetni, de arra nem volt még eset, hogy a vendégeim kerekeit szedtem volna ki. Hahaha! Hahaha! óhhaha!

JÓKAI MÓR REGÉNYEI.

EGY

MAGYAR NÁBOB

REGÉNY.

I. RÉSZ.

PESTEN.

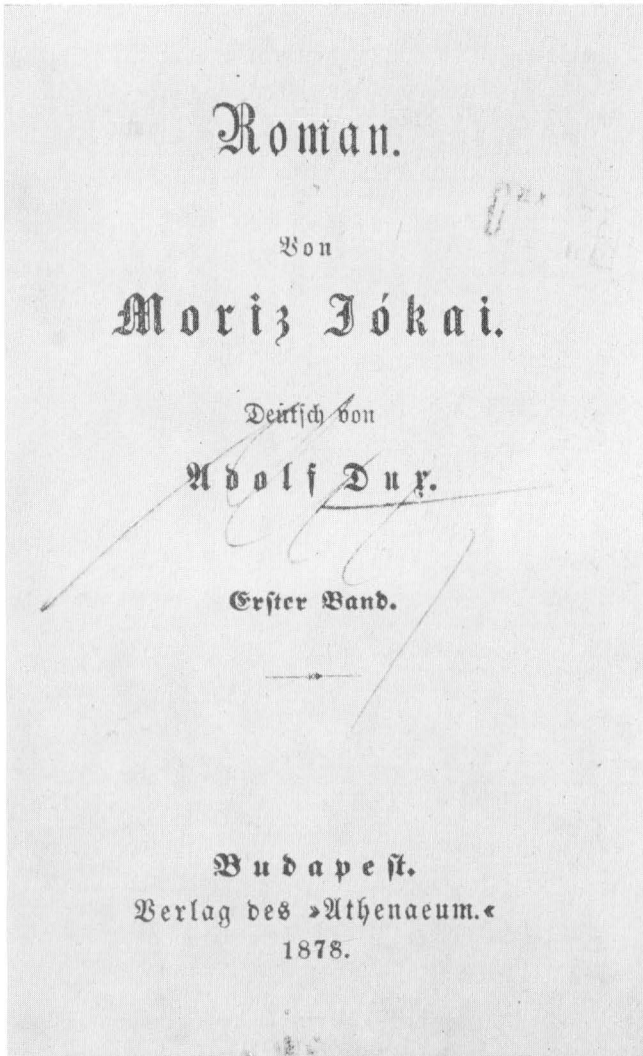
IRODALMI INTÉZET.

1853.

V. Az *Egy magyar nábob* első kiadásának borítéklapja
(1853)

VII. A regény német nyelvű kiadásának címlapja (1878)

János úr úgy el tudott nevetni ezen a bolond ötleten, hogy a könnyei csorogtak bele, sőt utoljára a nagy nevetés miatt egészen elbújtak a szemei az orcájába, s midőn ismét napvilágra jöttek, már akkor Marion kisasszony útban volt az ajtó felé, vissza sem tekintve az őt kar-karban kísérő két ifjú delnőre, ámbátor azok minden kitelhető erőszakot elkövetének magukon, hogy szép arcaikat meglelt komolyságra kényszerítsék.

János úr hirtelen észre térve elgondolá magában, hogy milyen nagy illetlenséget követett el, s törte magát a távozó kisasszony után, és sikerült is neki azt megállásra bírni, mégpedig olyan egyszerű módon, hogy futtában olyat gázolt a sleppjére, hogy az érdemes dáma szinte hanyatt bukott bele.

János úr most igazán nem tudta, hogy engedelmet kérjen-e vagy bocsánatot.

— Nem tesz semmit — suttogá nagy lassúsággal a derék kisasszony megbocsátani kész szívvel —, az ilyen apró szeleskedéseket meg kell bocsátanunk — fiatal házásoknak.

Azzal nagy prozopopeával kísérteté magát végig a lépcsőn, s minthogy rangján alóli dolognak tartá a lába alá nézni, a tornácban úgy lépett egy ott nyújtózó agárnak a farkára, hogy az ijedtében az ablakon ugrott ki.

Maga is megijedt pedig Marion kisasszony, de mint a kígyónak még ijedtében is eszibe jut a sziszegés, mint a macska, mely akkor tüszög, ha megrémült, odafordula János úrhoz.

— Bocsánat, hogy akaratlanul revánsot adtam ön egyik protezséjának az iméntiért. Nem akartam e nevezetes személyt megbántani. Tudja ön már, hogy ama nagy agarászgyűlésen ön elnöklete alatt egy derék elmés férfiú indítványt fog tenni, hogy ezentúl az agarak ne számíttassanak a kutyák közé? Valóban emancipáció az agarakra nézve. Ajánlom önnek figyelmes pártolásába. Vajon nem lépek-e valahol ismét egy agárra?

Már ekkor csak egy lépést kellett tennie a hintó hágcsőjáig.

Ámde e lépéshez még nagy teketória kellett. A sleppet lebegő állapotba helyezni, hogy a bokáig érő salavári fodrai az illedelmen túl el ne árultassanak, s azzal egy lebbenéssel a hintóba, melyet valamennyi hozzá közel levő kéz iparkodott mentül könnyebbé tenni.

Ott ült már közörvendezésre, de még onnan is jónak látott egy duplavágást mérni a hátramaradtak fejére.

— Reményilem, hogy húgomat jó gondviselés alatt hagyom, ámbár nem tudom, hogy Szentirmay féltékenysége miatt nem gyűl-e meg a Kárpáthy-kastély baja? Adieu, kedves szomszéd, chère voisine, adieu chère nièce, adieu!

Értsd e sok adieu alatt akár azt a gúnyt, hogy Kárpáthy János irányában bizony nemigen ébred fel bárkiben is a féltékenység, akár azt a rágalmat, hogy a Kárpáthy-kastély rossz hírű termeiben eltöltött napok nemigen mozdítják elő egy nő jó hírnevét.

Adieu, adieu. Te kocsis vigyázz, nehogy elgázolj vagy egy agarat. Lassan hajts, míg a kárpátfalvi határból ki nem érünk, mert nem tudod, hogy hol méltóztatik éppen egy-egy kedvencnek déli nyugalmát tartani. Adieu!

Megy már.

János úr még most is hajlong, és bókokat hány utána az udvar közepén, a hölgy hosszú napernyőjével int vissza, bizonyosan azt mondja, hogy „Régen volt már az, én még akkor gyermek voltam!”

A két fiatal hölgy pedig, amint a nyűg eltávozott, dévaj jókedvvel veszi kétfelül karjára a jámbor János urat, s dalolva táncolva viszi fel magával a lépcsőkön.

János úr arca ragyog, nevet, vidám; elgondolja magában, milyen derék dolog volna, ha e két asszony az ő két leánya volna, s hívnák őt atyámnak.

Az ősi termék visszhangoznak a két szelíd delnő jókedvű, tiszta örömeinek eleven zajától. Oly hang ez, melyet rég nem hallottak e falak.

A vén Varga uram áthallja azokat az archívumba, s úgy megjön-megy, úgy megjárkál örömében alá és fel kezeit összevissza dörzsölve, hogy szinte táncba elegyednék, ha volna kivel, s csak az esik neki nehezen, hogy nem mondhatja el senkinek, hogy miért örül. Ott van ugyan a fiskális, de az nem arra való ember. Neki elég bosszúság az, hogy mindennap meg kell mosdani.

XIX. A B A R Á T N É

Szentirmayné célt ért.

Egy heti ott mulatása a kárpátfalvi kastélyban képes volt Fanny állását a világ előtt egészen megváltoztatni. Minden elővélemény kedvezőbb lett azon nő felől, kit Szentirmayné barátságában részesíte. A büszke delnők, kik eddig nagy leereszkedést véltek tanúsítani, ha az ünnepélyen megjelennek, ahol egy polgárleányból lett úrnő játssza a háziasszony szerepét, oly szerepet, mely minden valaha színpadra kerültek között a legtöbb és legszigorúbb kritika alá esik, most kezdtek róla gondolkozni, hogy a leereszkedéshez kevesebb előkészülettel járuljanak; szigorú, erényes asszonyságok, kik kételkedtek magukban, ha illendő lesz-e a fiatal lyánkáikat a kárpátfalvi kastély eleuszi misztériumokkal teljes labirintjába vezetni, most minden aggodalom nélkül rendelék meg a divatárusnők-nél a ruhákat. Szentirmayné jelenléte a legnagyobb biztosíték erény és illedelem felől; az agarasztársulat ügye is új fázisba lépett ezáltal, a részvényes korifeusoknak egy okkal több volt társulatuk megszilárdítására; a kortyondi fráterek, az eredeti fickók tanultak okosabban beszélni az ő jelenlétében, s a divatvitézek, a szelíd arszlánok tanultak okosabban hallgatni.

Mindenki előtt emelkedett azóta Fanny erkölcsi értékében, hogy Flóra barátságát megnyeré, magában saját házi körében egészen más szemmel tekinték, s úgy tetszék, mintha János úr maga csak most kezdené felfogni, mit bír nejében. Ő maga is

százszorta szebbnek, jobbnak és kedvesebbnek képzelte őt e delnő nimbuszától körülsugározva.

Egész nap együtt lehetne őket látni nagy, nehéz munkával elfoglalva; ne tessék rá mosolyogni. A munka nagy és nehéz. Könnyű a férjnek azt mondani, én holnap vagy egy hónap múlva nagy ünnepélyt adok, hivatalos lesz rá az egész környék, akiket ismerek és olyanok is, akiket sohasem láttam. A többi az asszony gondja.

Neki kell mindenre emlékezni, ami szükséges, hogy fény és meglepődés legyen minden részről; neki kell ismernie vendégei ezerféle igényeit, kívánatait, szeszélyeit, tudni, ki mi által lesz kellemesen meglepve, mi által érezhetné magát mellőzve, megbántva, ki mit és kit szeret, kik nem szeretik egymást.

Nem volna csoda egy új asszonynál, ha azt sem tudná, hol kezdjen mindezekhez. Flóra ügyelete mellett mindez a legszebb rendén ment. Ő már jártas volt az ilyesekben. Mindenre emlékezett, s ha kellett valamit végezni, úgy tett, mintha ő kérdené azt Fannytót: „Ugye, most ezt és ezt kell tenni? Ma nemde ezt végezzük el?” Úgyhogy ha Fannynak elég finom érzése nem lett volna barátnéja gyöngédségét észrevenni, könnyen azt hihette volna, hogy ő maga az, aki mindenhez ért, legalább János úr abban a meggyőződésben élt, hogy felesége otthonias mindezen dolgokban, mintha örökké grófi házakban nevelkedett volna.

És mikor eljött az est, midőn egyedül maradtak, s volt idő beszélgetni, mennyi szépet, mennyi okosat hallott akkor Fanny barátnéjától. Ő csak hallgatott, ő csak nézte e finom beszédes ajkakat, e még beszélőbb, ragyogó szemeket, miktől boldogságot kezdte tanulni. Olyankor szobaleányait kiküldék, s egymásnak kölcsönösen segítének az esti toalettnél, s azután szabadon, vidáman beszéltek a világ bohóságairól.

Egyszer elővevék azt a névsorozatot, mely Varga uramnak annyi izzadást és szorongatást okozott. — Fanny nem

hallgathatá el az öreg tisztviselő magasztalására, miszerint ő volt az, ki Flórát előtte oly lelkesülten magasztalá, hogy ő már képzeletében is olyannak hitte Szentirmayné, mint minő valóban.

— Aha! Ti tehát szemlét, bírálatot tartottatok vendégeitek felett.

— Tartottunk volna, de a jó öreg abban alkudott meg velem, hogy csak azokat fogja velem megismertetni, akiket okom lesz szeretni; egész odáig, ahol a te neved áll, mind olyanokat talált, kiknek sok jó tulajdonságaikból csupáncsak az az egy hiányzik, hogy nem szeretetreméltók.

Szentirmayné kedélyesen kacagott.

— No, tehát jer ide, szóljuk meg a többieket is.

Fanny odaült mellé. Flóra odavonta a barátné szép fejét, s azután elővették a lajstromot, hogy megszólják a világot.

De elébb annyit kellett ezen a gondolon kacagniok, hogy ők most teljes elszántsággal és hozzákészüléssel elkezdjék a világot rágalmazni.

Ez igazán különös tréfa.

Ámde különbség van rágalom és rágalom között. Valaki felől álhíreket terjeszteni, rejtettebb hibáit felkapni, továbbadni, ismerőseinél jó híret aláásni, árulkodni, ezek bizonyosan mind nemigen szép foglalatosságok, ez nemtelen rágalom; de ismerni a világ gyöngeségeit, s azokat ártatlan téveteg lelkekkel megismertetni, óvni, figyelmeztetni valakit, aki különben nagyon érzékeny, nagyon esendő, az útjában fekvő tövisekre, kavicsokra, sikányokra, békákra és vermekre, ez már ismét helyes dolog, ez *nemes rágalom*. (Ámbár lesznek, akik e szót ismét nonszensznak fogják nevezni.)

Tehát fogjunk hozzá a nemes rágalomhoz.

Legelőbb is a férfiak.

A tény nem az enyim, hanem azé a két hölgyé, aki az értekezés folyamát viszi; ha rajtam állna, én bizonyosan a hölgyeken kezdeném.

— Ezek itt felyül mind nagyságos és méltóságos urak. A nagyságos és méltóságos urakat sokkal nehezebb kitanulni, mint más embereket, mert nekik a közönséges emberi tulajdonságokon kívül még nagyságos és méltóságos erényeik és hibáik is vannak. Itt van egy mindjárt legfelül; ez ha közönséges ember volna, azt mondanók róla, illetlen magaviseletű, minden nőről rosszat gondol, kivéve a magáéről, mert azzal éppen nem gondol, amellet heves, szenvedélyes; ha indulatba jön, nem válogatja a szót, nem nézi, férfiak vannak-e körülé vagy nők; a legtarkább társaságban, akárhány fiatal leány legyen jelen, olyan furcsa anekdotákat mond el, hogy még az érzékenyebb férfiak is elpirulnak bele; hanem nagy hazafi, neve ismerve és bámulva van, tehát tisztelni kell, tehát nem lehet vele úgy bánni, mint más emberrel; hanem éppen ez a tisztelet a legjobb fegyver ellene, ő bizonyosan erősen fog neked udvarolni, és te nem utasíthatod őt el, hanem ehelyett magasztald őt országos erényeiért. — Ez mindig sakkban tartja őt; én próbáltam, és sikerült. — Valahányszor könnyelmű, csapongó vagy hetyke, alacsony célzatokkal közelít, a nagy tisztelet mindannyiszor kényteti őt országos renoméjának érzetére, s a lehető legkényelmetlenebbül érzi magát oly asszonyokkal szemben, akik mindig nagy tetteit emlegetik előtte, mindig országgyűlési beszédeit magasztalják, mikor ő meleg nyilatkozatokra készül, s mikor legtüzetesebben ostromolna, akkor úgy bámulják, mint a Nelson szobrát, aki négyszer magasabb más embernél, s akinek nem szabad onnan az oszlop tetejéről leszállni. Ezért ő tégedet nagyon együgyűnek, ostobának fog tartani, hanem az rád nézve jó.

— Kicsoda is ez? — szólta Fanny megnyálazva irónjának hegyét. — Szépkiesdy Imre gróf. — S utána írta: — Nagy és tiszteletre méltó férfiú.

Valami mulatságos helyzet volt ez; a hölgyek titkosrendőrsége, kik jegyzeteket raknak az emberek nevei után, hogy előre tudják, kivel van dolguk.

— Itt jön egy másik nagyságos úr. Ezen cím nélkül nem tudom, hogy ismerné-e őt valaki a világon. Semmiféle tulajdonságát sem ismerem, pedig minden hónapban van hozzám szerencsém. De egyet mégis megjegyeztem róla: azt, hogy fölséges étvággal bír, és mindig azon panaszkodik, hogy nem tud enni. Nagyon kellemes ember; ebéd előtt azon panaszkodik, hogy nincs étvágya, ebéd után, hogy megterhelte magát; ha nem kínálok, megharagszik, és éhen marad. Ezzel legkevesebb baj van.

— Írjuk utána: báró Málnay Georges (nem György) — kellemes ember.

— Itt van egy kedves bohó, gróf Erdey Gergely. A legkellemesebb fiú valamennyi között, ki tréfás ötletével az egész társaságot mulattatni bírja. Produkálja a világ minden nemzeteit ellesett alaktalanságaikkal, kalapja föltevésével angolt, spanyolt, franciát és zsidót állít elé. A legkevésbé veszélyes ember, éppen azért, mert olyan bohó, éppen azért, minthogy oly szeretetreméltó, nem lehet félteni senkit, hogy beleszeret. Képtelen volna egy tapasztalatlan tizenhat éves lánykát elcsábítani; minden nagyravágását abban látszik helyezni, hogy másokat megnevetessen. Mondhatni, olyan ártatlan, mint egy gyermek, úgy-hogy bátran el lehetne küldeni fiatal lányokkal bálba mint garde des dames-ot, senki sem szólná meg őket érte. A nevetők mindig az ő részén vannak.

— Gróf Erdey Gergely — jegyzé Fanny. — Kedves bohó.

— Menjünk tovább: gróf Louis Karvay. Nem is lehet őt képzelni másképp, mint így megfordított névvel: Louis Karvay. Tökéletes világi Talleyrand korából. Mindenkire figyelmeztet, és követeli, hogy mindenki figyelmezzen rá, kérdést csak azért intéz hozzád, hogy lássa, mennyire nem tudsz neki megfelelni; valóságos kísértet, melyről sohasem tudhatod, hogy mivel bántod meg. És azután elharagszik esztendőig, és nem mondja meg, hogy miért; egy levélboríték, melyen Louis helyett Lajosnak van fordítva, elég arra, hogy elduzzog-

jon érte holtig; ha valaki jön hozzád, midőn ő nálad van, s azon valaki nálánál rangra alábbvaló, és te azon hibát találd elkövetni, hogy az etikett szabályai ellen felkelsz helyedről, midőn csak meg kellene magadat hajtani, vagy éppen eléje mégy, Louis megharagszik, és azt mondja, hogy őt megbántottad. Az asztalnál kit ültess mellé és vele átellenbe? Ez meg éppen kétségbeejt, mert meglehet, hogy valami ismeretlen oknál fogva valamelyikre haragszik, s akkor azt hiszi, hogy kiszámított álnokságból ültetted mellé, és férjednek ellensége lesz. Utasítást pedig senkinek sem ad afelől, hogy neki mi tetszik és mi nem. Hanem tessék azon másoknak törni a fejüket, hogy az ő agyafúrt szeszélyeinek titkaiba behatoljanak.

— Ennek a neve után írjuk azt, hogy tuskés gentleman. (Megint nonszensz.)

— Most jön gróf Sárosvy főispán. Derék, jó érzelmű ember, de rettenetes arisztokrata. Parasztokkal, szegény emberekkel örömet tesz jót, de azt nem kívánhatják tőle, hogy őket embereknek ismerje el. Jobbágyainak bizonyosan legjobb dolguk van az egész Magyarországon, de nem nemesembert még csak irnokai közt sem szível. Ez egy kissé feszesen fogja magát irányodban viselni, de szerencsére szíve jó, s a jó szívhez vannak kulcsaink. És nem volna utolsó vállalat őt szabadelvűbb eszmék számára meghódítani, s úgy hiszem, hogy ha mi szövetkezünk ellene, a diadal anyyi, mint bizonyos.

Itt egy kissé meg kelle állapodni azon vitakérdés felett, hogy melyike a két hölgynek bír nagyobb előnyökkel és hatalommal e győzelemre; s miután mind a kettő a másokra iparkodott hártani az elsőbbséget, a kérdés eldöntetlen maradt.

És azután még egy csomó nagyságos és méltóságos úr következett, kik kisebb-nagyobb mértékben szintén igénybe vették Szentirmayné figyelmét, különben nagyobbbrésint olyan emberek, akiket egyszer látunk, s azután elfelejtünk, mint valami üstökös csillagot.

Most jöttek a tekintetes és tiszteletes urak, természetesen ezek már mind meglett férfiak, mert azon időkben nemigen osztogatták fiatal embereknek a tekintetes címet.

Óh, ezek a tekintetes urak mindig a legkönnyebben bánható osztálya voltak a társadalomnak; a tekintetes urak sohasem szokták azon törni fejeiket, hogy mikor haragudjanak meg valamely etikettszabály elmulasztása miatt. Derék, becsületes emberek, akik mindenkit meghallgatnak, mindenkinek igazat adnak, senki címét el nem felejtik, és a magukéval meg vannak elégedve; a tréfát felveszik, s örömet visszaadják, nem csinálnak komoly képet, ahol mindenki vigad, s nem nevetkéreznek, ahol más figyelmez. Kiken harminc esztendő óta köszörüli a napi és heti sajtó fegyvereit, tarkabarka képeket festve a tekintetes világ konzervatívizmusa, csökönössége, nagy pipájú, kevés dohányú volta felől, kiket csak egy regényíró is munkájából ki nem felejt, ha azt akarja, hogy abban magyar elem és nevetnivaló legyen, és ami a legsajátságosabb, ezek a bohó táblabírák, ezek a tekintetes urak maguk azok, akik e könyveket vásárolják, és olvassák, mert ha ők nem vennék, nem tudom, hogy kinek a számára gyakorolná a betűvetés nemes foglalatosságát a magyar Helikon.

— Most jön a sor az eredeti fiúkra.

— Óh, már ezeket jobban ismerem náladnál. Többet tudok róluk, mint kellene.

— Végül a finom gavallérok. Ezeket is ismerheted. Kárpáthy né nem állhatá meg, hogy ne ásítson.

— Felelet volt ez arra, amit mondtam? — kérdé Szentirmayné nevetve.

— Csak visszaemlékezés a mulatságosan eltöltött órákra.

— E szavakkal be van rekesztve a szemle a férfiak fölött.

Fannyt egyszerre valami komolyság lepte meg. Eléje tűnt ideáljának képe újra. Tehát ő nincs sehol? Tehát őt nem fogja soha látni ez életben többé? Vagy tán ő is ott van e névsorozatban, hisz Pozsonyban többször látta őt Kárpáthy Jánossal

karöltve sétálni, tehát ismerősök, s talán csak Flóra nem vette észre őt, vagy azok közé számítá, akikben sem jó, sem rossz tulajdon nincs, amiért megemlékeztek róluk. Az nem lehet; e nemes arcnak nemes szívet kell képviselni, e tiszta szép szemekben csak tiszta szép lélek lakhatik, hisz minden vonás férfierényt, magas, fennkölt szellemet árul el.

Félig habozva, félig tréfásan kérdezé Flórától:

— És — nem hagyta ki senkit?

— De igen! — szólt Flóra nevetve, s gyermeteg játszi-sággal ragadta fel az asztalról a hosszú iratot, s a pamlagvankosra vetve magát, maga elé tartá azt kiterjesztve s onnan kandikálva elő mosolygó arcával, mint egy leskelődő amourette. — Kihagytam egy nevet. Pedig nagyon érdekes név. Nem találsz ki?

— Nem én! — szólt Fanny egészen elhalaványodva.

— Ah, be bohó vagy te! Ez egy igen jeles, szép, nemes lelkű fiatalember. Legalább én legszebbnek tartom őt az egész világon, s nem ismerem férfit, ki vele nemes lélekben, szeretetreméltóságban versenyezhetne. Valahányszor arcát látom, a lelkét is látom magam előtt, s imádom mind a kettőt. Mégsem ismersz rá?

Fanny fejét rázta. De igen. Ráismert ő valakire. Csak-hogy ez az ő névtelen ideálja volt, kit ő szinte legszebbnek, legnemesebbnek tartott minden férfiak között, s arra gondolt e percben.

— Tehát igazán azt kívánod, hogy megnevezzem őt előtted? — kérde tréfás bosszúsággal Flóra.

— Igen, igen — suttogá Fanny, s iparkodott belenézni az iratba, melyet barátnéja kötekedve vont el szemei elől, s nagy komolysággal olvasá belőle.

— E jeles, szeretetreméltó férfiú, gróf Szentirmay Rudolf.

— Ah — sóhajta Fanny, lángra gyúlt arccal. Most értette át a tréfát, s elszégyenlé magát, hogy oly együgyű volt magától

ki nem találni, hogy más név nem maradhatott ki onnan az övénel, melyről még nem szóltak.

Flóra azt hívé, hogy e tréfa után át kell ölelni barátnéiát, és őt megcsókolni; az ideál ismét eltűnt a szívből, Fanny lemondott azon reményről, hogy őt valaha lássa, s iparkodott barát-
néja jókedvét osztani, s maga is kacagott szórakozottságán.

— Most szóljuk meg a hölgyeket.

— Jó lesz, szóljuk meg a hölgyeket.

— Úgyis csak kölcsönbe esik.

— Persze, aztán mi csak igazat mondunk róluk.

— És az nem emberszólás, és mi csak egymás előtt beszélünk, nem adjuk tovább, amit hallunk.

— Annyi, mintha nem is szólnánk, csak gondolkodnánk.

No, lesz most mindjárt csuklás az országban. . .*

Galambcsípések!

— Legfelyül áll az arisztokrata főispánné neve. Nem tudom micsoda előszertetéből írta ide a magasra a jó szomszéd? Talán inkább előfélelemből. Ez egy elégületlen, elkényeztetett dáma, akinek annyi elájulni, mint más embernek egyet sóhaj-
tani. Mintha izzó parázsra tennék, aki előtte áll, mert bizonyos lehet róla, hogy amit tesz, mond, még amit gondol is, az neki mind nem tetszik. Látta meg, hogy valaki keresztbe tette a lábát, elájul; ha egy macska téved a szobába, görcsöket kap; ha a kés a villára van téve, le nem ül az asztalhoz; ha künn a kertben rózsák vannak, kettős ablakon keresztül megérzi a szagát és elájul, úgyhogy abban a szobában nem lehet virágot tartani, ahol ő van. A vajas szarvastól iszonyodik, fél tőle, mint valami öklelő vadállattól, s ha meglát egy férfit, akinek jobbfelől van elválasztva a haja, kétségbeesik. Ahhoz az asztalhoz, melynél ő ül, ne ültess senkit, akinek kék ruhája van, mert az rettenetes szín előtte, görcsöket kap, ha látja; senkije felől ne tudakozódjál, mert akárkit kérdeznél tőle, elájul. Az órá

* Közhit: aki csuklik, azt emlegetik.

mind rettenetesen hat; általában iparkodjál semmit sem beszélni előtte, mert őt a legcsekélyebb dolog is alterálja. Vigyázz amellet, nehogy a jó szomszéd minden elájulásnál sajtár vízzel támogassa fel, hanem tarts hozzá közel valami üveget, akár van benne valami, akár nincs, ettől felocsúdik.

— Ezt jól megismertük. A neve után: *repülő só*.

— Ah, itt jön gróf Kereszthyné. Ez jeles asszonyság. Magas, vaskos, férfias alak széles, vastag szemöldökkel; sohasem beszél alantabb hangon, mint ha egy zászlóaljat vezényelne; „Mit? Micsoda? Ha? Hogyan?” — így beszél örökké a legmélyebb hangon más szavába, hogy holmi gyöngeszívű embert százszor belezavar a beszédjébe, s mikor elkezdi nevetni, szinte reng bele a ház. Megregulázza az egész társaságot, s ha valakire megharagszik, annak jobb lett volna vakon születni; ezeket az apró fiatalembereket már előre leli a hideg, mikor meglátják; mert úgy rájuk ijesztget, mint akármely professzor, és amellet folyvást beszél diáku, ismeri a törvénykönyveket, kidisputálja a legkörmösebb prókátort, iszik hatalmasan, és gyönyörűen dohányzik; a lovakat ugyan nem hajtja, de megesik rajta, hogy ha a kocsis rosszul hajt, kiveszi kezéből az ostort, s a nyelvvel jót rak a hátára. Különben a legjobb szívű teremtés a világon, aminőt csak kívánni lehet, s igen könnyű kegyébe jutni. Csókolj neki kezét, s nevezd asszonynénémnek, azontúl aztán ne félj tőle, s csak te magad ne adj ellenkezőre okot, szeretni fog, és kardot ránt melletted, s ha valahol hátad mögött az ő jelenlétében mások rágalmazni találnak, olyan lármát csinál érted, hogy mind szétszaladnak.

Fannynak előre is nagyon megtetszett ez asszonyság. Mégis milyen jó ez a kis emberszólás, enélkül nagyon félt volna a harcias külsejű delnőtől.

— Ennek a neve után nem írunk semmit, könnyű lesz ráismerni.

— Tovább lássuk nagyságos Körtvélyiné asszonyságot. Ennek egy gyöngéjét ismerem: van egy kedves fiacskája,

mintegy húsz-huszonegy éves gyermekcse lehet a lelkem. Anyja mindig órála beszél. Tiszteletre méltó szenvedély. Dezsőnek hívják a parányit; tudakozódjál felőle. Véghetetlenül sokat fog róla beszélni, s ha azt mind végighallgatod, téged tartand a legderejobb hölgynek az országban. Azt persze nem szükség tudnod, hogy Dezsőcske egy iszonyú haszontalan fiú a földön.

— Ah, te Flóra, milyen ravasz vagy te!

— Ugye, hogy elrontalak!

— Azt ugyan jól teszed! Csak én tudnék úgy az emberekre figyelmeznii, de én le nem tudnék egy embert írni, hogy milyen.

— Vénülj csak meg, mint én.

Ezen természetesen nagyon sokat kellett nevetni.

— Nohát kedves anyókám, jó öregem, kit ismerjünk még meg?

— Itt van még Szépkiesdyné neve. Csendes, hallgatag asszonyság, akit semmivel sem lehet megbántani; férje hozzászoktatta már, hogy semmi se fájjon neki, de viszont örömet sem lehet neki okozni, az egész arc, egész alak egy vágyat, egy óhajást látszik kifejezni, azt, hogy mennyire szeretne a föld alatt lenni.

— Szegény asszony!

— S még az a kín járul hozzá, hogy minden csinos arcú nőnek tudnia kell azt, miszerint őneki önkénytelen fájdalmat fog okozni, mert férje az ő jelenlétében is udvarol mindenkinek. Valaha nagy szépségnek tartották, s tíz év alatt egészen megvénült a bánat és gond miatt.

— Szegény asszony! — sóhajtja Fanny. (Tchát vannak, kiket még ő is sajnálhat.)

— Bemutatom még Málnay Georges nejét. Őrizkedjél tőle. Örökké hízeleg, csak azért, hogy valami titkot, valami gondatlanul kiejtett szót ellessen tőled. Valóságos Mefisztó női alakban. Mindenkinek ellensége, akit csak ismer, de ha

összejön veled, öleli, csókolja, azt hinnéd szerelmes bele; hiábavaló dolog veled nyíltan összeveszni, holnap már megint úgy tesz, mintha semmi sem történt volna, ölel, csókol, és el van ragadtatva. Legjobb, ha fel sem veszed. Egyenesen hideg, visszautasító arccal fogadd. Ezért, hátad mögött gorombának, neveletlennek fog mondani, hanem ez a legszelídebb rágalom, amit tőle várni lehet.

Fanny háladatosan szorítja meg Szentirmayné kezét. Nélküle mennyit kellett volna botlania! Mennyit okulni saját kárán! Vagy tán szenvedni és mégsem okulni, mert hiszen ő nem tudott figyelni, nem embereket kiismerni. Lelke nagyon kevés önállósághoz volt szokva.

— Van még valaki említésre méltó a sok között?

— Marion kisasszony.

— Valóban?

— Olyan, amilyennek láttad. Mindig olyan. Ez természet nála és nem szokás.

— Hát még ki?

— Még egy árulkodó, mindenkit megszóló, rágalmazó asszony van itt a több között, aki gonosz felfedezéseket tesz az emberek legtitkosabb hibáiban, de akitől azért nem kell félned, mert téged igazán szeret, s téged soha elárulni, rágalmazni, bántani nem fog. Hát ezt kitalálod-e?

Fanny félig nevetve, félig sírva borult barátnéja keblére, őt összeölelve, csókolva, és azután még sokáig nevettek, vigadtak afölött, hogy ők most hogy megszólták a világot.

XX. AZ ÜNNEPÉLY

Egyik hintó a másik után gördült a kárpátfalvi kastély udvarára, mindenféle fajai és nemei a négykerekű állatoknak voltak e napon láthatók a népes kastély kapuin belől; gömbölyű, sárga mázú hintók magas, peckes rugókra helyezve, miket bűnei bűnhődéseül vett magának valami tekintetes úr; széles, üveges, salugádoros batárok, ki tudná, hány emberre és lóra számítva, hátul két álló bakkal és kettős fogantyúkkal, oldalt egymás vállára boruló kettős címerekkel, minden ezüst rajtok, ami másutt csak réz. Ezek a nagyságos és méltóságos urak földi mozdonyai. Amott látni egy nagyon megviselt hintót, melyet rögtön megleptek a verebek az egész úton elhullatott kalács- és kuglófmorzsák miatt, ezen valamelyik esperes úr jött élete párjával. Amott egy szerény cséza, paraszttengelyre kötött hintócím. Furcsa angol járművek, mik köznapit embert zavarba hoznának, miután az egészen csak két ülés van, egyik a kocsis, másik az inas ülése; mármint melyik illeti meg magát az urat?

Lehete látni ezek között cifra parasztszekereket, mikén salangos, csengős öt lóval jöttek az eredeti fickók kivarrott szűrben, subában, sőt egy rettentő társzekeret is, melyen Horhi Miska utazott ide nyolc ökörrrel és hat agárral; hat cigány ott ült a szekérodalon, s végigmuzsikálta valamennyi falun.

Maguk a vendégek már azalatt keresztülmentek azon a kémiai procedúrán, miszerint a hölgyek és férfiak különváltak.

azonban még nincsenek abba a kényelembe helyezve, hogy egymással mind megismerkedtek volna, s csak úgy meredeznek egymásra, mikor két ismeretlen találkozik. Az különös, hogy nagy társaságban az ember úgy szokott haragudni arra, akit nem ismer. Természetesen nem hölgyeket értünk. Mennyivel szerencsésebb mindenkinél maga a háziasszony, ő már mindenkit ismer, tudja jól hibáit, erényeit, gyöngé és erős oldalait vendégeinek, s magát azokhoz alkalmazva viseli. Szép-kiesdy grófot mint legtiszteletreméltóbb hazafit, a legkomolyabb tisztelettel fogadja, s biztosítja róla, hogy mint nagy szónokot, mint nemes keblű férfiút régóta tanulta bámulni. A gróf szitkozódik magában, hogy megint akadt valakire, aki őt óriásnak nézi. Gróf Erdey Gergelynek már messziről nyújtja mosolygó üdvözlését, mit ez azzal hálál meg, hogy egyik kezében a kalapjával, másikban a parókájával köszön neki, ami óriási kacajt idéz elő a vendégsereg között. A bohó fiú leborotváltatta mind a haját, hogy erősebben nőjön, s most kopasz fejével rémíti a gyenge szívűeket. Gróf Sárosdy főispán és neje előtt alázatos hallgatagan hajtja meg magát az ifjú háziasszony, mi az arisztokrata hazafinak nagyon megtetszik benne. Elismeri, hogy a polgárleányok sem rút asszonyok, ha egyszer nemesi családba emeltetnek fel; azután cselédjeit sürgeti Fanny, hogy untalan a nagyságos asszony körül legyenek, s kívánalmait teljesítsék, ami viszont az ő tetszését nyeri meg, mert hozott bár magával két szobalyánt, de az neki sohasem elég. Gróf Kereszthyné megérkezéére őszinte örömmel fut eléje Fanny, s mielőtt azt meggátolhatná, megcsókolja kezét, amivel azt nyeri, hogy a harcias asszonyság elébb megfogja két vaskos markával, s eltartja magától messze, sűrű fekete szemöldeit leráncolva, mintha keresztül akarna rajta nézni, azután odaragadja magához, s megveregeti nagy tenyerével, mély gordonkahangon mondván: „Tetszünk egymásnak édes öcsém, tetszünk egymásnak”.

Kárpáthy né tehát az első órában megnyert, meghódított mindenkit. — A férfiakat szépsége, a hölgyeket eszes magát-

viselte nyerte meg, csak a villásreggeli hiányzott még, hogy mindenki elragadtatva legyen, mind a pompa és ízlet, mind az ügyes elrendezés fölött, senki sem érzé magát feszesen, senkinek sem volt oka neheztelésre; Louis Karvay két fiatal hölgy mellé jutott, ahol teljes pályatere nyílt Talleyrand korából való udvaronci tehetségeit legnagyobb ragyogásukban kitüntethetni. A kortyondi fráterek külön szobába, külön asztalhoz jutottak, mely felett kimondhatatlanul meg voltak elégedve, s általában azt imádták legjobban a háziasszonyban, hogy olyan keveset háborgatja őket. Málnay Georges pedig magához sem térhetett a sok kínálás miatt, s az egész reggeli alatt esküdött égre-földre, hogy ő ma képtelen lesz ebédelni, s szeretne volna látni azt az embert, aki még egy falatot képes volna valamiből enni, habár csupán ambrózia lenne is; s amellet akármilyen került az asztalra: „De már abból eszünk!” Végül minden pástétom és sütemény után, mikén az érdemes úr keresztül késvillázta magát, az esperes úr személyes meglepetésére, kinek e gyöngeségét a tisztelendő asszonytól tudakolta meg Fanny, került az asztalra — sült burgonya. Az egész társaság kacagott, mert mindenki tudta, hogy azt az esperes úr nagyon szereti. — „Mi az? — kiálta Málnay — krumpli? — De már abból eszünk!”

Ilyen módon jó hangulatba hozva, felkelt a társaság a terembe átvonulandó, a gyűlés, a tanácskozmányok megkezdésére. És ez valóban nem rossz gondolat a terített asztaltól iárujni a zöld asztalhoz, így az ember sokkal könnyebben beszél, és könnyebben hallgat.

A Kárpáthy-család nagy ősi terme volt felnyitva e célra, a hosszú karzatos terem, mely az inszurrekció óta most először tárult fel emberi szemek előtt, körül nagy ősi képek, csoportba rakott csodás fegyverek, zászlók és más diadaljelek, miket nagyban megbámult egypár falusi fiatalember, akinek még nem volt annyi esze, hogy inkább a karzatot elfoglaló szép hölgyeket bámulta volna; pedig bizony lett volna ott mit

bámulni, annyi szépség, annyi báj közepett egymás mellett a vidék legszebb két ifjú delnője: Kárpáthyne és Szentirmayné; ha török poéta volnék, azt mondanám: két gyémánt aranyfoglatban. Úgy, hogy éppen nem lehet rossz néven vennünk Gergely gróftól, hogy ő, mielőtt valaki egyet szólt volna, mindenek előtt indítványba tevő, hogy ő a gyűlés részéről hódolatnyilatkozatot kíván szavaztatni a jelenlevő szépségek tiszteletére, ami annál jelesebben ütött ki, mert azt a társaság egyhangúlag megszavazta, s e határozat legeslegvégül, minden paragrafus és statútum elejébe jegyzőkönyvileg beiktattott.

Csak ezután került a sor a tárgy meritumára, az agarakra, melyek hogy maguk is nagy számmal voltak jelen a gyűlésteremben, azt, úgy vélem, senki sem fogja különösnek találni, aki a „Nihil de nobis sine nobis” („Semmit rólunk nélkülünk”) alapelvét tiszteletben kívánja tartani. Az ő bőrükéről volt szó, illendő, hogy hallgathassák ők is, és nyilatkozhassanak.

Milyen nagy előnyt ad egy gyűlésnek, ha hölgyek is vannak jelen, azt, úgy hiszem, a még most élő nemzedék előtt nem szükség fejtegetnünk. Egészen más ízt, más fényt ad ez a komoly férfiak tanácskozmányainak; mindenki iparkodik több szépet és okosat mondani, mert szép szemek néznek reá, s ugyanezen szép szemek jótékony befolyása alatt hallgatni kényszerül a durvább szenvedély s az unalomgerjesztési törekvés.

A gyűlés komoly bevezetésen kezdődött. Kárpáthy János mint elnök megnyitó beszéde által roppant hatást gerjesztett; különösen ezen pontok általános tetszésben részesültek:

„— Van-e nemesebb és férfiakhoz illőbb foglalkozás az agarászatnál, mely kebleinket nemes önbizalommal tölti el, mely nagyra törekvő, buzdító hatással van szellemünkre, s bennünket a haladás korszerű eszméire tanít? (Helyes! éljen!) Uraim, nagyságos, méltóságos, tisztelendő és tekintetes urak, az eszme megfontolást érdemel! (Halljuk! halljuk!) Van-e

valaki közöttünk, akinek agara ne volna? (Nincs! senki!) Ismerünk-e csak egy nevezetesebb magyar házat, melyben e nemes állatok (hang a karzatról: „Személyek!” — Marion kisasszony hangja). Köszönöm alássan a helyreigazítást. — Ez állati személyek meghonosulva ne volnának? És íme, eddigelé senkinek sem jutott eszébe, hogy annyi millió és millió főre terjedő osztálynak érdekeit felkarolja, egy olyan osztálynak, mely velünk egy szobában hál, velünk egy asztalnál eszik, mely unalmas óráinkban velünk barátságosan együtt ásítózik. (Ennél a szónál az érdekelt osztály két jelen levő tagja elkezdte egymásra morogni és csaholni; Gergely gróf hangja az asztal mellől: „A hallgatóság csendre intetik, az ilyen nyilatkozatok kikéretnek.”) Uraim! nagyságos, méltóságos, tisztelendő és tekintetes urak, korunk a haladás kora. Mindenféle egyetek keletkeznek részint a hazában, részint másutt; vannak, kik a kisdedek megóvását vevék feladatul, ismét, akik könyveket terjesztenek, vannak, melyek betegek ápolásával foglalkoznak, és mások, melyek a juhokat vevék pártfogásuk alá, sőt olyanok is vannak, melyek a selyembogarak tenyésztését óhajtják, és én mindezeket nagyon helyeslem, s magam is részvevő vagyok valamennyiben, meg nem vonnám csekély tehetségeimet sem a kisdedektől, sem a tudósoktól, sem a juhoktól, sem a betegektől, sőt még ama kukacoktól sem, melyek a selymet fűjják, kiket pedig utálok; de kérdem egyszersmind, kérdem és újra kérdem, mi ok tarthatna engemet vissza attól, hogy midőn mindezen osztályai számára az emberi és nem emberi társaságoknak vannak pártfogó egyesületek, én egy oly állati személyzet pártfogására indítványt ne emeljek, mely maga felyülmúlja számra mindazon élő elemeket, kiket ez országban kisdedekben, tudósokban, juhokban és selyembogarakban bírunk, mert maguk az agarak bizonyára nagyobb számmal vannak, hogysem valamennyi kisdedei, tudósai és egyéb gondviselésre szorult egyéniségei az országnak. Mi ok tarthatna engemet ettől vissza?”

Miután ilyen okot senki sem bírt felfedezni, folytatá a nábob:

„— Úgy hiszem uraim, nem szükség önök előtt említenem, s hiszem is, hogy mindenkinek van szíve, és átlátandja, miszerint az általunk tárgyalt állatosztály hűsége, ragaszkodása mindent felyülmúl, ami e tekintetben várható. Avagy tud-e rá valaki esetet, hogy egy agár régi gazdáját hűtlenül elhagyta, megcsalta, meglopta volna? Ismeretes-e az agarak között az árulás szörnyű bűne, van-e rá példa, hogy mint a bosszúálló macska, álmában megfojtotta volna egy agár az urát? Ellenkezőleg, nem pszichológiai igazság-e az, hogy bármily keményen megfenyítse is törvényes ura az agarat, ha azon pillanatban egy idegen ember urát meg találná támadni, a még súlyos korbácsütésektől jajveszékélő agár nem az idegennek, hanem urának fogná pártját? Sőt ellenkezőleg, ki ne tudná azt a praktikus életből, ha valaki egy agarat elad, bárha új gazdája tejben-vajban fürösztli is, nem találja kedvét, hanem visszaszökik az régi gazdájához, bárha mérföldek is volnának közben? Kivel ne történt volna közülünk ily érzékeny eset?”

E felhívásra általános zsidaj támadt a gyülekezetben, mindenki emlékezni akart hasonló esetre, mindenki számtalan mérföldekről látott vagy hallott hazaérkező kutyákat, s valamennyin diadalmaskodott Berki Lőrinc, akinek egy agarát zsákba dugva vitték el Horvátországba, s fél esztendő múlva a Dráván, Dunán, Tiszán és mind a három Körösön keresztül szökött haza Püspökladányba.

„— Végül szabad legyen megemlítenem uraim, azon esetet, midőn egy agár gazdája meghalozik, mit cselekszik a hű eb? Elveszti étvágát, nem érdeklí semmi többé, kimegy a gazdája sírhalmához, ott lefekszik, nem eszik és nem iszik többé, s hetednapra — — (itt elkezdé homlokát dörzsölni János úr, nem tudva, hogy mint mondja: „meghal” vagy „megdöglik”), s hetednapra elpatkol”.

Sokan nevetni kezdtek.

„— Uraim, én nem frivol tréfából beszélek. Saját szomorú tapasztalásom ez; midőn halálos beteg voltam, cselédeim, barátaim elhagytak, ott feküdtem egyedül, mint halálra szánt áldozat, melynek már előre megküldték a koporsót, csak egypár hű barátom nem hagyott el és az agaraim. Oda-jöttek azon szoba ajtajához, melyben feküdtem, ott kapartak, ott sírtak, ott szűkölték, s ha beszökhettek egy, azt az ágyam alól ki nem lehetett verni, és a többi ordított az udvaron egész nap, keserűségében.”

— Uram, ne mondja tovább! — kiálta le a karzatról Marion kisasszony —, a nagyságos főispánné egyszerre elájul!

Hirtelen alkalmazott illatszerek szerencsésen megelőzik a nagyságos asszony görcse rohamait, kinek idegeire rendkívül izgató hatással volt az agárhűség ez érzékeny rajzolója.

János úr fel is hagyott a pátosszal, s indítványa formulázására tért át.

— Mínelőzve bátor vagyok azon szerény indítvánnyal járulni a két haza minden agárkedvelői elé, miszerint egyesül-nénk az állatország ime tagjainak méltó sorsa emelésében, melyet is én e következő pontokban látok jónak meghatározni: 1-ször is az ekként összegyűlt érdemes társaság nyilatkoztassa magát megalakultnak, választván saját kebléből egy bizottmányt, mely a statútumokat kidolgozza, és azokat ismét egy hatvantagú választmány elé terjeszti, mely legyen permanens. — 2-szor határoztassék meg, hogy a részvények ára mennyi legyen. Én magam elvállalok ezer részvényt. (Általános éljen!) 3-szor alapíttassanak a társaság pénzerejéhez képest a következő célra vezető intézmények: egy agáriskola, melyre a megkívántató telket és épületet én bármelyik jószágombul ingyen átengedem (hosszas éljen!), aholott az agarak hozzáértő oktatók által kellőleg neveltessenek; továbbá alapíttassék egy nyomtatott orgánum, egy agarászati lap, mely a tudományok ezen ágazatában tett haladásokat és felfedezéseket ismertesse, egy-

szersmind a társulat érdekeit a közönség előtt képviselje. (Gyér helyeslés. Minek az?) Hirdetessenek jutalmak az agarászatról írandó legjobb könyvekre. (Zúgás; egy hang: „Hisz így nem az agarak, hanem a firkászok kedvéért egyesültünk!”) Végül tartassék minden évben egyszer közgyűlés és legalább egyszer versenyfuttatás, mely alkalommal a győztes agar aranybillikomot fog nyerni. Ami ki nem telik a társaság pénztárából, azt a hiányt én magam fedezem.”

János úr a társaság éljenzése között ült vissza helyére.

Mint szokás és rendes dolog, rögtön oppozíció is támadt ellene, az eredeti fickók protestáltak mindennemű fizetés ellen, mint amelyben nagy romlás magját sejtik; néhány közbirtokos orrolni kezdé, hogy miért tartassék gyűlés és iskola Kárpáthy jószágán, miért nem az övé. Nagy ellenszenvre talált minden nyomtatandó betű, s ámbár utoljára János úr mindent a maga költségére vállalt is, indítványának e részét nem vihette keresztül, mert Szépkiesdy gróf, utoljára beszédébe vágott.

— Hagyja el méltóságod azt az egész irodalmi pereputy-tyot, elég nyomorúság a hazára nézve, hogy a politikai világba is befúrták magukat; ne hagyjuk őket még az agarászásban is grasszálni; minden haszontalanság tőlük ered, nekik köszönhetjük, hogy egészen kiforgatják a magyar jellemet ősi saját-ságaiból, s megrontják nyelvünket, hogy utoljára magunk magunkat sem értjük, mert ha nem tekinteném azt, hogy méltóságos barátom Szentirmay Rudolf úr is megalázza magát könyveket és hírlapokat írni, őt is pedig csak jelenlevő gyönyörű neje iránti hódolatból kímélem, azt mondanám, hogy utálok és gyűlölöm az egész éhenkórász fajt, s nem tartom érdemesnek rá, hogy agarainkkal egyérdekűvé tegyük.

Flóra egészen elpirulva a haragtól fordult el a beszélőtől, legyezőjével takarva el lángra hevült arcát, s szeretetre méltó ingerültséggel sűgá Fannynak:

— Volna csak itt Rudolf, majd megfelelné az neked.

Kárpáthy János kevéssé rejtett bosszúsággal vonta hátra magát, midőn a társaság nagy része éljent kiáltott a jeles hazafi beszédére.

A jeles hazafiaknak az a kitűnő szabadalmuk van, hogy akármit mondanak, az mind jeles és derék dolognak tartatik.

A vita azonban nagyon ingerültté válhatott volna, ha eközben Horhi Miska kedvenc agara holmi illetlen vonatkozásokkal meg nem bántja János úr kedvenc agarát, mire a felgyulladt pártszenvedély miatt az utóbb érintett agár annyira megfélemedezék a vendégi jogokrul, hogy ellenfelének nyakán megragadá a bőrt, és leteperné a földre; erre a többi pártfelek is, agár-guelfek és ghibellinok egyszerre egymásnak rohantak, s a tanácskozók lábai közé keveredének, míg a pecérek beavatkozása e nem csulapítá az ingerült vitát.

Volt azonban kacaj, szitkozódás és mennykőemlegetés; e heveskedése az érdekllett feleknek könnyen megzavarhatta volna a gyűlés tekintélyét, ha Gergely gróf azon komolysággal és lélekjelenléttel, melyet semmi körülményben el nem vesztett, meg nem dorgálja a még folyvást egymásra morgó és csaholó pártokat.

— Uraim! önöknek odakinn szabad marakodniok, idebenn csak nekünk.

E rendre igazítás ismét jó kedélyre hangolá a társulatot, az agárhallgatóság kiveretett a teremből, s a társulat a kérdéses pontok kihagyásával elfogadá az indítványt. János úr általános felkiáltással megválasztatott elnöknek, a nagy hazafi alelnöknek; választatott egyleti jegyző, aljegyző, fiskális és orvos, hatvan választmányi tag és tizenkét tagú bizottmány, s mindez annak rendi szerint protokollátaték.

Az alakpő le volt téve, a nagy és nevezetes társulat megalakult, s nekünk nincsen egyéb hátra, mint azon őszinte óhajtásunkat csatolni e fölötti örömnökhöz, vajha mindezen igen tisztelt hazafiak a más közérdekű ügyekben is hasonló buzgóságot fejtsenek ki, s azzal mi is csatlakozhatunk azon

számtalan éljenekhez, melyekkel a társulat tagjai egymást kölcsönösen és méltán megtisztelik.

A gyűlésteremből megválva a nagy társalgási teremben gyűltek össze a vendégek; a viták és tanácskozások délutáni négy óráig tartottak, s Málnay Geörges, kivel csak találkozott, mindenkinek elmondá, hogy ő meg nem foghatja, hogy csepp étvágya sincs.

Karöltve sétált együtt a két szép delnő; mindenki, aki látta így őket, megvallá, hogy nehéz volna választani, melyik szebb közülök.

Az asszonyágok, a szigorú úrnők szívességgel, bókokkal halmozák a háziasszonyt, a szegény polgárleányt, ki ez órában érezé legjobban, minő istentől adott ajándék rá nézve e nemes barátnő, ki őt nimbuszával körülfogja, ki — hogy az igazi szót alkalmazzuk — *divatba* hozta a szalonokban az irántai nyájasságot.

Az elegáns ifjak, a szalonok arslánjai, mint bolygócsillagok rajzották körül a társaság e két napját; maga Szépkiesdy gróf úr is őket látszott keresni szemeivel, s bár jól látta, hogy Flóra mindig bosszúsan elfordítja tőle arcát, ez csak annál erősebb ok volt az obligát ostromlásra.

— Tudja-e ön azt, gróf — szólta Flóra az útjokat álló nagy férfiúnak —, hogy én önre haragszom? Igen komolyan haragszom.

— Annak csak örülni tudok — felelt a nagy ember öntudattal sugárzó orcával —, mert akire az asszonyok haragsznak, az bizonyos lehet arról, hogy szeretni fogják.

— Nagyon helytelen fogalmai vannak önnek az asszonyok haragtartása felől; ha mi ön ellen egyesülünk, mi megbuktathatjuk önt, s ön elveszti népszerűségét az egész országban.

Ez egy jó naiv tréfa volt, mely nem rosszul hangzott egy olyan kis eleven, mosolygó hölgy rózsaajkairól, mint Flóra, s erre bármelyikünk is azzal felelné, hogy megadná magát, s kézcsókolva kérné irgalmas felfüggesztését ez ellen-

ségeskedésnek; ámde a nagy férfiú jobbnak látta erre mindjárt buzogánnyal felelni. Olyan képpel és állással, mintha a zöld asztalnál ülne, viszonzva, elébb végiggondolva a frázist, melyet mondani fog:

— Asszonyom! Próbálták ezt már velem mások is. Én asszonyokkal szerelmeskedni szoktam, őket meghódítom, de velők nem harcolok, és tőlök nem félek.

Ily mondások után szokása volt a nagy férfiúnak megfordulni, és tovamenni, mintha nem hinné képesnek ellenfelét, hogy még furcsábbat tudjon mondani. Egypár buzgó bámulója a derék hazafinak hirtelen plajbásszal tárcájába jegyzé e felejtetetlen mondatot.

Fanny egészen el volt bámulva, Flóra pedig nevetett.

— Ettől örök időkre meg vagyunk szabadulva. Olyan gyöngéjét találtam érinteni, amit soha meg nem bocsát. Neki a népszerűség az aranybornyúja, s aki azt meri állítani, hogy ebben megingatja, az mindennemű jóindulata ellen biztosítva van.

Nemsokára ebédre csengettek; a társaság nagy zajjal és kedvvel elfoglalá az asztalokat, miknek leírásától lelkiismeretesen megtartóztatom magamat, először és másodsor azért, mert az ilyenek csak természetben mulattatók, leírva pedig véghetlenül unalmasak. Gazdagság, pompa, fény, pazarlás volt amennyi kellett, s amennyi a nábob hírének megfelelt, a magyar konyhától kezdve a francia szakácművészet minden mesterséges teremtményeig kapható és élvezhető volt minden, s borokban nem volt mód választani. Az ebéd vége egész a késő éjszakába nyúlt be, amidőn már nagyon hangos kezdett lenni a társaság; a nagy hazafi elővette szokott sikamlós, kétértelmű anekdotáit, nemigen törődve vele, hogy nők is vannak jelen, mondani szoká: *castis sunt omnia casta*, a tisztáknak minden tiszta, s aki már tudja, hogy miért kell elpirulni, azon úgyszincs mit elrontani többé. A hölgyek pedig úgy tettek, mintha oda sem hallgatnának, szomszédjaikkal kezdve beszé-

det, s nem törődtek vele, hogy az eredeti fickók, a nagy hazafi obligát közönsége, a frázisok claqueurjei, min kacagnak olyan gégeszakadtából.

Azonban mindenki lehetőleg jól iparkodott magát érezni.

Ki volt boldogabb, mint a nábob?

Eszébe jutott, hogy alig egy év előtt itt, azon a helyen, melyen most ül, minő iszonyú jelenet érte őt, és látta most maga mellett ülni a szép, a bájoló nőt és víg, eleven társaságot, mosolygó, derült arcokat körül.

Majd megzendült az előszobákban Bihari hegedűje, vígan, szomorúan; egy-egy eredeti fiú felrúgta a széket, s kiment a cigányok közé, s táncolt egymagában; benn azalatt a szózatossabb hazafiak ittak sorba minden vendég egészségeért, kiváltképpen a háziúrért és háziasszonyéért, s azután mindenféle absztrakt tárgyakért, egyesületekért, vármegyékért, kollégiumokért, ennek meg amannak a korszerű eszmének szerencsés sikerüléseért. Gróf Szépkiesdy tartott egy hosszú beszédet, melybe igen szépen bele volt szöve minden megéljenzett frázis, ami egy esztendő alatt a zöld asztaloknál elmondattott; voltak, akik már ezt a beszédet negyedszer hallották, egyszer az országgyűlésen, másodszer egy főispáni beiktatáson, harmadszor egy megyegyűlésen és most az agarasztársulat keresztelőjén, ami azonban senkit sem akadályozott abban, hogy rettenetes éljeneket ne kiáltson rá; a jó annál jobb, mentül többször hallja az ember. Maga János úr is kifogyhatatlan volt a tósztivásokban, s ha e részben egy igen tisztelt dámának, gróf Kereszthynének nem kellene adnunk az elsőbbséget, azt mondanók, hogy mind élces mondatokban, mind poharak ürítésében ő volt a társaság hőse. Azért azonban mindenesetre kiválólag meg kell őt dicsérnünk, hogy annyi ivó között neki jutott legelőbb eszébe, miszerint két jelen nem levő férfiúért poharat emeljen, kiknek egyike István gróf, másika Rudolf, s elmagasztalván mind a kettőnek érdemeit, rájuk köszönté

a poharat, miáltal oly lelkesülést idézett elő, hogy még a hölgyek is poharat ragadtak, s kocintottak vele.

A sugárzó öröm e pillanatában egy szolgáló lépett oda Szentirmaynéhoz, s egy levelet adott, melyet gyorsfutár hozott Szentirmáról.

Flóra repeső szívvel ismeré meg a borítékon férje kézírását, azonkívül is szokás volt még azon időkből a levelek borítékára is kiírni a cím alá: „Kedves nőmnek, legnagyobb szeretettel”, hogy még a posta is gyöngédebb kezekkel nyúljon hozzá. Tehát ő írja azt! Pestről írta. Szentirmayné engedelmet kért, hogy félrevonulhasson a levelet elolvasandó. Felkelése jel és felszabadítás volt az egész társaságnak az asztal elhagyására, az amalgamizált tömeg szétszlott a többi termekbe. Flóra és Fanny észrevétlenül félrelopták magukat hálósobájukba, ott egész nyugalommal elolvasandók a kedves levelet. Azt persze Fannynak is meg kelle tudni, hogy mi van bele írva.

Felszakítá a hölgy örömtől remegő kézzel a pecsétet, miután elébb szívéhez szorítá a levelet, s e néhány sort olvasák belőle:

„Holnap Kárpátfalván leszek. Ott találkozunk. Rudolf. 1000.”

Ez az ezer azt jelenti, hogy „ezer csók”.

Milyen öröme volt a kedves nőnek, összevissza csókolá a helyet, hova a férj neve volt írva, mintha legalábbis 100-at előlegezni akarna e küldeményből, s azután elrejté keblébe, mintha a többi 900-at még későbbre kívánná eltenni, azután ismét elővette, és újra elolvasá, mintha nem emlékeznék egészen a levél tartalmára, s újra el kellene azt olvasnia, hogy tökéletesen megértse, és azután újra meg újra összecsókolá azt úgy, hogy utóbb maga sem tudta már, mennyi hiányzik belőle.

És Fanny is teljesen osztá barátnéja örömét, az öröm oly ragadós. Holnap megérkezik Rudolf, milyen jó kedve lesz azontúl Flórának! Látni fogja a legnagyobb boldogságot, amit szerető szív képzelhet, és nem fogja azt irigyelni; nem! Örülni

fog más örömének, legjobb barátnéja boldogságának, ki bírja, magáénak mondhatja azt a férfit, akiről mindenki annyi jót, annyi szépet beszél, és az holnap ide fog jönni, s hogy addig is ne jéneek örömet szerezzen, megírja jövele napját. Nem jön ólálkodva, meglepve, mint aki féltékeny, hanem előre tudatja jöttét, mint aki bizonyos róla, hogy nagyon, nagyon szerették. Óh, e boldogságot látni mily öröm lesz!

A két hölgy örömsugárzó arccal tért vissza a társaság közé, mely éjfélig együtt mulatott, azután mindenki szobáiba távozték. János úr zeneszóval kíséré vendégeit nyugalomra, azután valami altató szimfónia zengése mellett hordá ablakról ablakra a cigányokat. Azután az utolsó hang is elhalt, és azután aludt mindenki, és álmodott szép dolgokat. Rókákrul az agarászok, gyűlésekről a szónokok, pástétomokról Málnay úr, férjét ölelte álmában a szűz keblű delnő, és Fanny álmodott arról a szép mosolygó arcról, kiről annyit gondolkozott, s ki oly szelíden tekintte rá beszédes kék szemeivel, s oly csodás, oly édes hangon tudott beszélni hozzá. Hiszen álmodni mindent szabad!

— — — — —
Tehát holnap!

XXI. A VADÁSZAT

Másnap korán reggel vadászkiáltások ébreszték a vendégeket; sokan, kik a vadászból gondolkozva aludtak el, kik a vadászból álmodtak is, egyszerre talpra ugrottak ez édes hangokra; mások, kik szerettek volna megalkudni magukkal még egy félórás-kában, s csak egy kicsi kis álmodást ajánlódzkodtak volna még örömet nehéz szempilláiknak, e föltételekben erősen akadályozva voltak a nőttön növekedő zsidaj által, mely a Kárpáthy-kastélyt egyszerre fölveré; jövőmenő léptek, ismerős hangok kiáltozása a tornácokon, az udvaron csaholó ebek, ostorkongatások, nyerítő paripák fölverték volna még a hétalvót is édes nyugalmaiból. Ki várhatna a vadász emberektől diszkréciót, kíméletet? A legfinomabb szalonember is, mikor vadászni készül, más csizmát húz, más sipkát tesz, s azzal azt hiszi, hogy ez mármost őt feljogosítja iszonyúan kopogni, mikor megy, és egészen más hangon beszélni, mint egyébkor. Sőt még ez sem volt elég, hanem ha valaki még ki nem nyitotta az ajtaját, azt felénekeltek, s nehogy történetesen valamely mélyen alvó még erre se ébredjen fel, kisütögettek egynehány puskát az udvaron.

A vadászat szenvedélye különben ragadós; én még nem ismertem embert, akinek e mulatsághoz ellenszenve lett volna, s közös ez a gyermekekkel, úgy mint a vénekkel, s a nőekkel, mint a férfiakkal.

Hajnal alig hasadt még, midőn a felöltözött vendégek kijöttek a tornácokra, megmutatni magukat és megnézni az időt.

Az eredeti fickók lobogós ingujjakkal, pitykés mellénnyel, darutollas kucsmával voltak nekikészülve a vadászatnak; feszes dolmányokban, pörge kalappal az elegáns ifjúk, csak a bohó Gergely gróf volt angolnak öltözve piros, kurta farkú frakkban, s nagyon kért minden embert, hogy magyarázzák meg a kutyáiknak, hogy nem ő a róka.

A delnők többnyire mind vadászköntösökben voltak; pompásan illett az amazoni termetekre e testhez simuló viselet hosszú uszályával, melyet kézbe kellett emelni, hogy a sarkantyús vitézek rá ne gázoljanak.

S ki lett volna most is szebb, mint a mi két kedvenc hölgyünk? Flóra szép akart lenni, igen szép — mert Rudolfot várta. Hajfürtei fonadékát ügyesen választá arcához, finom lengeteg termetét gyöngye zöldet játszó halavány veres tafota spencer szorítá, elől nyitva, csipkefodrozattal, a hasonszínű uszály balfelől smaragd kapoccsal volt felakasztva, láttatni engedve a fehér viganó legalsó hímzetét; arasszal átérhető derekát fehér, arannyal áttört, keleti sál öléle, pálmákkal hímzett végeit ölébe hullatva; fején gömbölyű ezüsthéyes kalapka volt, lengő marabutollakkal; keblén elől három rubingomb tartá össze a sűrű csipkefodrozatot. Mi jögon meri azt valaki megszámlálni: egy, kettő, három? Pedig aki csak látja, mindenki megszámlálja: egy, kettő, három.

Fanny egyszerűen volt öltözve. Habos fekete selyem volt uszálya és dolmánya, mely nyakig fedé termetét, csak a szép karcú nyak volt piros szalaggal átkötve, mely vékony csipkefodrot szorítá, s elől egyszerű gyémántcsattal volt megtűzve; fejét fényes fekete kalap fődé, mely alul két hosszú tömött rendben omlottak alá éjfelete hajfürtei, félig eltakarva a kalapra kötött fátyol által.

Mennyi új bájt, eddig ismeretlen varázsat ad egy ily lovagviselet a hölgyeknek, aki eddig csak szerelmes volt beléjük, most megőrülhet miattok!

Azonban megszólalt a csengettyű. Reggelire hívtak a vendégek. Korhelyleves, villás étkek s megfelelő szeszes kortyok vártak rájuk a teremben; senki sem kényeskedett most, hiszen vadászok voltak mind. A kedves szép hölgyek sem tagadhaták meg bámulóiktól azt az élvezetet, hogy rózsajkaikat néhány csepp rosztopcsinnal vagy harmincéves szilvóriummal meg ne nedvesítsék; ma minden szabad. Ma erős szívűnek kell lenni. Mindenki más hangon beszél, még az éltebb nők is kocsin fogják kíséni a vadászatokat; a főispánné asszonyág is elmegy, pedig előre tudja, hogy igen sokszor el fog ájulni, mert őt minden rendkívül alterálni fogja; bárcsak valaki leesnék a lóru, hogy ő megmutathatná, milyen szépen el tud ájulni olyankor.

Azonban senki sem esett le a lóru.

Gyönyörű nyári reggel volt, midőn a pompás menet kivonult a kárpátalvi kastély udvarából; elől a delnök, a karcsú, lengeteg amazonok, lejtő paripákon, körülrobogva délceg ifjaktól, kik lovaikat táncoltatva szökelltek választottjaik mellett; hátrább a sallangos eredeti fickók jöttek mokány lovaikon, végül a hintókban ülő éltes urak és hölgyek; maga János úr is nyeregbe ült, s megmutatá, hogy ő sem utolsó a lovaglásban, s valahányszor nejeére tekintett, húsz évvel látzott fiatalabbnak; arca ragyogott azon gondolatól, hogy ez a szép asszony az ő felesége.

A bohó Gergely gróf eközben mindenféle ügyetlen lovasokat produkált, pedig ő maga a leggyakorlottabbak egyike volt; mint lovagolnak a vasárnapi boltoslegények a Práteren: szétvetett lábakkal, élethű kifejezésével azon aggodalomnak, mintha egy szál deszkán kellene balanszírozniok mélységes tengerek felett; azután hogy lovagol a porosz paraszt: hanyatt vetve magát a nyeregben, térdeit felhúzza, s mind a két

kezében lóbálva a felemelt kantárt. Mutogatta lord Ychswichset, mint kapaszkodik a nyeregbe, mikor a lova felrúg, és a lova nyakába, mikor az ágaskodik. Azután a debreceni cívist, hogy lötyögteti magát a lovon a talyiga előtt; végül a zsidó kupecet, akit a vásáron elkap a próbálgatott ló, s beleviszi a ménes közé, ez alkalommal emberfullasztó kacajt támaszta Gergely, az eredeti fiúk közé tévedve lovával, s majd leverte Horhi Miskát a nyergéből. Szidták az anglus születését!

Három jutalom volt kitűzve a három legjobb agárra. Első egy aranybillikom a már említett felirattal, másik egy ezüst vadászkürt, harmadik egy szép medvebőr. Ezt az utolsót alkalmasint legjobban meg fogja köszönni a diadalmas agár.

A versenyfeleket párosával összefűzve vezetik pórázon a pecérek, a kedvenc agarakat ki-ki szekéren hozatja, féltve, nehogy megrúgja valami ló.

Lőfegyver természetesen egy sincs a társaságnál. Ilyesmit agarászatra nem szokás vinni.

Amint az egész vidám társaság a hosszú olaszjegenye sétányon végigvonul, a sétány túlsó oldalán egy szemközt jövő lovagot látnak bekanyarodni.

Már messziről megismeri mindenki lovaglása módjáról, s mint a futótűz terjed el egyszerre az egész társaságban: „Ah valahára mégis eljött!”

Ki jött el? Hát ki más, mint a legdaliásabb lovas, a legmerészebb udvarló, kinek egy perc jönni, látni és győzni — Kiss Miska.

A pünkösdi király.

Egy perc alatt a társasághoz ér, siet magát rögtön kimenteni a hölgyek előtt, hogy eddig elmaradt; apró célzásokból engedni gyanítani, hogy komoly ügyei voltak, hihetőleg párbaj, azután a férfiak előtt menti ki késedelmét; lehet sejteni az okát, gyöngéd ügyek, hihetőleg légyott.

Amióta nem láttuk, meglehetősen gömbölyűséget vettek fel arcvonásai, mint olyan emberéi, ki soha sem testi, sem lelki

bajokkal nem vesződik, kinek a feje sem fáj soha, a szíve még kevésbé.

Miután egy perc alatt a társaság valamennyi tagját sorban köszöntötte, még az agarakat is neveiken szólongatva, itt kezet csókolva, amott kezet szorítva, végre visszakerül az egymás mellett lovagló két hölgyhez, s különös ügyességgel sikerül neki mindazokat, akik őket környezik, úgy félretáncoltatni, hogy közvetlenül Kárpáthy né mellé juthasson, kit azonnal elkezdi minden tétovázás nélkül istenasszonynak és lovon ülő angyalnak nevezni.

Szerencsétlenségére Fanny őt félreérti, s mindazt, amit neki beszélni szokott, kapitális bohóságoknak tartja, s érdekeiken felül nagyokat nevet rajtuk.

— János úr, János úr — szól hegyesen, élesen Marion kisasszony a hintaja mellett lovagló Kárpáthyhoz —, ha én önnek volnék, nem tartanék olyan házibarátot, aki ellenállhatlanság hírével bír.

— Nem vagyok féltékeny, nagyságos kisasszony. Ez az egyik kerék hiányzik az organizmusomból; bizonyosan kivette belőlem valaki, hahaha!

— Akkor meg ha önnek volnék, nem jönnék parforce vadászatra attól tartván, hogy agaraim Actaeonnak nézhetnek.

— Adtam volna talán rá okot, hogy nagyságod úgy viselje magát irányomban, mint Diána?

Marion kisasszony ajkpittyesztve fordítja el fejét. Ez az ember olyan ostoba, hogy semmit sem akar elérteni, amivel valaki boszontani kívánja.

Fanny jókedvűen kacag a pünkösdi király beszédein. Ha tudná, hogy ezt udvarlásnak nevezik, nem kacagna. De hiszen mellette lovagló barátnéje éppen olyan jókedvvel társalg Gergely gróffal, és ma multság napja van, kissé hangosabb lehet a jókedv, mint egyébkor.

Miska legjobban érzi magát, mikor a mesterségéről beszélhet; figyelmes szemmel vizsgálja, hogy tartja magát Fanny a

lovon; ez szabadságot ad neki megjegyezhetni, miszerint természetét nem hajtja eléggé előre, a derekát könnyű hullámban kell tartani a paripa lépéseivel egyezve; a nyereg alkalmasint félre van csúsztatva, mert a jobb térd igen alacsonyan áll, nem, nem az a baj, a kengyel igen hosszú, a bal lábacska alig ér bele a hegyével. Ho! meg kell állani! Ebből nagy baj lehet; a futtatásban könnyen kicsúszhatik a kengyel a talp alól. Meg kell állani. A nagyságos asszony számára magasabbra kell csatolni a kengyelszíjat.

Egyszerre öten-hatan ugrottak le lovaikról e kellemes szolgálatot megteendő, legelső volt a pünkösdi király; Fanny azonban egészen elpirulva körülforogta lovát, visszatartóztatva kengyelétől a szolgálatra kész szeladonokat.

— Nagyon jól van így, nem szükség megigazítani.

E pillanatban, senki sem tudja honnan termett oda, Varga uram ugrott Fanny lóva mellé, s szíves készséggel ajánlta, hogy ha valami baj van a nyeregszerszámon, parancsoljon a nagyságos asszony övele, legalázatosabb szolgájával.

Fanny háládatos mosollyal köszöné meg az öreg hivatalnok készségét, ki ezáltal azon zavarból menté ki, hogy kengyelvasához e fiatal emberek egyikét engedje nyúltni, mire az öreg lehajolt, kérve úrnőjét, hogy addig tegye vállára a lábát, s nagy tisztelettel feljebb csatolá a szíjat.

— Köszönöm, édes barátom — szólt édes hangon a delnő megszorítva az öreg kezét, míg Kiss Miskának kedve lett volna őt hátba ütni.

Az öreg ismét eltűnt észrevétlenül, alázatos semmivéltelleg; hihetleg valahol hátul egy csészában rejtőzködik. Ha figyelmezne rá valaki, észrevehetné, miszerint az öreg nem dől a bal felére. Ball vállán úrnője lányoma könnyű porfoltot hagyott maga után. A világért le nem dörzsölné azt onnan, s mihelyt hazamegy, leveti azt a mentét, elcsukja és soha fel nem fogja venni többé.

A társaság vígan robog tova.

A menet a helységen kívül egy mulatólak előtt állapodott meg. Itt fognak majd a jutalmak kiosztatni. A nem lovagló hölgyek és férfiak is leszálltak felhágva a magas torony alakú teraszra, mely a mulatólak közepéből emelkedett, s honnan az egész síkságot be lehet látni, melyen csak itt-ott látszott egy-egy folt erdő, a többi mind sásos, csátés avar, rekettyés berek, egészen rókáknak való ország. Innen a mulatólak tornyából legjobban meg lehet látni az egész versenyt, melyhez pompás látcsövek voltak előre készítve.

Egy egész tábora az agaraknak követte a vadászokat. Gyönyörű volt ellátni, egyetlen ismerős füttyentésre hogy válnak külön egyes csapatok a többi közül, gazdáik körül seregelve, a kedvenc agarakat is leszedték a szekérről, a pórásokat eloldozták, mire azok nyihogva ugráltak fel gazdáik kezei után, ahol lehetett, egyet nyalva rajtok. Különös, hogy az emberi szenvedélyek hogy ragadnak el az állatra.

János kiválaszta a többi közül két tiszta hófehér agarat, s egy füttyöt vetve nekik két ujjával, odavezeté nejéhez.

— A két legszebb és legderékabb agár az egész csapatban.

— Ismerem már őket, az egyik a Cicke, a másik a Rajkó.

A két agár, nevét hallva említeni, víg szökdecsléssel ugrált fel a lóra az úrnő kezei után kapkodva.

János urat nagyon kellemetesen lepte meg, hogy neje agarait név szerint ismeri, s annak is igen örült, hogy az agarak is ismerik úrnőjüket; hiába, mindenkit meg tud hódítani, embert és állatot!

— Hát a Matyi hol van? — kérde Fanny széttéekintve.

— Azzal magam fogok menni.

— Hogyan uram? Ön futtatni akar? Ne tegye azt!

— Miért ne? Nem tartasz engem jó lovasnak?

— Én elhiszem, hogy az, de tegye meg a kedvemért, hogy ne bizonyítsa be azt.

— A te kedvedért? Rögtön leszállok a lórul.

Flóra súgva mondá a mellette lovagló Gergely grófnak:

— Szeretném tudni, hogy a jelenlevő férfiek közül hány tenné meg azt a neje kértére, hogy a vadászból elmaradjon.

Marion kisasszony is súgott valamit a mellette ülő Kereszthynének.

— Félti az öreget az ifjú menyecske. Az ilyen majorátusi jószágok birtokosát nagyon erős okai vannak a nyaktöréstől félteni a hitvestársnak; vannak esetek, midőn kellemesebb nőnek lenni, mint özvegynek.

— Mindenesetre kellemesebb, mint vénleánynak — felelt rá Kereszthyné mérgesen, gorombán, hogy Marion kisasszony majd elszédült ijedtibben.

Annyi gyöngédség volt János úrnak ezen tettében, miszerint neje kértére lemondott egy oly kedvenc multságáról, melynek hónapok óta előre örvendett, hogy Fanny egészen elérzékenyülve nyújtá neki kezét.

— Ugye, ön nem haragszik ezért rám, én úgy félttem önt.

János ajkaihoz szorítá a nyújtott kezét, és sokáig kezében tartva azt kérdé:

— Hát én ne féltselek téged?

Fanny önkénytelenül barátnejára tekintte, mintha azt kérdezné tőle, vajon ne maradjon-e ő is itt?

Kárpáthy elérte a tekintetet.

— Nem, nem. Azt nem kívánom, hogy elmaradj. Eredj, mulass. De vigyázz magadra! Ti fiúk, úgy vigyázzatok nőmre, mint a szemeitek fényére!

— Óh, vigyázni fogunk — felelt Kiss Miska, megpödrintve hetyke bajuszát.

— Majd vigyázok én rá! — monda Szentirmayné, erős hangnyomatékot vetve az „én”-re, miután észrevette, hogy Fannyt férjének jóakarató felhívása zavarba kezdi hozni.

A túlsó oldalon ezalatt az eredeti fickók is elkészültek az agaraikkal, s miután azt az egyetleneg szójátékot, mely a magyarban létezik, s mely rókafogások alkalmával el nem szokott maradni, eléggé megviselték, s különféle tajtékpipákba

számtalan fogadást tőnek, elkezdik a kürtök és ostorok segedelmével sűrgetni a hajsza megindulását.

A paripák, agarak nyugtalan szökéssel kezdenek mozogni a kürtszóra, a társaság három külön csapatra oszlik, melyek, mint egy tábor, derekat és szárnyakat képezve, indulnak meg a csalitos rónának, az agarakat előre bocsátják, a hölgyek kendőikkel, a férfiak kalapjaikkal integetnek egymásnak a mulatóka tornyából és vissza, azután a nyargaló csoportok elszéledeznek minden irányban, itt-amott eltűnve a sűrű bokrok között, másutt a berekből csak a lovaglók feje látszik elő, de mindenütt látni a két ifjú delnő lobogó fátyolát, őket kíséri legtöbb szem, és gyönyörködik bennök. Most egy árokhoz érnek. Szentirmayné merészen nekivágtat, és keresztül szökell rajta, egy perccel később ugratja át az árkot Kárpáthy né; karcsú termete úgy hajlik, úgy hullámszik a szökés közben; utána kísérőik, Gergely gróf, a pünkösdi király és néhány lovasz. Az erkélyről tapsolnak nekik.

Csak Kárpáthy nyughatatlan. Nem találja helyét. Lemegy lovászhaihoz, s ott találva az öreg Pált, aggodalommal mondja neki:

— Úgy félttem ezt az asszonyt; ha valami baj találná érne! Nem bokros-e az a ló?

— A legjámborabb. Talán jó volna mégis, ha utána mennék.

— Igazán mondd! Ül fel saját lovamra. Vigyázz rá, hogy a mocsár felé ne tévedjenek, figyelmeztess őket, ott könnyen oda lehet veszni.

Palkó rögtön felugrott János úr lovára, s Kárpáthy felment ismét az erkélyre, utána nézni, ha utól fogja-e őket érne.

A csapat széleseben haladt előre. Az agarak felverték már valahol a rókát, de még mind nagyon messze voltak, s az űzés tétova irányából ki lehetne venni, hogy a ravasz állat nyomot iparkodik veszteni. El-elbukik a buckák között, s

el hagyja maga mellett rohanni üldözőit, s akkor egyszerre oldalvást csap ki. De hasztalan minden furfangossága, ott ismét új ellenségre talál, hasztalan búvik, hasztalan fordul vissza futtában, nincs hova menekülnie, a sűrű ostorpattogás minden oldalról tudatja vele, hogy irtóharc van izenve fájának, s azzal rászánja magát a futásra, s a legelső dombra felkapva, ott egy percre megállt, széttekint, honnan jön az ellen, s azzal neki-veti magát az avarnak.

— Ni a róka! — kiáltják egyszerre üldözői, amint megpillantották a dombon. A következő percben már eltűnt onnan.

De annyit mégis láttak, hogy gyönyörű állat volt. Vénnek kell lennie. Ez dolgot fog adni a legjobb agárnak is.

Utána!

A hajhászó csoport vágatva rohan az agarak nyomában, a két hölgy arca úgy ég a vadászat szenvedélyes örömétől. Fannynak eszébe jut e percben, amiről ábrándozott egykor, ha most ő — a névtelen ideál — mellette nyargalna sebes paripán, és látná őt vágatva rohanni mindig előre, míg leomlana előtte, és meghalna ott, és senki sem tudná, miben halt meg. Flóra pedig arra gondolt, ha most Rudolf csak egyszerre szemközt jönne, és őt meglátná — és újra belészeretne.

Most egyszerre a rétre ért ki a róka; egy több ezer holdnyi kaszáló terült a vadászok előtt, melyen még rajta állottak a sorba rakott kalangyák. Itt kezdődött még a vadászat érdeke. A róka gyönyörű egy példány volt, akkora, mint egy fiók-farkas, csakhogy jóval hosszabb; nagy bozontos farka, mint egy seprű húzódott utána; bukdácsolva baktatott előre, nem mintha gyorsabban futni nem bírma, de hogy erejével gazdálkodjék, miközben szüntelen csavarogva, félrecsapva, ellenfelei kifárasztására törekedett. — Fél szemmel szüntelen hátratekingetett üldözőire, miket mintegy száz lépéssel előzött meg, s midőn vevé észre, hogy a távolság fogyni kezd, oly gyorsan iramodott előre, míg azokat ismét megelőzte.

Pedig János úr legjobb agarai, a Cicke, Rajkó, a két fehér, Matyi, a nagy Ordas, Kiss Miska Fecskéje s Gergely gróf Armidája voltak nyomában, a többi sereghajtót nem is számítva.

A róka meg-megállt. Sajnálni látszott a berket, melyből kiugrasztották, s neki-nekifutott egy-egy boglyának, mintha azt hinné, hogy amellet elbújhatik, azután mérgesen makogva baktatott újra tovább: a távolból is lehet látni, hogy vicsoritja éles fogait elleneire, mikor visszanéz.

Rossz dolog volt rá nézve ide a síkra kiszorulni, ahol sem búvóhely, sem folyam nincs, mely üldözőitől megmentse. Volt ugyan oldalvást egy kiszakadása a Berettyónak, melyet rákászati tapasztalataiból s nyári fürdése után ismert mint jó mély és széles vizet. Jó volna most, ha ez a víz közte és az agarak közt lehetne, mert az agár nem úszik örömet; de odáig megkerítik, s lehúzzák a bundáját, mielőtt megázott volna.

Már a kaszáló közepe táján észre lehet venni, hogy futása lassúdik, nemsokára körül lesz fogva.

— Hajrá Fecske! Hajrá Rajkó! Hajrá Armida! — hangzik minden oldalról.

Az agarak megfeszített gyorsasággal rohannak utána.

A két fehér legközelebb éri; mint a szél, úgy vágatnak utána, karcsú nyakaik előre vannak feszítve, kétfelől közrebocsátják a rókát, még néhány perc és elérték.

A róka itt egyszerre megáll, farkát maga alá csapja, s összecsatogtatva fogait szembe áll a két agárral. — Azok meghökkenve állnak meg előtte, mérges nyifogással vetve meg lábaikat, s sebesen csóválva felkunkorodott farkaikat. E percet hasznára fordítja az üldözött vad, s egy oldalszökéssel kisikamlik a két fehér közül, s jobb felé próbál menekülni.

Újra utána valamennyi.

Most Gergely gróf Armidája éri legközelebb.

— Brávó, Armida! Tied a győzelem!

Még egy szökés. A róka egyszerre lelapul, s Armida keresztülgrik rajta, s csak húsz lépésnyire futtában veszi az észre, hogy a róka elmaradt.

Ez most egyszerre jobbra fordul.

— Rajta Fecske! — kiált Kiss Miska. És Fecske csakugyan elkapá a rókát. — A jutalom a tied! — Hanem a róka is elkapta Fecskét, olyat harapott az orrán, hogy menten elbocsátotta ismét. Ez is a tied.

Ekkor egyszerre teljes erejéből neki a róka a Berettyó-ágnak. Sikerült a ravasz fickónak annyi üldözőjét kijátszani s oldalrészhez jutni. Az agarak mind-mind messze maradnak el mögötte.

Most áll még csak elő Matyi, az ordas, a szóló agár, ez majd megmutatja, hogy mit tud. Eddig meg sem igen erőttette magát, hagyta a többieket vállalkozni, úgysis jól tudta, hogy ezt a rókát egyik sem fogja el, ismerte már a maga emberét! Kettőnek, háromnak meg bír ez felelni. Régi róka! Ismerik már egymást, sokszor találkoztak itt-amott. Most mutassa meg hát, hogy ő ellenében mit tud!

A róka ismét elővette régi cseleit, félreszökellt, meglapult, fogait csattogtatta; mindhiába, próbált ellenféllel volt dolga!

Hogy ezt János úr mind nem láthatja! Kérdezzetek meg egy szenvedélyes agarászt, hogy mennyiért adna egy ilyen látványt?

Most a róka egyszerre a legsebesebb futás közben meglapul, de Matyi nem ugrik rajta keresztül, mint a szeles Armida tett, hanem amint a róka visszafelé fordítja fejét nekivicsorított fogaival, egyszerre túlhan csap hozzá, mint a villám, s azon pillanatban csak azt látni, hogy a róka bukfencet vet a levegőben; Matyi nyakánál fogva felhajtotta azt, s alig ért vissza a földre, ismét megkapta hátán a bőrét, segyet rázott rajta a levegőben, s azzal ismét elhajtotta, hadd szaladjon megint egy kicsinyt.

— Brávó Matyi, brávó! — hangzott az egész társaság szájáról.

E kiáltás csak arra buzdítá Matyit, hogy még több bravúrt mutasson nézőinek. Most meg azt követte el, hogy a róka mesterséges sakkfigurái ellenében visszafordította azt a vadászok felé, hogy ott azoknak szeme láttára labdázhasson vele a levegőben. Egy percnél tovább sohasem tartotta szájában a veszedelmes állatot, mert tudta, hogy a másik percben már az is megfogná őtet, s a rókaharapásról igen sajátságos fogalmaik vannak a kutyáknak, azt minden ismeretes hatapások közt a legkevésbé szeretik. Ezért addig iparkodott azt hajigálni, földhöz verni, míg kifárasztja. A róka már nem is védte magát, csak futott előre, sántítva, bukdácsolva három lábón. Mindenki azt hitte, hogy már vége van; midőn egyszerre oldalt csap újra, s egy farka ökröt pillantva meg az országúton, egyenesen azoknak iramodik.

A vadászoknak itt egy meglehetősen magas korlátot kellett átugratniok, amidőn ismét alkalma nyílt a két delnőnek gyönyörű ügyességét kitüntetni; szerencsésen átszökött rajta mind a kettő.

E pillanatban egy lovagot láttak meg mind a ketten szemközt jönni rájuk az országúton, kinek közeledtét részint a bokrok, részint a félrevont figyelem miatt mind ez ideig észre nem vették.

Ez ő!

Flóra arca e percben még pirosabbá lesz, Fannyé halavány, mint a halál.

Ez ő!

Ráismernek mind a ketten. Ez ő. Egyiknek szerető férj, másiknak szeretett ideál.

Flóra örömmiadván rohan elé szerelmes sikoltással.

— Rudolf, Rudolf!

Fanny a kétségbeesés némaságával fordul el, s nyargalni kezd visszafelé.

— Az istenért! — kiált Rudolf, kinek arca még ég a szerető nő csókjaitól — azon hölgyet elragadta a paripa!

— Ez Kárpáthyéné! — szól ijedten Flóra, s korbácsot ad lovának, hogy őt utolérje.

Az asszony hanyatt-homlok rohan az avaron keresztül; mindenki azt hiszi, hogy elragadta a mén. Flóra, az öreg Palkó, Kiss Miska és Gergely gróf hasztalan vágatnak utána, nem bírják megközelíteni, csak Rudolf ér vele.

Most a mén a keskeny gátra kapott fel, s azon nyargal végig, túlhan hatólnyi mélységben a Berettyó vize. Egy bukás, és vége van. De Rudolf utolérte már; ő mindannyi közt a legjobb lovas. Már egészen mellé jutott. Először látja életében e nőt. Mit tudhatja ő, hogy annyiszor találkozott már vele, ha sohasem vette észre. A paripa tajtékot fúva rohan a delnő alatt; arca oly halvány, és keble úgy hullámszik. Itt van íme a perc, midőn mellette lovagol az ifjú, lélegzete éri, hajfürteinek lebbenése az ő orcáját legyinti, és neki százszor több oka van most azt óhajtani, hogy bár meghalna e pillanatban; ez ifjú, ez imádott ideál a legszebb, legnemesebb hölgynek, legkedvesebb barátnéjának férje.

Rudolf kénytelen a nekivadított paripa elfogásával felhagyni, ehelyett azon pillanatban, midőn Fanny elsédülten, elaléltan hanyatlik hátra nyergéből, hirtelen megragadja karját, s izmos kézzel odaöleli magához, át a nyeregbe. A nő ájultan borul vállára, a paripa szilajon száguld tova!

XXII. A KÍNSZENVEDÉS

Kárpáthyne ez eset után igen nagy beteg lett, sokáig kétséges volt életben maradása is. Kárpáthy a világ legelső orvosait hozatta el számára; tanácskoztak, gyógyították, senki sem tudta, mi baja. Az nagy hiba, hogy a szíveket senki sem tudja gyógyítani.

Sokáig magánkívül volt, beszélt érthetetlen dolgokat, mint betegek szoktak, kiknél a meggyulladt agy ábraképekkel van tele. Ki ügyelne az ily beszédre? Nem való az. Rémeiket, iszonyatot lát az ily beteg mindenütt, ahol semmi sincs, s elnéz minden ismerőst ismeretlen alakoknak, más jellemet vesz föl, az erős lelkű lesz félnék, a szemérmes hevült képekről beszél; ki jegyezné fel szavaikat?

„Távozzál tőlem — hagyj engemet elveszni!”

Ki tudná, mit tesz az?

„Paripa, melyet a halál lovának neveznek, azon ülök én; ne jöjj mellém!”

Mit jelentene ez?

„Ha te nem volnál boldog, nem volnék én boldogtalan!”

A forró, égő, homlokon lágy, sima kéz érintése vonul végig, Flóra az, ki ott virraszt a beteg ágya mellett éjre éjre, megtagadva magától az álmod, meg férje látását, dacára Marion ijesztgetésének, ki azt beszéli, hogy Kárpáthyne meghimlőzött.

Ha csak ez volna a szegény nő baja, milyen kevés volna az.

Végre győzött a természet. Az ifjú véralkatnak erős küzdelmei szoktak lenni a halállal, s hamarabb elhanyaglik, mint a vén. Fanny megszabadult a haláltól. Midőn legelőször tekintte szét tisztult elmével maga körül, két lényt látta maga mellett ülni. Egyik volt Flóra, a másik — Teréz.

Amire semmi rá nem vehette volna Terézt, hogy Kárpáthyét meglátogassa, az első hír súlyos betegségéről kényszeríté azt tenni. Éppen aznap érkezett, hogy Fanny kórállapotja jobbra fordult, s Flórát felváltotta az ápolásban.

Azonban Szentirmayné mégsem akart addig eltávozni, míg barátneját egészen veszélyen kívül nem tudja, s néhány napig még ott szándékozott maradni.

Fanny visszanyeré az életet, eszméletet; többé nem beszélt értetlen, idegen dolgokat; elcsendesült — *meggyógyult*, ahogy az orvosok mondák.

Ki tudja, melyik nagyobb kín? Azon eszmék, mik az őrült égő agyában fogamzanak, vagy amiket a csendes, hallgató gondolat a szív fenekére zár? Az szenved-e jobban, aki tombol, és üvölt, akit megkötöznek láncsal, aki fogait csikorgatja, és nehéz tusájában vérverítéket izzad — vagy aki hallgat, és mosolyog, és érzi azt az eszmét, amitől könnyű volna megőrlni.

Most már hidegen lehetett végiggondolni az egész életen.

Mi volt ő, mivé lett most, és mi lesz belőle?

Ivadéka egy szerencsétlen családnak, mely hírét kénytelen szégyenlenni, s melynek minden tagja örömet eltagadná egymást; elcserezné önmagát, örömet lenne vén, hogy el lenne feledve ifjúsága.

E család fátumát elfogták róla isten imádásához szoktatott kezek, megőrizték, megvédték minden veszély ellen, csendes, békés menedéket készítenek számára, ahol úgy élhetett volna, mint rejtett fészken az erdei madár.

Menedékét el kelle hagyni, hogy egy álomkép után fusson a világban, azon nagy világban, mely reá nézve annyi

ijesztő képpel bírt, melyből annyi nyájas szó hívta, amennyi háborító riasztá vissza.

Egy nőszívet keresett, mely őt megértse, és egy férfiarcot, mely ideálja lőn.

És megtalálta mind a kettőt.

A nemes szívű barátnét, ki hozzá jobb, kedvesebb volt, mint minőt remélni tudott, és a bálványozott ifjat, kinek lelkéről, szívéből több jót és szépet beszélt a világ, mint mennyit ő lelkében reá pazarlott. És e nő és e férfiideál a legboldogabb házások.

Mi legyen akkor ő?

Néma tanúja e boldogságnak, melyről neki is oly ragyogó képzeletei voltak? Lássá mindennap a barátnő boldog arcát, s hallgassa édes örömeinek titkait, miket bizalmas suttogások óráiban a nők meg szoktak egymásnak mondani. Hallja dicsőített nevét, lássa magasztos arcát az ifjúnak, kit még imádnia sem szabad, s ne merjen szólani felőle, nehogy arcának elpirulása, hangjának reszketése elárulja, amit soha nem szabad embernek megtudni.

Vagy szívében áruházi legyen az iránt, ki tele szeretettel járult hozzá, ki legelső nyújtá neki kezét, hogy vezesse, hogy pártolja annak boldogsága ellen, mint a házba fogadott tolvaj, terveket készítsen, rosszabb legyen, mint valamennyi testvérei, mint mindazok, akik hozzájuk hasonlóak, mert azok csak idegen erszényeket halásznak, nem idegen boldogságot.

És utoljára, ha akarna is, mit érhetne el? Ha akarna oly bűnös lenni, mint az úrrá lett szenvedély kívánja, nyerne-e mást, mint megvetést? Hasonlíthatja-e magát bármi tekintetben azon nőhöz, kinek keblén e férfi a legnagyobb boldogságot tanulta ismerni? Ha meg akarná csalni, megtörni, meglopni e nőt, nem volna-e ez örült merénylet tőle, midőn amaz oly szép, oly jó, és olyan eszes? Csupáncsak az emberi szeszélyekre építhetné reményét, ha azt hihetné, hogy Rudolf is csak olyan, mint a többi lengeteg férfi, ki megcsalja a legbájosabb, a legkedvesebb nőt, egy másikért, ki annak bájaiból századrésnyit sem

bír, csak azért, mert amaz már ismerős, már sajátja, emez idegen és másé, s unalmas kedélye óhajtja a változatot; ha ilyennek képzelhetné Rudolfot, tán *akkor* várhatna tőle szerelmet. De milyen szerelmet? Nem megvetné-e azt ő maga is?

Óh, kétségbeejtő, kétségbeejtő!

És ilyenkor látni maga mellett, ágyánál virrasztva ezt a két nőt, kik mindegyikének annyival tartozik, kik oly részvéttel ülnek ágya mellett, és kezeit kezeikbe tartják, és nem gondolnak arra, hogy ő e részvétet nem érdemli! Hogy vonnák vissza kezeiket, ha tudnák, minő gondolatok azok, miktől kezeinek lázas forrósága támad!

Milyen boldog volna most, ha soha nem tanulta volna e szenvedélyt megismerni, ha soha nem bocsátotta volna lelkét repülni elérhetlen vágyak után, ha a tisztaság nőre hallgatott volna, és űne most is otthon a csendes, nyugalmas mezei lakban, nem törődve mással, mint virágaival.

Mindennek vége, vége!

Sem előre, sem hátra menni nincs többé út.

Csak élni, élni, egyik nap a másik után, s valahányszor egy nap feljő, felsóhajtani: „Ísmét új nap!”

Hát a férj, a jó öreg?

Kárpáthy csak most érzé, mennyire szereti az asszonyt! Tán ha meghal, túl nem bírta volna őt élni.

Minden órában tudósítani kellett hogyléte felől, s míg kétséges volt meggyógyulása, addig senkit el nem fogadott magánál. Néha megengedték neki az orvosok, hogy nejét meglátogassa, ilyenkor könnyes szemekkel állt meg a nehéz beteg ágyánál, megcsókolá kített veritékes kezét, és sírt, mint a gyermek.

Végre túl volt a nő minden veszélyen. Szentirmayné elbúcsúzott, szívére kötve Kárpáthynek, hogy Fannyra ügyeltesse, korán ki ne hagyja menni a hidegre, orvosai rendeletét szigorúan megtartsa, s minden indulatoskodástól megőrizze; olvasni sokáig nem lesz neki szabad, s majd egy hét múlva, ha

szép idő lesz, egy félórára kikocsizhatik, de akkor is melegen öltözzék, s több efféle, ahogy azt a nők legjobban szokták tudni.

Kárpáthy áldások közt bocsátá útra a kedves szomszédnőt, megígértette vele, hogy minél előbb meg fogja őket ismét látogatni.

— A látogatás sora most már önökön van, egy hónap múlva úgy hiszem Fanny képes lesz azon ígéretet beváltani, miszerint férjem beiktatási ünnepélyén a háziasszonyi gondokat velem megosztandja. Egyébiránt nem tudja, hogy én most megyek, nem akartam egy búcsúzási jelenettel felizgatni; jó lesz, ha ön tudósítja eltávozásomról.

János úr kapott e megbízáson, s elébb megtudva Teréztől, ha Fanny ébren van-e, s nem lesz-e rá nézve alkalmatlan, szép lábujjhegyen besompolyodott hozzá, odalépett ágyához, fejét megsimogatta, kezét kezébe vette, és kérdezé: Hogy van?

— Igen jól — felelt a beteg, és iparkodott mosolyogni.

A mosoly rosszul sikerült, de jólesett János úrnak észrevenni a szándékot is.

— Szentirmayné üdvözl, most távozott el.

Fanny nem szólt rá semmit. Csak kezét húzá végig homlokán, mintha el akarná onnan tűzni a gondolatot, mely abban támadt.

Kárpáthy azt hívé, hogy az ő keze tán hűvösebb lesz e forró homlokokon, s gyöngéden tapasztá azt oda.

Fanny megfogá mindkét kezével e kezét, s ajkaihoz voná azt.

Kárpáthy oly boldognak érzé magát e percben.

Félrefordult, hogy ne lássák szemében a könnyeket.

Fanny azt hívé, hogy el akar távozni, s még közelebb voná magához.

— Ne menjen ön el. Maradjon itt. Beszéljessünk.

Óh, ez nagyobb öröm volt, mint aminőt várni lehet.

Neje óhajtja, hogy ő ott maradjon, hogy vele beszéljen!
Ez angyali jóság!

— Lássá, már egészen magamhoz jöttem. Nemso-
kára fölkelhetek. Nem haragszik ön meg, ha valamit kérek
öntül?

— Ezeret! ezeret! Ne is egyet! — kiálta örömmel János
úr, hogy neje is fog tehát valamit kívánni.

— Lám, a betegek mindig azon törik a fejöket, hogy
mivel lehetnének alkalmatlanok gondviselőiknek.

— Óh, kívánj bármit. Bizonyos lehetsz felőle, hogy rám
nézve nem lehet nagyobb gyönyörűség, mint neked örömet
szerezni.

— Ugyebár, elkészült Pesten önnek új kastélya?

— Kívánsz ott lakni talán? — sietett Kárpáthy megelőzve
neje gondolatát. — Minden percben elfoglalhatod, s ha nem
tetszik az, és szebbet óhajtasz, télen építtetek egy másikat,
aláfűttetve, mint ahogy a moszkvai Kremlet építtették.

— Köszönöm, meg leszek elégedve vele. Lássá, én már
előre gondoltam magamban, minő új életet fogunk mi ott
kezdeni.

— Igen; víg társaságokat fogunk körüled gyűjteni,
fényes estélyeket...

— Nem úgy értettem. Komoly, jótékony célokra gon-
dolok most. Óh, nekünk annyi kötelességünk van, miknek
betöltését emberiség, közügyek, szenvedők várják tőlünk.

Szegény asszony! Hogy iparkodik szíve forrósága elől
e hideg, magasztos eszmék közé menekülni.

— Ahogy kívánod. Teljék örömed a könnyek felszárítá-
sában. Légy boldog azon áldások által, miket a hála fog
nevedre halmozni.

— Ezt tehát megígéri ön nekem?

— Boldog vagyok valamit kedvedre tehetni.

— Ne legyen ön oly engedékeny, mert ezáltal csak arra
kényszerít, hogy még követelőbb legyek.

— Szólj, szólj. Bár vége-hossza ne volna kívánságaidnak. Hidd el, hogy csak akkor vagyok boldogtalan, midőn látom, hogy te semminek sem örülsz, mikor szomorú vagy, mikor semmit sem óhajtasz, akkor én igen-igen szerencsétlen vagyok.

— Jövő nyárra fürdőkre szeretnék menni.

— Hová? Parancsolj, hol fogod magadat legjobban érezni.

Fanny gondolkozott. — Akárhová! Csak messze, messze innen! El a szomszédságból, ahol Szentirmayék laknak, és sohasem jönni többé vissza.

— Mehádia úgy hiszem legkedvesebb hely lesz. (Legtávolabb — gondolá magában.)

— Még ma előre lefoglalom számodra a legszebb szállást jövő nyárra, az valóban igen kedves hely.

— Azután még egyet.

Kárpáthy alig bírt magával az öröm miatt.

— De ez nagyobb és nehezebb kívánat a többinél.

— Annál kedvesebb; mit kívánsz?

— Azt szeretném, ha ön mindenüvé velem jönne, és együtt volna velem, és sohasem hagyna el.

Ah, ez több volt, mint amennyit emberi szívvel meg lehet bírni! A bohó öregember térdre esett neje ágya mellett, s annak kezét csókjaival, könnyeivel halmozá el.

— Mivel érdemlem én ez örömet, e jószágot, tetőled?

Az asszony szomorúan mosolygott, és sokáig, sokáig nem bocsátá el férje kezét kezéből. Kárpáthy a nap felét ott tölté ágya mellett, nyájas fecsegés között hallgatva a kedves beteg apró kívánatait, s boldog volt, hogy ő nyújthatá neki az orvosságot.

— Mi ez? — kérdezé magában Teréz, ki figyelemmel kísérte a jelenetet, és kezdé sejteni, hogy mi az.

Néhány nap múlva már szabad volt Fannynak felkelni ágyából, akkor is férje vállára támaszkodva sétált végig a szobákon; napról napra megtért egészsége, felüdült, magához

tért. És azután egész napokat férje közelében tölte, hímezését, olvasmányát az ő szobájába vitte; behítta magához, midőn zongorázott, együtt kocsikázott vele, sohasem hagyta el. Nem vágyott semmi társaság után. Cselédjeinek utasításul adá, hogy ha a régi látogatók keresik, mondják nekik, hogy rosszul érzi magát, és azalatt ott benn ült férjénél, és kényszeríté magát őt boldogítani, örömmel elhalmozni. Mi ez? Ez nem annyit tesz, mint *tettetni a szerelmet*, ennek neve: *szeretni kötelességből*.

Még Terézzel is keveset foglalkozott ez idő alatt. A jó rokon rövid időn búcsút is vett a háztól; Fanny könny nélkül, panasz nélkül vált el tőle. De lelkébe látott Teréz. Midőn megcsókolá néma ajkát, s aztán kocsira ült, önkénytelenül sóhajtja föl magában:

„Szegény leány I”

XXIII. A K É M

Kecskerey úr szállásán vagyunk.

Nagy hiba volna tőlünk, ha végképpen megfélekedtünk volna róla; oly egyéniségeket, mint az övé, nem szabad egyszer látni és azután elfeledni.

Most ő Pesten lakik, pompás, elegáns szállást tart, renoméja most is a régi, s minthogy a társadalom ez idő szerint sokkal elevenebb, annál szükségesebb alkatrészét képezi ő annak; amint szavajárása: ő *amalgamazza* a társadalom különféle elemeit. (Ez a barbár mór kémiai műszó akkoriban kezdett a tükörcsináló műhelyeken kívül is divatba jönni.)

Még reggel van, s az érdeemes úr még nincs felöltözve; mikor pedig azt mondjuk, hogy nincs felöltözve, ezt a szó betű szerinti értelmében kell venni. Ott ül a szoba közepén, egy gazdag bíborottománon, csupán egy veres burnuszba burkolva, roppant csibukot harapdálva, s fújva maga körül a füstöt, és egy átelleni nagy állótükörből nézi magát. Pedig bizony nincs mit gyönyörködni magán. Nagyon rosszul élne meg, ha modellnek kellene magát árulnia az atelier-kben — haneha karikatúrákhoz. Háttal az ottomán túlsó felén egy vele csaknem egyenlő nagyságú orángutáng ül hasonló kecses helyzetben, hasonló burnuszban, szinte csibukozva, s szinte egy átelleni tükörben nézi magát. Már ez inkább méltán, mert ő majomnak csakugyan elég csúnya.

Körül elszórt illatos szerelmes levelek hevernek s láb-
bal tapodott versezetek, hangjegyek s más afféle veszendő
dolgok; körül a falon válogatott mindenféle képek, mik, ha
egymásra nézhetnének, bizonyosan nagyon elszégyellnék
magukat; az asztalon valódi herculaneumi bronzcsészé-
ben látogatójegyek, mind merő nevezetes férfiak- és del-
nőktől.

A szőnyegek mind női gyöngéd kezek hímzései, vadásza-
tok, kutyák, lovak arcképeivel. Az elszőnyegezett falak titkos
ajtócskákat engednek sejteni, s az ablakok mind kettős függő-
nyokkal vannak takarva.

Künn az előszobában egy kis szerencsen groom vakarja
a fülét unalmában, akinek utasításul van adva, hogy *reggeli*
tizenkét óráig semmiféle férfi látogatót be nem szabad
bocsátani. Tehát azon vakmerő eszme van mellé csatolva,
hogy ilyenkor őt a hölgyek látogathatják.

Mind e tilalom dacára megtörténik, hogy a határozott
csöngetésre bebocsát egy férfit Juszuf, s Kecskerey úr kezdi
hallani, mint beszél az érkezettel a néger fickó saját kaffer
nyelvén, s nagyon örül neki.

— Ki az? Juszuf! — kiált Kecskerey úr erre oly éles
hangon, hogy a pávián ott a háta mögött ijedtében sikoltani
kezd.

Felelet helyett maga az érkezett ront be az ajtón: — „Imper-
tinensek ezek a kiváltságos jó barátok!” — mormogja magában
Kecskerey úr, amidőn az ajtaján bebukó férfit megpillantja, s
nagy meglepődésére szolgál látni, mint hőkken vissza az
érkező szokatlan pongyolájától.

Hanem egy perc múlva ráismer, s határozott vígsággal
kiált fel eléje nyújtva hosszú száraz kezét.

— Ah, Abellino! Te vagy az? Honnét hullottál ide? Azt
hittük, már mediatisáltattad magadat Indiában. Jer, ül mel-
lém. Hoztál azokból a famóz pastillokból, amiket zseniális
leveleidben említesz?

— Vigyen el az ördög majmoddal együtt — szitkozódék az érkező —, most nem tudtam, hogy melyitek a gazda, úgy hasonlítotok egymáshoz, üssön bele a mennykő!

— Ah, ez most a legdivatosabb neme az udvariasságnak Egyiptomban? Egyébiránt majmom le van kötelezve a bók által. Zsokó, bizonyítsd be neveltségedet azáltal, hogy nyújts egy pipát vendégemnek.

Zsokó meg is tette, hogy elhozta a pipát, hanem olyat húzott vele a vendég lábaszárára, hogy az nem bánta volna, ha nem hozott volna neki pipát.

— Verje meg a számum a piszkos rokonodat! Ha tudom, máskor bottal jövök hozzád. Indiában is jártam majmok között, de ott az ember pisztolyt hord, és lelövi az ilyen ocsmány állatot.

— Ah, hagyd el barátom. A majmokból lett az emberi faj. Én azt állítom, hogy az ember eredetileg majom volt. Őseink iránt tehát illendő tisztelettel kell viseltetnünk.

Kecskerey olyan ember, akinek mindenféle gorombaságot el lehet mondani, de ki aztán mindenféle gorombaságot vissza is ad.

— Azonban jer, ülj ide mellém, és tedd magadat kényelembe! Jusszuf, tölts vendégem számára pipát. Sajnálom, hogy nargilával nem szolgálhatok.

Abellino leveté bő köpenyét, melyet válla körül tekergett, s szembe ült Kecskerey úrral, hogy időközönként a majmot papirosgalacsinokkal hajigálhassa.

— Tehát mi hozott ismét vissza e birodalomba, én hőszám, én trubadúrom? — kérde Kecskerey. — Bizonyosan szerelmes kalandok, nevezetes afférek; fogadni mernék, hogy egy indu vestaliát szöktettél egy Budhurból.

— Előbb felelj arra, van-e még itt valami híre elébbi afféremnek?

Kecskerey úr neheztelő arccal felel:

— Édes barátom, nagyon sokat teszesz fel magadról. Azt kívánod, hogy egy esztendeig egyébről se beszéljenek, mint a te rongyos párbajodról. Van eszébe valakinek. Úgy elfelejtettek, mintha sohasem lettél volna. Fennimort megölted. Fennimornak volt egy cadet öccse, ki ezáltal majorescóvá lett. A minap kérdezték tőle, hogy mért nem sűrgeti az ellened indított pert? „Van eszem — monda —, hogy jóltevőmet üldözsem!” — Ma estve találkozhatol vele itt nálam, sokkal derekabb fiú, mint bátyja volt; nagyon fog örülni, ha meglát.

— Részemről a szerencse. Tehát beszéljünk egyébről. Úgy látszik, hogy most Pest kezd lenni az elegáns világ fészke, amit abból gyanítok, hogy te itt vagy ébáblírozva. Mit csináltak ti itt?

— Terjesztjük a civilizációt. Kissé fádabb multság, mint Párizsban tölteni a szezont, de néhány magyar mágnás fejébe vette, hogy ezentúl Pesten lakjék, s most azoknak a kedvéért mások és mások kedvéért ismét mások tanyáznak ebben a kedves városban, melyben éppen akkora a köd, mint Londonban, s illúzióra ennyi is elég.

— Ez mind jó. Hanem a többek között mit tudsz Kárpáthy-ékről?

Kecskerey úr büszkén fúvá fel magát, mint egy béka, s torkának feszített hangján recsegé:

— Kinek tartasz te engemet, barátom? Kémed vagyok én neked, ki a családok titkaiba befúrja magát, hogy azoknak árulója legyen? Minő föltétel ez rólam!

Abellino nyugodt lélekkel hajigálta a kezébe akadt látogatójegyeket Zsóki fejéhez; ismerte már Kecskerey úr szokását. Ő minden dehonesztáló megbízást és kérdést a legnagyobb méltatlankodással szokott visszautasítani, hanem azért elvégi azokat, és ad feleletet.

— Bánom is én, akármit csinálnak tőlem Kárpáthyék! Mi gondom nekem arra? Tőlem beszélheti a világ, hogy Kárpáthyne minden nap más szeretőt vált, hogy ma gróf Erdeyvel,

holnap Kiss Miskával szó viszonyt, hogy az öreg Jancsi úr maga csődíti a házibarátokat Kárpátfalvára, s gyönyörködik benne, ha neje azokat szeretetre méltóknak találja; Kiss Miskával számtalanszor engedi őt egyedül szomszéd falvakra látogatóba járni, s más effélét; mi gondom nekem mindezekre? Annyit sem gondolok rá, mint arra, hogy a majmom mit álmodott.

Abellino békét hagyott a látogatójegyeknek, s érdekelten kezde hallgatni.

Kecskerey pedig úgy tett, mintha nem az ő kedvéért beszélne, s azért is a kis szerecsenre kezdett kiabálni.

— Bre bre! Khizmetkiár!

A groom futott befelé.

— Ne bujurszünüz csultámüm! (Parancsolj uram!)

— Eszbaplerimi! Csizmelerimi! (Ruhámat, csizmámat!)

A kis fickó futott, s hozta a nagy sárga csizmát.

— Khair csizmelirimi, számár, hanem a papucsom add ide! Milyen nehéz baromból embert formálni!

Abellino ezalatt sajtóságos gyönyörűségét találta benne lovagkorbácsával a kis groom kifelé forduló lábikráira egyet csíphetni; általában különös kedve volt minden útjába akadó bútossal éreztetni szupremáciáját, s nagyon örült neki, hogy a dohányhamut a padlat mázába tapodhatta, s addig meg nem nyugodott, míg egy kezébe akadt ollónak ki nem tekerte a nyakát.

Kecskerey ezalatt felöltözött, legalább ő azt hitte magáról.

— Nos, édes barátom, tehát visszajöttél Indiákról — szólt, protektori arccal öltve karját Abellinóéba, s elkezdett vele sétálni a tágas teremben alá s fel —, nem kétlem, miszerint ezentúl állandóul itt fogsz körünkben maradni, s estélyeimet jelenléteddel boldogítod.

— Köszönöm az estélyeket, de most nem vagyok elég gazdag, hogy azokban részt vehessek. Griffard felmondta a további hitelezést, s nekem meg kell tanulnom a gazdálkodást, mint akármely más filiszternek.

— Ah, kár volna érted, ez nem neked való mulatság. Annál okosabban tennél, ha kibékülnél nagybátyáddal.

— De már a koldus mesterségénél többre becsülöm a banditáét.

— Az is jó. Tudniillik, hogy jó tőled a gondolat; de nem az említett mesterség. Te meglehetősen kelepcebén vagy most.

— Amilyet csak képzelni lehet.

— Nagybátyád feleségébe még mindig szerelmes vagy-e?

— Az nem; hanem attól tartok, hogy más lehet belé szerelmes.

— Bizony az különös volna.

— Mi volna oly különös?

— Ez az öregúr egészen megváltozott. Húsz évvel ifjabbnak látszik; az ember alig ismerne rá; jó életrendet tart, tán ügyes orvosai vannak. Azután családokban van, hogy titeket a késő vénségig szeretetre méltóknak tartanak az asszonyok. A minap találkoztam Szolnokon sógorasszonyoddal, de mintha sokkal boldogabbnak, sokkal elégültebbnek látszott volna.

— Ördög és pokol! — kiálta fel dühösen Abellino kiszakítva karját Kecskereyéből, s haragosan vágta magát egy karszékebe. — Ki lehet annak az oka, hogy e nő boldogabb, hogy e nő elégült? Mert az nem lehet, hogy erre férje képes volna, ez hazugság, ez csalás!

— Meglehet barátom, hogy hazugság, hogy csalás — szólt Kecskerey hidegvérrel véve térdét két keze közé s hintázva magát egy szán alakú amerikai széken.

— Ha én azt be tudnám bizonyítani, hogy e nő valakibe szerelmes, ha azt valami világosan, valami csattanó zajos modorban napfényre lehetne hozni, hogy ő tilos viszonyban él valakivel . . .

— Persze, hogy az reád nézve megbecsülhetetlen eset volna.

— Engem kijátszanak!

— Biz az megeshetik, hogy kijátszanak. Az öreg úr képes elnézni neje hűtlenségét, csakhogy téged örökségi igényeidtől megfossson.

— De ez nem lehet, ez nem lehet. Ily gyalázatot nem tűrnek el törvényeink.

Kecskerey felkacagott.

— Barátom, ha törvényeink nagyon lelkiismeretes kutatásokat akarnának tenni családjaink származási rendében, igen furcsa konfúziók támadhatnának a családfák készítésében.

— De azt mégsem fognák megengedni, hogy egy nyomorult koldusnő feltolakodjék egy előkelő családba, s egy életroskadt férj oldala mellett idegen fickók becstelen szerelme által elrabolja a törvényes örökös előnyeit.

Ezen még nagyobbat kacagott Kecskerey.

— Amióta elváltunk, nagyon morális ember vált belőled. Ilyen idegen fickó magad is örömetestlettél volna, még egy év előtt is.

— Tréfa à part, barátom. Látod, hogy én ruínált ember vagyok; ördögi, pokoli cselszövényvel semmivé tett ember. Találjon megtörténni az, amitől rettegek, akkor főbelöhetem magamat. Nekem mindenáron kell tudnom valamit, ami Kárpáthyét a törvény előtt kompromittálhatja, s ha nincs ilyesmi, kell azt előidézniem.

Kecskerey neheztelő arcot öltött.

— Édes barátom. Én meg nem foghatom, miért mondod ezeket nekem? Úgy nézek-e én ki, mint aki ilyen dolgokban tanácsot fog adni? Az ilyesmit komolyan kikérem magamnak. Bánom én; csinálj amit akarsz. A télen itt fognak lakni Kárpáthyék. Tedd ami neked tetszik; vesztegesd meg cselédeiket, uszítsd rájuk kreatúráidat, akik az asszonyt eltántorítsák, és azután rávalljanak, rakd körül kémekkel, vigyáztass minden lépésére, s add a dolgot furfangos prókátorok kezébe; de nekem hagyj békét, én gentleman vagyok és sem kém, sem fizetett mefiszto, sem bérelt cicisbeo nem leszek.

Az érdeemes gentleman sietett magáról lemosni minden ilyes árnyalatnak legkisebb gondolatját is, hanem azért adott utasítást, hogy mit tegyen Abellino. Tiltakozott minden tanácskérés ellen, hanem azért iparkodott kimerítő feleletet adni.

Abellino nagyon meg volt vele elégedve. Új tervek kezdtek agyában keletkezni; vevé kalapját, és azzal barátságosan elbúcsúzott, kölcsönösen lovagias szavakat adva, hogy minél hamarább ismét látandják egymást.

XXIV. KÍVÜL FÉNY, BELÜL ÉJ

Meg kellett történni . . .

Kárpáthyne megígérte barátnéjának, hogy férje beiktatási ünnepélyén a háziasszonyi gondokat osztani fogja vele, mint osztotta Szentirmayné az övéit az agarászegylet gyűlése előtt.

Két kínos héten át mindig azon gyötörte lelkét, hogy minő okot találhasson, mely miatt ez ígérététől meg legyen szabadulva. Egy sem volt elfogadható. Szerencsétlenségére oly egészséges volt, hogy nem is panaszkodhatott.

El kellett szánnia magát.

El kellett szánnia, hogy elmenjen azon férfinak házába, kit jobb volna oly messze kerülnie, hogy még egy csillagzaton se legyenek soha. Ki kellett állania azt a kinszenvedést, hogy lássa őt dicsősége, fénye tetőpontján mint ünnepelt hazafit, mint tekintélyt, kit nő és férfi egyaránt imád, kinek nevét még a gyermekek is emlegetik; oda kellett nyújtania szívét azon égető töviskorona elé, mely reá várt, ha e férfiúval és annak nevével szemtől szemben kell majd állania s tűrni, hallgatni belül vérező szívvel az édes, őszinte hízalgést, a gyöngéd kiténtetést, amivel azok majd elhalmozzák, és azalatt mosolygó arcot mutatni a világnak, hagyni vérezni a szívet, nem hagyni könnyezni a szemet, egy sóhajtól, egy pirulástól nem engedve magát meglepetni, hogy sejtelve, gyanúja ne legyen másnak arról, amit érez.

Óh, mennyivel nehezebb teher a szerelem, mint a gyűlölet, mennyivel nehezebb eltitkolni azt, mint emezt.

Amitől félt, amitől rettegett, megtörtént.

Flóra nem feledkezett el ígéretéről; már az ünnepély előtt két héttel írt barátnéjának figyelmeztetve őt, hogy egy hetet nála kell töltenie.

Tehát egy egész hetet tölteni a legfájdalmasabb kínok között, egy hetet keresztülszenvedni lemondás és elrejtett szenvedély fájdalmai között. Óh, milyen nagy bűnnek kell lenni a szerelemnek, hogy büntetése ilyen keserű!

Amely reggel Kárpáthyne' megérkezett Szentirmára, aznap délután Marion kisasszony felpakoltatott, és útra készült.

Rudolf kérde tőle, hogy hová megy.

— Átvonulok kőhalmi jószágocskámra, s iparkodom e néhány napot lehetőleg kellemessé tenni reám nézve.

— De hát miért megy el éppen az ünnepély elől?

— Kedves öcsém. Az ember sokszor tesz kérdéseket, amikre nem köszönné meg, ha feleletet kapna. Ez azok közé tartozik. Ez sokkal jobb lesz mind a hármunkra nézve, vagyis helyesebben mondva, mind a négyünkre nézve.

E negyedik alatt félreérthetetlenül Kárpáthyne't gondolta.

Rudolf nem kérdezősködött tovább, hanem látszott rajta, hogy restelli Marion eltávozását.

Flóra nagy örömmel fogadá barátnéját; őszinte, szép arcán félreismerhetlen volt a jókedv, midőn Fannyt karjai közé szoríthatta. Rudolf is udvarias volt és szívés irányában — de egyéb semmi. Örömmel látta házánál szép szomszédnőjét, s rajta volt, hogy kényelméről gondoskodják, de legkevésbé sem volt általa érdekelve.

Valóban Fanny sokkal kevésbé találta veszélyesnek helyzetét, mint gondolá. A férfiideálok rendszeren sokat vesztenek házi köreikben a nimbuszból, melyet másutt magukkal hordanak. Az ember hallja őket fütyörészni, cselédekkel pörlekedni, házi bajokkal, mindennapi ügyekkel vesződni; látja, mint

esznek, isznak, mint unatkoznak; látja őket be nem fejezett toalettal, olykor sáros csizmával, mikor a lovakat nézték, tapasztalja, hogy az ideálok is csak úgy küzdenek az élet apró szükségével, mint akármely közönséges ember, s nem tartják magukat mindig abban a pozitúrában, amiben arcképeiket látni a műkirakatokban. Nőknél ez egészen más. A nő születve van arra, hogy házikörében is szép legyen, a nő mindig csábító, akár felpiperézve, akár pongyolán; hanem a férfi legkevésbé csábító otthon.

Azután, mikor egy férfi fejébe vette azt, hogy jó férj fog lenni, akkor kötelességévé teszi magának nem udvarolni idegen hölgyeknek. Végre pedig egyik órában úgy, mint a másikban, annyi mindenféle unalmas politikus hazafi, annyi dohányszagú kortesvezér, annyi bölcs főbíró, nótárius, esküdt és fiskális jött-ment Rudolf nyakára, hogy sohasem lehetett őt másként látni és hallani, mint szüntelen körülvéve komoly és tanulságos eszmékkal.

Egyszóval Fanny sokkal kisebbnek érzé a veszélyt, midőn szemei előtt volt, mint minőnek a távolból hitte azt, s nyugodtabban látta Rudolfot szemeivel, mint látni szokta lelkével.

Emberek, kikben az érzés való és nem szenvelgés, rendszeren igen keveset szokták azt mutogatni, a legünnepeltebb státusférjak, a leghírhedettebb költői kedélyek többnyire igen keveset szoktak átvinni ideáleszméikből a napi életbe; így volt az Rudolfal is. Ő szeretett otthon igen köznapi embernek látszani, akin semmi különös nincsen, s ez nagy jótétemény volt Kárpáthyéra nézve.

Ez a hét nap észrevétlenül, fájdalom nélkül múlt el, ahogy sohasem remélte volna.

Szentirmayné sokkal finomabb érzésű nő volt, hogysem férjét barátnője előtt sokat magasztalta volna. Az ilyesmi vagy igen gyöngye, vagy hipokrita jellemek szokása. Helyesen érző nő *egyszer* elmondhatja, hogy férjét mennyire imádja, többször nem szükséges azt előhozni. A férj érdemeivel dicsekedni,

azt minduntalan magasztalni, olyan gyöngeség, amely ritkán talál méltánylatra.

Így Fannyra nézve nem volt oly kínszenvedés a Szentirmay-kastélyban töltött idő. Az utóbbi napokban azonkívül is el kellett menni Rudolfnak a székvárosba, honnan csak a beiktatás előtti napon tért vissza.

A két hölgy ezalatt mindent a legnagyobb gonddal elrendezett a közelgő ünnepélyre. Amit az egyik elfeledett volna, eszébe jutott a másiknak. Fanny kezdi helyzetét napról napra természetesebbnek találni, s többé nem volt előtte oly képtelenség szívviszonyainak összeegyeztetése, hisz az élet, a praktikus élet olyan sokat lehetővé, megfoghatóvá tesz, amit a képzelet, a költői logika képtelenségnek címez.

Látni fogjuk azt . . .

A beiktatás napjára a megyei székvárosba utazott le Szentirmayné Kárpáthynéval, hol férje számára a megyeháznál volt elkészítve a főispáni szállás.

Szentirmay ugyan azt kívánta, hogy beiktatása a lehető legkisebb pompával menjen véghez, mert azt kissé nagyon keleti fogalomnak találta, hogy míg közügyekre filléreket sem akart áldozni a vagyonos osztály, egy-egy pompás díszmenetre ezreket, és pedig nagyon sok ezreket pazarolt, s amellet, hogy ex nobili officio viselte a hivatalt, még vagyoni állapotját is megrongálta miatta; mindamellet az egybesereglett nemesség bandériumai jelszavas zászlóikkal, főbíráktól vezetve, a tizenkét nemes ifjú, kik pompás ősmagyar öltözetekben lovagoltak a főispáni hintó mellett, a tömérdek népség, mely utcákat és háztetőket ellepett, és a díszes hintók hosszú sorai, mikben ragyogó főurak ültek hattyúprémes, bogláros öltözetekben, cléggé ritka látványt nyújtottak a bámuló szemeknek.

A legelőkelőbb hölgyek a megyeház erkélyéről nézték az alant elvonuló menetet, köztük Kárpáthyné is.

Alig ismert némelyikre ez ünnepélyes arcok közül, annyira más alakot adott azoknak a gyönyörű keleti köntös és

keleti komolyság. Többen az ifjú lovagok közül kardjaikkal üdvözlék.

Végre maga a főispán hintaja érkezett, körülrobogva a tizenkét lovas daliától, ő maga levett főveggel tilt a nyitott hintóban, s szép, nemes arcán valódi megilletődés látszott. Amerre jött, hangos éljenkiáltás hirdeté közeledtét, mindenki ismerte őt nemes hírből, mindenki örült, hogy a legjobb hazafit, a legigazságosabb férfit nyerte meg a megye legfőbb tisztviselőjéül. Aki sohasem látta is, rá kellett ismernie ez arcról. Egy ókori hős mintája lehetett az; minőnek képzeljük azon hadvezető daliákat, kik diadalmas csatákból térve vissza, törvényt hozni összeültek, kik félelme voltak az ellenségnek, oltaalma a népnek és szerelme a nőnek.

Kárpáthy né remegve néz rá. Mégis jobb lett volna őt így nem látnia!

A menet keresztülvonul a megyeház kapuján, félóra múlva a nagy gyűlésteremben áll Rudolf, s nemes, lelkesült beszéddel tölti el a hallgatók lelkét, kiből e ragyogó, ez édes, e biztató szavak hallatára a szív akar kiugrani. — Kárpáthy né a karzatról hallgatja őt. Ah, jobb lett volna őt nem látni így és nem hallani. Most már nemcsak szereti, hanem imádja!

Íme azonban egyszer kezdi észrevenni, hogy valaki onnan alulról a gyűlésteremből szörnyen integet fel hozzá, kézzel és fejfel, s minden arravaló tagjaival köszöngetve, sőt később egy székre áll fel, hogy jobban meglássék. Eleinte nem ismerte fel egyszerre ez új férfiút, csak később kezdett, egy csomó kellemetlen érzésen keresztülfutva, emlékezni rá, hogy találkozott már valahol e rá nézve kellemetlen arccal. — Ez Kecskerey úr . .

Vajon mi hozta ide az érdemes férfiút? Mert ok nélkül ő nem szokott fáradni sehova.

Fanny oly kellemetlen hatást érzett ez ember láttára, mely idegeit összezavará, s valahányszor odatévedt pillanata, bosszúsán tapasztalá, hogy annak szemei folyton őrajta függenek.

A szertartások bevégeztével szokásosan nagyszerű lakoma következett, innen a varázs-gyorsasággal táncteremmé alakított gyűlésterembe mentek vissza a vendégek.

Együtt volt a környék szépe és java. Leghíresebb férfiai, legszebb delnöi.

Rudolf nyitá meg a táncot herceg **néval, akit a hölgyek közt tekintélynek tartottak, és azután, mint illet, sorban táncolt a delnökkel.

Fanny úgy reszketett, úgy dobogott a szíve, midőn felé látá őt közeledni. Szentirmaynét éppen elvitte valamelyik ifjú lovag egy körfordulóra, s ő egyedül ült ott.

Rudolf udvariasan járult eléje, s délceg meghajtással hívta őt fel a táncra.

Óh, mi szép volt!

Fanny nem mert rá e pillanatban feltekinteni. Rudolf félig hozzá hajolva nyújtá neki kezét.

Szegény nő, alig bírta e néhány szót kimondani:

— Nem szabad táncolnom, uram. Nagybeteg voltam . . .

El kelle hinni, amit mondott, hisz olyan halavány volt e percben, mint akit a sírba tesznek.

Rudolf néhány udvarias szóval sajnálatát fejezte ki, hogy nem lehet szerencséje, s azzal hátrahúzódott.

Fanny sokáig nem merte felütni szemeit, mintha attól tartana, hogy még mindig előtte áll . . . Végre sokára föltekinte, s akire szemei estek, az Kecskerey úr volt.

— Mint a Karmel-hegyi Madonna! — szólta a derék chevatier chapeau-bas-jával köszöntve, s bizalmasan lépett hozzá közelebb.

Fanny hirtelen összeszedé magát, mintha sejténé, hogy ez ember elől el kell rejtenie lelkét, s hideg mosollyal fogadá az üdvözlöt, és úgy tett, mintha nem féltne tőle.

— Amilyen nagy veszteség a társaságra nézve, hogy nagysád nem táncol, éppoly nagy nyereség ez nekem, ki szintén nem táncolok — monda a bajnok impertinens híz-

géssel, s bizalmasan helyet foglalt Kárpáthyé mellett, s frakkját kétfelé csapta, és egyik lábát a kezébe vette. — Nem fog terhére lenni nagysádnak, ha egy kevésé fecsegünk?

— Jó hallgató vagyok.

— E napokban egy örömhír villanyozta fel a fővárosunkat, mely mindenkit boldoggá tett, aki hallá.

— És az?

— És ez, hogy nagysád a jövő telet fővárosunkban fogja tölteni.

— Még nem bizonyos.

— E szó kétségbeejt. Kárpáthy barátom oly udvariatlan férj volna, hogy nem sietne teljesíteni neje óhajtását?

— Én nem mondtam senkinek, hogy én óhajtok Pesten lakni.

(Az asszony titkolózik — gondolá Kecskerey —, hisz pesti palotájukat egészen ott-lakáshoz alkalmazták. Mindjárt kitudjuk.)

— Pedig e télen igen érdekessé fognak válni a pesti szalonok, igen elegáns kört fogunk ott alakítani. Feljönnek Szépkyesdiék, ott lesz Gergely gróf anyjával együtt, az ifjú Darvay Jenő, a szabadelvű párt bálványa, a deli Csendey Rezső és a zseniális kalandhős Kiss Miska . . .

Fanny egykedvűen játszott legyezőjével, egyik sem érdekelte őt ezek közül. (Ezeket mint tudhatja előre, hogy ott lesznek, nem meglepetés rá nézve. Mondjunk neki valakit, akiről még magunk sem tudjuk, hogy feljön-e.)

— Sőt azt is bizonyosan tudom, hogy ünnepezt barátunk Rudolf is odafenn fogja tölteni a telet szép nejével.

Hah! Meglátszott a hatás? El bírta-e titkolni a szúrás fájdalmát, amit e percben érzett? Nem, nem árulta el magát. Csak annyit mondott:

— Én *nem hiszem*, hogy mi Pestre menjünk.

Azzal fölkelte helyéből, a táncnak vége volt, az odasiető Flóra karjára ölté barátnéját, és sétálni indultak a teremben.

Kecskerey úr kedélyesen hintázta magát a pamlagon, és okoskodott.

(— Miért volt oly nehéz lélegzete, midőn azt mondá: „Én *nem hiszem*, hogy Pestre menjünk.”)

Kecskerey úr megragadá az alkalmat, midőn Rudolffhoz közel juthatott, s karjába ölté karját, s mint akik legjobb barátok, sétált vele kar-karban alá s fel a pompás gyülekezetben.

Jónak látjuk emlékezetbe hozni, miszerint Kecskerey úr a legfigyelemreméltóbb renoméval bíró egyéniségnek tartott a magasabb körökben, s vele bárminemű viszonyban állani mindig *convenant* állapotnak tartaték.

(Zárjel között bocsánatot kell kérnem e tömérdek idegen műszóért, de nincs elég bátorságom a purizmust annyira vinni, hogy a *szalonzsargon* számára magyar műszavakat szabdaljak; bízom ezt műértőbb tollakra.)

A derék lovag (Kecskerey úr) éppen egy csillár alá vezette Rudolffot, már nem tudom, azért-e, hogy őt lássák, vagy hogy Rudolff lásson jobban. A két fiatal delnő, a bál királynéi karöltve sétáltak el előttük; milyen szép volt mind a kettő! Midőn egymásra mosolyogtak, az embernek önkénytelen az jutott eszébe, hogy mi szükség egyik napnak a másikra világitani?

— Minő két asszony! — szólta Kecskerey elragadtatással. — Kinek adná most Erisz almáját a nyomorult mitológiai Páris, ha e két istennő közül kellene választania? És ők karöltve járnak. Igazi *belle alliance*! Nem, rosszul mondtam, *rút, affreuse alliance*! Hisz külön is meghódíthatnák a világot; mi szükség nekik szövetkezniök; barátom, óvlak e veszélyes szövetségtől. Kárpáthyné gyönyörű hölgy.

— Nőm szebb... — felelt rá édes önelégültséggel Rudolff.

— Imádlak e szavadért, Rudolff. Te gyöngye a férfiaknak! Valóban nőd egy angyal. Kárpáthyné elenyészik mellette.

Ő különben sem az a szépség, ami szellemdús férfiakat érdekelhet; nagyon is érzéki.

— Nono; én nem kívánom, hogy nőm kedvéért őt rágalmazd, sőt elismerem, hogy Kárpáthyne is igen szép asszony, s lehetnek ízlések, melyek szerint ő szépség eszménye.

— Valóban; például szegény Abellino aligha engedte volna egy időben elvitatni, hogy Heléna vagy Ninon de Lenclos óta születhetett nálánál szebb nő a világra. Egészen bolond lett miatta. Ruinálta is érte magát. Elköltötte rá vagy hatvanezer forintját.

— Hogyan érted azt? — szólt megütközve Rudolf. Kecskerey kedélyesen felkacagott.

— Ma foi, ez naiv kérdés tőled Rudolf. Mintha nem tudnád, hogy szokás fiatal hölgyekre elkölteni valamit.

— De azt is tudom, ami Abellinóval történt, midőn hatvanezer forintot játszott valahogy a leány kezébe, s ez azt oly modorban vágta arcához, mely testvérek között is felér három pofoncsapással. Erre jól emlékezem, mert párbaj lett belőle, s Abellino ellenének én voltam a segédje.

— Ah ça, ez igaz. Hanem tudod, az akárhányszor megtörténik, hogy rongyos öt-hatszáz forintot az ajándékozó szeme közé vág valaki, amit azután hatvanezer forinttal nem tesz. Ezt nem azért mondom, mintha Kárpáthyne akarnék ártani vele, mert hiszen semmi sem történt közöttük. Igaz ugyan, hogy ő már ráállt az ajánlatra, s édesanyjának, a derék Mayernének meg is ígérte, hogy Abellino szavait, értsd hatvanezer forintját, meghallgatja, amidőn a szerencsés véletlen azt az ötletet súgja az öreg Jankónak, hogy kérje nőül a leányt, amit ő kétségtelenül öccse iránti bosszúból meg is tett, s a leány tudott választani a két ajánlat között, s az övét fogadta el. Hanem ezzel én világért sem akarok semmi rosszat mondani felőle; ő egy feddhetlen állású delnő, csakhogy azért éppen nem látom át, hogy miért ne próbálhatna nála egyikünk-másikunk szerencsét.

Rudolfhoz e percben több ismerősök érkeztek, kikhez csatlakozva elvált Kecskereytől. De e perctől fogva valami szokatlan kedélyborongás látszott meg arcán, s valahányszor nejevel találkozott, ki szüntelen Kárpáthynéval társalgott, mindig valami kellemetlen érzés futotta végig lelkét. Mindig arra gondolt:

— Ezt az asszonyt már hatvanezer forintért meg lehetett volna venni.

És azután elgondolta magában, hogy most Kecskerey ez estve legalább ötven ember előtt el fogja mondani ugyan-ezen szép hírt; egy óra alatt az egész társaság fogja tudni, s látni fogják az ő nejét együtt sétálni azon asszonnyal, vele beszélgetni, suttogni, bizalmasan lenni.

Mit gondolt ő Kárpáthynéval! Miatta lehetett mégégy-szer oly szép, mint volt, de gondolt arra, hogy árnyékot fog vetni nejeére, az ő imádott, bálványozott nejeére; és e gondolat felhábtorította.

Miért is engedte meg neki, hogy e nővel ismeretséget kössön? Flóra olyan jószívű, szánalomból magához akarta emelni ez asszonyt, s nem gondolt reá, hogy azon emlékekkel, mik annak múltjához vannak ragadva, magát fogja elszennyezni.

Ismerte ugyan Kecskerey szokását, hogy az szeret kíméletlenül rágalmazni, de azt is tudta, hogy ez mindenért, amit mondott, helytáll. Ami rosszat valakiről beszél, az sohasem hazudság, ő álhíreket nem költ, hanem kitudja a legmélyebben elhallgatott titkos gyalázatát mindenkinek.

Alig várta, hogy a táncvigalomnak vége legyen, ami meg is történt mindjárt éjfél után, amikor egypár jól berúgott nemes atyafinak eszébe jutott kirugtatni a középre s eljárnai a kállai kettőst, melyre a finnyásabb delnők mindjárt elvonultak a táncteremből; lassankint minden hölgy eltávozott, s csak a világfiatalság maradt még ott a zenészekkel, kivigadni magát kivilágos kivirradtig.

Rudolf sietett nejét felkeresni. Cselédjei mondák, hogy már hálósobájába távozott. Bekocogtatott, s szavát hallatva, bebocsáttaték.

Flóra még egészen báli öltönyében volt. Szobaleánya hajfürtei kibontásával fáradozott.

— Szabad egy szóra bejönnöm? — kérde Rudolf megállva az ajtóban s bekukucskálva rajta.

A legszeretetre méltóbb mosolygás biztosítá az engedély felől.

A szobaleány a karcsú rózsaszín derék kifűzéséhez fogott.

— Nem volnék én e munkára alkalmas? — kérde Rudolf.

Flóra szelíden mosolygott, s inte szobaleányának, hogy eltávozhatik, miután lesz, aki helyettesíteni fogja.

Kedves előjogok, mik a férjnek vannak megengedve.

E kellemes foglalkozásnál hogyne jutott volna Rudolfnak eszébe, hogy e gyönyörű termetet átölelje, és azután hogy állhatta volna meg, hogy őt ölébe ne vonja, s egy forró, szerető csókot ne nyomjon mosolygó arcára!

— Ah, megálljon ön — szólt hirtelen Flóra kibontakozva az ölelő karok közül —, tudja-e ön, hogy én önre haragszom?

Az mindenesetre igen szeretetre méltó volt a kedves nőtől, hogy előbb meg hagyta magát csókolni, s csak azután jutott eszébe, hogy haragszik.

— Szabad tudnom, hogy mit vétettem?

— Ön ma nagyon udvariatlan volt irántam. Egész este arra sem érdemesített, hogy hozzám szóljon, én mindig készakarva arra jártam, ahol Rudolf áll, legalább tízszer elmentem mellette, és aki engem észre nem vett, az Rudolf volt.

Rudolfnak sikerült azalatt elkaphatni a fenyegető kis kezecskék egyikét, s előbb ajkához, azután kebeléhez vonva azt, kényszeríteni a kedves nőt, hogy ismét mellé üljön a pam-lagra.

— Tudja-e ön, hogy én kénytelen voltam önre igen sok elméncséget mondani?

— Képzelem, hogy azok mind igen talpraesettek voltak. Szabad közülök egypárt hallanom?

— Például azt, hogy amióta Rudolf főispán lett, még neje előtt is tekintélyt akar tartani. Pedig azt csak azért sem fogja elérni; nem, nem! Azért is megmutatjuk, hogy nem félünk tőle, hogy csak annyiba vesszük, mint azelőtt, hogy nem törődünk vele.

Ezeket mondva bámulandó vakmerőséggel veté magát Rudolf keblére, s merészen, dacosan átölelé gömbölyű karjával, s számtalanszor összevissza csókolá arcát, ajkait és szemeit, amennyi elég volt annak bebizonyítására, hogy hiába is akar tekintélyt tartani, mert egy cseppet sem félnek tőle.

Nem, nem, egy cseppet sem. És minden nemet egy új csók tett annál hitelesebbé.

Rudolf mindent elfeledett, amiért jött, és nem bánta volna, ha soha vége nem szakad e cáfolatoknak.

— De tréfán kívül, Rudolf — szólt Flóra félresimítva hajfürteit arcából s iparkodva igen komolyan beszélni.

— Hát ez csak tréfa volt? — vágott közbe Rudolf közelebb vonva magához nejét.

— Felelned kell, hogy miért volt ma rossz kedved?

— Majd holnap.

— Nem, nem. Ma kell megmondanod. Látod, én haragszom, s azt mondják, hogy ne menjen le a nap a te haragoddal. Az nem volna tőled szép, ha meg nem engesztelnél.

— Engedd jóvá tennem bűnömet; három óráig nem voltam hozzád közel, három napig nem távozom el tőled. Ámbár tudom, hogy itt a büntetést ismét csak a megbántott fél fogja viselni.

— Ah, Rudolf, ne mondj olyan rossz élceket, ez rossz élce volt. De jó élceket is hiába mondanál, mert azzal nem kerülőd ki, hogy magadvisedtéről számot adj. Miért voltál rosszkedvű?

— Az elfogadási beszédben volt valami kellemetlen.

Mást akart mondani, de rajtakapták.

— Ah, ez nem megy barátom, engem nem csalsz meg. Te akarsz hazudni? Ezzel a tiszta, őszinte arccal akarsz te hazudni? Ezekkel az átlátszó szemekkel? És énelőttem akarsz te hazudni, aki lelket cseréltem veled? Az nem lehet, mondj nekem igazat.

Rudolf elkomorodott, gondolkozni kezdte; de azután megint csak azt felelte:

— Ne beszéljünk ma erről.

— Miért ne?

— Hosszú volna.

— Ah, Rudolf álmos! Szegény Rudolf fél, hogy soká tart a beszéd. No, jó éjszakát kedves Rudolf. Ha alunni megy, küldje be szobalyányomat.

Rudolf e szóra felállt, meghajtotta magát, s egész komolyan úgy tett, mintha el akarna menni.

Ekkor természetesen a nőn volt a sor engedékenynek lenni.

— No maradj hát, hiszen csak tréfáltam — szólt, enyelegve állván útját a távozónak. — Látod, még most is hajlandó vagy a rossz kedvre, az ember nem is tréfálhat veled.

— Sőt inkább azért akartál elküldeni, mert nem voltam kívánatodra elég komoly.

— No igen. Te légy komoly, én pedig tréfás; de nem megfordítva, hogy én kérdezek tőled valamit, s te felelsz rá csintalanul. Jer hát ide; játsszunk találós meséket. Fogadjunk, hogy én kitalálom, mi bajod.

— Lássuk — szólt Rudolf kényelmesen végigdűlve a pamlagon s fejét Flóra ölébe hajtva, míg ez az ujjain számlálgatá a talányt.

— Te mendemondákat hallottál?

— Olyasmit.

— Ki felől?

— Óh, ha megmondanám, akkor nem lenne többé talány. Találd ki!

— Énrólam?

— Ahhoz mégis nagyon eleven képzelődés kellene, hogy valaki rólad hírt költessen.

E bókért meg kelle Rudolf homlokát csókolni.

— De kiről hát?

— Nem kínozlak vele. Elmondom. Azzal a szándékkal jöttem hozzád, hogy megmondjam; hanem azután mégsem akartalak vele zavarni; s magad légy tanúm, hogy csak szigorú inkvizícióra álltam elő vele. Nekem nem tetszik, engem nyugtalanít, hogy te Kárpáthynéval oly mély barátságban vagy.

— Ah!... — Flóra nem tudott mit mondani a csodálkozás miatt. Akármi egyebet várt volna, csak ezt nem... Ez valóban meglepő! — Más férj legalább csak férfiaktól félti nejét, te adsz rá legelső példát, hogy nőtől is lehet félteni.

— Mikor látod, én úgy szeretlek! Bálványozás, imádat, amit érezek irántad, s azt akarom, hogy mindenki, aki lát, aki ismer, úgy imádjon, úgy tiszteljen, mint én, hogy még gondolatban se merjen ellened véteni senki.

— S adok-e az ellenkezőre okot?

— Te nem. De környezeted. Ez a Kárpáthyné egy nagyon kétséges hírben álló asszony.

— Rudolf. Jó Rudolf. Miért bántod ezt a szegény nőt; ha ismernéd őt, azt mondanád, hogy nincs a világon szánelomra méltóbb asszony nálánál.

— Tudom. És te szánelomból szíveddel ajándékoztad meg őt. Tenmagad előtt ez szívednek csak becsületére válik, de nem a világ előtt. A világ előtt ő igen könnyelmű nőnek tartatik.

— A világ igazságtalan.

— Talán nem egészen. E nő múltjában sok van, ami ez ítéletet igazolja.

— De jelenében még több, ami megcáfolja. E nő jelleme tiszteletre méltó.

Rudolf nyájasan simogató meg hitvese fejét.

— Kedves Flóra, te gyermek vagy, te sokat nem értesz, és nem is fogsz érteni. Vannak a világban eszmék, rút, rendkívüli gondolatok, mikre nézve a te tiszta, gyermeteg lelkedben minden fogalom hiányzik.

— Óh, ne tartson oly együgyűnek engem. Én tudok mindent; tudom, Fanny testvérei igen rossz, jellemtelen némberek, s hogy őt magát attól, hogy eladva, előlve ne legyen, csak jobb rokonai erélye menté meg. Tudom, hogy ezek a világ előtt mind igen kényes emlékek, de azt is tudom, hogy amíg én e nőnek kezét kezemben tartom, addig őt a világ nem meri elítélni, addig ő nincs elkárthatva. És lásd, ez engem büszkévé, elégedetté tesz!

— S hátha magával talál rántani?

— Ezt nem értem.

— Ha azt fogják rólad is mondani, amit ő róla, hogy könnyelmű, hogy gyöngé nő vagy?

— Ok nélkül?

— Nem ok nélkül. Ő egy csoport üres lelkű ember környezetében él, kik bizonyosan nem használnak egy nő hírének. És te Kárpáthyne által ugyanazokkal jössz mindennap érintkezésbe.

— Mintha Marion kisasszonyt hallanám beszélni.

— Pedig ez saját eszmém, te azt fogod köszönni Kárpáthynevali barátságodnak, hogy téged is könnyelmű, gyöngé, esendő nőnek fognak tartani.

— Engem? Könnyelmű, esendő, gyöngé nőnek? — ismétlé Flóra láthatólag sértett önérzettel. Azután vállat voníta. — Bánom is én. Inkább legyen az egész világ igazságtalan énrántam, mint én legyek igazságtalan egy emberhez. Utoljára is, mi gondom nekem a világra, nekem az egész világ te vagy. S ám tartson mindenki könnyelmű nőnek Kárpáthyne miatt, csak te ne tarts annak; a többivel nem törődöm.

— S ha én is annak tartanálak?

Flóra csudálkozva kelt föl Rudolf mellől.

— Te? Rudolf? Engemet? Gondold meg, mit mondtál! Komolyan értetted ezt?

— Komolyan.

Flóra egy percig gondolkozott, aztán határozottan mondta:

— Jól van Rudolf. Én bebizonyítom előtted, hogy nem vagyok könnyelmű, nem vagyok gyöngé — *még irányodban sem* vagyok gyöngé.

Azzal a csengettyű zsinórjához lépett, s azt háromszor hevesen megrántá.

A szobaleány bejött.

— Netti, ön idebenn fog nálam aludni.

Rudolf csodálkozva tekintte nejére.

— Ez számkivetés?

— Az.

— Soká fog tartani?

— Mindaddig, amíg ön e szavát vissza nem vonja.

Rudolf mosolyogva csókolta kezét, és szobájába távozott.

Hallá, mint záratott be belül neje hálószobája, s magában szidta az egész Kárpáthy-atyafiságot, amely oka ennek a rossz mulatságnak.

Kedvetlenül feküdt le. De sokáig nem tudott elaludni.

Az a gondolat, hogy ő most egy könnyeden kimondott szó miatt egyedül hánykódik hűs fekhelyén, míg két ajtónyi távolra tőle a legszebb, a legkedvesebb nő szerelme által lehetne boldog, még tűrhetlenebbé tette magányát.

Sokszor már azt a gondolatot sugdosta fülébe a szerelmi gyávaság, hogy visszatérjen bocsánatot kérve, és elismerje, s keze írását adja róla, hogy a nők a legerősebb lények a világon, s nem is volt, nem is lesz soha gyöngé, könnyelmű asszony — de mégis visszatartá a férfiúi önérzet.

Ily hamar nem volt szabad megadnia magát.

Meg kell mutatni, hogy ha nejének van elég ereje lemondani, az övé sem kevesebb.

Holnap bizonyosan ő lesz az első, aki megtöri a kontumáciát.

Hasonló esetek a legszeretőbb, a legkedélyesebb házastársak életében is fordulnak elő, s mondhatjuk, hogy ezek által egyik sem lesz okosabb.

Ily erős gondolatok között aludt el Rudolf, s még az a bosszúsága volt hozzá, hogy álmában mindig Kárpáthynéval találkozott, egyre ő róla álmodott, látta, beszélt, sétált és táncolt vele . . . Hogy szidta magában, mikor felébredt!

Pedig ki tudja, nem az ábrándozó nő téveteg lelke volt-e az, mely őt álmában fölkereste, hogy vele beszéljen, hogy őt körülengje, hogy elmondja neki: „Te engemet gyűlölsz, megvetsz, haragszol rám, pedig én téged oly régen és oly nagyon szeretlek!”

XXV. VESZÉLYES KÍSÉRLET

Másnap csak ebédnél, számos társaság előtt találkozott nejével Rudolf. A hölgy szép arcán semmi nyoma a neheztelésnek, oly hódító, oly bájos volt, mint egyébkor, férje irányában kifogyhatlan szívesség, előzékenység.

(„Tudtam, hogy kialussza haragját!” — gondolá magában Rudolf, és titkosan mosolygott.)

Midőn a vendégek eloszlottak, késő este, ők ismét ketteskén maradtak.

Mennyi gyöngédség van ebben a szóban „ketteskén”. Alig hiszem, hogy más nyelvben vissza lehessen azt adni. amit a magyar e szóval kifejez „ketteskén”; ott van abban, az átadó szerelem, az egyetértő édes szövetség, a bizalmas órák örömei, a világtól elkerített paradicsom gyönyörűsége, a gondtalan nyugalmas önfeledés, az enyelgő tréfa, minden, minden ezen szóban „ketteskén”.

A nő még szebb, még kedvesebb volt, mint valaha. Soha annyi elmésség, gyöngéd hízelgés nem hangzott ajkairól, mint ez órában, s ami többet ért ez ajkáról, mint gyöngédség és hízelgés, soha oly szenvedélyesen forrók nem voltak csókjai, soha annyi ittas öröm nem sugárzott szemeiből; soha-soha nem volt ily szép.

Rudolf háladatosan gondolt a német példabeszédre, mely szerint szeretőknak civódní kell, akkor annál jobban fogják szeretni egymást.

Azt hívé, hogy teljes mértékben élvezi a tegnapi megkezdett harc győzedelmét, s nagylelkű volt, és ez édes órában nem akarta azt nejeének előhozni.

Midőn végre ittas volt az örömtől, s kezeit összefonva tartá Flóra körül, mintha örökké ott akarná őt tartani, a szép hölgy szelíden kifejlék karjaiból, s odahajolva vállára, fülébe súgá:

— Mármost édes Rudolf, isten veled! Kívánjunk egymásnak jó éjt!

Rudolf elbámult.

— Látod, nem vagyok oly könnyelmű, mint gondolod, nem vagyok *gyöngé*, még irányodban sem, pedig szeretlek, és nem tiltja senki, hogy szeresselek.

Ezzel csókot vetett feléje kezével hálósobája ajtajából, s Rudolf hallá, mint fordul kettőt a kulcs.

Ez már mégis több volt, mint elég arra, hogy az ember boszongodjék.

Rudolf legalábbis tíz gombot leszaggatott öltönyéről lefekvéshez készültében, s bosszújában elővette Hugo Grotiust, olvasott belőle éjfél utánig, akkor földhöz vágta Hugo Grotiust, mert egy betűt sem értett abból, amit olvasott. Egészen másutt járt az esze.

Ez másnap sajtyszerű változatokkal ismét így folyt.

A hölgy kifogyhatatlan volt szeretetreméltóságban. Mint egy csábító szirén hálózta körül férjét bűvös-bájos hízaléssal; maga volt a jószág, szelídség irányában; minden kegyel elhalmozá, amit egy nőtől kedvesen vehetni — egész a hálósoba ajtajáig. Az ismét bezáródott előtte.

Ez az elképzelhető legkegyetlenebb kínzás, amit emberen el lehet követni. Ehhez a kis menyecskehez képest egy Caligula, egy Néró valóságos filantróp!

— Dehát meddig fog e vesztegzár tartani? — kérdé végre egy napon Rudolf kifakadva.

— Mindaddig, míg ön vissza nem vonja megalázó véleményét a nők felől.

Hisz az egy szóval megtörténhetnék. — De azon egy szó drága a férfibüszkeségnek. A hölgyjárom kedves lehet az igazi férfi előtt, s ha neki úgy tetszik, ha önkényt teheti, miért ne hajtaná meg előtte nyakát, miért ne hódolna a legkedvesebb, a legszeretetremlétebb zsarnokság előtt, de kényyszerítve, meggyőzve nem, nem, soha!

Ezt a szót, a kegyelemkérés, a meghódolás ezen szavát csak akkor mondaná ki, ha már minden veszve volna.

De nem. Azért is ő fogja kényszeríteni nejét a meghódolásra. Ezeken a magános álmatlan éjszakákon elég ideje volt a tervet kifőzni magában.

El fog távozni hazulról egy hétre. Nem mondja meg nejének, hogy hová.

Kárpáthyék most nagykunmadarasi kastélyukban vannak. E hetet ott fogja tölteni.

Lehetetlen, hogy a fiatal nő szívesen ne lássa, udvarolni fog neki. A sikertől nincs oka félni. Makacsabb női kedélyeken is diadalmaskodott ő már, ha feltette magában, hogy győznie kell. Az öreg Kárpáthy nem törődik az egésszel; ő örül neki, ha neje jól mulat. Nem kell hozzá nagy bővíszet, hogy az élvezetsóvár nő kegyének valami jelével megajándékozza. Többre azután nincs szüksége.

Csak egyszer valami bizonyítványa legyen kezében e nő gyöngesége felől, hogy azt megmutathassa nejének, s elmondhassa neki: „Lásd, ez azon nő, akinek erényeért jótállottál, akiért képes voltál férjedre neheztelni, őt szívedtől, a legnagyobb örömtől, amit Isten benned adott neki, visszatiltani. Íme csak egy szó, csak egy tekintet kellene még, és azon nő, kinek szívedet ajándékoztad, férjed intésének ellenére, képes volna elrabolni tőled férjed szívét. Ugye, hogy gyöngé a nő?”

E tervvel, e szándékkal fejében másnap útra készült. Ismét a legnyájasabb, hízelgőbb arccal, a legvalódibb, a legszeretőbb szívdobogással búcsúzik el tőle Flóra. Nem volt az a szerelme tettetése, hanem diadal a legforróbb szerelmen.

Rudolf fülébe sűgá gyöngéden:

— Még most sincs közöttünk vége a harcnak?

— Föltétlen meghódolás — szólt Flóra engesztelhetlen mosollyal.

— Jó. Vége lesz, mire visszajövök. De akkor én diktálom a békét.

Flóra kételkedve rázta szép fejét, s összevissza csókolá férjét, s még azután, hogy a hintóba felült is, utánafutott, hogy megcsókolhassa, és azután kiállt az erkélyre, és utána nézett, Rudolf pedig kihajolt a kocsiból, s úgy integettek egymásnak istenhozzádot kendővel, kalappal.

Így megy el hazulról egy becsületes férj, azon feltett szándékkal, hogy a más feleségét elcsábítsa, csak azért, hogy ezáltal saját nejét nyerhesse vissza.

Ha tudná, mit cselekszik?! — — — — —

Kárpáthyék a beiktatási nap óta madarasi kastélyukban tartózkodtak, az öreg Kárpáthy neje kívánságának engedett, ki őt arra kérte, hogy ott akar egy ideig lakni, bár az koránsem volt oly kedvére való hely, mint Kárpátfalva.

Fanny távol akart lenni Szentirmáról, és Pestre sem kívánczozott többé, amióta meghallá Kecskereytől, hogy Szentirmayék is felmennek a télre.

Míg a Kárpátfalvára szokott látogatók ismét odataláltak Madarasra, azalatt meglehetősen magányban folytak a nő napjai.

Meg volt e magánnyal elégedve, s ha megmondjuk, hogy csaknem az egész napot János úr közelében töltötte, bátran állíthatjuk, hogy ő sem óhajtozott más társaság után.

Éppen az újon rendezett angolkertben sétált János úr nejével. A szelíd őzikék ismerték már asszonyukat. Zsebjei mindig tele voltak cukros mandulával; odamentek hozzá, s tenyeréből evék az édes ajándékot, s kísérgették az úton alá s fel, amidőn egyszerre kocsizörgés hangzik az országúton, s Kárpáthy a kerítésen áttekintve fölkiált:

— Nini, ezek Szentirmayék lovai.

Fanny összerezent. János érzé a rántást karján.

— El akartál esni?

— Egy csigára léptem — felele a nő, és elhalványult.

— Bohó te, hogy megijedtél tőle. — Tudtam, hogy Flóra fel fog itt keresni téged; óh, nagyon szeret téged ez asszony. De ki is ne szeretne?

Csakhogy Fanny jól látta már messziről, hogy a hintóban, mely közelít, nem nő ül, hanem férfi. Kárpáthy szemei gyöngék voltak. Lovat megismert távolból is, de embert nem tudott megkülönböztetni.

— Jer, menjünk eléje — szólt nejéhez, amint a hintó a parkba becsavarodott.

Fanny állva maradt, mintha a földbe gyökerezett volna.

Tán jobb is leendett rá nézve, hogy rögtön egy szomorúfüzzé válhatott volna ottan, mely ágaival oly csendesen sítteg-suttog, senki sem tudja, mit.

— No jer hát barátnéd elé — sürgetőzék a jó öreg.

Fanny ijedten, tétova szemekkel tekintte rá.

— Hiszen nem Flóra jó — hebegé remegve.

— Hát ki más? — kérdé János. Bárkit rajta kívül meglepett volna nejének e szokatlan magaviselete, de ő nem tartott semmi igényt a gyanakodásra. — Hát ki jön más?

— Ez Flóra férje — szólt Fanny kezét kivonva férje karjaiból.

János kacagni kezdett.

— Milyen bohó vagy te. Hisz azt is csak neked kell elfogadni, hiszen te vagy az asszony a háznál.

E szóra hirtelen eszére tért a hölgy, valóban közel volt hozzá, hogy elveszítse azt.

Egy szót sem szólt többé, megkeményíté szívét, arcát, a férje karján az érkező elé sietett.

Mi a halálra ítélt rab vérpadtóli félelme ahhoz, amit Kárpáthyiné keresztülérezett!

Saját lakában elfogadni azt, ki iránti szerelme már félőrültté tévé, elfogadni őt egyedül, neje nélkül. Nyájásnak lenni hozzá, mert az illem, a kötelesség úgy parancsolja. Tán mulattatni is? Mulattatni!

A kertből éppen akkorra értek fel a kastély tornácába, midőn Rudolf hintaja az udvarra gördült. Az ifjú főúr meglátva őket, odasietett hozzájuk. Kárpáthy már messziről nyújtá elé kezét, melyet Rudolf barátságosan megszorított.

— No — te is nyújtsd hát neki kezedet — szólt nejéhez János úr —, hiszen barátnéd férje, úgy nézesz rá, mintha sohasem láttad volna.

Fanny azt hívé, hogy a földnek kell alatta inogni, s a vén palota, oszlopaival és kőalakjaival táncol, forog körülötte.

Érzé, hogy egy meleg kéz szorítása érinté kezét, önkénytelenül férje vállára hajtá szédülő fejét.

Rudolf figyelmesen nézte őt, s különös fogalmai voltak e nőről; ő e halványságot, főlecsüggesztést, e fátyolozott pillantást mind kiszámított kacérságnak vette, s azt hívé, könnyű munkája fog lenni.

A lépcsőkön felmenet közben elmondá Kárpáthynek idejövetele okát. Valami két megye közti határvillongásnak kelle rendbehozatni, ami eltarthatott több napokon keresztül.

Tehát a szenvedés nemcsak nehéz, hanem hosszú is lesz.

A délelőtti órákat a férfiak együtt tölték el, s csak ebéd felett találkoznak ismét.

Kárpáthy maga is meg volt ütődve nejének halványsága miatt. Az egész asztal felett szótlán volt a hölgy.

Természetesen közönyös tárgyak felett folyt a beszéd. Rudolfnak kevés alkalmá volt egyenesen Kárpáthyéhoz szólhatni, bókokat pedig a férj jelenlétében mondani egy nőnek nem gentleman tréfa.

Ebéd után János úr rendszeren aludni szokott, s már ez őnála oly múlhatlan szokás volt, hogy valamennyi keleti potentát kedvéért sem hagyná el délutáni álmát.

— Te addig, öcsém, mulasd magadat kedved szerint — monda Rudolfnak —, eredj nőmhöz fecsegni, vagy ha okosabbnak tartod, használd könyvtáramat.

A választás nem volt nehéz.

Fanny az ebéd végeztével rögtön a kertbe távozott.

Hogy kérte, hogy könyörgött e nyájas, komor fáknek, e tarka színes virágoknak, hogy vegyék el lelkének gondolatjait, adjanak más eszméket neki! Azt hívé, majd kedvenc virágai magukra vonják figyelmét, hogy ez ismeretes bokrok eltakarják önlelke elől. Így bolyongott egyes-egyedül a csavargós tévutakon, anélkül, hogy látna, hogy eszmélne valamire, nyomasztó súlya alatt egyetlen be nem vallott, nem keresett gondolatnak, amidőn egyszerre lépteket hall közeledni, s amint föltekint, Rudolfot látja szemközt jőni.

Ha véletlenül a kalitjából kiszabadult tigris jelent volna meg előtte, az nem rettentené úgy meg.

Nem rejtőzhetett sehova előle. Bár legalább elébb látta volna meg, hogy ideje leendett futni, futni előle, amerre lát. Most íme szemközt állnak.

Az ifjú nyájasan üdvözölve lép hozzá, s valami általános tárgyon kezdődik a beszéd; hogy e kert virágai mily csodaszépek, mintha úrnőjük közellétét éreznék, s nem akarnának hátramaradni tőle.

— Én szeretem a virágokat — rebege Fanny, minthogy valamit kellett rá felelni.

— Hát még ha ismerős volna nagysád velők!

Fanny kérdőleg tekintte rá.

— Igen, ha ismerné nagysád a virágokat nemcsak név szerint, hanem azt az egész sajátyszerű ábrándvilágot, ami a virágok életéhez van kötve. Minden virágnak éppen úgy van élete, vágya, hajlama, bánata és örömei, fájdalma és szerelme, mint minékünk. A költők ábrándjai mindenikhez saját jelentést, apró regéket kötöttek, amik közt sok igen szép van. És valóban sok érdekest találni a virágok eszményi életében.

Itt egy friszt szakasztott le Rudolf az útfélről.

— Íme, itt egy boldog család. Három férj és három nő; mindenik férj szorosan nője mellett, együtt kinyílnak, együtt elhervadnak, egyik sem lehet csapodár. Ez a virágok boldogsága. Ezek itt mind boldog szerelmesek.

Ezzel elveté az friszt, s egy amarántot szakasztott le Rudolf.

— Ezek itt arisztokraták. A felső emeletben a férj, az alsóban a nő; úri házaset. Hanem azért a virág hamvas bársony színe mutatja, hogy élete boldog.

Itt megdörzsölé Rudolf az amarántot, s számtalan apró fekete mag hullott tenyerébe abból.

— Olyan fekete, mint a gyöngy — monda Rudolf.

— Mint a gyöngy — rebegé utána Fanny, igen természetesnek találva, hogy azt az ifjú kezéből az ő kezébe kellett áttölteni, mert elszórni kár lett volna. Nem volt az az igazgyöngye a két Indiának, amelyért ő ez apró fekete gyöngyöket kicserélte volna.

Rudolf elhajítja az amarántot.

Fanny utána tekintte az elhajított virágnak, mintha megakarná magának jegyezni, hogy hová esett az.

— Most tekintse nagysád ezt a két jávort egymás mellett. Milyen két pompás szálfá. Az egyik világosabb zöldnek teszszik, mint a másik; az azért van, mert az a nő; a sötét a hím, a nőt világosabb zölddé teszszik a gazdag tobozfürtök, mikkel behintve látszszik lenni. Ezek is boldog szeretők; de most tekintsen amoda távol, ott is áll egy magányos jávorfa. Lombozata milyen sárga. Szegény. Ő nem találja férjét. Valami kegyetlen kertész egy diófa mellé ülteté, s az neki nem párja; milyen halavány, milyen sárga, szegény.

Óh, ha tudná, minő kegyetlen kínzást követ el e szegény asszony szíven, midőn e tréfás meséket mondja.

— Lám, ez a virágok boldogtalan szerelme. De istenem, ön oly halavány, valami baja van?

— Semmi, semmi, uram — szólt Fanny —, néha szédülök, s azzal kezét minden tétovázás nélkül Rudolf karjába akasztá.

Rudolf azt hívé, hogy érti. Pedig nem értette.

A kétségbeesés volt ez, mely az oroszláznak martalékul vetett ölebecskét kényszeríti, hogy félelmes ellenével játszani kezdjen.

Odasimult hozzá, és karját karjába ölté; hogy ha meg akar szakadni a szíve, hát csak szakadjon meg.

Az az őrjöngő vágy ez, amit érez valaki, midőn magas toronyból alátekint, s úgy szeretne leugrani, s alant összezúzni magát.

Majd a gazdagon ellátott üvegházhoz értek, melyben éppen akkor nyílt egy gyönyörű hófehér dália, alig észrevehető rózsaszín lehelettel belső szirmain. Ez még akkor nagy ritkaság volt Európában. Rudolf igen szépnek találta a példányt, s bizonyítá, miszerint szebbet ez ideig csak Schönbrunnban látott.

S beszéltek ismét apró közönyös tárgyacról, és sétáltak alá s fel a kertben. És Rudolf azt hívé, hogy már megnyerte e nőt, s a nő azt hívé, hogy már vétkezett annyit, amennyi elég arra, hogy örökre el legyen ítélve.

Ki előtt? A világ előtt? Nem. Férje vagy Rudolf neje előtt sem. De önmaga előtt. Hiszen csak karöltve sétált Rudolf-fal egy hosszú óráig, s azalatt beszéltek jelentéktelen, tréfás, közönyös dolgokat. Óh, de ő vétkes boldogságot érte szívében ezalatt! És mit használ neki, hogy senki sem tudja, ha ő maga érzi, hogy e boldogság lopott kincs! Mit használ neki, ha az, ki meglopatott, nem tudja annak értékét, de az ő szívét annál nehezebben nyomja az!

Végre fölmentek ismét a kastélyba.

Fanny férjével hagyá egy percre vendégét. Csak egy percre; nem tetszett az hosszabbnak egy pillanatnál, azután késő estig együtt maradt velök.

Rudolf, midőn alunni ment, hálóterme előszobájában egy virágbokrétát talált az asztalon, díszes kínai virágedényben, melyben egyszerre észrevevé legfelyül az egyetlen gyönyörű dália.

Azt hívé, hogy érti.

Másnap ismét egész délig el voltak foglalva a férfiak ügynevezett hivatalos ügyekkel. Terveket készítettek, vitáztak országos intézmények felől, untatták egymást politikai okoskodásokkal; ki gondolt volna a nőre!

Délután esős idő keletkezett, amiből az a kettős baj támadt, hogy János úr kétszer oly álmos volt, mint egyébkor, Fannynak pedig nem lehetett a kertbe menekülni, ahol a szabad ég oltalma jobban megőrzé a rettegett veszélytől.

Láz volt az, amit érzett, minden idegeiben. Tudta, észrevette, hogy e férfi, kit anélkül is oly örülten imád, azt akarja, hogy őt szeresse. Ha játék ez tőle, úgy az rettentő játék, és ha való, akkor még rémítőbb.

Kocogás az ajtón, alig ér rá kimondani, hogy: „szabad”, midőn Rudolf már szobájába lép.

Fanny nem halavány most, hanem lángtól égnek arcai, Rudolfot meglátva felszökik nyugvó fektéből, s zavarodottan bocsánatot kérve, hogy rögtön vissza fog térni, kéri, hogy addig foglaljon helyet, és maga addig kifut a szobából. Társalkodóné-ját akarja szólítani. Három-négy szobán keresztül megy, sehol sem talál senkit. Isten tudja, hova lettek valamennyien. Egy cselédje sincs közel. Ezen nyugtalanító tudattal kénytelen visszatérni.

Rudolf azon percben, melyben visszatért, észrevette, miszerint Fanny egy könyvet, melyből eddig olvasott, hirtelen félretett, s zsebkendőjét rávetette, hogy Rudolf meg ne lássa azt.

Rudolfnak érdekében volt egy mélyebb pillantást vetetnie e nő jellemébe, s tudnia kellett, minő könyv lehetett, melyet úgy iparkodik elrejtetni. Ezek a hipokrita nők a moderne

jeunesse-t és a nouvelle Messaline-t olvassák, s szeretnek mellette szigorúaknak látszani.

Felemelé a könyvről a zsebkendő, s felnyitá a könyvet. Az egy imakönyv volt. S amint a könyv magától szétnyílt két helyen, két lenyomott virág látszott meg annak lapjai között — az írisz és az amaránt . . .

Rudolf egyszerre elkomolyodott. Szíve elszorult. Csak most gondolt reá, hogy minő játékba kezdett.

E két virág ugyanazonsága annyira megzavarta, és elvonta figyelmét, hogy csak akkor vevé észre a visszatérő hölgyet, midőn az lázasan remegve előtte állt.

Mind a ketten visszadöbrentek egymástól.

A titok el volt árulva. És akié volt, éppúgy megijedt attól, mint akié lett.

Rudolf szóltanul tekintte a nőre, s ez vissza rá. Oly szép, oly bűvös-bájos szép volt ez asszony néma fájdalmában, amint lassan, öntudatlanul összekulcsolá kezeit, és keblére szorítá, hogy könnyei kitörését erőszakkal fojtsa vissza.

Rudolf elfeledé szerepét, s megindulva rebegé:

— Én Istenem!

Most már valóban érte mindent.

A szánalom e hangjára megtört az erőszak, mellyel Fanny könnyeit visszatartá, s elkezdtek azok szép arcain végigomlani, míg ő maga egy karszékre rogyott.

Rudolf érzékenyen szólt hozzá, megfogta szép kezét gyöngéden.

— Miért sír ön?

Pedig tudta jól, hogy miért sír.

— Miért jött ön ide? — kérdé szenvedélytől reszkető hangon a hölgy magát nem tartóztatva többé. — Mikor én naponta azon imádkoztam Istenhez, hogy önt sohase lássam meg többet, mikor én kerültem azt a helyet, ahol önnel találkozhatom, miért kellett önnek keresni fel engem? El vagyok veszve, mert elhagyott az Isten. Egész életemben nem volt férfi képe szívem-

ben, csak az öné. De el volt az temetve jól. Miért kellett azt újra felidézni? Nem látta ön, hogy futottam mindenütt ön előtt, ahol megjelent? Nem az ön karjai tartottak-e fel, hogy a halálba ne fussak, midőn ismét találkozánk? Ah, már én akkor sokat szenvedtem ön miatt. Óh, miért kellett önnek ide jönni, hogy lásson kétségbeesve, nyomorultan. Nyomorultan.

És kezeibe rejté arcát, és sírt.

Rudolf nagyon megbánta, amit cselekvék.

Fanny kis idő múlva vevé kendőjét az úgysis leleplezett imakönyvről, s megtörölve könnyes szemeit, megszilárdult hangon szólt:

— Most mit használ önnek tudni, hogy egy esztelen nő a kétségbeeséssel küzd, midőn önre gondol? Boldogabb lesz-e ön ezáltal? Én boldogtalanabb lettem, mert most már a gondolattól is meg kell tiltanom magamat, mely önt elém hozza.

Óh, mint fáj az ifjú lelke, mint fáj neki az, hogy egy ily szép szívet meg kellett sebzénie!

Mit mondhatott volna neki? Micsoda szava van itt a vizsgálatának? Tehetett-e egyebet, mint hogy kezét nyújtá neki, s engedé, hogy azt könnyeivel, csókjaival halmozza? Engedé, hogy a szenvedély kétségbeesésében keblére omoljon, s zokogva, fuldokolva ölelje át, mondhatlan kín és mondhatlan gyönyör között?

És midőn kisírta magát keblén, elcsöndesült a nő, elhagyta a zokogást, és suttogó, de szilárd szóval mondta:

— Én most esküszöm önnek azon istenre, aki ítélni fog fölöttem bűneimért, hogy ha még egyszer meglátom önt, azon óra halálom órája lesz. Azért kerüljön engemet, ha szán. Nem szerelmet, csak szánalmat koldulok. Valahogy el tudok veszni majd idővel.

Rudolf szép szemeit könnyek ékesíték. Szegény asszony megérdemelte volna, hogy boldog legyen. Csak egy percig volt boldog életében. Midőn zokogva az ő keblén függött.

Már most akármilyen hosszú lehet az élet.

Rudolf elhagyta a nőt, s alig várva, hogy Kárpáthy felbredjen, búcsút vőn attól, s visszautazott Szentirmára.

Nagyon szomorú és megilletődött volt az egész úton.

Mindig azon szegény nő könnyeit érzé kezein, arcán, szívében égni, mindig az ő zokogó szavai hangzottak fülébe, lelkébe. Egész hazáig.

Otthon a vidám, eleven, kedves nő futott eléje, s édes csókjaival letörlé a keserű könnyek nyomát.

— Ah te Madarason voltál! — szólt csintalanul csevegve Flóra. — Nekem megsúgta a kisujjam, hogy te kémkedni jársz. Nos, mit tanultál?

— Neked igazad van — szólt gyöngéden Rudolf. — A nők nem gyöngék.

— No akkor szent a béke. — Mit izent Fanny?

— Légy jó e nőhöz, mert e nő nagyon, nagyon boldogtalan.

Flóra öröme határtalan volt, s azt a kis felleget, amit férje homlokán észrevett, nemsokára elűzte napfényes örömeivel. Rudolf a boldogság özönében úszott; de a legboldogabb óra örömei közt is mindig érzeni vélte arcán és szívében azokat az égető könnyeket, s fülében, lelkében hangzottak a szavak, miket nem bírt elfeledni többé.

Flóra okos lelke vett-e észre, sejtett-e valaha e titokból valamit? Angyalarca azt nem mutatta soha . . . .

XXVI. KELLEMETLEN FÖLFEDEZÉSEK

Néhány hónapig nem látjuk ismerőseinket. Úgy teszünk, mint az amerikai lapszerkesztő: pihenést adunk a közönségnek, azalatt fördőkre és bivalyvadászatra járván, hanem ha megtértünk, majd igen szép vadászkalandokat fogunk mesélhetni.

Ezalatt éppen vége van a fördői szezonnak, a főuraságok mindenünnen megtértek téli szállásaikra. Kezdenek már többen Pestre gyülekezni, s itt alakítanak köröket, ami bizonyosan nem csekély lendületet ad a fővárosnak.

Szentirmayék is megérkeztek, s a szép hölgy és a derék férfi ideáljai a magasabb köröknek. Mindenki iparkodik velök ismeretséget köthetni, s elég delnő és lovag akad, ki a férj vagy a nő után eped, természetesen mind hasztalan.

De legnagyobb zajt üt Kecskerey úr megérkezte. Hol volt, merre járt Kecskerey úr? — Múutazást tett a hazában. Beszéltek róla a hírlapok. Hol volt, merre járt, mely úri asztaloknál ebédelt, hogy fogadtatott? Általános diadallal mindenütt; körútja egyetlen szívhódítási expedíció volt. Mindenkit elbájolt, elragadtatott, és emléke örökre feledhetetlen lesz mindazon helyeken, ahol egyszer megfordult. Ezt mondták a hírlapok, obligát magasztalásokkal kísérve a szívély-, kedély- és nedélydús delnőket és delkisasszonyokat, kik őt szívesen látták.

Megérkezők azonban végtére! Nála nélkül vajmi unalmas lett volna az egész téli szezon. Addig nem is beszéltek sem

bálokról, sem estélyekről, amíg ő vissza nem jött. Ilyesmit elrendezni sajtószertű tehetség, tulajdon hivatás kell, s ez kiválólag Kecskerey barátunké. Mert minthogy az egész világ Kecskerey barátunknak hívja őt, illő, hogy mi is úgy címezzük.

A legelső dolog egy jóra való férfiklubot gyűjteni össze válogatott gentlemanekből, olyasmit, amit most kaszinónak nevezünk, s keresztülesve azokon az apró párbajokon, melyeknek okvetlenül kellett történni a tagok megválogatása következtében, mint megszilárdult testületet mutathatjuk azt be, ahol csak igen jeles és kitűnő gavallérokkal fogunk összejönni.

Kecskerey úr maga is ugyanazon érdekes alak, s midőn déleesti óráiban felteszi magában, hogy szeretetreméító legyen, annyi kedves csípős anekdotát tud mesélni műutazása köréből, hogy még a tekeasztalokat is odahagyják az ő elmés előadásait hallgatandók, mely után igen sok szívély-, kedély- és nedélydús családhhoz nem volna tanácsos másodszor betenni a lábát az érdemes gentlemannek.

Éppen most is valami lesz a begyében, mert nagyon suttog az ismerősökkel, figyelmessé téve, hogy ha Abellinóval beszélgetni látják, majd gyűljenek körüle, mert az igen érdekes jelenet fog lenni.

— Vajon micsoda nagy baj érthette Abellinót, hogy Kecskerey barátunk ily könnyeden beszélhet felőle? — kérdé Livius Rudolphhoz fordulva. — Mert különben több tekintettel szokott viseltetni a Kárpáthy majorátus leendő örököse iránt.

Rudolf vállat vonított. Bánta is ő, akármi történt Abellinóval.

Íme most lép be! Most is az a dacos, hettyke lépés, az a büszke, kötekedő tekintet, mintha az egész világ az ő inasival volna tele, az a visszataszító szépség — szép, de üres vonások.

— Ah jó estvét Béla, jó estvét! — rikácsol felé messziről Kecskerey barátunk meg sem mozdulva helyéből, ahol lábait átölelve ül, mint ahogy a régi magyar kártyákon festik a makk kettőst.

Abellino erre odajárul, személye iránti különös figyelemnek tulajdonítva azt, miszerint egy egész csomó gavallért húz oda magával, kik elhagyják tekeasztalaikat, whistpartijákat, s körüle gyülekeznek.

— Gratulálok! — kiált éles orrhangon Kecskerey hosszú kezeit Abellino felé lobogtatva.

— Mit gratulálsz nekem, te makk csali? — (Lám, Abellinónak is feltűnt az általunk említett nagy hasonlatosság ama történelmi képhez.)

Ez Abellino részére húzta a nevetőket.

— Tudod, hogy nagybátyádtól jövök, kedvesem.

— Ah, ez más — szólt Abellino szelídebben hangolva, s jónak látta Kecskerey barátunkat egy kissé gédelgetni, mert hisz az ügyében járt, és bizonyosan kedvező híreket hoz.

— Hát mit csinál az én kedves jó öregem?

— Hiszen éppen azért gratulálok. Mindnyájan köszönetnek, csókolnak, ölelnek odahaza. Az öregúr egészséges, mint a makk, mint a fáról szakasztott alma. Ne legyen miatta legkisebb aggodalmad, a nagybácsi jól érzi magát. Hanem a nagynéni beteg, nagyon beteg, és alkalmasint még betegebb fog lenni.

— Szegény nagynéni — szólt Abellino magában gondolva, hogy alkalmasint ez hát az a jó hír, amiért gratulálni kellett. — Valóban jó hír. Talán meg is hal ez asszony. — És mi baja?

— Hija! nagyon veszélyes baja van. Ahogy arca, termete megváltozott azóta, soha rá nem ismernél. Az a szép rózsaszín és az a karcsú őzike termet! Mind odavan!

(Úgy kell neki — gondolá titkon Abellino —, el kell vesznie azon természetelen viszony miatt, mit egy vénemberrel kötött. Úgy kell neki.)

— Bizony barátom — folytatá Kecskerey —, midőn legutóbb láttam, már akkor orvosai megtájták neki mind a lovaglást, mind a kocsizást.

Abellinónak még most sem jutott volna eszébe az igazi gondolat, ha véletlenül egy pár gyorsabb eszű ember, ki azért jött ide, hogy nevetni fog, s így könnyebben kitalálta a gondolatok élet, el nem kacagta volna rá magát. Ez egyszerre világot derített agyában.

— Ezer ördög! Ha te most igazat beszélsz!

Abellino arca nem bírta elrejtteni a dühöt, mely belsejében felforrrott e szóra.

— Hisz különben mi okom lett volna gratulálni? — szölt Kecskerey nevetve.

— Ah, ez infámia! — kiálta fel magánkívül Abellino.

A körülállók szánni kezdték, s az érzékenyebb szívűek széledeztek körüle. Azt mégis borzasztó elgondolni, hogy ez ember, kit beléptekor milliók urának tartottunk, és maga is annak tartotta magát, íme néhány szóval koldussá van avatva.

Csak Kecskerey nem szánta. Ő nem szán senkit, aki szerencsétlen; neki csak boldog emberekhez van köze.

— Eszerint nincs mit tenni más számomra — mormolá fogai közt Abellino —, mint vagy magamat ölni meg, vagy ezt az asszonyt.

Kecskerey oly hangosan, ahogy torkán kifért, felelt e kétségbeesett mormogásra.

— Már ha gyilkolni akarsz barátom, akkor olvasd Pita-vált, abban mindenféle neveit és fajait meg fogod ismerhetni a mérgezéseknek növényi és ásványi méreggel, a késsel és baltával, pisztollyal és hurokkal való gyilkolásoknak s a corpus delicti hogyan és miképpen való eltüntetésének, elásva, eldarabolva, vízbe süllyesztve, megégetve. Az egész egy tizenkét kötetes kis könyvtár; amit ha az ember végigolvasott, maga magáról is azt hiszi, hogy gyilkos. Ajánlom ezt figyelmedbe. Hahaha.

Abellino minderre nem ügylet.

— Ki lehet az, akit ez asszony szeret?

— Nézz körül barátom, és fogd rá valakire.

— Legalább azt szeretném megismerni és megölni.

— Én egész bizonyossággal tudom, hogy kit szeret —
szólt Kecskerey.

— Kit? — kérde Abellino villogó szemekkel. — Óh, azt az embert szeretném ismerni!

Kecskerey mulatságot csinált belőle, s nyakát vállai közé húzva folytatá:

— Akárhányszor láttam őt vele ölelkezni, nyakába borulni és megsókolni.

— Ki az? ki az? — kiálta Abellino megragadva Kecskerey karját.

— Szeretnéd tudni?

— Akarom tudni!

— Hát — a férje.

— Ez ostoba gúny! — szólt Abellino egészen elfeledkezve magáról. — Ezt senki sem fogja hinni. Azon nő szeret valakit! Szeret valakit gyalázatos átadással. És ez a vén gazember tudja, és eltűri, csakhogy rajtam bosszút állhasson. De én kitudom, hogy ki az! Kitudom, ha az ördög, is és gyalázatos pert indítok ez asszony ellen, amelyet még ember nem látott.

Többen azok közül, kik hozzá közel álltak, tréfásan kezdtek mentegetőzni, hogy rájuk ne gyanakodjék, ők ártatlanok az egészben, ők nem dicsekedhetnek Kárpáthy né boldog hajlandóságával.

E percben erős férfias hang szólalt meg közöttük.

Rudolf volt az.

— Uraim! önök nem veszik észre, hogy helytelen és nemesemberekhez nem illő tréfát követnek el egy asszony nevével, akit sértegetni senkinek sincs oka, sem joga a világon.

— Mi ez, Rudolf? Mit érdekel téged ez ügy? — kérde Kecskerey elcsodálkozva.

— Az, hogy én férfi vagyok, és nem engedem, hogy előttem egy nőt rágalmazzanak, akit én *tisztelek*.

Ez nagy szó. Már erre csakugyan el kellett hallgatni. Nemcsak azért, mert Rudolfnak igaza volt, s mert ő erkölcsi tekintéllyel bír a világ előtt, hanem azért is, mert ő legjobb vívó és lövő a környékben, és hidegvérű és szerencsés.

A klubban nem hozták többet elő Kárpáthynét.

Flóra pedig megtudta az esetet, s örömeiben, gyönyörűségében összevissza csókolá érte férjét.

XXVII. K Á R P Á T H Y Z O L T Á N

Amitől Abellinónak reszketni kellett, megtörtént. — Kárpáthy Jánosné anya lett. Fiat szült.

Egy reggelen ezen örömhírrrel lépé meg háziorvosa a nábobot: „Önnek neje fiat szült!”

Ki merne hozzáfogni, hogy János örömét leírja? Amit csak remélni, csak képzelni mert magában, legmerészebb, legforróbb vágya teljesült: nejének fia van! Fiú! aki nevét örökölni, örökíteni fogja, aki boldogabb időben születvén, helyrehozza apjának hibáit, s ifjú erényekkel váltandja be a vén adósságokat, mikkel a Kárpáthy család hazának és emberiségnek tartozik.

Mivé fog lehetni e fiú nemesebb nevelés által, mint minőben ősei részesültek! Mennyi boldogság, mennyi nagyság vár majd egykor rá! Hogy fogják nevét milliók áldani!

Csak addig élhetne még, míg őt beszélni hallja, hogy figyelhetne édes gagyogásira, hogy mondhatna neki szavakat, miket az megtanuljon és ne felejtse el soha, hogy majd ha egykor a nagy és nemes eszmék ünnepelt hőse leend, elmondhassa: „Ezeknek neveit a jó öreg Kárpáthy Jánostól hallottam legelőször”.

Mi legyen e fiú neve? Egyike azon fejedelmek nevének, kik a legelső Kárpáthy őssel áldomást ittak a szép Hunnia földén.

Legyen Zoltán. Kárpáthy Zoltán! Milyen szépen fog az hangzani!

Majdan odahozták hozzá az új világpolgárt, s odatették kezébe, hogy ölelje, hogy csókolja meg; az örömkönnny kicsordult szeméből, alig látott tőle, pedig úgy óhajtott látni! Repeső tekintettel nézte a gyermeket. Szép, erőteljes fiú volt az, mint egy kis piros képű angyal, hogy apró kezeckéinél s nyakánál szinte ránc támadt a kövérség miatt, szája alig volt nagyobb, mint egy szamóca, hanem ragyogó szemei, miknek tiszta lazúráját semmi drágakőhöz nem lehet hasonlítani, annál nagyobbak, s ha olykor lecsukta azokat, a hosszú szempillák gömbölyű orcáira feküdtek. Nem sírt, egészen komoly volt, mintha most is tudná már, hogy a gyöngeség milyen nagy szegyen, s midőn János úr elragadtatással emelé őt ajkaihoz, s szúrós, tövises bajuszával összevissza csókolá piros két orcáját, még mosolyogni kezdett, s vígan kiáltott egypárszor, amit azután a körülállók János úrral együtt találgattak, hogy mit mondott.

— Beszélj még lelkem kicsinyem — rebegé János látva, hogy a gyermek mindenféle változatokra illeszti apró gömbölyű ajkait, mintha tudná ő jól, hogy mit akar mondani, de nem találná rá az igazi szót. — Mondjad, mondjad! Ne félj semmit, megértjük mi! Mit mondtál megint?

Az orvos azonban és a tudós asszonyok jónak látták megérteni a csecsemő beszédét odamagyarázva azt, hogy az vissza-kívánczik már anyjához, azért elég lesz most az egyszerre a szeretgetés, s kivették őt János úr kezéből, visszavitték anyjához, mely után a jó úr nem tehetett egyebet, mint hogy odalopózott a mellékszobába, s ott hallgatózott, ott fülelt, ha nem sír-e a gyermek; minden kijövőtől megkérdezte, hogy mit csinál, hogy van azóta — és minden bemenőtől izent neki valamit.

Ki bírná örömét leírni, ha egy-egy vidám kiáltása a gyermeknek kihallatszott a szobából; hiszen csak még egyszer megkaphassa, sohasem teszi őt le kezéből!

Dél felé ismét kijött hozzá az orvos, s kérte őt, hogy menjen át vele más szobába.

— Miért? Én szeretek itt lenni. Legalább hallom, amit róla beszélnek.

— Igen, de én meg nem akarom, hogy odabenn meghallják, amit mi beszélünk.

János rámeredt. Rosszul kezdte lenni az orvos hideg tekintetétől, s gépileg követte őt a szomszéd terembe.

— Nos, uram; mi az, amit ön nekem akar mondani, hogy mások meg ne hallják?

— Nagyságos uram. Ma nagy öröm szállt nagyságod házára.

— Azt tudom, azt érzem, uram. Áldom érte az Istent.

— Isten nagy örömet mért nagyságod szívére, de jónak látta a fájdalom által is próbára tenni azt.

— Mit akar ön mondani? — ordíta fel ijedten Kárpáthy, s arca elkékült.

— Lám, nagyságos uram, ez volt, amitől félttem, azért hittam ki a mellékszobából; legyen ön keresztyén, és tanulja viselni az Isten kezét.

— Ne kínozzon ön, mondja, mi történik?

— Nagyságod neje meg fog halni.

Kárpáthy egy szó nélkül állt meg e hír után. Most azon a helyen maradt állva, és egy hang nem repült el szájáról.

— Ha volna számára e világon segély — szólt az orvos —, azt mondanám, még van remény; de kötelességem megmondani önnek, hogy számára csak órák, csak percek vannak még hátra, azért nagyságos uram, tegyen erőszakot indulatjain, s jöjjön be hozzá, s búcsúzzék el tőle, mert kevés szava van még hátra.

Kárpáthy hagyta magát vezetni a haldokló szobájába. Előtte összefolyt a világ; nem látott ő senkit, nem hallott semmit, csak őt látta ott fekünni halványan, elhervadtan, a halál veritékével gyönyörű arcain, a halál halaványságával édes ajkai körül, a halál megtört fényével szép lelkes szemekben.

Odaállt ágya mellé, és nem szólt egy szót is. Szemei könnytelenek voltak. A szoba tele van szolgálattelvő nőkkel. Itt-ott elfojtott zokogás hallik. Nem lát ő, nem hall ő semmit. Csak a haldoklóra néz némán, mereven. Az ágy mellett kétfelől két ismerős nő ül, egyik Teréz, a másik Flóra.

A jó öreg nagynéne összekulcsolt kezekkel imádkozik, arcát a vánkosba rejtve. Flóra a kisgyermeket tartja ölében, ki keblén csendesen elaludt.

A beteg felemeli törtvilágú szemeit férjéhez; kinyújtja reszkető forró kezét, s megfogja vele férjeét, s odavonja azt lihegő ajkaihoz.

... — Emlékezzék reám ... — susogja alig hallhatólag.

János nem hallja, nem eszmél reá, mit mondott neki, csak mind a két kezében tartja neje kezét, mintha azt hinné, hogy ezáltal visszatartja őt a haláltól.

A haldokló nyögése mindig nehezebb lesz, keble lázasabban piheg, fejét nem bírja egy helyen tartani. Csak egyes zavart szavakat rebeg még, melyek iszonyú kínt okozhatnak neki; óh, a test küzdelme a lélekkel mily nehéz, amíg egymástól el bírnak szakadni! Zavart, hagymázos szavakat mond csupán: „— az írisz és az amaránt... a sárga jávor — szegény árva jávor, ültessétek azt máshová... eljössz-e hozzám, ha meghalok? Ha meghalok, szabad lesz hozzám eljőnöd...”

János érzi a kezében tartott kéz szorításáról, minő iszonyú kínt kell ezalatt kiállania, amíg e szavakat mondja.

Alig egy órai nehéz küzdés után elcsendesült a beteg lázas küzdése, vérerei nem lüktetnek oly sebesen, keze nem oly forró többé; lélegzetvétele megkönnyebbül.

Tisztán kezd látni ismét, mindenkire ráismer. Nyugodt, szelíd hangon szólt a körüle állókhoz, arcának kínos izzadsága elmúlik.

— „Férjem, kedves férjem” — szól érzékeny tekintetvetve Jánosra.

A férj örül magában, gondolva, hogy ez a gyógyulás jele; az orvos lecsüggeszti fejét, ő tudja, hogy ez a halál jele.

Azután Flórához fordul a beteg. Kérő tekintetét megérti a barátné, s ölében tartott kisedét odatartja a beteg ajkához.

Fanny hevesen, édesen szorítja őt lihegő keblére, összecsókolja az alvó gyermek arcát, ki minden csóknál felnyitja nagy, sötétkék szemeit, s ismét lehunyja, és alszik tovább.

Az anya visszateszi őt Flóra keblére, s megszorítja a delnő kezét, és suttogva rebegi:

— „*Légy anyja gyermekemnek.*”

Flóra nem tud felelni neki, csak fejével int. Hang nem jön ajkára; fejét félrefordítja, hogy ne lássa a haldokló szemeknek könnyezését.

Ekkor elvonja kezeit a beteg, és összetéve keblén, elrebegi az egyszerű imát, mire gyermekkorában tanították még:

— Isten. Én Istenem. Légy irgalmas nékem. Szegény bűnös leányodnak. Most és mindenkoron. Ámen . . .

Azzal lehunyja szemeit csendesen, és elalszik.

— Elaludt . . . — suttogja a férj csendesen.

— Meghalt . . . — rebegi az orvos bánatos tekintettel.

És a jó öreg nábob térdre hull az ágy mellett, s arcát a holt párnáiba temetve, zokog keservesen . . . keservesen . . .

A nő alszik, és álma örök. Arcán túlvilág halványsága dereng. Most már álmodhatik boldog szerelemről — a föl-támadásig . . . Senki sem fogja őt többé felköltetni . . .

XXVIII. TITKOS LÁTOGATÓK

Nemsokára eljött a tél; korán beálltak a hideg, zúzmarás, hófuvatagos idők; fehér erdők, fehér mezők látszottak az alföldi síkon minden oldalról, s már délután négy órakor elkezdte a láthatárt körülfogni az a sötétszürkés, lilaszín gőzkör, mely percről percre magasabban emelkedik, míg végre az ég boltozatán összeér, és éjszaka van. Csak a sík hófehérsége tart némi világot a táj felett.

Halavány fakó szalagok látszanak a nagy hóabroszon vonva, miket jövő-menő szánok törtettek egyik falutól a másikig.

A kárpátfalvi kastély oly búsán látszik mészolni az egykedvű, egyszínű tájkép felett. Máskor messze fénylettek ablakai estenden, s víg vadászcsoporthok hánykódtak népes udvarán; most alig két-három ablakban ég világ, s csak a kémények kék füstje mutatja, hogy még laknak benne.

Egyikén e fakó utaknak a hosszú téli est beálltával csendtlen parasztszánt látunk végigsikamlani, mely az alaktalan síkság félhomályán keresztül Kárpátfalva felé tart.

A szán hátuljában egyszerű köpenybe burkolt férfi ül, elől juhászbundából hajtja egy parasztember a két ösztövért lovat.

A hátul ülő gyakran feláll a szánban, s mintha keresne valamit, széttekinget a síkságon. Már előtte sötétlenek a kárpátfalvi vadaskert erdejei, s amint egy dobogó hídra fölérnék, megpillantja a jövevény, amit keresett.

— Azok ott ugyebár fenyőfák? — kérdi kocsisától.

— Igenis, ifjú uram. Megismerhetni azokat messziről, mert akkor is zöldek, mikor minden más fa lehullatta a levelét.

Az egész határban nincsen több ezeknél. János úr idejében ültették valamennyit.

— Itt majd megálljunk, atyafi. Kend térjen be amoda a csárdába, mely az útfélen van, én addig egyet fordulok. Egy óránál tovább nem maradok ki.

— Nem jó volna, ha elkísérném az ifjú urat, ha valahova akar menni? Itt farkasok is szoktak ám járni.

— Nem szükséges, jó barátom. Nem félek én.

Azzal leszállt az idegen a szánról, s fokosát kezébe véve, a hómezőn keresztül arrafelé vette útját, ahol a fenyők sötétlenek a hófehér síkság közepén.

Mi van ezen fenyők alatt?

A Kárpáthy-család temetkező helye az. És a jövevény, ki azt ez órában látogatja — Barna Sándor.

Az ifjú kézműves a visszaérkező Teréztől hallá, hogy Fanny meghalt. A nagyságos asszony csakúgy leszállt a sír férgéihez, mint a legszegényebb kézműves felesége, és sírja talán még elhagyatottabb, mint azé.

Sándor azonnal közlé határozatát az öregekkel.

El kellett vándorolnia a megholt kedves sírhalmához, kit élteben-haltában úgy imádott, s kinek most már a föld alatt bevallhatta, hogy szerette, s hűlt szívéhez éppen annyi joga van most, mint akárkinek a földön.

A két öreg nem iparkodott őt visszatartani; hadd menjen, hadd vigye oda bánatát, és felejtse ott; talán majd jobb kedvű lesz, ha ott kisírhatta magát.

Télvíz idején útnak indult a fiú, s leírás után, melyet Teréztől hallott, megismeré a fenyőligetet, melyet Kárpáthy János ültetett a családi sírbolt körül, hogy zöld legyen ott akkor is, midőn minden holt és fehér.

Elhagyta a szánt, keresztülvágott a mezőn, a fuvaros betért az útféli csárdába azalatt.

Egy másik úton eközben két lovast látunk haladni a még félig töretlen csapáson. Egyik hátrább maradvá üget, négy izmos agarat vezetve hosszúra bocsátott pórázon.

— Rókanyomokat látok Márton — szól az elől menő lovas, a hátul jövőt figyelmeztetve. — Könnyen ráakadhatunk a friss hóban, ha vigyázunk rá, s még elfoghatjuk, mielőtt Kárpátfalvára érnének.

A lovász erősíteni látszik ura állítását.

— Menj te egyenesen a nyomon, s adj át két agarat nekem, én az erdő felől megkerítem addig.

Azzal átvett a beszélő kettőt az agarak közül, s kísérőjét előre bocsátva, maga oldalvást került, lassú lépést járattva a hóban.

Amint azonban kísérőjét elveszté szem elől, hirtelen megváltoztatta irányát, s gyors poroszkálással tartott a fenyves felé.

Odaérve, a fenyvest körülvevő árok előtt leszállt nyergéből, lovát megköté egy bokorhoz, agarát a nyeregkápához, s átmászott a széles árkon.

A hóvilágnál bizton haladt keresett céljához.

Nagy fehér márványemlék emelkedett egy zöld lomb oldalában, rajta fenn a halál szomorú anygala aláfördített fáklyával.

Az éji lovas egyenesen az emlék felé tart.

E látogató Rudolf.

Tehát mind a ketten eljöttek, s a sors úgy akarta, hogy ott találkozzanak együtt.

Rudolf biztosan sietett a fehér emlékoszlophoz, s megdöbbenve állt meg, midőn annak talapján egy férfialakot látott összeroskadt, félig ülő, félig térdeplő helyzetben heverni. De az is megdöbbsent az ő alakjától.

Egyik sem ismert rá a másikra.

— Mit keres ön itt, uram? — szólta Rudolf elébb visszanyerve hidegvérét, s közelebb lépett a térdeplőhöz.

Sándor ráismert e hangra. Megtudta, hogy az Rudolf, és nem bírta megérteni, hogy jön az e helyre, ez órában.

— Gróf Szentirmay úr — szólta szelíden —, én azon kézműves vagyok, kihez ön annyi szívességgel volt egykor; tetézze e jóságát most azzal, hogy hagyjon itt egyedül, és ne kérdezzen tőlem semmit.

Rudolf bámulva ismert rá az ifjúra. Most világlott át eszén, hogy hiszen e nő, mielőtt Kárpáthy neje lett volna, egy szegény ifjú kézművessel volt eljegyezve, aki érte oly bátran, oly lovagi merészséggel tette ki magát a halálnak.

Most érte mindent.

Megfogá a szegény ifjú kezét, s megszorította azt.

— Ön szereté e hölgyet. Ön eljött őt megsíratni?

— Igen, uram. Nincs akit megszegyenyítsek vele. A halottakat szabad szeretni. Én szerettem e nőt, szeretem most is, és sohasem fogok mást szeretni.

— Tehát vele volt eljegyezve — gondolá Rudolf magában —, mennyire szeretteték! Milyen boldog lett volna, ha ez ifjún kívül sohasem ismer senkit; még most is élne, és boldog volna. Mennyi nemesség, mennyi önzéstelen szerelem fogadta volna az ifjú szívében, kitől úgy elszakította magát, hogy az csak nyugó porában látogathatja őt meg újra.

És a kézműves nem kérdé a főúrtól: „Hát önt mi hozza e helyre ily órában, hát ön kit keres itt a halottak között?” Mással volt elfoglalva ő. A kedves, vidám gyermekre gondolt, ki egyszerű polgári viseletben ott ült mellette egykor a jázminlugas alatt, s beszélt előtte gyermekeg örömmel, minő jó gazdasszony fog ő lenni egykor!... És midőn homlokát a hideg márványra hajtá, azt képzelé, hogy most az ő sima vállán nyugszik feje.

Rudolf úgy szánta az ifjút.

— Maradjon ön itt, én egyedül hagyom. Itt a temetőn kívül meg fogom vární, ha valamiben szolgálatára lehetek, rendelkezék velem.

— Köszönöm, uram, én is megyek; már elvégeztem, amiért ide kellett jönnöm. Lássa, nem tudtam volna élni; megölt, álomkórossá tett az a gondolat, hogy ő meghalt, és én még csak közel sem lehettem hozzá. El kellett jönnöm, hogy megpróbáljam, ha megöli-e hát az embert a szívbeli érzés? Most már tudom, hogy nem öl meg, most már megpróbálom, hogyan lehet tovább élni.

A sírkőre nagy aranybetűkkel volt felvésvé a kedves halott neve; a hóvilágnál ott ragyogtak a betűk:

„Kárpáthyné Mayer Fanny.”

Az ifjú kézműves levevé fővegét, s áhitattal, tisztelettel, minővel egy halott ajkait szokták érinteni, megcsókolá e névnek „Fanny” mindenik betűjét.

— Ön előtt nem szégyenlem e gyöngeséget — szólt azután felállva Rudolffhoz —, hisz önnek nemes szíve van, ki engem nem fog kigúnyolni.

Rudolf nem felelt semmit, de félrefordítá arcát. Isten tudja, miért nem akarta, hogy most ez ifjú szemeibe lásson.

— Mármost mehetünk, uram.

— Hol akarja ön az éjt tölteni? Jöjjön Szentirmára velem.

— Köszönöm, uram. Ön igen jó hozzám. De még ez órában fordulok vissza. A hold nemsokára feljő, az út elég látható. Sietnem kell, mert sok dolog múlik nálam nélkül otthon.

Nem lehetett őt erőtetni, a férfi fájdalma azt kívánja, hogy ne vigasztalják.

Elkísérte őt Rudolf lóháton az útféli csárdáig, ahol a szán készen várt reá; nem állhatta meg, hogy meg ne szorítsa kezét forrón, és meg ne ölelje.

Sándor gondolni sem tudta, miért oly nyájas, oly jó őhozzá e magas úr.

A szán nemsokára eltűnt az éjhomályban, azon az úton vissza, melyen idejött. Rudolf csendesen haladt túszkölő ménjével a hósíkon keresztül... Ismét visszatért a fenyőfákhoz. Ismét fölkereste a fehér emléket. Ott megállt, és gondolt a sokat szenvedett nőre, ki tán ott alatt is róla gondolkodik. Előtte állt arca, midőn utánanézett az elvetett amarántnak, midőn szilaj paripán vágatott előle, midőn szerelemben kétségbeesett arccal omlott keblére, hogy ott édes kín és fájó gyönyör között kisírja fájdalmát, melyet éveken át elrejtve hordozott. És amidőn ezekre gondolt, szép szemei megteltek könnyel.

Az eltávozott ifjú térdének nyomai még ott látszottak a hóban, mely az emlék talapját beleppte. Rudolf elgondolkozott.

Hát nem érdemelt-e meg ennyit azon nő, ki szenvedett — szeretett — és meghalt? Meghajtá ő is térdét ez emléken.

És olvasá azt a nevet... Mint a kísértethívás, oly csábítón ragyogott előtte ez öt betű „Fanny”.

Sokáig habozott önmagában. Gondolkozott... gondolkozott...

Végre odahajolt, és megcsókolá sorba az öt betűt... éppen, mint ama másik ifjú...

Azzal lovára veté magát. Eltévedt lovásza, ki urát nem találta, már nyugtalanul kürtölt a vadaskert szélében, azt nemsokára utolérte, s félóra múlva Kárpáthy János udvarán voltak, ki sietve hívatá Rudolfot még az éjjel.

XXIX. A VÉGINTÉZET

Rudolfot már várták a kastélyban. Amint leugrott lováról, az előcsarnokban várakozó Pál rögtön felvezette őt Kárpáthyhoz.

A cselédség mind fekete ruhát kapott, amióta az úrnőt eltemették, s a tükrök és címerek a szobákban még azon módon be voltak fekete fátyollal húzva, ahogy a temetés napján hagyták.

János magánszobájában várt Rudolfra, s amint belépni látta őt, felkelt helyéből, és eléje sietett, s megrázta forrón az érkező kezét.

— Köszönöm, Rudolf, köszönöm, hogy eljöttél; megbocsátasz, hogy ily órában, ily sietséggel küldtem érted. Hozott az isten! Nagyon köszönöm, hogy eljöttél. — Rudolf, én olyan különösen érzem magamat. Három nap óta valami szokatlan kellemes érzés állja el tagjaimat, hogy éjjel felkölt álmomból, s a különös öröm miatt, vagy nem is tudom minek nevezzem, nem lelem helyemet. Én halálomat érzem. Kérlek, ne mondj ellent. Nem félek én attól; vágyódom utána. Olykor valami gyors zúgás csap el fülem mellett, mintha valami sebesen elrepült volna mellette. Én tudom, mi az. Kétszer éreztem hasonlólul, mindkétszer szélütést kaptam; úgy hiszem, most ez az utolsó lesz. Örömmel gondolok rá, legkisebb félelmet sem érzek előtte. Azért küldtem hozzád, hogy most józan ésszel, nyugodt vérrel végintézetet tegyek, melynek végrehajtására téged kívántalak felkérni. Elfogadod-e azt?

Rudolf némán inté helyeslését.

— Jer tehát velem a levéltárba. A többi tanúk mind ott várnak már. Akiket hirtelen összegyűjthettem, különben becsületes emberek mind.

Amíg végigmentek három-négy szobán, János gyakran megállítá Rudolfot elmondva neki: „Nézd, itt ezen szobában hallottam őt legutoljára nevetni — ott ama széken feledé sálját, most is ott van — amott az asztalon egy pár kesztyű, miket legutoljára viselt — itt ült — itt rajzolt — amott a zongora most is felnyitva, az ábrándmű kitarva a támlán. Ha még egyszer visszajönne!”

Majd egy szobába nyitott be, melyet amint a gyertyák megvilágítottak, Rudolf döbbenve rendült össze.

— Öreg, nem jó helyen járunk. Eltévedtél tulajdon házában, ez nőd hálószobája.

— Tudom. De nem jöhetek el mellette soha, hogy be ne lépjek. Ma mégis utoljára látom azt, mert holnap be fogom falaztatni. Látod, minden úgy maradt, ahogy ő hagyta. Nem ezen szobában halt meg, ne borzadj tőle. (Óh, Rudolfnak egészen más oka volt borzadályt érezni e helyen.) Amaz a kertre nyílik. Látod, minden a régi helyén: a lámpa, melynél írni szokott, az asztalon egy félig megírt levél, melyet senki sem olvasott. Százszor bejöttem azóta a szobába, soha egy betűt nem olvastam abból. Szentség az előtttem. Az ágy előtt még a két kis hímzett papucs, akkorák, mintha gyermek számára volnának készítve. Az asztalon egy kitárt imakönyv, melynek magától szétnyílt lapjai közt egy írisz és egy amaránt és egy jávorfa-levél. Nagyon szerette e virágokat.

— Menjünk innen, menjünk — sürgeté őt Rudolf. — Nekem fáj az, amit te beszélsz.

— Neked fáj, és nekem jólesik. Egész napokat elültem itt, ezeken a helyeken, s visszagondoltam magamban minden szót, amit mondott, láttam őt magam előtt mindenütt, ébren, aluva, mosolyogva, szomorúan — láttam, mint hajolt a félig

kész hímzés fölé; láttam, mint hajta szép fejét e vánkosokra; láttam álmodni, láttam meghalni . . .

— Óh, jerünk, jerünk innen.

— Elmegyünk, Rudolf. Már most nem jövök vissza többet soha. Holnap sima fal lesz az ajtó helyén, az ablakra vastáblák jönnek. Érzem, hogy nem kell őt itt többé felkeresnem. Másutt, másutt fogom én őt felkeresni, más szobában lakunk mi majd együtt. Menjünk, menjünk.

És könnytelenül, mosolyogva, mint aki menyegzőjére készül, hagyta el a szobát, az ajtóból még egy pillanatot vetve szemével, még egy néma csókot vetve kezével a sötétség felé, mintha senkitől sem, csak általa látott kedves lényt üdvözölné utolszor.

— Jerünk, jerünk!

A levéltár nagy termében ott várták már a tanúk.

Négyen voltak: a helybeli jegyző, egy fiatal, telt képű férfi, ki a meleg kályhának támaszkodott háttal; a jószágigazgató, az emberséges Varga Péter, ki azon kegyet kérte ki magának, hogy hadd járjon ő is, mint a többi cselédség, fekete ruhában, s azóta nagyon drága szó az, ami az ő száját elhagyja, s akármiről beszél, mindig azon végzi szavát, hogy mindennek korán kell meghalni, ami szép és ami jó, csak mi élünk sokáig — vén bűnösök.

A harmadik tanú a pap. A negyedik Kiss Miska. A jó fiú elhagyta a fényes szalonokat, miknek ünnepelt hóse volt, hogy öreg barátja legszomorúbb napjait felderítse. Valóban, alig tehetett volna jobbat valakivel.

A fiskális is ott van, és tollakat farag minden ember számára, s azokat félszárig veri a kalamárisokba, melyek a kerek asztalon mindenki elé vannak téve, hogy észrevételeit jegyezhesse.

Abból, hogy senki sincs jelen a nábob nagyságos és méltóságos s főtisztelendő ismerősei közül, lehet gyanítani, mennyire sietett a végintézkedéssel, s tanúkul a legigénytelenebb embereket hívta össze.

Amint János és Rudolf beléptek, az együtt levők komoly ünnepélyességgel üdvözlék az érkezőket, mint szokás és illő ilyen alkalmaknál, amidőn egy élő rendelkezik a halála utániakról.

János úr inte mindenkinek, hogy üljenek le, Rudolfot jobbára, bal felől Kiss Miskát ülteté, átellenébe a fiskálist, hogy értse, amit mondott.

Az asztal legtávolabb végére ült Varga uram, s elrakott maga elől minden gyertyát. Ő tudja, hogy miért.

— Édes barátim, jó feleim! — kezdé a nábob, míg mindenki mélyen elhallgatott. — Isten megszámlálta napjaimat, s múlandó életemet dicsőbbel váltja fel; azért legyetek tanúim, hogy amiket ez órában mondok, ép ésszel, józan elmével mondom. Azon földi javakból, miket Isten ő szent felsége kezeimre bízott, több, mint egymillió forintra menő készpénzzel rendelkezhetem, mint amely szerzeményem. Adja az Isten, hogy több áldás legyen azon, mint volt az én kezeimben rajta! Végrendeletemet azon kezdem, aki előttem a legkedvesebb volt a világon, és aki már a sírban nyugszik. Ez a sír kezdete és vége életembeli intézkedéseimnek, valamint legelső gondolatom ez, midőn felébredek, és legutolsó, midőn lefekszem, és örökkévaló, midőn majd nem ébredek fel többet. Legelső hagyományom ötvenezer forint, melynek kamatait nyerje az urodalmi kertész, kinek kötelessége lesz ezért kora tavasztól késő őszig írisz és amaránt virágokat tenyészteni, miket „ő” annyira szeretett, s azokkal feledhetlen nőm sírját beültetni. Ugyancsak tízezer forint kamatját élvezzék a madarasi kastély kertészei, kiknek firól fira kötelességük leend ezért egy, az üvegház közelében álló jávorfát ápolni, mely alatt egy fehér pad áll . . . Ez volt az ő kedvenc helye — suttogá itt félig magához beszélve János —, itt ült ő egész délutánokon keresztül . . . És ültessen a kertész egy másik jávorfát mellé, ne álljon ott oly magányosan; ha valaha kiszárad a fa, vagy valami tiszteletlen utód kivágatja azt, az egész összeg szálljon a szegényekre.

Rudolf hideg, mozdulatlan arccal ült ott a beszélő mellett; senki sem veheti észre rajta, mit érez, midőn e szavakat hallja.

„Milyen bolondos volt ez az öreg utolsó napjaiban is — fogják egykor mondani az utódok, akik végrendeletét olvassák —, *fűnek-fűnek* hagyományozott.”

— Továbbá — folytatá János —, ötvenezer forintot hagyok oly célra, hogy annak jövedelméből szegény, jó erkölcsű leányok házasíttassanak ki. Minden évben azon napon, melyen felejthetlen nőmmel megesküvénk, gyűljenek össze az uradalombeli hajadonok a templomban, imádkozzanak Istenhez azokért, akik meghaltak, akkor háromnak a szűzek közül, kiket a lelkész legérdemesebbnek fog ítélni, nyújtsa át a község előtt a menyasszonyi koszorút és az összeget, azután menjenek ki a sírhoz, szórjanak rá virágot, és imádkozzanak, hogy tegye őt isten boldogabbá a túlvilágon, mint volt itt ezen a földön. Ez az én kívánságom.

Itt megállt megvárva, míg az ügyvéd utoléri az írással szavait, mialatt fájdalmas csend uralkodott a teremben, csak a papíron nyargaló toll percegése által zavarva.

Midőn az ügyvéd feltekintett a papírról mutatva, hogy mindent leírt, János felsóhajtott, s fejét alácsüggeszté:

— Midőn elhozza rám Isten azon órát, melyben múlandó éltetem elhagyom — folytatá nyugodt, szilárd hangon (minden szó oly visszhangosan zengett el a teremben, mintha egészen üres volna az) —, amidőn meghalok, kívánom, hogy azon ruhámba öltöztessenek, melyben velem megesküvém, hű cselédem, az öreg Pál ismerni fogja azt. Koporsóm, melybe tenni fognak, készen áll már hálószobámban, mindennap látom azt, és megszoktam rágondolni, gyakran belefekszem, és elgondolom, hogy milyen jó lesz, ha nem kell kiszállni belőle többé. Egészen fel van már készítve, sokat törődtem rajta, éppen olyan, mint az „övé”, csak hogy ami azon fehér volt, az ezen mind fekete. A név ki van verve szépen ezüstszegekkel, csak az évszámot kell majd utána tenni. Ugyanazon

teremben akarok kitéve lenni, melyben ő volt. Felettem ugyanazon lelkész mondjon imát, aki őfölte imádkozott, ami oly szép volt.

— Uram, uram — szólt közbe a lelkész. — Ki olvasott az élet és halál könyvében, hogy kettőnk közül ki él tovább?

János inte neki, hogy legyen nyugodt, ezt jobban tudja már ő.

— Addig semmi gyászfátyolt le ne vegyenek a szobákról, legyen minden úgy, ahogy az ő temetésekor volt. Ugyanazon éneklő diákok jöjjenek el Debrecenből, s énekeljék fölöttem ugyanazon énekeket, egyet se más. Mind ugyanazt, amit őfölte, ugyanazon ifjak. Nekem oly szép volt ez ének mind.

— Óh, uram — szólt a pap —, lehet, hogy azon ifjak már akkor meglett férfiak lesznek valamennyien.

János megcsóválta fejét, és folytatá.

— És azután felnyitván a sírboltot, két fülke között töressék át a közfalat, hogy ne legyen az én koporsóm és az ő koporsója között semmi, hogy szállhassak sírba azon boldog gondolattal, hogy őmellette fogok alunni a boldog feltámadás napjáig, melyet hozzon el Isten minden igazhivőre. Ámen.

És a nagy komoly férfiak mind sírtak körül az asztal mellett, és egyik sem szégyenlé magát a másik előtt; még a hidegvérű ügyvéd is összerágta tollát, s nem látta a betűket, melyeket leírt . . . Csak János arcán nem volt szomorúság.

Úgy beszélt, mint aki vőlegényi szobáját rendezi.

— Meglevén pedig az eltemetés, sírköveket, mely szintén készen áll múzeumomban, tegyék az övé mellé. Csak az évszám hiányzik itt is. Azon kívül semmi se tétessék hozzá. Kívánom, hogy úgy maradjon, ahogy van. Nevem van ráírva, semmi más. Alá e sorok vannak vésve: „Élt csak egy esztendő, álmodta a többi”.

— Ennyit rólunk, *meghaltakról*, elmúlándókról — folytatá Kárpáthy. — Egy kincsem van a föld alatt, kivel nemsokára

egyesülni fogok. Másik kincsem, örömem, lelkem reménye itt marad. És ez fiam.

E szóknál jelent meg a legelső könny Kárpáthy szemében. Széttörülte azt, örömkönnny volt.

— Ne legyen hozzám semmiben hasonlatos; legyen jobb, legyen okosabb, mint apja volt. Írja ügyvéd úr ezen szavakkal. Ki előtt titkolóznám? Isten színe előtt állok. Akarom, hogy fiam jobb legyen, mint én voltam. Talán az ő erényeiért megbocsátja az Isten, megbocsátja a haza, amit ellene vétettünk, én és őseim és azok mind, akik hozzám hasonló életet éltek. Mutassa ő meg életével, milyeneknek kellett volna lennünk. A gazdagság ne rontsa meg szívét, hogy vénségében meg ne bánja ifjúságát. Bár gondoskodtak volna rólam így. Bár apám kincseinek felén vezetőt, férfit nyert volna meg, ki megtanított volna rá, mint használjam a másik felét! Én azt akarom, hogy fiam boldog legyen. Mi a boldogság? Pénz? Birtok? Hatalom? Egyik sem az. Én bírtam mindezt, és nem voltam boldog. Lelke legyen gazdag. Eszes, becsületes, szilárd, jó polgár, jó hazafi legyen, s nemessége ne csak címerére, hanem szívébe is legyen írva.

E szavaknál az agg férfi arca oly magasztos, oly tiszteletre-méltó kifejezést vőn fel, hogy önkénytelen eszébe juttatá a reánézőnek ama rég elhunyt őseit, kiknek midőn lankadt kezéből kihullott a buzogány és a kézj, a körülálló ivadéknak tanácsokat mondanak, mik szerint ezer évig tartson élete e honnak.

— Jól tudom — folytatá Kárpáthy —, hogy ha egyetlen fiam gyámsága legközelebbi rokonára jutna, vagy megvesztegetett bírák neveznének ki számára önző, hízeglő gyámokat, azok megrontanák szívét, könnyelmű, esztelen embert nevelnének belőle, lelkét készakarva törpén hagynák, mert hisz a gazdagok bűnei több hasznot hajtanak az önzőknek, mint erényeik. És elborzadok azon gondolatól, hogy fiamat egy olyan megromlott szellem gondnoksága alatt kellene tudnom, mint unokaöcsém, Béla! — Ne aggódjék ön e sorokat leírni,

ügyvéd úr. Én az isten ítélőszéke előtt vádolom őt, hogy rossz ember, rossz rokon, rossz hazafi, s csak bolondsága menti rosszását. Nem! Arról meg akarok nyugodva lenni, hogy ő nem ronthatja meg gyermekem szívét. Oly kézbe akarom őt adni, ahol minden jó indulat erénnyé válhatik benne, oly kézbe, mely őt vezetni fogja a becsület és honfidicsőség útjain, mely ápolni, védni fogja őt, jobban, mint ha én a sírból kinyújtánám kezemet az ő védelmezésére, oly férfi kezébe, ki jobb atyja lesz neki, mint lettem volna én, s ha nem fogja is őt szerethetni jobban, mint én szerettem, de szeretni fogja okosabban . . . . E férfi, kit fiannak törvényes gyámul rendelek: gróf Szentirmay Rudolf.

A jó öreg szívesen nyújtá e szavaknál a mellette ülő ifjúnak kezeit; míg Rudolf felszökött helyéről, s keblére borult és átölelte; és igen sokáig tarták egymást átölelve, mialatt senki sem szólt egy szót is.

Azután Rudolf ismét helyére ült, elfogódott hangon sutogva, hogy e gyámságot elvállalja.

— „Ő” is így kívánta azt — szólt a nábob. — Utolsó órájában mondá e szavakat, kedves nőd karjaira téve fiát: „Légy anyja gyermekemnek!” Én nem felejtettem azt el. És most én mondom teneked! „Légy atyja gyermekemnek!” Boldog gyermek! Milyen jó atyát, milyen jó anyát hagyunk neki örökségül!

A jó öreg sokáig nem bírt szóhoz jönni, midőn e részét végintézetének elmondá, a nagy érzés annyira erőt vett rajta, hogy alig bírt magán uralkodni. Idő kellett rá, míg újra crejéhez tért, és folytathatá:

— Most emlékezzünk meg arról, aki életemnek legkeserűbb óráit okozta: unokaöcsémről, kit Bélának kereszteltek, s ki magát Abellinónak nevezte. Nem számlálom el azon vétkeket, miket Isten, a haza és énellenem elkövetett. Bocsássa meg azokat neki Isten és a haza, miként én is megbocsátom! De tettető és hazug volnék Isten előtt, ha azt

mondanám ez órában, hogy őt szeretem. Olyan hideg vagyok iránta, mint akit sohasem láttam. Isten csapásának tartom rajta azt, hogy saját vagyonát külföldön örült semmiségekre elpazarolván az enyimet nem örökölheti; maga kereste, maga érdemelte, s Isten kezéből vette ki ez ostort, hogy saját fejére üssön vele. Ha ő névnapomon kibékülés helyett koporsót nem küld, ha ő cselszövényeivel egy ártatlan hajadon lelki üdvét megrontani nem törekszik, sohasem lettem volna én e derék hajadon férje, kit Isten nyugtasson meg a földben, s dicsőítsen meg az égben, nem lett volna gyermekem, ő leendett örökösöm. Isten akarta így, és ő hozta magára veszedelmét. Most koldusbotra jut. Adóssága több, mint amennyi hajszála van. Mi lesz belőle? Dolgozni nem tud, semmihez sem ért, sohasem tanult semmit, nincs testének, lelkének hová lenni. Magát meg nem öli ő, mert a kéjencek nem tudnak öngyilkosok lenni. Ne is legyen az! Nem kívánom. Éljen és maradjon ideje megtérni Istenhez. Nem kívánom, hogy kolduljon, nem kívánom, hogy szükségét lásson, hogy mások ajtajára szoruljon. Hanem rendelem, miszerint Pesten lakó jogigazgatónál minden napra kijárjon számára egy arany. Ez úgy hiszem elég arra, hogy valaki a szükölködés ellen biztosítva legyen. Ezen egy aranyat pedig mindennap saját maga vegye fel, és senkinek másnak az rajta kívül ki ne adassék, hanem amely nap ki nem vette, az az ügyvédnek marad, és senki azt adósság fejében le nem foglalhatja, és soha egy napot is előlegezni abból nem szabad. Amidőn pedig János fővétele napja eljön, azon a napon kapjon egyszerre száz aranyat. Akarom, hogy előre örüljön e napnak minden esztendőben, és megemlegesse azt évről évre.

Vele elvégeztem e földön dolgomat.

Több rokonom nincs, akiről megemlékezzem.

Barátaimat könnyű felszámítanom, csak hármat ismerek, kit valóban így nevezhetek s nem pusztá szokásból. Az első Rudolf. Rá gyermekemet hagytam. Második Kiss Miska,

ő is jó emberem, ki mindig szeretett; ha baleset ért, akkor volt mindig mellettem; neki hagyom kedvenc paripáimat, kedvenc agaraimat. Ezeknek jobb gazdát, neki kedvesebb emléket tudom nem hagyhatnék. Harmadik jó barátom Varga Péter, jószágigazgatóm . . .

— Óh, uram . . . — akará hebegni a másik öreg, de nyelve nem akart mozogni.

— . . . Neki hagyom öreg szolgámat Pált és öreg Vidra bohócomat és a lapáji pusztát, melyet magam szerzek, éljen ott boldogul két hű cselédemmel.

. . . Minden tisztviselőim, akik jelenleg földi birtokaimat kezelik, fizetéscikben maradjanak, s ha elnyomorodnának, vagy ha gyarlóságaik miatt el kelle bocsáttatniok is, ne vesztésék el fizetéseiket.

. . . Ami rendelkezhető vagyonom ezeken felyül megmarad, azt jelen végintézetem végrehajtója, gróf Szentirmay Rudolf bölcs belátása szerint oly köz hazai intézményekre fordítsa, melyek nemzeti lételünk emelésére szolgálandnak; kívánom és óhajtom Istentől, hogy az a hon, melynek földében őseim nyugszanak, s melyben én is nemsokára nyugodni fogok, örökké boldog legyen és viruljon, hogy a nemzet, melynek tagja lehetnem isten megengedte, az utánam következő jobb és okosabb ivadék alatt méltó helyet foglaljon el minden mívelt nemzetek közt, s nevét tanulják becsülni az idegenek. Engem, sötétebb idők szülöttét, nem használhat már az új, boldogabb, nemesebb, eszesebb kor. Én csak annyi jót tehetek, hogy helyet adok nálamnál jobbaknak.

. . . És most lelkemet Istennek, testemet a földnek ajánlva várom nyugodalmas megoszlatatásomat, s Istenben vetett bizalommal közelítek porrá-lételem órája felé.”

Az utolsó szavak is leírtak. Az ügyész felolvasá a végrendeletet, s azzal Kárpáthy János után a jelen volt tanúk mind aláírták, megpecsételék azt, s még azon éjjel másik példányban is kiállítva, azt Rudolf mint megyefőnök átvette.

Ekkor mondá Kárpáthy a papnak, hogy hívja be az egyházfit.

Bejött az, s a kis gömbölyű ébenfa asztalra egy aranyserleget borral, s egy aranytányérkát hosszúra vágott kenyérszelettel helyezett. Az *Úr szent vacsordja* ez. Utolsó, minőben a halálra vált betegetek részeltetik.

A pap odaállt az asztal elé, melyen a bor és a kenyér volt. Kárpáthy keresztényi alázattal járult a szent jelvények elé, a többiek némán álltak körül.

A pap nyújtá a tört kenyérfalatot:

— Az idvezítő Jézus fogadjon be téged testének seibe!

És nyújtá a poharat:

— Az Ő vére mossa le a te bűneidet!

János áhítattal imádkozott ez egyszerű szertartás után, s azután jámbor megnyugvással mondá a lelkésznek:

— Nemsokára színről színre fogom látni ama boldogabb hazánkat. Ha meghallják önök, hogy beteg vagyok, ne tartsanak imát a templomban meggyógyulásomért, az hiába volna; hanem imádkozzanak az új életért. És most menjünk fiamhoz.

Fiamhoz! Mennyi érzés, mennyi indulat van ez egy szóban: fiamhoz!

Mind, akik jelen voltak, odamentek, körülállták a gyermek bölcsőjét; az komolyan tekinte szét e hallgatag férfiarcon, mintha már ő is közéjük való volna. János kivette őt, s karjára emelé. A gyermek nagy, okos szemével úgy látszott rá ügyelni, s az öreg érzékeny csókja után mindig újra illesztette apró ajkait.

Azután körülvándorolt a többi öregek kezén; minde-
nikre oly komolyan tekinte, mintha tudná jól, hogy ezek igen tiszteletreméltó férfiak, és midőn Rudolf is kezébe vette, a gyerek kacagni, hánykolódni kezdett, kis kezeivel vergődve, s nagyokat sikongatva, mint ahogy a gyermekek szokták tenni, mikor jókedvök van. Ki tudja, miért? Rudolf megcsókolta a gyermek homlokát.

— Hogy örül, mintha tudná, hogy ezentúl te fogsz atyja lenni...

Néhány óra múlva estebédnél ült az egész társaság.

Feltűnt, hogy János úr semmit sem evett, és nem ivott.

Ő azt mondá, hogy nem akar a szent kenyér és bor után közönséges ételekkel ellakni, s holnapig nem eszik semmit.

Vén cselédje azonban, ki felszolgált, megsúgá Rudolfnak, hogy már tegnap estétől fogva egy falatot nem érintett az öreg.

XXX. B Ú C S Ú V É T E L E K

Mindenki jókor lefeküdt a kastélyban, csak Rudolf maradt fenn sokáig. A kandallóban barátságos tűz robogott; éjfélén túl elült ott a tűz előtt, s múlttól és jövőről gondolkozott. Elmondani ezen eszméket, árulás volna. Vannak titkok, miknek jobb a szívek fenekén maradni.

Éjfél után nagy járás-kelés támadt a kastélyban, cselédek futkostak a folyosókon fel s alá. Rudolf még fel volt öltözve, s kilépett a tornácra. Szemben találkozik az öreg Pállal.

— Mi baj? — kérdezé tőle.

Az öreg szolgálja szólni akart, de ajkai össze voltak kulcsolódva, álla görcsösen remegett, mint aki sírni akar, és nem tud. Végre kitört a szó és a könny ajkán és szemein, zokogva monda:

— *Meghalt . . .*

— Lehetetlen az! — kiálta Rudolf, és sietett János hálószobájába.

Ott feküdt a nábob behunyt szemekkel, kezeit összetéve mellén, előtte nevének arcképe, hogy utolsó pillantása is őreá essék. Oly tiszteletreméltó volt ez arc a halál után, letisztulva róla a gyarló szenvedélyek, csak az ősi eredeti jelleg látszott meg minden vonásiban.

Olyan csendesen halt meg, hogy még hű szolgája sem vette észre, ki vele egy szobában aludt, és csak midőn a nagy nesztelenség által megdöbbenve költögetni kezdé, akkor látta, hogy halott.

Csakugyan jól sejté utolsó óráit. Az a névtelen öröm, az a kimagyarázhatlan jóérzés a halál közelléte volt.

Rudolf rögtön orvosáért küldött, ámbar egy tekintet ez arcra meggyőzhető, hogy itt többé orvosra nincsen szükség. Mire az megérkezett, már vége volt mindennek, csak a ravatalra volt szükség.

Minden előre el volt készítve hálósobájában a ravatalhoz. Koporsó, szemfödél, címerek, fáklyák. Nem félt a koporsótól úgy, miként ama névünnepén.

Úgy történt minden, ahogy megrendelé.

Ugyanazon szobában állíták fel ravatalát, ahol neje feküdt.

Felöltöztették azon köntösbe, melyben vele megesküdt, úgy tevék a koporsóba.

Ugyanazon énekes ifjakat hívták meg, kik neje fölött énekeltek olyan szép, olyan megható halotti dalokat. Ugyan-ezen halotti énekek zendültek meg az ő koporsója fölött is.

Halálának híre benyargalá az egész vidéket, s miként amaz ünnepély napján, ismét tarka néppel tölt meg a kárpát-falvi udvar. De most a víg arcok helyett szomorúak jöttek. Senki sem maradt el a régi ismerősök közül; mindenki sietett őt még egyszer látni, és mindenki azt mondá, hogy nem lehet ráismerni, úgy elváltozott a halálban. Hát még akik életében látták őt így elváltozni.

Koporsóját roppant nép követte a sírboltig; fáklyáit az ország legelőbbkelő férfiai vitték, s a legtiszteletreméltóbb delnők járultak utána.

A szokás úgy hozta magával, hogy az általános örökös, az egyetlen fiú kísérje atyja koporsóját. De az még csak fél-esztendő, azt ölben kellett vinni. Szentirmayné vitte keblén. És mindenki, aki látta, azt állítá, hogy oly gyöngéden tudja e gyermeket ölelni, takargatni, mintha valódi anyja volna.

Boldog gyermek!

A legnagyobb csapásokon, apa-anya vesztéségen fájdalom nélkül esik át, s új atyát és anyát nyer helyettök.

A jó öreg nábobot elbúcsúztatá ugyanazon lelkész, kinek szavai oly vigasztalólag hangzottak neje felett, sokan sírtak, de legtöbbet sírt maga az a pap, akinek a többit vigasztalni kellett volna, csak az téríté magához, midőn végül a megholt ismerőit kellett előszámlálnia, mely végeszakadatlan lajstrom tökéletesen kivert minden érzésfoghatóságot minden lélekből. Annyi nagyságos, méltóságos, főméltóságú és excellenciás, főtisztelendő, tisztelendő és tiszteletes, tekintetes, nemes, nemzeti és vitézlő urak, kiktől egy alázatosan porrá lett halott — *vitézlett* Kárpáthy János ezennel búcsút veszen.

Azután levitték őt ama csendes szobákba, mikben a halottak laknak, odatették nyugodalmas ágyát elhunyt neje mellé. Az utolsó ének oly enyészetesen hangzott a sírboltba alá a földön keresztül; maguk a sírásók is siettek onnan feljutni. A nagy vasajtó döngve csapódott be utána.

Most már örökre boldog! . . .

XXXI. A VILÁG NYELVE

A magyarországi leggazdagabb családfők egyike követte nejét a sírba, maga után egy reményteljes fiúmagzatot hagyva, aki akkor született, midőn már senki sem várt reá, s születésével nagy zavart idézett elő sokak számításaiban.

A vélt örökös, Abellino, ki már nagybátyja rovására milliókat szedett föl, egyszerre koldussá lett ezáltal, s bukása megérezett egész az Île de Jérusalemig.

A sok összevissza bonyolult esetnél nekiszabadult a világ nyelve, néhány hétig elég tárgyat nyújtott az öreg nábob halála, s ha e sok beszédet mind összeszedjük, azt is megtudjuk, ami nem igaz.

Jerünk legelőbb is Kecskerey úrhoz.

Nagy táncestély van nála. Úgy hiszem, Szépkiesdy gróf költségén, kinek valamely szép énekesnő tetszett meg, s azzal kíván ott mulatni.

Régi ismerőink közül többeket itt fogunk találni.

Itt van Livius, itt Konrád, a bohó Erdey Gergely, az étvágya ellen küzdő Málnay Georges, a szabadelvű Darvay Jenő, a szép Csendey, a különc báró Berky, az előtáncos Csepcsy Aladár, és ki tudna emlékezni a többire, kiket tulajdon édesapjuk is képes volna elfeledni.

Táncszünet van; a férfiak a pipázóterembe gyűltek.

Egy emancipált hölgy is odavetődött közéjük, kecsesen

füstölve a fehér papírszivarral, s délcegen hintázva magát egy szán alakú vasszéken.

Kecskerey barátunk három pamlagvánkostgyűrt maga alá, azokon ül, hogy magasabb legyen, onnan mulattatja a társaságot elmés élceivel.

Kacagnak. Az öreg Kárpáthy temetését beszélik.

Most éppen a végrendeletet kíséri kommentárokkal és illő travesztációkkal Kecskerey barátunk.

— Az öregúrtól mindenesetre igen szép gyöngédség volt, hogy az íriszeket úgy pártul fogta, mert azok szép virágok. Mondják, hogy még a kaszásoknak is meghagyta huszonöt bot büntetés alatt, hogy ahol egy íriszt találnak a mezőben, azt le ne kaszálják, hanem kikerüljék.

Az emancipált hölgy azt jegyzi meg erre, hogy ő ki nem állhatja a virágokat, mert az mind merő szenvelgés.

A jávorfák levágatását pedig valóságos gyilkossággá avatta, és azért semmiféle erdejében vágatni nem szabad.

— De mi lelte az öregot e bohóságokkal? — kérde valaki.

— Hát lehet azt tudni, hogy ő mit miért tett? Ez is mutatja, hogy nagy bolond volt. Most Abellinónak nem marad más, mint bebizonyítani, hogy nagybátyja bolond volt, mikor megházasodott, és így sem házassága, sem az abból született fiú nem érvényes.

Óriási kacaj követte ezen ötletet.

A liberális Darvay Jenő jónak látta erre egész komoly arccal megjegyezni, miszerint ezt alig hiszi jogosan kivihető esetnek.

— Magam sem hiszem — szólta Kecskerey nevetve.

— De hát mi lesz azon esetben Abellinóból? — ezt szerette volna ismét valaki tudni.

— Nem kell miatta aggódni; az öregúr gondoskodott róla — viszonya Kecskerey fejét hátravetve —, mindennap egyre-másra egy aranyat kap in natura, melyet a Maroccanerházban lakó ügyvivőtől kell személyesen elvinnie, mégpedig

tökéletes kolduskosztümben: rongyos szűr a nyakában, kiszakadt csizmában, zsiros kalappal, posztószélből varrott tarisnyával s nagy szegesvégű bottal; így kell neki minden reggel beállítania, ha azt akarja, hogy aranyat kapjon, különben meghalhat éhen.

Rettentő kacagás fogadta a leleményes illusztrációt. Mint látjuk, e percben senki sem oly nevetséges ember — mint Abellino.

Abellinóról senki sem tartá érdemesnek tovább beszélni.

A gazdag majorátustól elmaradt, s rá lesz szorulva azon egypár ezer forintnyi jövedelemre, melyet nagybátyja kegyelemdíjul hagyott neki. Ez mindenesetre legnagyobb bűne, ami valaha terhelé. Őlhetett akárhány embert könnyelmű párbajokban, tehetett semmivé akárhány nőt könnyelmű szerelemben, azt nem rótták fel neki vétkül, azért megbocsát a világ, az csak érdekesebbé teszi az embert; de hogy koldussá lett, hogy legmagasabb kilátásaiból alásüllyedt, azt nem bocsáthatták meg neki. Ő e pillanattól fogva csak nevetség tárgya lehet. Vajon mit fog kezdeni?

— Legjobb volna, ha instruktornak szegődnék unokaöccse mellé — szólt valaki.

— De iszen annak már megválasztá János úr Rudolfot — szólt Kecskerey —, kikötve, hogy semmire se tanítsa a fiút, mint lovagolni és pipázni. Képzelem, Rudolf neje mennyire örül, hogy ilyen könnyen jutott családhoz!

Ez olyan jó tréfa volt, hogy az emancipált delnő nevében szinte hanyatt veté magát székestül — alig bírták elkapni.

A liberális Darvay Jenő csak annyit szeretett volna megtudni, vajon utolsó óráiban megtért-e az öreg az ellenzék zászlói alá?

— Volt rá gondja! — nevetett Kecskerey — egészen más érzések között múlt ki. Egy banda cigányt állított oda ágya fejéhez, akik parasztnótákat húztak fölötte, s körülrakta magát tokaji üvegekkel, hogy még a másvilágra se menjen át

józanon. Végrendeletében meghagyta, hogy koporsójára szőlőkoszorút tegyenek, s ezt a nótát húzzák a cigányok, mikor a temetőbe viszik: „Múlik, mint az árnyék, ez az élet” — mely igen szép halotti melódiával kezdődik, hanem azután végződik egy allegrón, melynek szövege: „Fogj nosza kulacsot!” Két cigánybandának pedig vitalitiumot rendelt, hogy egyik reggel, másik este mindennap elhúzzák sírja fölött kedvenc nótáit; a kortyondi frátereknek pedig átok alatt hagyta meg, hogy minden esztendőben halála napján összegyűljenek, s ott a sírja fölött igyanak egyet az ő egészségére; azután jutalmot tűzött ki azon három szűz számára, akiknek egy esztendő alatt legtöbb szeretőjük fog lenni, csupán azt kötötte ki, hogy a temetőbe ne járjanak csókolózni, mert ő azt nem szereti hallgatni; azonfelyül mindenét a cigányokra hagyta.

— Csak az a kár — szakítá félbe Gergely gróf a kedélyes rágalmatat sardonikus mosolygással —, hogy azoknak nem hagyományozott semmit, akik emlékét válogatott anekdotákban fogják örökíteni, legalább mi sem fáradnánk itt ingyen!

***

Hallottuk Kecskerey urat, most hallgassuk a kortyondi frátereket.

Kutyfalvinál vannak. Odakaptak most valamennyien.

Forog az örök pohár kézről kézre. Elemükben vannak. Azaz, hogy az elem van őbennük, a bor. Óriási nagyokat kacagnak. Az a boldogabb, aki bolondabbat tud mondani.

— Megtért az öreg vénségére — mond Horhi Miska folytatva egy régen nyújtott beszédet. — Egész nap zsoldárt énekelt, s megtanult vénségére franciául meg németül, hogy a más-világon, haneha az angyalok nem tudnának magyarul, tudjon beszélni velők.

— Hahahaha! Franciául és németül.

Utolsó nap befalaztatá a pinceaajtót, magam beszéltem a kőművesvel, aki ott dolgozott, hogy senkinek se legyen

alkalma az ő borának miatta a részegség bűnébe esni, s megtiltotta a bormérést valamennyi domíniumán, csak a patikában szabad ezentúl árulni.

— Hahhahaha! Orvosságos üvegekben!

— Megparancsolá még azt is, hogy senki a más feleségére rá ne merjen nézni, aki az ő jószágain lakik, s valahány csapodár asszony van, fojtassék a Berettyóba, és amely iskolásleány az iskolásfiúkkal játszik, kövessen ekléziát.

— Hahhahaha! A templomajtóban!

— De az unokaöccsét csak nem merte kitagadni.

— Esztendei fizetést rendelt neki; hiába, félt, hogy megátkozza a másvilágon.

— Dehogy. Szégyenlette, hogy egy Kárpáthynak ne legyen mit enni.

— Félt szegény öreg a haláltól nagyon, azért változott úgy meg; ha csak koporsót emlegettek előtte, odalett, s mikor érezte elközelgetni halálát, nyolc papot állított az ágya körül, s meghúzatott minden harangot, úgy imádkoztak mellette, majd lehúzták lábaiknál fogva az angyalokat az égből, hogy csak ne haljon meg. Mindenét templomokra hagyta.

— Kivéve a fiát. Azt Szentirmay úrnak ajándékozta.

— De iszen — szólt Kuttyfalvi csúf, szemtelen pofával —, élt volna csak még sokáig a menyecske, s kaptam volna én oda a házhoz, fogadom, hogy lett volna neki mit elajándékozni holta után.

— De már arról magam is felelek! — szól mellére ütve Csenkő Laci.

— Én is, én is! — kiáltának valamennyien.

És nincs senki itt, aki vagy egy poharat a fejükhöz vágjon.

Míg élt e nő, meg nem mertek előtte állani, s nem tudtak egy okos szót váltani vele, s most halála után jut eszükbe rágalmazni.

Ez is egyike az eredetiséghez tartozó vonásoknak.

Hagyjuk őket magukra, ezek gyógyíthatatlanok. Betegek, akik az orvosságot be nem veszik.

***

Vessünk most egy pillantást a Boulevard des Italiens-i klubba.

Az ismerős seigneurök és lordok most is ott szólnak a világot az erkélyszobában, s ha kifogytak a közel levőkből, előveszik azokat, akik távol vannak.

Jelen van a különc lord, az északi herceg, marquis Debry és többen, kikre semmi gondunk.

Éppen most lép be monsieur Griffard, a gazdag bankár, ugyanazon sima, mosolygó képpel, amilyennel rendszeren láttuk.

— Ah, monsieur Griffard legjobban fogja azt tudni, mert ő körülményesebben ismerte — kiált elé a vidám márki. (Hihetőleg valamely érdekes tárgy felől foly kétséges vitatkozás, amely eldöntésre vár.) — Mondja csak monsieur, igaz-e, hogy Abellino nagybátyjának fia született?

— Tökéletesen igaz — szól Mr. Griffard, leoldva hosszú téli sálját nyakáról.

— Ez nagy baj Abellinóra nézve. Kivált ha be nem bizonyíthatja, hogy a kérdéses örökös egy helyettesített.

— Azt pedig be nem bizonyíthatja — szól Griffard úr egész bizonyossággal.

— És azt sem, hogy nagybátyjának neje valakivel tilos viszonyban élt volna?

— A nő példánya volt az erénynek — viszonya Mr. Griffard.

— Eh. Ez akkor nagyon rossz helyzet Abellinóra nézve.

— Még rosszabb a hitelezőire — szól közbe lord Burlington.

— Úgy hiszem, hogy hitelezői, kik reménylett örökség fejében pénzzel tartották, most szép savanyú képeket csinálnak.

— Az kétségtelen — szól Mr. Griffard mosolygó, derült orcával. Egy vonás, egy szemhunyorítás, egy ránc a homlokon nem mutatja, hogy ő maga is egypár milliót veszített e fatális új örökös miatt. Azt ő nagyon restellené, ha valaha a világ megtudná, miszerint egy vastag fejű barbár táblabíró keresztet vont számadásain keresztül.

* * *

Ha találkozott valaki Mayerné asszonysággal, s kérdezé, kit gyászol.

— Az én feledhetetlen angyali leányomat, az én gyönyörű Fannyomat, nagyságos Kárpáthy János úr hitvesét, az én szívemtől szakasztott gyermekemet.

És azután sírt, mint a záporosó.

A Mayer leányok is feketében jártak. A fekete ruha nagyon emeli a szépséget. De már ha mégis valaki elég kíváncsi volt azt hinni, hogy a viselet előnyén kívül más egyéb okuk is lehet e sötét színű kelmékhez, s eziránt tudakozódni kezde, nem sírtak ugyan, mert az árt a szép szemeknek, hanem ők is elmondák:

— *Nagynénénk* (!) holt meg; a gazdag Kárpáthy Jánosné, s ámbár miránk nem hagyott semmit — a fukar, azért mi mégis meggyászoljuk.

Egy napon annyira vitte az anyai elérzékenyülés Mayernét, hogy levelet írt Rudolphoz, melyben „sűrű könnyhullatások” kíséretében elmondja, hogy ő egyetlen, feledhetetlen angyali leányától, az ő gyönyörű Fannyjától, nagyságos Kárpáthy Jánosné asszonyságtól még csak egy cipőszalagot sem bír, amiről rá emlékezhesék, amit keblében viselve naponta százszor elővonhasson, és százszor meg százszor összecsókolhasson, s hogy ez milyen nagy keserűség egy anya szívének. Reményli, hogy Rudolf nem lesz oly kegyetlen, miszerint egy szegény, szerencsétlen, balsors által látogattatott anyát imádott leányára való emlékezéstől meg akarjon fosztani; hanem utánanézend,

ha nem találna-e örökre megsiratott leányától vagy egy fél kesztyűt, vagy más egyéb értéktelen tárgyat. Ne legyen annak egy fillérnyi becse is, mert ha valami értékest akarna neki küldeni, azt el sem fogadná stb., stb . . . .

Rudolf megérté a jó asszonyság kívánatát, s küldött neki emlékül — tízezer pengőt.

S Mayerné oly kegyes volt, hogy — nem küldte vissza.

Másszor ismét Flórának írt levelet az érzékeny anya, illetve nagyanya, amelyben ismét keserű könnyhullatások között borul lábaihoz elmondván, hogy milyen fájdalmas az egy nagyanya szívének, ha egyetlenegy unokáját még csak nem is láthatta, ha még csak álmodni sem képes felőle. Ha meghal, még a másvilágon is hiába fog vele találkozni, mert ott sem ismerhet rá! — Esedezik tehát — kezeit, lábait csókolva a méltóságos asszonynak, adja tudtára, hogyan és miképpen láthatná ő meg egyetlenegy reményteljes unokáját. Hallja, hogy milyen szép, milyen remek, milyen kedves gyermek. Ő gyalog is elmegy oda, ha térden állva kell is odáig csúsznia, csak hogy egy pillanatig láthassa valahonnan, valami erdő széléből vagy valami toronyból, akár egy pinceablakból, hogy ötet észre ne vegye senki, azután nem bánja, ha meghal — s a többi, s a többi.

Szentirmayné igazán megdöbbsent e fenyegetéstől.

Hiszen csak az kellene még a világ nyelvének, hogy Mayerné odamenjen érzékeny jeleneteket játszani leánya gyermekével. Mit tehetett? Írni veszedelmes volt neki, mert képes volt levelével eldicsekedni, s azt nem akarta, hogy kezének írása oly háznál, mint Mayeréké, hányódjék, vetődjék, s közvlemélre legyen kitéve.

Szentirmayné okos nő volt, s kedélyének leleményességében kitalálta az ellenszert, mely Mayerné nagyon kellemetlen látogatását távol tartandá házától.

Írt Teréznek.

Azon lekötelező, behízelt modorban, mely neki annyira sajátja volt, kérte meg az érdemes hölgyet, hogy hagyja el Pozsonyt megholt barátnéja iránti szeretetből, s töltsön nála néhány hetet.

Teréz nem állhatott ellent a szíves meghívásnak, sőt némi kötelességet vélt abban feltalálni, hogy Fanny gyermekének nevelési gondjait Szentirmaynéval megossza. Midőn Pozsonyból eltávozott, úgy vett búcsút egyetlen bizalmas ismerőtől, Boltaytól és Sándortól, mint aki bizonyosan tudja, hogy ott fog maradni, ahova megy.

Úgy is lett.

Flóra sohasem bocsátá őt többé vissza, s a jó polgárnőnek sohasem volt alkalmja arra gondolhatni, hogy itt tán nem eléggé becülik; az egész háznál mindenki úgy tekinté, mint egyikét a legtisztéletreméltóbb rokonoknak.

Az ő jelenléte igen természetesen örökre távol tartá a— drága nagymamát, aki a kerek földön senkitől sem félt, csupán— csak egyedül Teréztől. A paradicsomból képes volna őt visszariasztani azon gondolat, hogy Teréz is ott lesz, hideg, szenvedélytelen arcával s azokkal az elevenig látó figyelmes szemekkel, amik előtt tettetni nem lehet.

De még másvalakit is elriasztott a háztól Teréz otléte. És ez Marion kisasszony.

Amely nap Teréz megérkezett, ő szíveskedett kirándulni kőhalmi jószágára, csak néhány hétre, amíg az új vendég ott lesz, s minthogy ez a néhány hét esztendőig tartott, ő is ott marad végképpen Kőhalmon — vegzálni a kasznárnékat és ispánnékat.

És azután egyik esztendő a másik után jött. Teréz csak mindig ott maradt a háznál, Marion pedig egészen elmúlt onnan, csak néha-néha vetődött be ismét, mikor már nagyon meggyűlt benne a méreg, hogy azt kiönthesse.

Flóra ilyenkor rendesen oly foglalkozásokat talált ki Teréz számára, vagy átküldé Kárpátfalvára, hogy Marionnak

sohasesem volt alkalma a békességes hölgyet bosszantani.

Gyakran bizalmas órákban elbeszélgetett Teréz az ifjú úrnővel Fanny gyermekkoráról; elmondá viszontagságait, a veszélyeket, mikben forgott. Mennyit szenvedett titkos szerelem miatt. Mennyit áldozott fel! Nagyon szeretett egy ifjút, és annak nevét sem mondta soha senkinek, a sírba vitte magával a titkot.

És Flóra meghitt órákban elmondá e szomorú dolgokat Rudolfnak, hogy azon nő gyermekkorától fogva szeretett boldogtalanul, és még tán a túlvilágon is szeret, és kényszeríté férjét igen gyakran elmenni vele a fenyőfák ligetéhez, s meglátogatni azt a sírkövet, melynek mindegyik betűje, mintha egy égő szem volna, mely könnyezve mosolyog! . . .

Egy szép napfényes délután künn a parkban sétált Flóra, egy kis csevegő hároméves gyermeket vezetve kezén.

A gyermek őt tanulta nevezni anyjának, s fecsegve tett hozzá százféle kérdést, mik közül egyre is dolgot adna megfelelően akárkinek.

A kastélyba ezalatt Marion kisasszony érkezett meg.

Hallva, hogy Flóra a parkban sétál, sietett le hozzá.

— Jó estét, jó estét, kedves grófném! Másodmagával? másodmagával? Alásszolgáloja, nagyságos Kárpáthy úr, alásszolgáloja. Ha én ezelőtt húsz esztendővel önnek papájára hallgattam volna, most ön már nagy legény lenne.

(Persze a hároméves fiú értette ezt az élcet.)

— Ah, milyen gyöngéd anya ön, Flóra! Milyen szépen tartja ezt a fiút. Milyen kár, hogy önnek magának nincs gyermeke.

(Egyike a legfájóbb gyöngédtelenségeknek egy fiatal nőnek szemére vetni, hogy nem anya.)

— No de az illúzió megvan. Mégis van gyermeke. Mégpedig szép gyermek. Látszik, hogy szülei nagyon szerették

egymást. S hogy a csalódás annál nagyobb legyen önre nézve a szemei a megszólalásig hasonlítanak Rudolf szemeihez.

— Valóban — szóló Flóra elevenen —, sőt még szája mozdulása is úgy hasonlít hozzá — s azzal ölibe kapta a gyermeket, s összecsókolá szemeit és száját.

(Ez a nő hígvelejű! — gondoló magában Marion kisaszony bosszúsan feszítve ki napernyőjét — pedig árnyékban voltak — még csak féltékennyé sem lehet tenni.) Azt hitte, majd akkor meg fogja utálni a gyermeket, ha gyanút gerjeszthet ellene szívében. Nem ismerte Flóra szívét.

Tiszta, ártatlan volt az, mint egy gyermek szívé, s még a fogalom is hiányzott belőle azon eszmék számára, miket Marion meg akart benne honosítani.

E naptól fogva még jobban szerette a gyermeket.

Néhány év múlva ha találkozzandunk vele, mint boldog édesanyát látandjuk, angyalszép és angyaljó gyermekektől körülrajongva, kiknek mindegyike azt hiszi Zoltánról, hogy az nekik testvérük, és Terézről, hogy az nekik nagynénjük. Flóra mindegyiket egyiránt kényezteti, s Rudolf mindegyikhez egyiránt szigorú.

Mégis midőn egyszer Flóra azzal lepi meg a székvárosból hazatérő férjét, hogy a kis Zoltánnal eléje lovagol — a hölgy szelíd fehér paripáján, a gyermek egy kis eleven tatár lovon — Rudolf nem állhatja meg, hogy meg ne csókolja a fiút.

Még alig volt hatéves a gyermek, midőn egyszer Flóra felvitte a gyűlésterembe, ahol Rudolf éppen egy ragyogó, elmés beszédet tartott; a gyermek komolyan hallgatta végig, s midőn hazavitték, összegyűjté Rudolf apró gyermekeit s több kis pajtását a gyermekszobába, s ott megyegyülést játszva velük, oly komoly orcával mondta el előttük az egyszer hallott beszédet és oly gyermeteg lelkesüléssel, hogy a ráleső Flóra el volt ragadtatva.

Mi lesz e fiúból, hogyha felnő!...

* * *

Azon két ifjú nemes neve, kiket *István* és *Miklós* név alatt ismerünk meg, azóta két óriássá nőtt fel nemzetünk történetében. Ha Isten erőt ad lelkemnek, egykor megkísérlendem őket nagyságuk tetőpontján bemutatgatni.

★ * ★

Többi ismerőseinkről kevés mondanivalónk van még. Abbelino mind e mai napig él.

Egy igaz folt nincsen rajta többé. Álhajjal, álfogakkal, hamis természettel csalja a világot és magát. Szakállát, bajuszát festi, képét hercegnővízzel mossa; egyik fülére még ama jeles párbaj óta nagyothall, s abba kis hallócsiga van téve ezüstből, azonban operákat csak hallótülkön keresztül képes élvezni.

Így jár-kei a világban. Toldott-foldott kísértet a múlt szép időkből, egyik kezében a mankósbót, mellyel köszvényes lábain segít, másikban a hallótülök. Hanem ő azért mindig azt hiszi, hogy most is azon szeretetre méltó alak, melynek a nők ellene nem állhatnak, s most is életre-halálra udvarol minden szép nőnek, minden fiatal leánynak, s azt hiszi, hogy azok űrjöngnek utána, s ha kinevetik, azt hiszi, örömben nevetnek, hogy őt láthatják.

Minden napra kijár az egy arany, mely miatt Pestről nem mozdulhat ki, csupán csak János nap után, amikor egyszerre száz aranyat kap, és elutazik, s addig vissza nem jön, amíg be nem tart; de azért ő most is úgy beszél, mint mikor még milliommokat prédált el. Úgy magasztal mindent, ami külföldi, és csásárolja az itt levőt. Elfogadja, ami megvan, *faute de mieux* — jobb hiányában — de szíve, ha ugyan van nála ilyesmi, örök *honnágyban* szenved — Párizs felé.

Minden ember igen komikus alaknak tartja, s a főbb körökben csak azért is szívesen látják, mert sokat lehet rajta nevetni.

Szegény ember!

Más ember, ha megvénül, azt tisztelni szokták, az ő vén-sége pedig arra való, hogy azon köröknek, mikben ő boldogabb időkben tónadó, első szerepvivő volt, mulattatására legyen.

Más embert vigasztal az nagy szerencsétlenségek után, hogy azokat érezni tudja; hogy komoly, hogy szomorú tud lenni, hogy megveti az életet, hogy meg tud halni; neki büntetése az, hogy nem érez, nem gondolkozik, és mégis óhajt élni.

V É G S Z Ó

Magyarországon egész e század közepéig a nemesség képviselte a vagyont, értelmiséget és nemzeterőt. Ez az egyik tény.

És a magyar nemzet ez időben oly szegény, oly műveltség nélküli és oly erőfogyott volt, miként alig más nép Európában. Ez a másik tény.

A következtetést — ha szíveskedett a türelmes olvasó e regényt végiglapozni — meglelé.

Nagy hiba volna magamforma apró emberektől, ha azt hitetnék el magokkal, hogy valami nagy bajon segíteni tudnak, vagy ha az jobbra fordul, magoknak érdemeket tulajdonítanak benne; de még nagyobb hiba lenne, ha erejük csekélységének érzetében ezt a csekélységet nem iparkodnának arra fordítani, hogy nagyobbak és erősebbek társaságában csak egy lépésnyi haladásra is vihessenek egy elnyugodni készülő ügyet.

Nálunk a vagyonos osztály hivatása naponta emelkedik. Az ősi hazaszeretet, a nemzeti műveltség és az okszerű gazdálkodás példáit tőlük várja a nemzet.

Az idők elmúltak, amidőn a gazdag magyar nem tartá magát a magyar nemzet tagjának. Nagy és nemes elődök példája megmutatta, hogy boldogítani a legnagyobb boldogság.

Most már, ha a regényíró alakokat keres, kikben az üres álműveltség divathőseit vagy a durva, parlagi, borzas jellemeket mutassa be, kénytelen értök a régen múlt időkbe vissza-

menni. Amonnét ma csak a valódi műveltséget s az öszokásokból csak a valódi honfiúságot látjuk elfogadva; s egyik által sem leszünk sem mi magunk, sem mások előtt neveltségessé. Vannak-e még a jelenben mintaképei e torzalakoknak? Nem hiszem, és nem állítom; annyi bizonyos, hogy engemet még senki sem támadott meg, aki magában Abellinóra vagy Kutyfalvi Bandira ismert volna.

Az öreg nábob jellemében osztálya nyers hibáit szándékoztam visszaadni, miket jókori nevelés és korszerű műveltség mindmegannyi erényekké lett volna képes átvarázsolni; de unokaöccse jelleméhez nem találtam semmi szépíteni, semmi kiegészíteni valót. Az ő botlásai nem hibák, hanem bűnök. Embernek rossz, hazafinak jellemtelen, szeretőnek aljas, férfinak nyomorult, tekintélynek esztelen, úrnak — önhibája miatt — koldus. Egy kimenthető betű nincsen rajta. Megvetés, kigúnyoltatás e földi jutalma.

E végző megírásával azért késtem, hogy barátaim (komolyan érte a szót) véleményét és illető megrovásait elébb meghallhassam, s szólhassak művem hibáiról.

Rosszallják, hogy az első kötet, tehát a regénynek egy-negyed része, csupa epizódokból áll. Én magam sem találok számára mentséget; hanem azt hiszem, hogy ez aránytalanság talán minden irányregénynél megvan, ahol a társadalmi eszméknek keresztülvitele felszabadít a művészi formák alól. A mesét illetőleg tulajdonképpen az egész első kötet egészen el is maradhatott volna, ha alakjaim jellemzésére okvetlenül nem szükségeltetnék.

Nem helyeslik, hogy két nagy nevet beleszőttem e regénybe, kiknek azután nem adtam szerepet. Én e két jellemet valódi mítoszi alaknak tartom társadalmunk történetében, kiket mellőzve magyar irányregényt azon időkből senki hálátlanság és ismeretlenség vádja nélkül nem írhat, mint nem írhattak hőskölteményt a római írók Mars és Minerva nélkül; a különbség csak az, hogy rólok csupán valót szabad írni, s

költői alakokul felhasználni azon századnak, melyben éltek, tiltja a méltó kegyelet.

Némi anakronizmusokat hallék megjegyeztetni, miknek megrovását köszönettel fogadva, iparkodtam e második kiadásban kiigazítani.

A nyelv ellen tett észrevételek, miszerint nagyon sokszor használom az idegen szavakat. Erre, ha tréfálni akarnék, azt mondhatnám, hogy annyira bele voltam merülve azon kor tanulmányozásába, hogy még nyelve is rám ragadt, hanem e vád egyéb műveimet is illeti, tehát kénytelen vagyok egész őszintén megvallani, miszerint én a végletekig vitt purizmust azért nem szeretem, mert újabb időkben avatatlan, a nyelvek összehasonlított jellemét nem értő nyelvészek annyira elszaporították a rossz új szavakat nyelvünkben, hogy kénytelen vagyok a régieket visszakérni s használatban tartani mindaddig, míg a magyar tudós társaság nagy szótára elkészül, melyben valódi értelmű, kifejező és magyar hangzású műszavakat fogunk találhatni, aminőket *Czuczor, Széchenyi* és *Szemeré Pál* tudtak helyettesíteni; természetesen itt nem tudományos műszavakat s nem azoknak alkotóit értettem, mert azokat szeretem úgy, ahogy vannak; s szent borzalommal emelek kalapot a vegytani műszavak rejtelmes kongása előtt.

Végre bocsánatot kérve szíves olvasóimtól hosszadalmaságomért, kérem derék műűtéseinket, vegyék bonckés alá szerény művemet, s ami hibáit még én nem ismerem, legyenek szívesek felfedezni. Tanulni nem szégyen, és én szeretem tudni halottaimról, hogy miben haltak meg.

Pesten, 1858. március 3-án.

Jókai Mór

A „MAGYAR NÁBOB” MEGKÖLTÉSE

„Megköltés”: ez megint új szó. Én csináltam. Azért csináltam, mert eddig nem volt, s szükség volt rá. Írókra nézve ez műszaki kifejezés. Meghatározója annak az agyműködésnek, amíg az író egy alapeszméből, amit tárgyul elfogadott, egy egész művet megalkot.

A magyar nyelvben igen szerencsés szó az, hogy „költ”, mert kétféle értelmet fejez ki tökéletesen: azt, hogy „dichtet” és azt, hogy „brütet”. S ez a kettő az írói működésnél együtt jár.

Kissé mókás helyzet ugyan, ha elképzeljük, hogy ül az a romantikus tollas azon a tikgömbön,* saját fantáziája melegével iparkodva azt kikölneni, s maga sem tudja, hogy mi lesz belőle, ha kikel. Talán kakukk? Vagy éppen lidérc (baziliszka)? A realiztikus tollas már komolyabban végzi; ő a tapasztalat, az életismeret egyiptomi kemencéjébe rakja be az eszmetojását, aminek a héjára már rá van írva a név: „Crève-coeur”, a hévmérő szerint aláfűt, s bizonyosra működik.

Hát én a galamboktól vettem a példát. A galambköltésnél felváltja egymást a nő és a hím a fészken. A nő a fantázia, a hím a tapasztalat, az emlékezet, az ítélő ész. Ezeknek együtt kell az új költeményt életre melengetni.

* Ezt a szót egy nevezetes irónőtől sajátítottam el, aki a tyúkot «kakasnő» névvel jelzi.

Ha lehet a galamb vallási szent jelvény, miért ne lehetne éppen olyan szent jelvénye a költészetnek is.

Pusztán fantáziával lehet írni szép meséket; fantázia nélkül lehet írni remek korrajzokat; de a regényírásnál egyesülni kell mind a kettőnek. A regényírónak érezni is kell, tudni is kell, ébren is kell látni, álmodni is kell tudni. Ez az én elméletem.

Első kísérletemnél, mikor a *Hétköznapiok*ot írtam, hol a képzelem, hol az életismeret ragadta magával a másikat, s az erősebb önkényével vitte magával pusztákon, ingoványokon, szalonokon, csárdákon és emberi szenvedélyeken keresztül, amerre neki tetszett.

Későbbi munkáimban aztán egészen a fantázia vállalta magára a megköltést, s mikor a magyar történelmi regények terére átbarangoltam, ott meg éppen minden alkotás a képzeletre volt bízva. Az *Erdély aranykora*, *Török világ Magyarországon*, *Kétszarvú ember* megírásánál egyedüli kútforrásom volt Cserei Mihály naplója. Egy vonás, egy esemény, abból kellett megteremteni az egész történetet, nagy és apró alakjaival együtt; olyan volt az, mint mikor az ember álmában egy akkordot meghall, s fölébredtében az egész szimfóniát kifundálja belőle. Szabadon alkothattam képzeletből kétszáz év előtti Magyarországot, erdélyi fejedelmi udvart, török basákat, magyar dinasztákat; senki sem cáfolhatott meg, hogy nem olyan volt mindaz. Apor monográfiája, Décsy ozmanográfiája legalább segített stílszerűen felöltöztetni az alakjaimat. Ugyanczen a hippogriffon süvöltöztek azután a török elbeszéléseim: a *Fehér rózsá*, *Janicsárok végnapjai*, *Véres könyv*.

Egy kis kitérés az élő világba esett meg rajtam, mikor a *Csataképek*-et és a *Bujdosó naplójá*-t írtam: ezekben már volt igazi életismeret (nem mindenütt), de amint ezen a földhöz kötött pályán tovább akartam ballagni s szedegetni az élő virágot: egyszer csak azt mondta az államhatalom, hogy „hands off”! magyarul „kacsi”! s azzal a kiadóm tizenöt ív

kész munkámat, ami a 48/9-es időkről szólt, szépen betapos-tatta papírmásénak; Sajó barátom letűnt a láthatárról, s az én fantáziám is kivándorolt Törökországba, Óceániába, egy el-üllyedt világérszbe; aztán meg a régi Rómába, s ha már éppen valami magyart kívántam írni, felkerestem a régi várkunokat, Oldamurt az ő Dalmájával, valahol a Káspi-tó mellett. Ezen a réven mégiscsak csempésztem be egy kis hazaszeretetről, szabadságról szóló gondolatot; az államhatóság szemet hunyt rá. Mért ne legyenek a magyarok szabadok és hazaszeretők — az obi pusztán?

Egy évvel később, hogy *Erdély aranykorát* megírtam, látogattam el Erdélybe. A nőmmel együtt utaztam, ki Kolozsvárott vendégszerepelt. Érdekes út volt. Négy nap alatt Szolnoktól Nagyváradig gyors (?) kocsin. Az egész világ egy feneketlen sártenger; többet gyalog a kocsi mellett, mint fenn ülve, egy egész nap folyvást sík vízen keresztül, minden út nélkül, torony irányában.

Ezen az úton regélte el nekem a feleségem azt a jelenetet, amin a *Magyar nábob* kezdődik. Ő találkozott egykor, nagyváradi vendégszereplése alkalmával, éppen ilyen árvízlepte sík pusztán a szemközt utazó alföldi dinasztával, akit egész Magyarország Józsa Gyuri név alatt ismert.

Ez volt az első eszmecsíra, amiből én a *Magyar nábobot* megköltöttem.

A többi munkáimnál is őszintén el fogom mondani, hogy honnan jutottam az alapeszméhez, némelykor az egész meséhez; annál inkább bevallhatom ezt a *Magyar nábobnál*, mert a feleségemtől kaptam, s csupán az első akkordot.

A magyar nábob egy tipikus alakja volt a magyar közéletnek, mondhatni egy egész korszaknak a kifejezése, akinek bizarr ötleteit, hatalmaskodásait, tréfás kalandjait sokan ismerték; egész adomakör gyűlt össze körülé. Nekem az az eszmém támadt, hogy én ezt az őseredeti magyar alakot, elébb a maga tuskés kopáncaiban bemutatom, s azután megtisztulva állítom

elé jobb tulajdonságai nemes székével (nem „Stuhl”, hanem „Kern”).

Vezérfonalam volt ebben maga a korszellem nagy átalakulása, mely a harmincas évek nyilvános életében kezdett előrejutni.

Éz új korszellem személyesítőit megtaláltam abban a két nagy vezéralakban, kiket regényemben István grófnak és Miklós bárónak nevezek. Akkor még mind a kettő élő alak volt, s én nem tartottam jó ízlésnek élő személyeket regényben név szerint szerepeltetni. Ma már mind a kettő a múlté; bátran megnevezhetem ideál alakjaimat: Széchenyi Istvánt és Wesselényi Miklóst. Ifjúkori utazásaikat érdekes részletezéssel írta meg báró Kemény Zsigmond a *Magyar szónokok és államférfiak életrajzai* közt, sokkal jobban, mint én tudtam volna.

A párizsi eseményeket az egykorú lapokból tanulmányoztam, a Catalani—Mainvielle-né epizódot a Tudományos Gyűjtemény Koszoru melléklapjában találtam. Ugyanebben letem a leírását a még azon évben dívott pütkösi király népszokásnak.

A pozsonyi diétát s a honatyák nemzeti pompáját mint pozsonyi diák szeimeimmel láttam.

Abellinónak az alakja is teljesen korrajzi sablon. Volt olyan elég. A külföldön élő, vagyonukat elpazarló magyar főurak. Azok közül egy alak különösen kitűnt: akinek fényes ősi nevéhez még egy predikátumot ragasztott a nagyvilági médisance: annak a híres táncosnőnek a nevét, akit a főúr egész Európán keresztül városról városra kísért, s akire a fél vagyonát elköltötte; pedig egyéb öröme sem volt belőle, mint hogy minden este abba az ágyba feketett le, amelyet a továbbutazó művésznő reggel elhagyott.

Az a párba Abellino és Fennimor között is valódi esemény.

A mellékalakok, még a legbizarrabb különcök is, csupa ismerősök, akik akkor a magyar társadalmat kiegészítették, a

kortyondi fráterek, a nagyúri tányérnyalók, a pusztai kocsmáros, Kecskerey és a becsületes lelkek.

Még a női alakokról kell szólnom.

Flóra grófnénak az alakja félig a képzelet, félig a valóság alkotása nálam. Gyermeckoromban a rajztanárom egy acélmetszetű női arcképet adott elém lemásolásra, aki képzeletemben a női szépség legelőkelőbb eszményét képviselte. Azt énnekem finom hollótollal (még akkor érc toll nem volt) egészen az acélmetszés modorában, pontozva kellett megrajzolnom. Azt én háromszor is megpróbáltam, amíg csak tökéletesen nem hasonlított az eredetihez. Ez volt gróf Seilern Crescentia, később gróf Széchenyi Istvánné arcképe. Erről vettem Flóra grófnőnek a mintáját, arcban és lélekben.

Végül a Mayer leányok. Ezeket is nagyon jól ismerte az egész világ, én is ismertem. Hírhedett szépségek voltak. Három közülök már „világszépleány”, a negyedik még gyermek. S ahány, annyiféle szépség. Az egyik angol beauty, gesztenyeszín fürtökkel, porcelán zománcú fehér-piros arc-színnel, gyilkos szép kebellet. A másik francia lionne, szőke haj, fekete szemöldök, kék szem, nevető száj és fitos orr, rózsaszín lüktető cimpákkal. A harmadik valódi almapiros arcú, fekete langos hajú, bogárszemű magyar szűz. De sok lepkeszárnyat leperzseltek ezek a tűzszemek! A legkisebb nővér valóságos Psziché-ideál: görög szoborminta, élő márvány. (Magyar családnevük volt; előkelő.)

A költőket különösen nagy előszeretettel fogadták a háznál. Az egyik leánynak az volt ambíciója, hogy íróval vetesse el magát. Egy napon (a forradalom évének a közepén) egyike a legjobb barátainak, Lisznyai Kálmán odajön hozzám, s beavat a legmélyebb titkába.

— Barátom, én feleségül veszem a szép Jennyt. Mit szólsz hozzá?

— Ha tudod, hogy mit cselekszel, akkor idvezülsz; ha nem tudod, akkor elkárhozol.

(Ez ugyan idézet volt az evangéliumból; Jézus mondta ezt a szombatnapon mezei munkát végezõ izraelitának.)

— Hát tudom.

— Akkor vedd el.

Rövid idõn ismét odajött hozzám a palóc dalok költõje.

— Hát már nem veszem el a Jennyt. Megtudtam felõle még valamit.

— Még?

— Igen; azt, hogy sok pénze van. Már most nem veszem el.

Tehát a szerelmes költõ azt, amit a leány szerelmében elvesztett, meg tudta neki bocsátani; de azt, amit nyert benne — azt nem.

Késõbb aztán a szép Jenny férjhez ment egy földesúrhoz, s példás életû tekintetes asszony lett belõle.

Õt évvel késõbb már a legifjabb leány is eladó leány volt. Ez a magyar nyelvben a bevett kifejezés a felnõtt hajadonokra nézve.

A színházban láttam õt páholyban ülve. A szerénység, a szûzesség világított az arcáról. Ezt már õrizték, mint drága kincset.

Megtaláltam benne azt az alakot, akit a regényem hõsnõjévé tegyek. Ő lett a „Fanny”.

S milyen csodája a sorsnak! Két évvel azután, hogy a *Magyar nábob* megjelent; ezt az utolsó szép gyermeket nõül vette egy külföldi elõkelõ, dúsgazdag mágnás. Lett belõle grófné. Még most is él, s a nevét nimbusz veszi körül. Minden évben találkozunk vele a világlapok legelõkelõbb rovataiban.

Izék mind élõ alakok, ezek mind az életbõl ellesett vonások, ennek a mesének az alapja való, a földje termõföld, az egei magi levegõ.

Azóta negyven év elmúlt, hogy a *Magyar Nábobot* meg-

írtam, azóta so mindenfélét összeírtam; de most is ezt tartom a kedvenc munkámnak, s midőn a jelen kiadásnál újból át kell olvasnom az egészet, nem találok benne kiigazítani valót, sőt meg kell vallanom, hogy „ma” nem tudnám ezt így megírni, mint negyven év előtt.

1893. aug. 6

Jókai Mór

JEGYZETEK

R Ö V I D Í T É S E K

AkadÉrt.	Akadémiai Értesítő
BH	Budapesti Hírlap
BpSz	Budapesti Szemle
Ék	Életképek
EPhK	Egyetemes Philológiai Közlöny
I. OK	A Magyar Tudományok Akadémia Nyelv- és Irodalomtudományi Osztályának Közleményei
HhM	Jókai Mór hátrahagyott művei. 1—10. k. Bp. 1912.
It	Irodalomtörténet
ItK	Irodalomtörténeti Közlemények
JKK	a jelen kritikai kiadás
Jókai-jubileum	A Jókai-jubileum és a Nemzeti díszkiadás története. Bp. 1898.
K	kézirat (kizárólag Jókai kézírata)
Mikszáth KrK	Mikszáth Kálmán összes művei kritikai kiadása
MBiblSze	Magyar Bibliofil Szemle
MH	Magyar Hírlap
MNy	Magyar Nyelv
NK	Jókai Mór összes művei. Nemzeti kiadás. 1—100. k. Bp. 1894—98. — Egy magyar nábob: 4—5. k. 1894.
Ny	Nyugat
OSzK	Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára
PH	Pesti Hírlap
PN	Pesti Napló
sh.	sajtóhiba
TGyűjt.	Tudományos Gyűjtemény
VU	Vasárnapi Ujság

<ékszárójelben> Jókai által törölt szöveg a K-ban, {kapcsos zárójelben} a K-ból idegen kéz (vagy nem bizonyíthatóan Jókai) által törölt szöveg, **fett szöveg** a K-ba idegen kéz (vagy nem bizonyíthatóan Jókai) által utólag beírt szöveg, [szögletes zárójelben] a sajtó alá rendező kiegészítése. A Jókai-művek lapszámain, ha külön nem jelezzük, az NK-ból idézzük.

SZÖVEGVÁLTOZATOK

(A JKK szövege sajtó alá rendezésének általános elveit l. az *Egy magyar nábob* első kötete szövegváltozatainak bevezetésében.)

Lap: Sor:

- 5: cím A XIV. fejezet előtt az 1853-as és az 1858-as kiadásban a második kötet végződik.
- 4 elébbi öltönyeit (NK: előbbi öltönyeit)
- 6 lázas veresség (NK: lázas vörösség)
- 10 sem tudja elképzelni (K; PN; 1853: sem tudta elképzelni)
- 17 unokaöcs (NK: unokaöccs)
- 21 jókedvét felgerjeszteni. (NK: jókedvét fölgerjeszteni.)
- 23 Értjük alatta (K: Ért(em)jük alatta)
- 24 intézett hajhát (NK: intézett hajsztát)
- 6 : 26 abban áruló jelt házába, s ugyanakkor (K: abban <szerelemes levelet> áruló jelt házába? s ugyanakkor)
- 27 zsebjében (NK: zsebében)
- 28 esküdött, mindig (K: esküdött, <ez> mindig)
- 31 de Cock Pált (NK: de Kock Pált)
- 7 : 2 őrizetük tárgya (K: őrizet<ven>ük tárgya PN; 1853; 1858; 1868; NK: őrizetök)
- kedvesével ott benn (K: kedvesével <találkozik> ott benn)
- 4 van: őket meglóphatni (K: van ő<t>ket meglóphatni)
- 6 mulatságos olvasmányok fogadtatnak (K: mulatságos <esetek> olvasmányok fogadtatnak)
- 7 sokkal háládatosabb (K: sokkal háladat<...>os<e>abb NK: sokkal háládatosabb)
- 8 édes bűnök (NK: édes bűnök)
- 10 fenéit (NK: fenéit)
- 12 ijedségben (1858; 1868; NK: ijedtségben)
- 15 Argusnak száz szeme volt (K: Argus<nak>nek száz szem<mel>e <őrzé> volt)
- 16 a korhelység gavallér (PN; 1853: a korhelység gavallér)

Lap: Sor:

- 7: 18, 19 hiába (K: *hijába* PN; 1853; 1858; 1868: *hijába*)
21 mondani, és nem (K: mondani <s hiszem> és nem)
25 már egy, a házhoz (K: már egy <esetb> a házhoz)
28 Boltay mester (K: Boltay <M> mester)
- 8: 3 hallva napon*ta* (1858: hallva napon*ként* 1868; NK: hallva napon*kint*)
4 dolgokra (NK: *dologra*)
10 Óh, *e* szarvak (1868, NK: Oh *a* szarvak)
12 elég leende az (NK: elég leend *az*)
19 térdelsz, midő*n* az idvességet ígéred neki, nekem lábaimhoz borul (K: térdelsz, <midő*n* azt igaz> midő*n* az idvességet ígéred neki, nekem lábaim<...>hoz borul)
- 9: 6 szí*vességgel* (1853: szí*vességgel!* – sh. –)
9 és maga (1858; 1868; NK: s maga)
10 – Legel*ő*bb is (NK: – Legel*ő*bb is)
11 legel*ő*bb is essünk (NK: legel*ő*bb is essünk)
14 bátran fennhangon (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: bátran fennhangon)
15 már *a* szájára (NK: már szájára)
17 magát, bolond (NK: magát *a* bolond)
20 szó*lalt meg* Boltay (1858; 1868: szó*lalt* Boltay NK: szó*lt* Boltay)
22, 11 : 2 hiába (K; PN; 1853; 1858; 1868: *hijába*)
ördög sem (NK: ördög *nem*)
- 10: 1 haza atyjainak (K: haza atyj*á*ainak)
nevezik magukat (PN; 1853; 1858: nevezik magokat)
3 azok közül (PN; 1853; 1858; 1868: azok közül)
11 rázni fejét (NK: rázni *a* fejét)
13 eme kellemetlen (PN; 1853; 1858; 1868: *ime* kellemetlen)
nem hozza önnek (K: nem ho<...>zza önnek)
22 s minthogy nekem való*szí*nűleg (K: s minthogy <en>nekem való*szí*nűleg)
30 nem fá*briká*lok (PN; 1853; 1858; 1868: nem fá*briká*lok)
34 Nekem, mint (K: <n>Nekem, mint)
- 11: 7 eddigelé *ő* a (NK: eddigele *ó* a – sh. –)
9 félme*gy* (NK: f*ő*lme*gy*)
22 – Másfél millió! (K: <– Fél m> – Más fél millió!)
23 k*vánás* (1868; NK: k*vánás*)
24 ré*mületé* (1868; NK: ré*mületé*)
25 azon (1868; NK: azon)
29 sóhajt*a* (1858; 1868; NK: sóhajt*a*)

Lap: Sor:

- 12 : 4 fog rá mondani (1868; NK: fog reá mondani)
7 halk, alányomott (1868; NK: halk, elnyomott)
16 A kézműves (K: A(z) kézműves)
17 keletkeztére (NK: következtére)
22 menhelyet (NK: menhelyt)
30 kiköszörüljem nevémből. (K: kiköszörüljem <czimemből> nevémből)
32 Boltay mester lassan (1868: Boltay lassmester an — sh. —)
34 ön érthetlen (NK: ön megérthetlen)
- 13 : 3 kit szülei (NK: kit szülei)
s tegnap a Dunából (NK: s az idén a Dunából)
tavaly gazdag (NK: az idén gazdag)
9 voltam ezen (K: voltam <a> ezen)
14 de e sors nincs (K: de <e . . .> e sors nincs NK: de a sors nincs)
26 ismer! (NK: ismer)
27 világnak oly bűvésze (K: világnak <annyi> oly bűvésze)
30 A K-ban az „amint e gondolatot” szavakkal kezd. a 14 : 17-en lévő „adja, sem hogy” szavakig terjedő rész fekete tintával át van húzva.
31 ő világtól (K: ő <mag> világtól)
34 de, az ösztön ott (K: de az <vágy> ösztön<e> ott)
- 14 : 6 az eleséstől (NK: az eséstől)
12 sietnek alkalmat (K: siet<. . .>nek alkalmat)
13 erényeié (1868; NK: erényeié)
16 felkeressék (NK: fölkeressék)
25 Akarod-e ez (K: Akar<. . .>od e ez)
27 és én nem (NK: én nem)
29 egy héti (NK: egy heti)
31 ácsorog, fogom (K: ácsorog <azon kérdéssel>, fogom)
33 ezen brilliánt gyűrűmet (K: ezen <pecsétnyomó> brilliánt gyűrűmet)
- 15 : 2 jöjjen érte (K: jöjjen érte — elírás — PN; 1853; 1858; 1868: jöjjen érte NK: jöjjen érte)
9 elfogadja. És (K: elfogadj<á>a. És)
11 melybe csak a (K: melly<et>be csak a)
13 szépségnek (NK: szépségének)
15 kárpótolni azt; meg (K: kárpótolni <érte> azt; meg)
19 főuraknak kínál meg (K: főuraknak <ajánlj> kínál<ja> meg)
20 ki ne (1858; 1868; NK: ki nem)
21 fogná mondani, aki ezt (K: fogná <tartani, ha> mondani, a ki ezt)

Lap: Sor:

- 15 : 22 visszautasítaná. (1858; 1868; NK: visszautasítaná.)
24 egészen a *lyány* (1868; NK: egészen a *leány*)
- 16 : 1 — *Én? Miről* (K: — *Én? <Semmiről a világon.> Miről*)
2 *teszem föl* (NK: *teszem fel*)
5 *ahhoz mit szólsz* (K; PN; 1853; 1858; 1868: *ahoz mit szólsz*)
7 *azt át nekem?* (NK: *azt át neke<d>m?*)
9 *bajlódást, s szeretném* (K: *bajlódást, s <sze . . . en> szeretném*)
10 *Te viszed helyettem a munkát* (K: *Te <vezeted> viszed helyet-
tem <az üzlet> a munkát*)
11 *A K-ban az „azután” szó 4. betűjétől kezd. a 17:23-mal
záródó rész hiányzik.*
19 *szelíden csókolá meg az* (NK: *szelíden vontá ajkaihoz az*)
21 *azután* (NK: *aztán*)
25 *kellene akkor* (NK: *kellene még akkor*)
33 *hozzám jössz* (PN; 1853; 1858; 1868; NK: *hozzám jössz*)
- 17 : 6 *szemeit, elhalványult* (NK: *szemeit, elhalványult*)
10 *két könnycsepp* (PN; 1853; 1858; 1868; NK: *két könnycsepp*)
ki szeméből (NK: *ki a szeméből*)
17 *Tehát előbb* (NK: *Tehát előbb*)
21 *midőn egy deli* (NK: *midőn a deli*)
31 *fattyai* (NK: *fattyái*)
- 18 : 4 *eresztettek a méhek* (K: *eresztettek <az anya> a méhek*)
8 *mely oly kemény* (K: *mell< . . . >y oly kemény*)
11 *gazdasszony vált* (K: *gazdasszony<t> vált*)
belőled. Nézze meg (K: *belőled. <Nini> Nézze meg. NK:
belőle. Nézze meg*)
13 *már férjhez lehet* (K: *már férhez lehet*)
14 *Férjhez ám* (K: *Férhez ám*)
18 *bírva jókedvével a mester* (K: *birva <nevetésével> jó ked-
vével a mester*)
21 *mentül előbb* (NK: *mentül előbb*)
22 *most Teréz* (NK: *most előbb Teréz*)
25 *el a konyhába, mint* (NK: *el a konyhában, mint*)
30 *mesternek elég ideje* (K: *mesternek <egész> elég ideje*)
érdeklő helyzettel megismertetni (K: *érdeklő <állapotokkal>
helyzettel megismertetni*)
32 *őt is leveré.* (NK: *ezt is leveré*)
- 19 : 1 *is el lehet* (NK: *is lehet*)
8 *mikre a lányka* (NK: *mikre a lányka*)
9 *cselédek széthordták* (NK: *cselédek elhordták*)
11 *eddigí vlg,* (K: *eddigí< . . . > vlg 1858: eddig vig — sh. —*)

Lap: Sor:

- 19 : 11 komoly ünnepélyesre vált. (K: komoly ünnepé<..>lyesre vált)
- 12 a leányka két (NK: a lányka két)
- 13 — mondá ki egyenesen, nehogy (K: mondá ki egyenesen <kimondva> nehogy)
- 17 s ami legtöbb (NK: s mi legtöbb)
- 25 engem szeret. (NK: engemet szeret.)
- 27 hozzája menni (NK: hozzá menni)
- 20 : 7 boldogoknak (1853: boldognak)
könny csillogott (PN; 1853; 1858; 1868; NK: könny csillogott)
- 10 másképpen (1858; 1868; NK: másképen)
- 11 könnyező gyámjait (PN; 1853; 1858; 1868; NK: könnyező gyámjait)
- 13 Háládatlan (1858; 1868; NK: — Háládatlan)
- 14 de hálátlanabb (1858; 1868: de hálátlanabb NK: de háládatlanabb)
- 18 ügyei felől, az annak (K: ügyei fel<ett>ől, az annak)
- 19 már azokról (K: már <neki> azokról)
- 21 kezével (K: ke<..>zével)
s erőtetett nyugalommal (NK: s erőtetett nyugalommal)
- 23 szívet erőtetni (1868; NK: szívet erőtetni)
- 26 vágott közben (NK: vágott közbe)
- 27 nyakába borulva (1858: nyakába borulvá —sh. —)
a lyánka (NK: a leányka)
A K-ban a „valakit tudnék szeretni” szavakkal kezd. s a 21 : 28-ban lévő „királynői termetén” szavakkal záródó rész hiányzik.
- 29 senkit *atyám*. (NK: senkit.)
- 30 akarok örökké (PN; 1853: akarok önökkel)
- 33 el magoktól. (1868; NK: el maguktól.)
- 21 : 2 szerencséidről (NK: szerencsédreől)
- 7 Azután hidegen (NK: Aztán hidegen)
- 16 Itt éppen (1858; 1868; NK: Itten épen)
- 19 nagy bolondnak (NK: nagyon bolondnak)
- 21 parasztlányokkal (1868: paraszt leányokkal NK: parasztleányokkal)
- 30 A K-ban az „Utoljára Boltay” szavakkal kezd. s a 22. lap első sorban levő „be kérő gyanánt” szavakkal végződő rész tintával át van húzva.
- 22 : 3 könnyei csurogtak (PN; 1853; 1858; 1868; NK: könnyei csurogtak)

Lap: Sor:

- 22 : 7 kezét kellene (NK: kezét kelle)
10 ajánlatát elutasítanád (K: ajánlatát <vissza>utasítanád)
11 dévaj *lyánka* (PN; 1853; 1858; 1868: dévaj *lyányka* NK: dévaj *lányka*)
22 gyalázatos néhány ezer (1858; 1868; NK: gyalázatos *néhány* ezer)
31 Teréz lelke (K: Teréz <a> lelke)
23 : 1 ismer, tettetés (K: ismer, <abrand> tettetés)
6 csillaga, a vidék csendes (K: csillaga <az éj> a vidék csendes)
7 a lég lanyha (NK: az ég lanyha)
melyben a *lidérlék* (K: melyben az <elfek tündérek is> a *lidérlék*)
8 előjönnek berkeikből (PN; 1853; 1858; 1868: előjönnek berkeikből)
11 *bávu* (NK: búv)
gyermekrém (NK: gyermekrém)
14 jártak a boldogság (1858; 1868; NK: jártak-e a boldogság)
15 jártak a szerelem (1858; 1868; NK: jártak-e a szerelem)
szerelem után (NK: szerelem útján)
nyomán, követték-e (K: nyomán, <vagy> követték e)
16 nyomrul nyomra (1868: nyomról nyomra NK: nyomról-nyomra)
17 csillagos jövőben, (1858; 1868; NK: csillagos jövőbe?)
21 kit szeretett (K: kit <imádott> szeretett)
24 élő arc nem (NK: élő *arcza* nem)
26 gyámja által (1858; 1868; NK: *gyámapa* által)
32 Erl. = les Aulnes (K: Erl<...> = les Aul<...>nes Aulnes
NK: Erl. = les Anulnus)
alcunae (NK: *alčunae*)
33 nem éger (K: nem éger <mint>)
24 : 5 mint a holdnak (NK: mint *egy* holdnak)
6 örvények fölé (K: örvények<...> fölé)
13 de szeretne (1858: de szeretne — sh. —)
15 és azután (1858; 1868; NK: s azután)
mindig ez édes (NK: mindig *az* édes)
17 tudhatná meg (NK: tudná meg)
23 fényes világkörök (K: fényes <regiók> világkörök)
25 néma vágynál (K: néma <vonzalom>vágynál)
27 Hiszen *őneki csak egy szavába kerülne* (NK: Hiszen ő neki csak egy szavába kerülne)
31 imádott bálványáé (NK: imádott bálványáé)

Lap: Sor:

- 25 : 6 kitörülte onnan. (NK: kitörölte onnan.)
13 anyja és (K: <á> anyja és)
15 sülyedve vannak (PN; 1853; 1858; 1868: sülyedve vannak
NK: sŕlyedve vannak)
21 kezei közül (K: kezei köz<ött>ül PN; 1853; 1858: kezei közöli)
31 ittasítsd meg lelkedet a világ (K: ittasítsd meg <eszmiédet>
lelkedet a világ)
33 eltűnnek (PN; 1853; 1858; 1868: eltűnek. Szerk.)
26 : 5 mint akinek (NK: mint kinek)
27 : 1 sem mondtak (K: sem <szóltak> mondtak)
7 visszagondol. Fanny (K: visszagondol. <Különös történet
adta elő ez idő alatt magát.> Fanny)
8 készülése azonban oly (NK: készülődése azonban oly)
9 senki nem (1858; 1868: senki sem NK: senkisé)
16 valami ismeretes (K: valami <ism>ismeretes)
22 s odaveté magát (NK: odavetve magát)
24 könnyeket. Boltay (PN; 1853; 1858; 1868; NK: könnyeket.
Boltay)
28 : 8 és jutalmazza meg (K: és <min> jutalmazza meg)
15 vannak, és (K: vannak, <mert> és)
16 enyimek rosszak, nagyon rosszak (1868; NK: enyimek roszak)
18 robotoltatni (K: robo<l>toltatni)
21 Szegény lelkem uram (K: Szegény <szivem> lelkem uram)
25 a gyermekei (K: a <ha> gyermekei)
27 azóta! Négy álló esztendeig (K: az óta. <Három> Négy
<álló> esztendeig)
28 isten csudája (1858; 1868; NK: Isten csodája)
31 naponta történt (1858; 1868; NK: naponta történik)
32 hogy megsokalltam (NK: hogy megsokaltam)
34 mindig? Hát ti már azt sem kérditek, mi illik, mi nem illik?
Hát ti (NK: mindig? Hát ti)
29 : 6 köze ahhoz, (K; PN; 1853; 1858; 1868: köze ahoz,)
8 is tőlem (NK: is én tőlem)
13 Ezt érdemlettem én (K: <Az> Ezt érdemelettem én NK:
Ezt érdemeltem én)
14 éjszakákért (NK: éjszakáért)
18 hogy cselédet nem (K: hogy <nem> cselédet nem)
19 ezért (1858; 1868; NK: azért)
23 Pozsony városa (K: Posony városa)
27 higgyétek (PN; 1853; 1858; 1868; NK: higyjétek)
29 ők vettek nekem (K: ők vette<m>k nekem)

Lap: Sor:

- 29 : 30 a konyhán magam (NK: konyhában magam)
31 azokat vettem fel (K: azokat <fel> vettem fel)
- 30 : 1 még teneked (1858; 1868; NK: még neked)
2 becsületben, (K: becsület<et>ben,)
11 a háladatlan (1858; 1868; NK: háladatlan)
15 közül az ragadt (PN; 1853; 1858; 1868: közül az ragadt)
- 17 keresztyéni (NK: keresztényi)
23 vagyok én éhes (NK: vagyok éhes)
33 a töpörtős (PN; 1853: e töpörtős)
- 31 : 1 láthassam őt előttem (K: láthassam <magam> őt előttem)
5 jól játszott benne (K: jól <1> játszott benne)
20 én őt magával. (K: én őt <vele> magával.)
24 leányom, egyetlen leányom körül (NK: leányom körül)
26 émekem cselédem (NK: nékem cselédem)
30 érzékeny jelenés (NK: érzékeny jelenet)
- 32 : 5 Mayernénak (K: Mayernén<e>ak)
6 nemes vonakodás (NK: nemes vonakodása)
8 vásárlásoknál nem volt (K: vásárlásokná<...>1 nem vo<...>1t)
12 esztendőriül való (NK: esztendőriül való)
18 ilyen staffage-zsal (K: ilyen staffageal PN; 1853; 1858; 1868;
NK: ilyen staffage-al)
21 Mert ahhoz, hogy (PN; 1853; 1858; 1868; NK: Mert ahoz,
hogy)
22 valaki, éppen (K: valaki<nek>, éppen)
olyan erős (NK: oly erős)
24 veszett össze (K: veszett <el> össze)
25 szükség a Dunába (NK: szüksége a Dunába)
29 utolsó százezer (K: utolsó <két> százezer)
32 Párizsból a legelső (NK: Párisban a legelső)
34 haldoklik, százezer (K: haldoklik <két> százezer)
kétszázszázret küldött (K: <öt> két kétszázszázret küldött)
- 33 : 2 Négy nap múlva (NK: néhány nap múlva)
3 megérté a másik levélből (K: meg<kapta>érté a másik lev<e>él-<et>ből)
a nagybátyja élve (PN; 1853: a nagybátyja élve)
9 csinálja ki (1858; 1868; NK: csinálta ki)
14 Ez az élet. (K: Ez <így van> az élet.)
17 Fanny számára teszi le s (K: Fanny<nak> számára <tesz> teszi
le <biztosít>s)
18 szükségét látás ellen; s (K: szükségét látás<tól> ellen; s)

Lap: Sor:

- 33 : 19 aminek addig (K: a mi<k>nek addig)
21 És az hatvanezer (PN; 1853; 1858; 1868: És a hatvanezer)
22 leányának (NK: a leányának)
29 megerőtetésbe (NK: megerőtetésbe)
32 mert fél, hogy (NK: mert f<o>él, hogy)
- 34 : 1 szégyelt (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: szégyelt)
2 Pozsony városa (1858; 1868; NK: Pozsony)
3 a gyepült és ostort (1858; 1868; NK: a gyepült és ostort)
5 sietnie kell. (NK: sietni kell)
6 Midőn a falu végére értek, leszállt (K: <Kinn> Midőn a falu végére ér<ve>tek, leszállt)
8 dolga, azaz (1858; 1868; NK: dolga *van*, azaz)
9 hajtítani (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: hajtani)
12 hazugságot elmondani (NK: hazugságot elmondani)
14 alatt elébb (NK: alatt előbb)
16 megkérni őket szépen (1858; 1868: megkérni őket szépen)
26 akadályozandotta (NK: akadályozhatta)
27 anyjávali ölelkezésben (NK: anyjával ölelkezésben)
29 testvére özvegyének (1868; NK: testvére özvegyének)
a *túkkal* (NK: a *túvel*)
33 egyáltalában (1858; 1868; NK: egyáltalában)
34 szépen, *s úgy* (NK: szépen, *ugy*)
- 15 : 2 játssza (K; PN; 1853; 1858; 1868: játssza)
3 leánya (1858; 1868; NK: a leánya)
8 *szcéna*. (NK: *scéna*)
10 térdepel (K: tér<j>depel)
16 lábacskaít iparkodván (K: lábacskaít<m>t iparkodván)
28 Az *különös*, az ember (NK: Az ember)
29 egyik könnyekbe olvad (PN; 1853; 1858; 1868; NK: egyik könybe olvad)
34 erőnek erejével (K: er<ej>őnek erejével)
- 16 : 2 már szobában (1858; 1868; NK: már a szobában)
3 szobácskát rendeljenek (K: szobácskát <adj> rendeljenek)
számára, ahol (K: számára, <mint egy> a hol NK: a számára)
7 *s maga fajtájú* (NK: *a maga fajtájú*)
8 volt; ha már (1868; NK: volt, *s ha már*)
9 befogadott (1858; 1868; NK: fogadott)
13 talált; Boltay mester (K: talált; Boltay mester)
15 engedé magának (NK: engedte magának)
16 a *hosszú* históriát (NK: a *históriát*)
18 önmagával lőn (K: önmagával *volt* lőn)

Lap: Sor:

- 36 : 20 nem háborított. (K: nem hábor<itja>ította.)
22 ezalatt (NK: azalatt)
Mayerné lakául (K: Mayerné <számára rend> lakául)
- 26 alatt aludjék (K: alatt aludjék PN: 1853; 1858; 1868: alatt aludjék)
mely kívánatát (K: mely kívánatát — elírás —)
- 29 mely leánya (K: mely <Fanny> leánya)
- 37 : 3 magyarázni az (NK: magyarázni azt az)
6 lappang ez álarc (PN: 1853; 1858; 1868: lappang az álarc)
13 monda (NK: monda)
- 15 kívánatait teljesíteni. (K: kívánatait telj<..>esíteni 1858; 1868; NK: kívánatait teljesíteni.)
- 16 A K-ban a „tagadni” szóval kezd. s a 38. lap 3. sorában lévő „a völegényt s nagy” szavakkal végződő rész tintával át van húzva.
- 24 Most megtudta valahonnan, hogy (K: most megtud<v>ta valahonnan, hogy PN: 1853; 1858; 1868: Most megtudva valahonnan, hogy)
- 25 csatlakozik hozzám (1858; 1868; NK: csatlakozott hozzám)
- 38 : 3 házasulandó völegényt (K: házasulandó <ifju> vő völegényt)
4 jöjjön gyűrűjeért (K: jöjjön gyűrűjeért 1858; 1868: jöjjön gyűrűjeért NK: jöjjön a gyűrűjeért)
- 12 örül ez? (1858; 1868; NK: örül az?)
- 14 menni a menyasszonyért (K: menni <a menny>a menyasszonyért)
- 16 tette őt bele; (NK: tette őt belé;)
- 21 lenni, és viszont (1868; NK: lennie, és viszont)
- 25 húsz évvel (PN: 1853: husz évvel —sh. —)
- 33 más oka (NK: más oka)
- 39 : 13 ült a társalgáson (K: ült a társalgás<ás>on)
15 megnémultak volna. (K: megnémultak volna. <A>)
- 25 rajta, hogy kiült (K: rajta, hogy <kisz>kiült)
cselédek közé (NK: cselédek mellé)
- 29 rakni a (NK: rakni)
- 31 negyedik tálból (1858; 1868; NK: negyedik fogásból)
- 40 : 8 bizonyosan könnycseppek (PN: 1853; 1858; 1868; NK: bizonyosan könnycseppek)
- 11 mért (NK: miért)
- 12 Egy napon Teréz (K: Egy <estve> napon Teréz)
- 14 is benne maradt (NK: is benne maradt)

Lap: Sor:

- 40 : 23 éppen ily viharos (NK: épen oly viharos)
26 nyitogatná kfvül. (K: nyitogatná <belül> kívül)
magához anyját (NK: magához az anyját)
29 veszedelmes örömet (NK: veszedelmes örömet)
- 41 : 2 nem gondolva vele (K: nem <ag>gondolva vele)
16 hogy bámulná, csodálná magát (K: hogy bámul(ja)ná csodál(ja)ná magát PN; 1853; 1858; 1868; NK: hogy bámulja, csodálja magát)
21 nézte a leányt. (K: nézte a leányt — elírás —)
23 szűz természetének (1858; 1868; NK: szűzi természetének)
24 eladva hatvanezer (K: eladva <. . .> hatvanezer)
29 szó. Szemei Mayerné szemeivel (K: szó, szemei Mayerné szemeivel)
32 s elfűtta a gyertyát (NK: s elfújta a gyertyát)
behunyta szemeit. (NK: behunyta a szemeit.)
33 És csak azután (K: <Még most is hallom> És csak azután)
- 42 : 2 kerítóné (NK: keritóné)
4 asszony. (K: asszony)
9 hallgatja, amit (NK: hallgatja, mit)
10 interjecciókkal mozdtítja (K: interjecciókkal <szakítja félbe> mozdtítja)
11 svádájukat (1858; 1868; NK: svádájokat)
16 lehetett leányához (NK: lehetett a leányához)
19 százszor lehet (K: szá<s>zszor lehet)
25 szobában aludjam (K; PN; 1853; 1858; 1868: szobában alugyam)
31 magukat viselniök. (PN; 1853; 1858: magokat viselniök)
32 tisztességes viszonya (1858; 1868; NK: tisztességes viszonya)
- 43 : 2 a kevésbé alacsony (NK: a kevésbbé alacsony)
4 mért nem voltak (NK: miért nem voltak)
maguknak tisztességes (PN; 1853; 1858: magoknak tisztességes)
tisztességes viszonyt (1858; 1868; NK: tisztességes viszonyt)
8 s ez aztán (K: s<. . .> ez aztán) M
15 amíg az öreg Boltay él (1858; 1868; NK: amig az öreg Boltay él)
16 pedig attul félek (1858; 1868; NK: pedig attól félek)
20 volna neki egy (K: <van> volna neki egy)
22 Hiába, a vér (K; PN; 1853; 1858: Hijába, a vér)
26 kárba vész drága (1858; 1868; NK: kárba vész drága)
késő lesz azután sóhajtozni (K: késő <lesz> lesz az után<a> sóhajtozni)
28 eladni! (NK: eladni!)

Lap: Sor:

- 43 : 30 *miért* (1858; 1868; NK: miért)
- 44 : 3 *Alszol már Fáni?* (K: Alszol már Fány?)
- 18 A K-ban a „kott kiszalasztódni” szövegezéssel kezd. és a 32. sorban lévő „s a házas” szavakkal végződő kitétel tintával át van húzva.
- 20 mai világban (K: mai világ<...>ban)
- 23 *sincs már kedve* (NK: sincs kedve)
- 25 *férjhez* (K: férhez)
- 29 bizony jobban (K: bizo<...>ny jobban)
- 32 A K-ban az „élet kellemetlen oldalait” szavakkal kezd. s a 45. lap 10. soráig terjedő rész tintával át van húzva. hogy mért (1858; 1868; NK: hogy miért)
- 45 : 9 *viszonza Fanny* (1868; NK: viszonzá Fanny)
- 14 még csak (1853: még csak — sh. —)
- 16 földesúr megszerette (K: földesur <elszokte> megszerette)
- 20 azt, *hogy hiszen* (NK: azt: hiszen)
- 22 *az az ember hűségesebb* (1858; 1868; NK: az ember hűségesebb)
- 23 ami legjobb (NK: a mi a legjobb)
- 24 cselédek (K: cs<a>elédek)
- 26 *vele* (1858; 1868; NK: vele)
- 27 *így beszélnek* (1858; 1868; NK: így beszélnek)
- 30 *az az ember* (NK: az az ember)
- 46 : 4 elhallgatott, a támadt csendben egy Úr (K: elhallgatott <hirtelen> a támadt csendben egy úr)
- 6 keblén, sietett, *sietett* azt (NK: keblén, sietett, azt)
- 13 őket a kastélyából (NK: őket a kastélyból)
- Árt is az (K: <...>Árt is az)
- 15 szülői akarták (K: szül<e>ői akarták)
- 17 s még alig (K: s<...> még alig)
- 24 szerencse! Fáni (K: szerencse. <Fázol te> Fány?)
- 29 megdörzsöljem (K: megdörzsöl<ö>jem 1858; 1868; NK: megdörzsölöm)
- 47 : 2 És azután jó (NK: És aztán jó)
- 3 már alunni fog. (NK: már aludni fog.)
- 6 volt hallani (K: volt<...> hallani)
- következik még (K: követ<el>kezik még)
- 16 s aztán (NK: s azután)
- 22 *megrontására* (1858; 1868; NK: megrontására)
- hozott *fel.* (1868; NK: hozatott)
- 27 eszmékre tér. (NK: eszmékre tör.)
- 32 *odahaza* (1858; 1868; NK: odahaza)

Lap: Sor:

- 47 : 33 csókolódó galambbal. (K: csókolódó galambal.)
48 : 10 expressus ide jött (K: expressus <haza> idejött 1858; 1868;
NK: expressus jött ide)
17 ottan szembe. (1868; NK: ottan szemben.)
18 rájuk sem nézett (K: rájuk sem <sz>nézett 1858; 1868; NK:
rájuk sem nézett)
19 hallottam mindég (1858; 1868; NK: hallottam mindig)
20 így megtudtam (NK: is megtudtam)
26 nálunk – folytatá (K: nálunk <az ember> folytatá)
30 hogy ha most itt (K: hogy<...>ha most itt)
34 ám édes (K: á<l>m édes)
49 : 4 el, de pénzt ad (K: el, <hanem> de pénzt ad 1858; 1868; NK:
el, de pénzt ad)
6 és incifinci negyedvér (K: és <hiblihubli> inczifinczi negyed-
vér)
7 ezeket kerüld (1858; 1868; NK: ezeket kerüld)
8 mit ad (PN; 1853: mit ad 1858; 1868; NK: mit ad)
10 ilyen-é? (NK: ilyen-e?)
12 viládkör jól őrzött virágai; rátok (K: viládkör jól őrzött
{szellemei} virágai; rátok)
14 fogalmatok, minő (K: fogalmatok, <hol> minő)
15 melyből számatokra többnyire (K: melyből <ti rátok>
számatokra többnyire)
22 leánya becsülete (K: leánya <ere> becsülete)
23 oltalmukba venni (K: oltalm<aznia>ukba venni 1858; 1868;
NK: oltalmukba venni)
24 oltalmából kelle (1858; 1868; NK: oltalmából kelle)
27 alacsony sorsból (NK: alacsony sorsból)
30 lehetnek miattuk (1858; 1868; NK: lehetnek miattok)
31 azokul nem beszélnek (1868; NK: azokról nem beszélnek)
50 : 4 bizony meglehet (PN; 1853; 1858: bizony meglehet)
5 csak elsápadt az (NK: csak elsáppadt az)
7 galamb van egy (K: galamb<ot> van egy)
9 életemben; milyen szemek, milyen (NK: életemben; milyen)
15 míg ön (NK: míg az ön)
20 nem bízom az ő (K: nem bizo<k>m az ő)
22 egyszerre készpénzben (K: egyszerre<...>kész pénzben)
25 volna, s hamarjában nemigen tudok olyan nagy urat, aki a szavát
(1868; NK: volna, s a ki a szavát)
30 éjszakát, alunni (K: éjsz<á>kát, alunni 1858; 1868; NK:
éjszakát, aludni)

Lap: Sor:

- 51 : 1 A K-ban „A nap már besütött” szavakkal kezd. s a 13. sorban levő „a jövőbe. Ezért” szavakkal végződő rész tintával át van húzva.
3 Egész alvása alatt különös (K: Egész <éjjel> *álmát* alvása alatt különös)
4 zavartan lebegett (K: zava<...>rtan lebegett)
8 eszmékhez, miktől (NK: eszmékhez, *a* miktől)
13 Ezért mondják (K: Ezert mondják — elírás —)
14 az álom jó (K: az álom *is* jó)
oly messze, *messze* látszanak (NK: oly messze látszanak)
15 éjjel hányt-vetett (1858; 1868: éjjel hiányt vetett)
18 látva (NK: látva)
19 jókedvvel (1858; 1868; NK: jó kedvvel)
21 várt reá (K: várt reá<juk>)
28 bevágott utána (K: bevágott utánna)
tele kotyogós (K: tele <egy> kotyogós)
52 : 1 kívánt anyjának (K: kívánt <neki> anyjának)
2 csókolt leányának. (NK: csókolt *a* leányának.)
5 *be* boldog (NK: *de* boldog)
15 elmondani, *s* erővel (NK: elmondani, erővel)
17 kezdé a *lyán* (1868: Kezdé *a leány* NK: kezdé *a leány*)
21 hálóhoz közelít. (1853: hálóhoz közeli. — sh. —)
25 titkolózva elébb körülnézett, ha nem (K: titkolózva elébb körül néz<ve>ett ha nem 1858; 1868; NK: titkoló*dz*va elébb körülnézett, ha nem)
29 monda Fanny (NK: monda Fanny)
53 : 1 szedegeté fel ujjacskáival az abroszrul (PN; 1853; 1858: szedegeté fel *ügyes* ujjacskáival az abroszrul 1868; NK: szedegeté fel ujjacskáival az abroszról)
5 édes leányom (NK: édes leányom —sh. —)
6 legális interese. (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: legalis interesse.)
Sokat túrhatja (K: sokat t<...>úrhatja)
10 ez annak (K: <a> ez <e> ann<e>ak)
17 a miénk marad. (PN; 1853; 1858: *a* miénk marad.)
18 mint *a* testvérei (NK: mint testvérei)
19 bolondd*a* tenni magát. (K: bolonda tenni m<á>agát)
25 dolgokrul firkálni (1868; NK: dolgokról firkálni)
nézik, *hogy* mi fán (K: nézik, hogy <hol terem> mi fán 1858; 1868; NK: nézik, mi fán)
27 akinek pénze van (K: a<n>kinék pénze van)

lap: Sor:

- 53 : 30 hogy ifjúságotat (K: h<a>ogy ifjuságotat)
31 magadat (K: magada<tt>t)
- 54 : 1 módon a szépség (K: módon <az élet> a szépség)
3 megfosztják magukat, (PN; 1853; 1858: megfosztják mago-
kat,)
9 be akar menni (NK: be akarna menni)
10 lenne szíves (K: lenn<..>e szíves)
15 nem akarom (K: ne<l>m akarom)
16 még zsbvására (K: még <zsidó kézre> zsbvására)
25 Boltay egy percre (K: <— Mikor jöhetek vis> Boltay egy
percre)
26 ülést az asszonyságnak. (K: ülést <a kocsisának> az asszony-
ságnak)
e percet használva (NK: e percet fölhasználva)
33 — Egy percig várjon (K: — Egy percz<nyit>ig várjon)
- 55 : 4 vegyen nekem (K: vegyen n<..>ekem)
rőf pur de (K: rőf <pour> pur de)
6 az idegen (NK: ez idegen)
9 vevé írószközeit (K: vevé <tol> írószközeit)
rövid levelkét (NK: rövid levélkét)
12 s az víg (1868: s a víg NK: s a víg)
16 és danolt (1858; 1868; NK: s dalolt)
19 vásárolni (NK: vásárolnia)
20 ahová parancsolni (1868; NK: a hova parancsolni)
26 ugrálták körül, hogy forgatták erre-arra a dévaj (K: ugrálták
körü, hogy <táncolták körül> forgatták erre arra a dévaj)
27 megkérte, engedje (K: megkérte, <ho> engedje)
32 a leányt rávehette az (1868; NK: a leányt rávette az)
- 56 : 2 duennát, amit (K; PN; 1853; 1858; 1868: duegnát, a mit)
8 ami benne van (K: a<..>mi benne van)
11 Boltayra nézett. (K: Boltaira nézett.)
15 dörmöge az öreg (1868: Dörmögé az öreg NK: dörmögé az öreg)
33 mellette, a fedett (K: mellette, <az> a fedett)
őket, az öt sarkány-paripa (K: őket, az <négy> öt sarkányparipa)
34 három előre fogva, kettő (K: három elő<l>re fogva, kettő)
- 57 : 5 magánkvívil van (NK: magánkvívil volt)
nem állhatja (NK: nem állhatta)
11 uram, fogadom (K: uram <azt> fogadom)
14 néhány (NK: néhány)
18 magok után (NK: maguk után)
20 felzáróltattak (1858: felzárólgattak NK: felzáródtak)

Lap: Sor:

- 57 : 28 de e szikrák (NK: de a szikrák)
30 úr, hová lett az öreg (K: úr, <hol van> hová lett az öreg)
34 lehetne vele fogatni. (K: lehetne fogatni vele. [Jókai jelzi a szörendcserét])
- 58 : 2 Nem hiába (K; PN; 1853; 1858; 1868: Nem hiába)
4 mond örömtől (NK: monda örömtől)
6 viszonzá Fanny (NK: viszonzá Fanny)
7 s szemök (NK: szemök)
10 Szabad e (NK: Szabad-e e)
15 fölötti örömében (1868; NK: feletti örömében)
17 karjai közt (K: karjai<n> közt)
19 minden természet gyermeke (K: minden<ki> természet <szerin> gyermeke)
21 rohana János úr hintájához (K: rohana <Karpathi> János ur hintájához 1853; rohana János úr hintájához — sh. — NK: rohan János úr a hintájához)
22 Palkó lebecsátja a felhágót (K: Palkó <kinyitja> lebecsátja a felhágót)
26 — Hajts Pozsonyba! (K: <A> — Hajts <p>Pozsonyba!)
28 vissza urára. (K: vissza ur<a>ára.)
29 bámulsz? Hajts! (K: bámulsz? Hajt<s>ass!)
30 monda az öreg (NK: monda az öreg)
32 ifjúúr! (K; PN; 1853; 1858; 1868: ifjú NK: ifjú úr!)
33 viszonzá (NK: viszonzá annak)
- 59 : 1 jókedvűn nevetett (1858; 1868: jókedvűen nevetett NK: jókedvűen nevetett)
4 odabenn (NK: ott benn)
5 reggel hetivásáros kocsin érkezett (K: reggel<...> <kocsin> hetivásáron kocsin érkezett)
18 efféle pereputtyját (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: efféle pereputtyját)
19 tehát közönségrül (1858; 1868; NK: tehát közönségről)
29 Szereti tartatni (NK: szereti tartani)
32 egész finom világnak. (1858; 1868; NK: egész finom világnak.)
- 60 : 2 hírneves művészt közelebbről (K: hírneves művész<eket>t közelebbről)
6 kiknek társalgása (K: kik<et>nek társalgása)
9 beszéltek; egy-egy delnő a magasabb körökbül, kit (K: beszéltek, <előkelő> egy egy delnő magasabb körökbül (hölgyek), ki<ke>t)

Lap: Sor:

- 60 : 9 körökből, kit nagy (1868; NK: körökből, kit nagy)
énekesnőnek tart (K: énekesnő<k>nek tart)
10 ki szereti magát bámultatni (K: ki<k> szeretik mag<ukat>át
bámultatni)
13 jönnek ide (K: jönnek <ide> ide)
akik elég (NK: s elég)
14 őket a (NK: őket e)
16 és a szája (1868; NK: és szája)
17 mások balgaságain (K: mások <hus> balgaságain)
24 estélyén látott (K: esté<j>lyén látott)
27 úr estélyein össze (K: úr <salonjaiban> estélyein össze)
30 minden a (NK: minden)
- 61 : 2 szégyellheti (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: szégyellheti)
4 címer, pénz, szellem és szépség arisztokráciája (K; PN; 1853:
címeraristocratia, *pénzaristocratia*, *szellemaristocratia* és *szép-
ségáristocratia*)
elmés közvetítése (K: elmés közvet<é>ítése)
7 s a galant (1868; NK: s galant)
hogymagoknak ily (PN; 1853; 1858: hogymagoknak ily)
12 ki száján (NK: ki a száján)
15 szerez meg senkit (K: szerez meg se<(mm)>nkit)
21 néhány pohár pezsgő (1858; 1868; NK: néhány pohár pezsgő)
ürittetik a (K; PN; 1853; 1858: üritetik a)
24 hölgyek felkészülnek (NK: hölgyek fölkészülnek)
néhány dandy (K: néhány dandy <és> 1858; 1868; NK:
néhány dandy)
28 illem- és (NK: illem- s)
31 szerez. — Az már (K: szerez. <a> Az már)
- 62 : 1 Kecskerey úrnál (K: <Most> Kecskerey úrnál)
7 pengőt azért (K: pengőt <han>azért)
9 Hivatalos volt (K: <h> Hivatalos volt)
13 szellemdús földesurak s más (K: szellem dús <disznókereske-
dők> föld<birtokosok>esurak s más)
18 a legújabb válaszfelirat (1868; NK: legújabb válaszfelirat)
23 azután lesétálnak (NK: aztán lesétálnak)
24 kapufélfá! (NK: kapufélfá! —sh. —)
27 mennyei gondviselés (PN; 1853; 1858; 1868: mennyei Gond-
viselés)
- 63 : 3 Jajaj! — Mit gondolt (NK: Jajaj! — Mit gondolt)
6 szolgálattevő közbenjárókat (K: szolgálat tevő <ket legj> köz-
benjárókat)

Lap: Sor:

- 63 : 7 *skiccírozná* (1858; 1868; NK: skizzírozná)
9 *az a leány?* (NK: *ez a leány?*)
12 *van rendelve.* (NK: *van rendezve.*)
17 *mind gyülekeznek Kecskerey* (K: *mind <együtt vannak> gyülekeznek Kecskerei*)
28 *éles orrhangja keresztülhangzik* (K: *éles <szava> orr hangja keresztül hangzik*)
64 : 1 *Grófné, ez* (NK: *Grófné, az*)
4 *természethű prozopopeával* (K: *természethű prosopope<i>é-<e>ával*)
5 *Ezutál nem* (NK: *Ezután nem*)
10 *azok nála nélkül* (K: *azok nál<ok>a nélkül*)
16 *már a derék* (NK: *már derék*)
19 *s egyenesen* (NK: *egyenesen*)
30 *komolysággal történik* (NK: *komolysággal történ<e>ik*)
65 : 8 *ez levén* (NK: *az levén*)
13 *ma kegyetlenül* (K: *<. . .>ma<n> kegyetlenül*)
26 *félkelt, és nem* (K: *<n>félkelt és nem* NK: *félkelt és nem*)
30 *győztes, a nyerő* (NK: *győztes <által> a nyerő*)
31 *el szívét* (NK: *el a szívét*)
32 *Egynehányszor* (1858; 1868; NK: *Egynéhányszor*)
66 : 6 *szerencsétlenségével hazudtolta meg* (NK: *szerencsétlenségével <czáfolta> hazudtolta meg*)
17 *fogadá e kedves* (NK: *fogadá <a> e kedves*)
19 *rászedtek volna!* (NK: *rászedték volna!*)
22 *A K-ban az „e leány” szavakkal kezd, és a 67. lap 9. sorában lévő „Aesopus rókája” szavakkal végződő rész tintával át van húzva.*
csak e leány (NK: *csak a leány*)
30 *megnyugtató egy* (NK: *megnyugtató egy*)
egy kicsint, s (NK: *kicsinyt, s*)
67 : 3 *nehány aranyat* (1858; 1868; NK: *néhány aranyat*)
4 *magát, félkelt,* (NK: *magát, félkelt*)
6 *hajfodrozata kifogás* (K: *hajfodrozat<t>a kifogás*)
11 *szaloni díszhangon* (PN; 1853: *saloni díszhangon* 1858; 1868; NK: *saloni díszhangon*)
15 *vette nevemet.* (NK: *vette a nevemet.*)
19 *A vendégek* (NK: *<A komornyik> A vendégek*)
21 *hölgy egy férfi* (NK: *hölgy <két> egy férfi*)
26 *lábacskákat; gazdag hajtekercsét könnyű* (K: *lábacskákat <szép> gazdag haj<furteit>tekercsét könnyű*)

Lap: Sor:

- 67 : 27 kis brüsszeli (K: kis <cs...> brüsszeli)
csipkefőköttő takarta, két (K: csipke főköttő <szorítá> takarta két)
kétfelől hosszan (K: két felő<k>|l hosszan)
- 31 ajkkal, mely az alvó (K: ajkal, <a sima orczá> mely az alvó)
- 32 oly összhangzók (K: olly összhangzók PN; 1853; 1858; 1868: oly összhangzók)
- 33 lelke, ha öt mosolyogni (K: lelke, <mikor> ha öt mosolyogni)
- 68 : 5 férjem, Kárpáthy János úr (PN; 1853: f é r j e m, K a r p a t h y J á n o s ú r 1858; 1868; NK: férjem, Kárpáthy János úr
NK: férjem Kárpáthy János úr)
- 6 férfira mutatva. (K: férfi<ak egyikere>ra mutatva. <Ime gyámapám Boltai Ferencz ur.>)
- 14 neje (1858; 1868; NK: neje)
- 20 bemutatgatja nejét (NK: bemutatva nejét)
- 24 ment férjhez (K: ment férhez)
- 26 poklok fenekére (NK: poklok mélységes fenekére)
- 69 : 2 nagybátyjának (NK: a nagybátyjának)
- 7 ahhoz fordult (K; PN; 1853; 1858; 1868: ahöz fordult)
- 10 bien fatal! (K: bièn <b>fatal!)
- 15 János úréival (K: János úr <áé>éival)
- 19 atyafiságos indulataiba (1858; 1868; NK: atyafiságos indula-taiba)
- 21 melynek úgy örült (K: mely<re>nek úgy örült)
- 29 Griffard-ral is (K: Griffardal is PN; 1853; 1858; 1868: Griffard-dal is)
- 30 hogy öt ilyen (K: hogy ő<...>t ilyen)
- 33 fölemelt fővel (PN; 1853; 1858: felemelt fővel)
- 70 : 6 félbeszakadt nevetés (NK: félbeszakadt a nevetés)
- 10 közéjük ült. (NK: közéjük ült.)
- 12 komoly legyen (K: komoly <leány> legyen)
- 26 egy négyszeres tételt (K: egy <nagy> négyszeres tételt)
- 28 Monsieur (1858; 1868; NK: Monsieur)
- 71 : 2 akar magának (K: ak<á>ar magának)
akkor választhat (K: akkor vál<ogathat>aszthat)
mindnyájunk közül (PN; 1853; 1858; 1868: mindnyájunk közül)
- 12 mérges fullánk (K; PN; 1853; 1858; 1868: mérges fülánk
NK: mérges fulánk)
- 17 újra négyszeres (K: ú<gy>jra négyszeres)
- 21 kiált elbízott (K: kiált <felugor> elbízott)

Lap: Sor:

- 71 : 23 A K-ban a sor elejétől a fejezet végéig terjedő rész tintával
át van húzva.
- 72 : 5 A dísztelen zajra egészen (K: A <larmara> dísztelen zajra
egészen)
- 6 megállva a tülekedők (PN; 1853; 1858; 1868: megállva a
külekedők)
- 8 szentélyét (PN; 1853: szenté~~l~~ét 1858; 1868; NK:
szentélyét)
- 9 magukhoz téríté (K: mag<o>ukhoz téríté)
- 14 Nehány pillanat (1858; 1868; NK: Néhány pillanat)
- 19 ragyogó elrendezéseért (K: ragyogó <kiallít el> elrendezéseért)
- 21 nejét kívánja (NK: nejét kívánja)
- 26 és monsieur (K: és <M>monsieur)
- 73 : 2 után tovább tudakozódott (NK: után tudakozódott)
- 3 találkozásuk (1858; 1868; NK: találkozásuk)
- 9 természetes indoka (K: ter<...>mésztes indoka)
- 10 nem törvényes (K: nem tör<...>vényes)
- 11 bevett intézvény. (NK: bevett intézmény.)
vannak megtámadások (K: vannak <meg>támadások)
- 20 Egyszóval, mikor (K: <Ilyenkor> Egyszóval, mikor)
- 22 véleményük tartósságát (1858; 1868; NK: véleményök tartós-
ságát)
- 74 : 7 okozák a párbajt (NK: okozzák a párbajt)
- 9 a saját bőreiket (NK: a saját bőrüket)
- 12 Livius és Kalácsi (K: <Conrad> Livius és Kalácsi)
- 14 Konrád és Kecskerey. (K: Livius Conrad és Kecskerey.)
- 20 ő ahhoz van (K; 1858; 1868: ő ahoz van)
- 21 is vának mással. (NK: is vának mással.)
- 22 csak vívjanak (PN; 1853: csak víjanak 1858; 1868: csak víjjanak)
- 23 Viadalhelyül kibérlének (K: Viadal helyül<...>l kibérlének)
a „Zöldfa” vendéglőben (1858: a zöldfa vendéglőben)
- 24 megismertették a feleket (NK: megismertették a feleket)
- 31 ingujjal vának (PN; 1853; 1858; 1868: ingujjal vának)
- 32 kart, mellet és lábat (K: kar<d>t, melle<t>t) és lábat)
- 34 egyáltalában tiltva (1868; NK: egyáltalában tiltva)
- 75 : 8 — Hiába minden (K; PN; 1853; 1858: — Hijjába minden)
- 12 monda tompa (K: <M>monda tompa)
- 17 magukat helyezék (PN; 1853; 1858: magokat helyezék)
- 30 Tartsatok *distanciát!* (1853: tartsatok *rendet.*)
- 33 szemközt állítottak (K: szemközt állítottak)
óvatosan mérték (K: óvatosan <kezd> mérték)

Lap: Sor:

- 76 : 5 merően néztek (K: merően <...>néztek)
7 hangot, minő (K: hangot, <melly> minő)
10 vívtak így (K: viv<...>tak így)
13 azon vevé észre magát (K: azon vevé(k) észre magát)
16 ordíta Konrád (NK: ordítá Conrad)
17 azzal egyszerre mind (NK: azzal mind)
19 Fennimor dühe (K: Fennimor(e) dühe)
21 komédiát játszani? (K: comédiát játsz(á)an<ék>i?)
23 akarom meghalva (NK: akarom halva)
32 Fennimor mégis (K: Fennimor(e) még is)
77 : 10 szólt Konrád —, ön (K: szólt <Conrád> Conrád, ön)
11 fosztva azon jogától (K: fosztva a zon jogától)
20 igen gyöngé testalkata volt. (K: igen gyöngé testalkat<tal>a
<birt> volt. PN; 1853; 1858; 1868: igen gyöngé testalkatú
volt. NK: igen gyöngé testalkatú volt.)
27 Fennimor között. (K: Fennimor közö<...>tt.)
78 : 4 akart neki adni. (K: akart <neki adni> neki adni.)
7 s úgy nézett (K: s <ő> úgy nézett)
9 fénytelen golyóján (K: fénytelen <n...ei> golyóján)
10 rögtöni halál (K: rögtöni <...> halál)
12 lefolyt években (NK: lefolyt 40-es években)
műveltebb körök (NK: műveltebb körök)
körök történetének (K: körök <évlapj> történetének)
21 művelt birodalomban (NK: művelt birodalomban)
24 néhány nap (1858; 1868; NK: néhány nap)
26 fogja majd adni (NK: fogja adni)
A XVII. fejezet előtt ér véget az 1868-as kiadásban a második
kötet.
79: cím hazai intézmény. (NK: hazai intézmény.)
1 Szétoszlottak (K: <...> Szétoszlottak)
2 fekete atiláikkal (K: fekete atiláikkal)
csörömpölő kardjaikkal (K: csör<gő> ömpölő kardjaikkal)
3 hatyuprémes (PN: hatyuprémes — sh. —)
8 bennszülött és (PN; 1853; 1858; 1868; NK: bennszülött és)
9 bennvénült törzsvendég (1858; 1868; NK: bennvénült törzs-
vendég)
12 hogy ott valami (K: hogy <az utcán> ott valami)
16 s valamennyi háznál (K: s <sorba> valamennyi háznál)
csengettyűket (K; NK: csengettyűket PN; 1853; 1858; 1868:
csengettyűket)
80 : 4 vele parádézott (K: vele parádézott)

Lap: Sor:

- 80 : 7 eladó kedvéért (1868; NK: eladó kedvéért)
8 ha ő vásálni megy (1858; 1868; NK: ha ő vásárolni megy)
megy valahova (NK: megy valahová)
11 a bolt előtt (K: a bolt<ba> előtt)
14 ötvölve-hatolva (K: ötvölve hat<a>olva)
16 „alászolgáját” köszönjön (NK: „aláz'szolgáját” köszönjön)
24 annál vásárlnak; (NK: annál vásárolnak;)
30 tagjai kölcsönösen (NK: tagjai különösen)
kötelezik magukat (PN; 1853; 1858: kötelezik magokat)
31 soha senkivel (K: soha senki<től>vel)
81 : 2 és ez erélyesség (NK: és az erélyesség)
7 látszék érzeni, hogy (NK: látszék érezni, hogy)
16 monda Teréz, (1868: monda Teréz,)
17 könyvet nem engedett (PN; 1853; 1858; 1868; NK: könyvet
nem engedett)
19 monda a nábob (NK: monda a Nábob)
30 torkán akadt (K: tork<oda>án akadt)
32 — Barna Sándor. (K; PN: — Boltay Sándor)
33 akkor akarata (K: akkor <nem állhatta meg, hogy> aka-
rata)
könyccsepp (PN; 1853; 1858; 1868; NK: könyccsepp)
jelent meg szemében (K: <ne><f>jele<...>jen>nt meg szemében)
82 : 1 Fanny halványabb (NK: Fanny halványabb)
3 egyszer a télen (NK: egyszer télen)
7 jó Teréz (K: jó Te<...>réz)
9 van megelégedve (K: van me<l>gelégedve)
12 érzé már magát (NK: érzé magát)
19 jókedvvel iparkodott (K: jó kedvel iparkodott)
33 új tárgy kezd (K: új <erdek> tárgy kezd)
83 : 1 legkivált azon válságos (K: legkivált <egy> azon válságos)
6 mert mindenki (K: mert <sehova> mindenki)
magasztaltatik, s örökké (K: magasztaltatik, <még a jobbágy>
s örökké)
10 színházon, lóversenyen töri (K: színházon, <lóversenyen>
töri)
12 hogy töltsék (K: hogy <lat> töltsék)
14 várost. Az önála összejövő urak (K: várost. <Ezek az urak,
a kik itt> Az ő nála összejő<nnek>vő urak)
17 hogy egy magyar (K: hogy <ha> egy magyar)
20 maga azalatt miből (K: maga <addig> az alatt miből 1858;
1868; NK: maga ezalatt miből)

Lap: Sor:

- 83 : 21 barátomnál egy évig. (K: barátomnál egy évig E)
25 melyet mindazok, akikkel (K: melyet <mind azok>, a kikkel)
27 fogalmat felyülhaladó. (PN; 1853; 1858: fogalmat felül
haladó 1868; NK: fogalmat fölülhaladó)
mértékre kezd (K: mérték<ben>re kezd)
28 szeretetreméltóságában (NK: szeretetreméltóságban)
32 akadémiában és lóversenyen (K: akadémiában <szón> és
lóversenyen)
33 némelyiket ezek közül (K: némellyiket ezek közül PN; 1853;
1858; 1868; NK: némelyiket ezek közül)
84 : 3 a kárpátfalvi kastélyba (K; PN: a Madarasi kastélyba)
12 bohóságok közül (PN; 1853; 1858; 1868; NK: bohóságok
közül)
15 megbotránkozni valót (PN; 1853; 1858; 1868; NK: megbot-
ránkozni valót)
26 ott produkálják magukat. (PN; 1853; 1858: ott produkálják
magokat.)
29 és maguknak többé (PN; 1853; 1868: és magoknak többé)
33 egyszer fohagymát (K; 1868; NK: egyszer foghagymát)
85 : 2 komornájává itattatván (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK:
komornájává igtattatván)
3 közül négyet kiválasztott (PN; 1853; 1858; 1868: közül
négyet kiválasztott NK: közül kiválasztott)
4 hátságparipának (K: hát<á>asparipának)
6 szemérmes hölgyet. (K: szemérmes <nőt> hölgyet.)
8 felméne Pestre (K: <le>felméne Pestre NK: fölmene Pestre)
11 zsúrolt padlatú (1868; NK: zsúrolt padolatú)
12 ügyesen elsajátító (NK: ügyesen sajátító)
volt úri teremek (NK: volt az úri teremnek)
15 az angolkertnek (K: az <ker> angolkertnek)
20 padlására (K: pad<..>lására)
22 persvadeálta, hogy (K: persvadeálta<k>, hogy)
viseljük magukat (PN; 1853; 1858; 1868: viseljük magokat)
24 szép köpönyegekkel (NK: szép köpönyeggel)
28 búvóhelyek, a palotából (K: búvóhelyek <b...>, a palotából)
29 részint lerontattak (1868; NK: részint leromboltattak)
31 alakult fürdőteremmé. (1868; NK: alakult fürdőteremmé)
33 ivószobából (1858; 1868; NK: ivószobából)
34 székek, a nagy (K: székek <helyett az ősi karszékeket hordatta
bele> a nagy)
- 86 : 4 hosszú folyosóról (1868; NK: hosszú folyosóról)

Lap: Sor:

- 86 : 9 még a kert mögött (K: még a <ház> k<é>ert mögött)
épült lovardát (NK: *lévő* lovardát)
- 15 a *lyánok* közül *lehullott*. (PN: a *leányok* közül *lehullt*. 1853;
1858; 1868; NK: a *leányok* közül *lehullt*.)
- 17 bohóc közül (PN; 1853; 1858; 1868; NK: bohóc *közül*)
- 21 monda erre (NK: *mondá* erre)
- 23 a vidéken híre (NK: a *vidékre* híre)
- 25 eredeti *fickóktul*, ki (1858; 1868; NK: eredeti *ficzkoktól*, ki)
- 32 szedni, s tisztújítások (NK: *szedni és tisztújítások*)
- 33 rohadékai a költszetnek (NK: *rotheadékai a költszetnek*)
- 34 soha nem látni (1868: soha sem látni NK: *sohasem* látni)
- 87 : 1 másokra másolnak (K: *masikra másol<j><n>dk*)
- 4 ilyenműi *versbe* szedett (K: *ily* nemű <költői *geny*> *versbe*-szedett)
- 6 komisz, közönséges lelkek (K: *komisz <gemein>* közönséges lelkek)
szokták, annak (K: *szok<ása>ták*, annak)
- 7 s ekként leginkább (K: *s eként leginkább*)
- 16 mint amely általánosan ismert (K: *mint a melly <nagyon>* általánosan ismert)
- 22 nem maradt (K: *nem <volt>* maradt)
- 24 bőréből (K: *bőréből dühéb<ől>*en)
cséplőinek ordítva parancsolá (K: *cséplőinek ordítva parancsolá*)
- 30 utána lóháton (K: *utána<b>lóháton*)
- 32 *félt* (1858; 1868; NK: *félt*)
- 88 : 3 viselték magukat (1868; NK: *viselték magukat*)
neje irányában (K: *neje <elött>* irányában)
- 4 amit a *nábobru*l (K: a mit a *Nábobru*l 1858; 1868; NK:
a mit a *Nábobru*l)
- 8 azokbul igaz. (1858; 1868; NK: *azokból igaz*.)
- 21 aláírási ívekkel (1868; NK: *aláírási ívekkel*)
- 22 *kortyondi* (PN: *K o r t y o n d i* 1858; 1868; NK: *kortyondi*)
- 24 összeggel; a verembe (K: *összeggel <a megszólított>* a verembe)
- 26 nem menekülhetett, ki (K: *nem men<thette ki magát>*ekülhetett, ki)
- 27 magát váltania (NK: *magát váltani*)
- 30 iskolai könyvek (PN; 1853: *oskolai könyvek*)
- 31 bolondságnak *tartotta*, megragadták (K: *bolondságnak állítá <ott>* megragadták)
- 33 szárcsákat nyugtalanító (K: *szárcsák<at>* nyugtalanító)

Lap: Sor:

- 89 : 1 megfejtethetlen (1858: megfejtethetlen)
    okokbul reájuk, a (1858; 1868; NK: okokból reájok a)
    2 negyedikért áldozatul (NK: negyedikének áldozatul)
    4 mint valami (K: mint <egy> valami)
    9 készülségű, mívelt férfiak (K; PN: készülségű nevelt férfiak
    NK: készülségű művelt férfiak)
10 érezék magukat (PN; 1853; 1858: érezték magokat)
12 Szentirmay egyszer (K: Szentirmay <ott ta> egyszer)
13 magas míveltségű (NK: magas műveltségű)
14 ily hölgyek (NK: ily ölgyek — sh. —)
15 kényelmetlenül (K: <. . .> kényelmetlenül)
    érezik magukat. (PN; 1853; 1858: érzik magokat.)
17 sőt a szavait (NK: sőt szavait)
18 megválogatni, mert (K: megválogatni, <de m> mert)
20 szalaszt ki az (K: szala<d>szk ki az)
21 moccanni nem mer (K: mottzanni nem mer)
22 Angliában növeltetett (K: Angliában <neveledett> növeltetett
    NK: Angliában neveltetett)
23 ha jelenlétükben (K: ha <társaságban> jelenlétükben 1858;
    1868; NK: ha jelenlétökben)
24 szavak közül (1858; 1868; NK: szavak közdől)
25 vagy ha keztyűjét lehúzza (K: vagy ha keztyűje be nincs gom-
    bolva PN: vagy ha keztyűje nincs begombolva 1853; 1858; 1868:
    vagy ha keztyűjét lehúzza NK: vagy ha keztyűjét lehúzza)
33 vala, amely (K: vala, <s általa> a melly)
34 nélküli tetszésében (K: nélküli tetszé<se>sében)
90 : 2 egyesíte minden pártot (PN: egyesítve minden pártot 1853:
    egyesíte minden pártokat)
    4 légyen magukat (PN; 1853; 1858; 1868: legyen magokat)
    NK: legyen magukat)
20 pozitív tényezőjét (K: pozitív tényező<t>jét)
21 delejes hajlamot (PN: delejes hajlamat)
29 ott ágaskodnak ránk az (K: ott <ülnek> ágaskodnak ránk az
    1868; NK: ott ágaskodnak az)
32 a karszékekben (K: a <pamlagvánkosokon> karszékekben)
91 : 1 két példányban. Ha (K: két <számban> példányban. Ha)
    3 urakat, hogy addig meg nem nyugszik, amíg (K: urakat,
    <miszerint> hogy addig még nem <nem> nyugszik <meg
    addig> a míg)
    5 hévmérője, s egyszersmind (PN; 1853; 1858; 1868: hévmérője
    egyszersmind)

Lap: Sor:

- 91 : 5 egyszersmind egyike (K: egyszersmind <f> egyike)
6 fensőbbbségi szimbólumainak. (K: fennsőbbbségi symbolumainak NK: fensőbbbségi symbolomainak — sh. —)
9 a nyulak szőréből (NK: a *nyúlnak* szőréből)
12 ojtványok kérgét (K: ojtványok <hegyét> kérgét PN; 1853; 1858; 1868: oltványok kérgét)
s ekként gyümölcstenyésztséről (K: s eként gyümölcstenyésztséről)
17 Ahhoz ló kell (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: Ahoz ló kell)
19 Ehhez járul (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: Ehez járul)
22 tartja fenn (PN; 1853; 1858; 1868: tartja fen)
25 hogy az agarászat (K: hogy <m> az agarászat)
27 hogy agarat is olyan (K: hogy <az agár is csak ugy terem, mint a költő. Ahoz nagy előre> agarat is olyan)
28 Ahhoz nagy (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: Ahoz nagy)
29 eszmecserék, higgadt (K: eszmecserék <és> higgadt 1858; 1868; NK: eszmecserék és higgadt)
nem higgadt erszény (K: nem hig<y>gadt erszény)
31 egyszer életében (K: egyszer él<é>etében)
92 : 1 a közmvveltség ezen (NK: a közmvveltség ezen)
3 népek közül (PN; 1853; 1858; 1868; NK: népek közül)
4 tudomány, művészet (K: tudomány<ok> művészet)
7 úrnak imez indítványa (1868: úrnak emez indítványa NK: úrnak ezen indítványa)
leírásához (K: leírásá<nak>hoz)
8 mint az enyém (PN; 1853; 1858; 1868; NK: mint az enyim)
14 jött magyar akadémia (NK: jött akadémia)
16 hogy eme második (PN; 1853; 1858; 1868: hogy ime második)
19 alapító gyűlés (K: ala<k><p>ító gyűlés)
a kárpátfalvi kastélyban (K; PN: a madarasi kastélyban)
23 a kitűzött aranybillikomot, ezen felirattal: „Küzdeni (1868: a kitűzött: „Küzdeni)
aranybillikomot ezen (NK: ezüst billikomot ezen)
24 pályádonn a borostyán (K: pályádon a borostyán 1858; 1868; NK: pályádon a borostyán)
25 számára, melyik (K: számára, <valyon> melyik)
26 versenyzők közül? (1858; 1868; NK: versenyzők közül?)
31 elsőbbség; valamennyien (K: elsőbbség, <míg> valamennyien)
93 : 1 az ebeket a karóhoz (1858; 1868; NK: az ebet a karóhoz)
4 levelezést, minél fogva (K: levelezést, <láthatni ujjairól, melyek másodiziglen be vannak keverve tintával, és> minél fogva)

Lap: Sor:

- 93 : 6 szökek levén (NK: szökek lévén)
 szokta törölni (1868; NK: szokta törölni)
 7 itatóspapiros helyett (1868: itatós papir helyett NK: itatós papir helyet — sh. —)
 használja, ha (K: <szokta> használ<ni>j <...> ha)
 8 tinta, felnyalván (K: tinta <le> felnyalván)
 10 minden részéből (1868; NK: minden részéből)
 14 agártenyésztésnek (PN: agár-terjesztésnek — sh. —)
 25 csupán néhány (1858; 1868; NK: csupán néhány)
 26 olyasmit mernek (K: olyasmi<...>t mernek)
 volna, ha (K: volna, <hog>y ha)
 30 ajánljatok egymás (K: aján<laná>jatok egymás)
 34 fenn megnevezett (NK: fenn nevezett)
 94 : 4 lehet elvitatni, (K: lehet elvitat<h>ni)
 6 az agár, mint már (NK: az agár már mint)
 7 születés által (K: szület<ik>és <hanem neveltetik> által)
 12 Szívét (K: <Miért> Szívét (PN; 1853: Szívét 1858; 1868; NK: Szívét)
 13 lenni, a nemesség színe-java (K: lenni, <az ország> a nemesség színe, java)
 19 mint hegyke, tréfás (PN; 1853; 1858; 1868: mint hegyke, tréfás)
 20 Aztán ily (1858: Aztán ily — sh. —)
 24 első ilyenmő ünnepély (K: első ilyenmő ünnepély)
 28 köreikbe felvegyék? (NK: köreikbe fölvegyék.)
 29 szállt anyáról leányra, hanem (K: szállt <családró> anyáról, leányr<ol>a, hanem)
 95 : 4 a komoly férfiak (K: a férfiak)
 6 lakoma; ő ott (K: lakoma. <Hi> ő ott)
 10 fog ülni... (K: fog ülni<...> <Minden amazon>)
 11 Estve a legbátrabb (NK: Este a legbátrabb)
 legmerészebb fogást tett (K: legmerész<cs>ebb f<...>ogást tett)
 12 arany és gyönggyel (K: arany <Harmadnap> és gyönggyel)
 19 daliás lovagok (K: daliás lovagok)
 20 semmi rosszat (K: semmi<t> rosszat 1858; 1868: semmi rosszat)
 23 és óhajtott elveszni sóvár bámulatában (K: és óhajtott elvesz<ett>ni sovár <tekin> bámulatában)
 26 összekocantott pohár (1868: összekocczintott pohár NK: összekocczintott pohár)

Lap: Sor:

- 95 : 28 széltől kigyúlladt (K: széltől <...> kigyúladt PN; 1853;
1858; 1868: széltől kigyuladt)
29 arccal, sebesen (K: arczal, sebesen)
elgondolá, hogy (K: elgondolá, <...> hogy)
32 bárhova gondolt, bármire (K: bárhova gondolt, <bárhova>
bármire)
- 96 : 6 minden kincsei (NK: minden kincse)
12 nőül vett egy (K: nőül vett<e> egy)
máskint tán (1868; NK: másként tán)
16 kész ragadománynak (PN: kész ragadozmánynak)
- 97 : 6 Férje legkevesbé. (1868; NK: Férje legkevesébbé.)
8 minden részeiből (1858; 1868; NK: minden részéből)
15 hanem a szép (K: h<...>anem a szép)
25 szép Csendey Rezső (K: szép <c> Csendey Rezső)
27 Kicsicsomázott arc, (NK: Kicziczomázott arcz.)
33 bálban patentfrozott (K: bálban <paten> patentirozott)
- 98 : 1 utána ne bolondult (NK: utána *nem* bolondult)
6 lépjen akárkin (K: lépjen <rajta> akárkin NK: lépjen akárkin)
8 kimenteni, e (K: kimenteni, {hogy} e)
gyanú annyira alaptalan (K: gyanu <annyira> alptalan)
10 egyáltalában írni. (NK: egyáltalán írni?)
16 és fut a szobaleányok (K: és <bámul> fut a szobaleányok)
mint a többi (K: min<d>t a többi)
és még egy (1858; 1868: és meg egy — sh. —)
22 ideálszépességű delnövel. (K: ideálszépéségu <assz> delnövel
— elírás —)
31 ideáljához képest (K: ideáljához kép<é>est)
- 99 : 4 A K-ban a bekezdés elejétől kezdődő a „feljegyeztetvén egy”
szavakkal végződő rész tintával át van húzva.
15 s nagyon szerette volna, ha (K: s nagyo<...>n szerette volna,
<hogy> ha)
19 becsületes tiszta lelkét (K: becsületes <lelké> tiszta lelkét)
28 bácsi (1858; 1868; NK: bácsi)
- 100 : 11 némi kérdezni (NK: némely kérdezni)
13 tőle kérdezni (K: tőle <...> kérdezni)
19 ismerőse nincs e (NK: ismerőse sincs e)
22 tartani (K: <...>kot> tartani)
25 *finom világ* (1858; 1868; NK: finom világ)
26 Kecskereynél annyi (K: Kecskereynél <olly> annyi)
27 melyre szépsége (K: mely<en>re szépsége)
31 sütni szemeit (1868; NK: sütnie szemeit)

Lap: Sor:

- 101 : 2 bárminő édes (K: bárminő <édes> édes)
4 neki, ha (K: ne<...>ki, ha)
10 hölgy van (K: hölgy <...> van)
12 érzelemdús *lányka* (NK: érzelemdús *lányka*)
16 Hátha éppen az (K: Hátha <bizalmával> éppen az)
20 nevek hangzásából (K: nevek<ből> hangzásából)
- 102 : 3 világba lépek. (K: világba lépe<tt>k.)
7 gyapot zsebkendő (K: gyapot <l> zsebkendőt)
8 meg ne törülgesse. (NK: meg ne törölgesse.)
9 voná hozzá székét (NK: voná hozza széket — sh. —)
11 monda Fanny (NK: monda Fanny)
12 szeretetreméltósággal fektetve (K: szeretetreméltósággal <távo> fektetve)
14 azok közül, akik (PN; 1853; 1858; 1858; NK: azok közül, a kik)
21 megtörülni véle (PN; 1853; 1858; 1868; NK: megtörülni vele)
28 szeretetre, kiket hidegségre (K: szeret<ni>etre, kiket <gyü> hidegségre)
30 ilyen rigorózumba (K: ilyen <examen> rigorózumba)
33 vagy hogy (1868; NK: avagy hogy)
- 103 : 2 volna ahhoz képest (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: volna ahhoz képest)
3 amit most kért (K: a mit <Fanny> most kért)
4 a legalázatosabb (K: a leg <em> alázatosabb)
9 méltóságos (K: MÉLTÓSÁGOS)
ez és ez (1858; 1868; NK: ez és az)
őnagysága (1858; 1868; NK: őnagysága)
nagyságos (1858; 1868; NK: nagyságos)
10 őméltósága (1858; 1868; NK: őméltósága)
14 kétségbeesetten zsúrolta (K: kétségbeesetten zsúrolta 1858; 1868; NK: kétségbeesetten súrolta)
16 valami olyanforma (1858; 1868; NK: valami olyforma)
18 most őt, amint (K: most őt <ott> a mint)
19 ezeregyéjszakai szellemek (PN: ezeregyéjszaka szellemek — sh. —)
30 elfelejtett olvasni. (K: elfelejtett <volna> olvasni?)
Azután meg (PN: Miután meg)
31 a papirosnak, oda (K: a papirosnak, <mintha> oda)
- 104 : 7 jelentősége által (K: jelentőség<é>e által)
12 kimondhatatlan (K: kimondhat<la>atlan 1868; NK: kimondhatatlan)

Lap: Sor:

- 104 : 26 hogy őróla (K: hogy <magamról> ő róla)
- 105 : 7 A K-ban a sor elejétől a 21. sorban levő „érzekeny szívét” szavakkal záródó rész tintával át van húzva.
- 8 öreg elárasztandja (K: öreg <valami rendkívül nagyszerű> elárasztandja)
- 9 mint a legjobb (K: mint<ha> a legjobb)
- 10 eredendő tanácsot (K: eredendő <szándékot> tanácsot)
- 34 végighúzva (K: v<i>égig húzva)
- 106 : 11 eléggé ajánlatra (K: eléggé a<l>jánlatra)
- 15 izzadságcseppeit (1868; NK: izzadás cseppeit)
- 18 rekkomendálná (K: re<c>komendálná (1858; 1868; NK: rekkomendálná)
- 20 volna. A (K: volna. <Ō> A)
- 26 magasztalásával elhalmozhat (1868; NK: magasztalásával elhalmozhat)
- 27 szeretetébe ajánlhat. (1858: szeretetébe ajánlhat. — sh. —)
- 34 „Szentirmay Eszéki Flóra.” (1858; 1868; NK: „Szentirmay Eszéki Flóra”)
- 107 : 2 végigfutott, mikor e (K: végig futott, <midőn> mikor e)
- 4 lehet gyűlöletes (K: lehet <bántó> gyűlöletes)
- 5 jellemmel bírni. (1868; NK: jellemmel bírnia.)
- 8 erényekben lehet (K: erények<et>ben lehet)
- 14 szűkölködnek és sínyledeznek (K: szűkölködnek, <kenyeret> és sínyledeznek)
- 17 magas helyeken (K: magas <ha?> helyeken)
- 18 betegeket, kiket (NK: betegek, kiket)
- 25 testi szükségére (K: test<e>i szükségére)
- 26 őket lelkükben is (NK: őket lelkükben is)
- 30 inte Kárpáthyne (NK: inté Kárpáthyne)
- 32 kérdezősködni, ha nem (K: kérdezősködni, hogy a nem PN; 1853; 1858; 1868; NK: kérdezősködni, hogy nem)
- 34 áldást visz minden (K: áldást vi<. .>sz minden)
- 108 : 14 látni messze földön (K: látni messz<írő><e> földön)
- 16 óh, az nagy (PN: ő, az nagy — sh. —)
- 109 : 6 Mintha csak (NK: mintha csak — sh. —)
- 7 beszéltek amidőn (PN; 1853: beszéltek, midőn)
- 11 midőn a léptek (K: midőn <be> a léptek)
- 19 nagy virágbokrokkal egészen (NK: nagy virágcsokrokkal egészen)

Lap: Sor:

- 109⁷: 21 fél válláról le van (NK: félvállról le van)
22 ki vágott öltöny (K: kivá<ll>gott öltöny)
24 áll *vele a két* rendkívül sovány kéz, melyek (NK: állnak a rendkívül sovány kezek, melyek)
25 nem tudom mi okból (1868: nem tudom mi okból NK: nem tudni mi okból)
28 szokott mindég (K: szokott mind<i>ég PN; 1853; 1858; 1868; NK: szokott mindig)
29 fogait (raktár: Paris (K: fogait <Kaphatók m> Raktár Paris)
30 Nr. II. Dr. (K: nro II Dr PN; 1853; 1858; 1868: Nro II. Dr.)
32 vállperecei iránti (K: vállperecei<...> iránti PN: vállperecei iránti)
110 : 12 kifogáson felyülálló (1858; 1868; NK: kifogáson felül álló)
13 tudott mit mondani (K: tudott mi<ért>t mondani)
20 el kelle dugni (K: el kelle <rakni> dugni)
25 korabeli ifjú (PN: korabel, ifju — sh. —)
27 szurkálás, mellyel (K: szurkál<...>ás, mellyel)
28 hangyafészekre ültettek volna (K: hangya fészek<hez>re ültett<é>ek volna)
31 kisasszony a (K: k<e>isasszony a)
32 ő sziveskedik (PN: ő sziveskedik — sh. —)
33 legtávolabb rejtezkedőket (K: legtávolabb rejt<ő>ezkedőket NK: legtávolabb rejtőz<e>kedőket)
111 : 1 tisztelt úrnőim (K: tisztelt <. . I .> úrnőim)
7 uramnak eltűnni. (1868; NK: uramnak eltűnnie.)
9 Az is meglehet (K: Az is <M>meglehet)
20 becses, foglalkozásiban háborítani (1868: becses foglalkozási-ban háborítani NK: becses foglalkozásiban háborítani)
18 lakunk a Kárpáthy család (K: lakunk a *szomszédban* <K> a Kárpáthi család)
19 te jószágod, nem férjedé (K: te jószágod <mellett>, nem férjedé)
29 per már, még én (K: per már, <mind ketten fiatalok vo> még én)
112 : 6 szégyelld (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: szégyeld)
7 sor elejétől a 18. sorral végződő rész a K-ban tintával át van húzva.
10 kegyeddel találkozhatni (NK: kegyeddel találkozni)
s naponként készültem (1858; 1868; NK: s naponként készül-tem)
23 szokatlan nagy (PN: szokatlan nagy — sh. —)

Lap: Sor:

- 112 : 29 kellett utaznia Bécsbe (K: kellett utaz<ott>nia Bécsbe)
113 : 3 kell utazni. (1868; NK: kell utaznia.)
12 kisasszony ezalatt (NK: kisasszony azalatt)
18 nincsen párja (NK: nincs párja)
20 férj, aminő csak (K: férj, a<midőn>minő csak)
21 hárman: Rudolf (K: hárman: <P> Rüdolf)
23 egy és más (NK: egy más)
29 — Kegyedet mindenütt (K: — Kegyed<nek>et mindenütt)
114 : 6 mondhatni félelmet (K: mondhat<om>ni félelmet)
8 s szerfelett hálásnak (K: s <rendkívül> szerfelett hálásnak)
11 Hiába felelt (K: hijjába felelt PN; 1853; 1858; 1868: Hijába felelt)
12 hiába iparkodott (K: hijjába iparkodott PN; 1853; 1858; 1868: hijjába iparkodott)
14 védtelen gyöngéit. (K: védtelen gyöng<e>éit.)
15 viszonzá Marion (NK: viszonzá Marion)
20 anyai (1858; 1868; NK: anyai) [kétszer]
ah, egy anya (1858; 1868: ah egy anya NK: oh egy anya)
26 folytatná, monda: (1858; 1868; NK: folytatná, monda:)
115 : 1 sok kellemetlen (K: sok <szí> kellemetlen)
5 Hiába, ez a mi (K; PN; 1853; 1858; 1868: Hijjába, ez a mi)
10 méltóztatott azon (K: méltóztatott <engem meg> azon)
14 Őket magukra! (PN; 1853; 1858: Őket magokra!)
16 egymással. Ha önnek úgy tetszik, mi értekezhetünk a családi archívumban. Reményilem (NK: Egymással. Reményilem)
18 asszonyság, kedves (K: asszony<ság>, kedves)
26 tiszteletteljes állásba (K: tiszteletteljes <tavol> állásban)
29 lehessen társaságukat (K: lehessen <ok> társaságukat)
116 : 1 szorítá a (K: szorítá <azt> a)
5 Fannyt e tettében, (NK: Fannyt a tettben.)
8 szemében könny, (PN; 1853; 1858; 1868; NK: szemében könny,)
9 ez mosolyg, hogy (NK: ez mosolyog, hogy)
ne könnyezzen (PN; 1853; 1858; 1868; NK: ne könnyezzen)
10 örömkönyeket sír (PN; 1853; 1858; 1868; NK: örömkönyeket sír)
16 buzdítást, tegyünk (K: b<izt>uzdítást, tegyünk)
21 önrül hallottam (1868; NK: önről hallottam)
23 Ön sejtí azt (K: Ön <nem is> sejt<h>i azt)
30 hogy fenntarthatssam (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: hogy fenntarthatssam)

Lap: Sor:

- 117 : 2 szorítva szívéhez (K: szorítva <magához> szívéhez)
6 okirat, mely benne (K: okirat mely<ben az> benne)
14 nemes szellemekkel (K: nemes <lelk>szellemekkel)
15 érzeményei közül. (1858; 1868; NK: érzeményei közül.)
18 nevén szólított, (K: nevén szólít<son>om,)
22 és sírt, és sírt, (K: és sírt és <mikor> sírt, NK: és sírt,)
24 mosolygott, és mosolygott, és úgy (NK: mosolygott és úgy)
26 Fanny, ennek vége van, (K: Fanny, <hallgass rám> ennek vége van,)
31 az örömkönyveket. (PN; 1853; 1858; 1868; NK: az örömkönyveket.)
33 adni szándékozik (K: adni készül szándékozik)
Óh úgyis (K: <o>Óh úgy is)
118 : 7 barátnéja vidám (K: barát<j>néja vidám)
10 óvást teve (1868: óvást tevé NK: óvást téve)
11 önzésből teszek mindent; férjem most (K: önzésből tesze<m>k mindent, férjem<ért> most)
13 a beiktatási lakomán (PN; 1853; 1858; 1868; NK: a beiktatási lakomán)
16 lehetne nevetni. (NK: lehetne nevetni.)
19 valóságos kis (K: valóság<...>os kis)
27 oldalválasztékaiban (K: oldal választék<á>ékaiban)
31 amik hölgyeket (K: a mik<et> hölgyeket)
34 az előbbi szenvedélyes (NK: az előbbi szenvedélyes)
119 : 13 teleolvasta a füleimet (K: tele olvasta<m> a füleimet)
22 „Fanny” (NK: „Fanny”)
Kárpáthy-naptárban (PN; 1853: K a r p a t h y n a p t á r b a n 1858; 1868; NK: K a r p a t h y n a p t á r b a n)
25 s egészen (K: s <bar> egészen)
31 mikor a kutyáját (NK: mikor kutyáját)
33 szorgalmasan (K: szo<l>rgalmasan)
120 : 1 tartani – azzz – a (NK: tartani – az az – a)
3 vetve a latba. (K: vetve a lat<r>ba.)
7 nem vertek innen (NK: nem vernek innen)
13 nagyon örvendetes. (K: nagyon <jeles> örvendetes.)
26 helyett komoly redőkbe (NK: helyett redőkbe)
121 : 2 könnyei csorogtak (PN; 1853; 1858; 1868; NK: könnyei csorogtak)
7 hogy szép arcaikat (K: hogy <...> szép arcaikat)
12 olyat gázolt (K: olyat <rá>gázolt)
17 megbocsátani kész (K: megbocsá<tani?>tasra[?] kész)

Lap: Sor:

- 121 : 20 nézni, a tornácban (K: nézni, a <küszöb> tornácban)
21 úgy lépett (NK: *olyat* lépett)
25 akkor tüszög (PN; 1853; 1858: akkor tüszög)
26 — Bocsánat, hogy (K: — Bocsánat, <...> hogy)
27 személyt (1858; 1868; NK: személyt)
32 lépek-e valahol ismét egy (NK: lépek-e ismét valahol egy)
34 a hintó hágsósjáig. (K: a hintó<ig> hágsósjáig.)
122 : 2 salavári fodrai (K: salavári fo<g>drai)
3 a hintóba, melyet (NK: a hintó hágsói felé, melyet)
4 hozzá közel levő kéz (K: hozzá közel <levő> levő kéz PN;
1853; 1858: hozzá közel lévő kéz)
9 hogy Szentirmay (K: hogy <Rud> Szentirmay)
13 bárkiben (K: bárki<nek>ben)
15 termeiben eltöltött (K: termeiben <egy he> eltöltött)
mozdítják elő (K: mozdítják <é>elő)
18 a kárpátfalvi határból (K: a Kárpát<h>falvi<y> határból)
20 déli nyugalmát (NK: déli nyugalmát)
32 termék visszhangoznak (K; PN; 1853; 1858; 1868: termék
visszhangoznak)
két szelíd delnő (K: két szelíd <vidám?> delnő 1858; 1868;
NK: két delnő)
33 örömeinek eleven (K: örömeinek <hangja> eleven)
123 : 4 neki nehezen, (K: neki <rosszul> nehezen,)
5 ugyan a fiskális, (K: ugyan <A> a fiscalis,)
6 Neki elég (NK: *Ennek* elég)
124: cím A barátné (1868; NK: A barátnő.)
2 Egy heti ott mulatása (NK: Egy heti mulatása)
6 ha az (K: ha <egy> az)
7 játssza (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: játssza)
11 kételkedtek magukban (PN; 1853; 1858: kételkedtek magok-
ban)
12 fiatal lánykáikat (1858; 1868; NK: fiatal leánykáikat)
a kárpátfalvi kastély (K: a kárpát<h>falvi kastély)
14 divatárusnőknél (NK: divatárusnőnél)
20 szelíd arslánok (K: szelid ar<cz><sz>lánok)
24 most kezdené felfogni (K: most k<...>ezdené felfogni)
125: 2 körülugározva (K: körül sug<...>ározva.)
9 Neki kell (NK: *Annak* kell)
24 felesége otthonias (NK: felesége otthonos)
28 barátnéjától. (1868; NK: barátnőjétől.)
126: 3 mint minő (1868: mint aminő NK: mint a minő)

Lap: Sor:

- 126: 5 tartottatok vendégeitek (K: tartotta<...>tok vendégeitek)
9 áll, mind (K: áll, <egyét> mind)
14 a barátné szép (1868; NK: a barát^{nő} szép)
28 ez nemes rágalom. (1858; 1868; NK: az nemes rágalom.)
29 ismét nonszensznek (PN; NK: ismét non sensnek)
- 127: 1 A K-ban a sor elejétől a 13. sorban lévő „lehet vele” szavakkal végződő rész tintával át van húzva.
itt felyül mind (1858; 1868; NK: itt felül mind)
3 nekik a közönséges (K: nekik <azokon az erény> a közönséges)
18 Valahányszor (K: Vala<...>hányszor)
19 vagy hetyke, (PN; 1853: vagy hegyke,)
24 ostromolna, akkor (K: ostromoln*í* készü*l*)a, akkor)
27 leszállni. (NK: leszállani.)
29 — Kicsoda is ez? (K: — Kicsoda <is> ez?)
- 128: 4 hogy fölséges (NK: hogy felséges)
10 Málnay Georges (K: Málnai <Gy> Georges)
12 legkellemesebb fiú (K: legkellemesebb <f> fiú)
13 tréfás ötletével (NK: tréfás ötleteivel)
15 ellesett alaktalanságaikkal (K: ellesett <Unform[?j]> alaktalanságaikkal)
16 állít elé. (NK: állít elő.)
A legkevésbé veszélyes (1868; NK: a legkevésbé veszélyes)
A K-ban „éppen azért” szavakkal kezd. s a 18. sorban lévő „hogy beleszeret” szavakkal végződő rész Jókai utólagos betoldása.
19 éves lánykát (NK: éves lánykát)
22 fiatal lányokkal (NK: fiatal lányokkal)
23 mint garde des dames-ot (NK: mint garde de dames-ot)
- 129: 7 meglehet, hogy (K: meglehet, <...>hogy)
9 álnokságból ültetted (K: álnokságból <tevéd> ültetted)
17 hogy őket embernek (NK: hogy őt embernek)
21 szerencsére szíve jó (K: szerencsére szíve j<...>ó)
27 hogy mélyike (K: hogy mellyike)
34 mint valami üstökös csillagot. (NK: hogy valami vasuti útítársat.)
- 130: 5 voltak a társadalomnak; (K: voltak az <embereknek> társadalomnak;)
7 elmulasztása (K: <...> elmulasztása)
9 nem felejtik, és (1868; NK: nem feledik és)
a magukéval (PN; 1853; 1858: a magokéval)
15 nagy pipájú, kevés (K: nagy<sz...> pipájú, kevés)

Lap: Sor:

- 130 : 18 *maguk* azok (PN; 1853; 1858: *magok* azok)
21 Helikon. (K: Helicon? <Rajtunk át gázol>)
25 ismerheted. Kárpáthy né nem (K: ismerheted. <hol legjobb látni> <Fanny> Karpáthy né nem)
33 látni ez életben (NK: látni az életben)
- 131 : 6 *fenekölt* szellemet (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: *fenekölt* szellemet)
17 az egész világon (K: az egész<en> világon)
23 kit ő szinte (K: kit <ő> szinte)
33 — Ah — sóhajta (NK: — Ah, sóhajta)
- 132 : 11 *emberszólás*, és mi (K: *emberszólás*, <az> és mi)
16 — Legfelyül áll (1858; 1868; NK: — Legfelyül áll)
az arisztokrata (K: az <ar> aristocrata)
21 tesz, mond, még (PN; 1853: tesz mondd, még — sh. —)
23 lábát, elájul (K: lábát, <...> elájul)
29 *Ahhoz* az asztalhoz (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: *Ahoz* az asztalhoz)
30 *akinek* kék ruhája (K: a *kinek* <zol...>kék ruhája)
- 133 : 1 általában *iparkodjál* (NK: általában *iparkodjál*)
2 *alterálja*. *Vigyázz* (K: *alterálja* <Hanem> <v>*Vigyázz*)
3 *sajtár* vízzel (K: *sajtá*<l>r vízzel)
5 van benne (K: van <hozza> benne)
6 *repülő só* (1858; 1868; NK: *repülő* só)
33 *nagyságos Körtvélyiné* (NK: *nagyságos Körtvélyiné*)
34 A K-ban az „ismerem” szó 3. betűjétől a fejezet végéig hiányzik.
- 135 : 2 *hiábavaló* (PN; 1853; 1858; 1868: *hijába való*)
8 *háládatosan* (NK: *háládatosan*)
20 a több között (1868; NK: a többi között)
gonosz *felfedezéseket*. (NK: gonosz *fölfedezéseket*.)
24 *barátnéja* keblére (1868; NK: *barátnője* keblére)
- 136 : 3 *kastély kapuin* (K: *kastély* <kerítésén> *kapuin*)
belől; *gömbölyű* (K: *belől*: <mag> *gömbölyű*)
5 vett *magának* valami tekintetes úr (K: vett *magán*<ál>*ak* valami <tekin tetes úr, sokáig a...> tekintetes úr)
6 *salugádoros batárok* (1868; NK: *salugáderos batardok*)
12 és *kuglóf morzsák* (K; PN; 1853: és *kuglóf* morzsák)
14 *Furcsa angol járművek* (K: <f>*Furcsa* angol jár művek)
20 egy *rettentő* (K: egy <pár> *rettentő*)
23 *Maguk* a vendégek (PN; 1853; 1858: *Magok* a *vendégek*)

Lap: Sor:

- 137 : 9 legtisztelertreméltóbb hazafit (K: legtisztelertreméltóbb <grófo> hazafit)
11 nemes *keblű* férfiút (NK: nemeslelkű férfiút)
13 Gergelynek (K: Gergely<...>nek)
18 szívüeket. Gróf (K: szívüeket. <A> Gróf)
19 hallgatagon hajtja (PN; 1853; 1858; 1868: hallgatagon hajtja)
25 két szobalyánt (NK: két szobalányt)
Gróf Kereszthyné (NK: Gróf Keresztné)
31 mondva: (1868; NK: mondván:)
- 138 : 2 pompa és izlet (K: pompa <t> és izlet)
8 meg voltak elégedve (K: meg voltak <örülve> elégedve)
9 háziasszonyban (K: házi asszony<...>ban)
10 Málnay Georges pedig (1858: Málnay George pedig)
11 reggeli alatt esküdött égre-földre (K: reggeli <végeztével> alatt esküd<ni>ött <kezdet> égre földre)
12 lesz ebédelni (K: lesz ebédel<...>ni)
13 még egy falatot (K: még<...> egy falatot)
14 ambrózia lenne is (K: ambrosia <volna> lenne is)
15 minden pástétom (K: minden<ek után, sült [?] keresztul> pástétom)
17 gyöngeségét a tisztelendő (K: gyöngeségét <nejétől> a tisztelendő)
23 felkelt a társaság (NK: fölkel a társaság)
29 először tárult (K: először <nyitattott> tárult)
- 139 : 3 gyémánt *aranyfoglaiban*. (NK: gyémánt *egy rózsakehelyben*.)
5 volna, mindenek előtt (K: volna, <felállt és> mindenek előtt)
6 indítványba *tevé*, hogy (NK: indítványozá, hogy)
ő a gyűlés (K: ő <m> a gyűlés)
10 jegyzőkönyvileg beiktattott, (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: jegyzőkönyvileg beigtattott,)
18 előnyt *ad* egy (PN; 1853; 1858; 1868: előnyt *ad* egy)
24 durvább szenvedély (K: durvább <nyilatkozat> szenvedély)
31 mely nagyra törekvő (K: mely nagy<...>ra törekvő)
33 nagyságos, méltóságos (K: nagys<...>ágos, méltóságos)
- 140 : 7 osztálynak érdekeit (K: osztály<...>nak érdekeit)
10 jelen levő tagja (K: jelenlevő tagja 1858; 1868; NK: jelenlévő tagja)
18 olyanok is *vagynak* (1858; 1868; NK: olyanok is *vannak*)
20 részvevő *vagyok* (K: részvevő *va<lyon>gyok*)
28 maga *felyülmúlja* (1858; 1868; NK: maga *felülmúlja*)
29 kiket *ez* országban (1858; 1868; NK: kiket *az* országban)

Lap: Sor:

- 140 : 31 magúk az agarak (PN; 1853; 1858; magok az agarak)
33 országnak. Mi ok (K: országnak <...> Mi ok)
- 141 : 3 – Űgy hiszem (K: – <Nem> Űgy hiszem)
4 szíve, és átlátandja (NK: szíve s átlátandja)
6 mindent felyűlműl (1858; NK: mindent felűlmuł)
ami e tekintetben (K: a mi e<z osztályban> tekintetben)
17 visszaszökik az régi (NK: visszaszökik a régi)
18 gazdájához, bárha (K: gazdájá<n>hoz bárha)
20 E felhívásra (K: E fel<n>hívásra)
22 kutyákat, s valamennyin (1853; 1858; 1868; NK: kutyákat,
de valamennyin)
25 Dunán, Tiszán és mind (K: Dunán <és> Tiszán <K> és mind)
31 hetednapra – – (itt (K: heted napra <ott> – – itt)
32 hogy mint mondja (NK: hogy mit mondjon)
- 142 : 4 előre megküldték (K: előre megk<...>üldték)
11 főispánné egyszerre elájul (NK: főispánné egyben elájul)
14 görcse rohamait (K: görcse<it>rohamait NK: görcsrohamait)
22 is az ekként (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: is az eként)
23 kebléből egy bizottmányt (K: kebléből egy bizott <választ->
mányt)
25 terjeszti, mely (NK: terjeszsze, mely)
28 társaság pénzerejéhez (K: társaság p<...>énzerejéhez)
30 én bármelyik jószágombul (K: én <bárhoł> bármelyik jószá-
gombul 1858; 1868; NK: én bármelyik jószágomból)
34 és felfedezéseket (NK: és fölfedezéseket)
- 143 : 9 között ült vissza (K: között <tért> ült vissza)
12 magját sejtik (NK: magvát sejtik)
15 minden nyomtatandó betű, (K: minden <írott> nyomtatandó
betű)
16 részét nem vihette (K: részét <meg s> nem vihette)
19 irodalmi pereputtyot (K: irodalmi pereputtyot PN; 1853;
1858; 1868: irodalmi pereputtyot)
22 nekik köszönhetjük (K: neki<...nk>k köszönhetjük)
25 hogy méltóságos barátom (K: hogy <nagyságos> méltóságos
barátom)
- 144 : 1 vonta hátra (K: <vevé vissza ind> vonta hátra)
8 úr kedvenc agarát (K: úr kedvencz agarát 1858; 1868; NK:
úr kedves agarát)
a felgyuladt (PN; 1853; 1858; 1868: a felgyuladt)
10 vendégi jogokrul (1868; NK: vendégi jogokról)
11 a földre; erre (K: a földre, <mire> erre)

Lap: Sor:

- 144 : 12 ghibellinok (NK: ghibellinek)
15 mennykőemlegetés (NK: mennykőemlegetés)
17 volna a gyűlés (K: volna <a társ> a gyűlés)
21 szabad marakodniok (K: szabad mara<...>kodniok)
30 A K-ban a sor elejétől a 145. lap 34. sorában levő „kézcsókolva” szó 6. betűjéig terjedő rész hiányzik.
- 145: 10 szebb közölők? (NK: szebb közülők?)
12 ki ez órában (1868: aki ez órában NK: a ki ez órában)
15 *divatba* (NK: divatba)
26 sugárzó orcával (1858; 1868; NK: sugárzó arczával)
34 ez ellenségeskedésnek (1868; NK: az ellenségeskedésnek)
- 146: 3 viszozna (NK: viszonzá)
16 hogy ebben (K: hogy <ettol> ebben)
23 véghetetlenül (NK: véghetetlenül)
unalmasak. Gazdagság (K: unalmasak <Ebéd> Gazdagság)
24 volt amennyi kellett (NK: volt a mennyi *csak* kellett)
31 jelen, mondani (K: jelen, <s> mondani)
- 147: 11 az előszobákban (1858: az előszobákan — sh. — 1868; NK: az előszobában)
Bihari hegedűje (K: Bihari <nótája> hegedűje)
19 melybe igen (K: melybe igen NK: melyben igen)
20 ami egy esztendő (K: a mi<t> egy esztendő)
zöld asztaloknál (K: zöldasztalokn<ak>ál)
22 főispáni beiktatáson (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: főispáni beiktatáson)
32 eszébe, miszerint (K: eszébe, <hogy> miszerint)
- 148: 2 s kocintottak (PN; 1853; 1858; 1868; NK: s kocintottak)
6 Flóra repeső (K: Flóra <dob> repeső)
9 gyöngédebb kezekkel (K: gyön<...>gédebb kezekkel)
12 felszabadítás volt (K: felszabadítás<a> volt)
14 magukat hálósobájukba (PN; 1853; 1858: magokat hálósobájokba NK: magukat hálósobájokba)
15 persze Fannynak is (K: persze Fanny<val>nak is)
17 örömtől remegő (NK: örömtől remegő)
18 szorítá a levelet, (K: szorítá <azt> a levelet,) néhány sort (1858; 1868; NK: néhány sort)
22 azt jelenti (PN: azt jelenti — sh. —)
24 legalábbis 100-at előlegezni (K: legalább is <százat> 100-at előlegezni)
25 elrejté keblébe (K: el<t>rejté keblébe)
27 és újra elolvasá (NK: és elolvasá)

Lap:•Sor:

- 148 : 28 tartalmára, s újra (K: tartalmára, <mintha> s újra)
- 149 : 8 arccal tért (K: arccal tért)
- 11 ablakról ablakra (1868; NK: ablakról ablakra)
- 13 Rókákról az (K: róká<...>król az 1868; NK: Rókákról az)
- 150 : A XXI. fejezettel kezdődik az 1853-as és az 1858-as kiadás-ban a IV. kötet.
- cím A vadászat. (K: <Rém Rém> A vadászat NK: A vadász.)
- 3 ez édes (NK: az édes)
- 4 magukkal még (PN; 1853; 1858: magokkal még)
- 19 egynehány puskát (1858; 1868; NK: egynéhány puskát)
- 151 : 2 megmutatni magukat (PN; 1853; 1858: megmutatni ma-gokat)
- 5 darutollas kucsmával (K: darutolla<l>s <kal> kucsmával)
- 17 termetét gyöngce (K: termetét <zöld> gyöngce)
- 22 hullatva; fején (K: hullatva; <Fanny> fején)
- 32 fejét fényes (K: fejé<n>t fényes)
- kalap födé, mely (K: kalap <volt> födé, mely)
- alul két hosszú (NK: alól két hosszú)
- 152 : 3 beléjük, most (1858; 1868; NK: beléjük, most)
- 4 a csengettyű. (K; PN; 1853; NK: a csengettyű 1858; 1868; a csengettyű)
- 9 néhány csepp (1858; 1868; NK: néhány csepp)
- 15 leesnek a lórul (1858; 1868; NK: leesnek a lórol)
- 17 le a lórul (1868; NK: le a lórol)
- 21 táncoltatva szökeltek (1868; NK: tánczoltatva szökeltek)
- 23 lovaikon, végül (K: lovaikon, <...> végül)
- 31 azon aggodalomnak (K: azon aggodalom{hoz}nak)
- 33 tengerek felett; (NK: tengerek fölött;)
- 34 nyeregben, térdeit (K: nyeregben, <s> térdeit)
- 153 : 1 kezében lóbálva (K; PN; 1853; 1858; 1868: kezében lóbbálva)
- 5 akit a vásáron (K: a kit <felül> a vásáron)
- beleviszi a ménes (K: beleveszi a <tob> ménes)
- 7 leverte Horhi (K: leverte <h>Horhi)
- 8 az anglus születésit! (1868; NK: az anglus születésit!)
- 10 Első egy aranybillikom (K: Első <E>egy arany billikom)
- 17 agarászatra nem (K: agarászat<t>ra nem)
- 29 hölgyek előtt (K: hölgyek <l> előtt)
- 32 okát, gyöngéd (K: okát, <bizonyosan> gyöngéd)
- 154 : 1 még kevésbé. (1868; NK: még kevésbé.)
- 4 agarakat is neveiken (K: agarakat is <SORBA> neveiken NK: agarakat is néven)

Lap: Sor:

- 154 : 6 két hölgyhez (NK: két hölgyhöz)
7 mindazokat, akik őket (K: mind azokat, a kik <azokat> őket)
8 hogy közvetlenül (K: hogy <egyenesen> közvetlenül)
13 nevet rajtok. (K: nevet rajt<u>ok.)
14 szól hegyesen (NK: szólt hegyesen)
16 ellenállhatatlanság (NK: ellenállhatatlanság)
17 hírével bír. (K: hi<rrel>rével bír.)
19 kerék hiányzik organizmusomból (K: kerék <bizonyosa>
hiányzik organismusomb<an>ól)
- 155 : 5 alig ér bele (K: alig <f>ér bele)
9 kengyelszíjat. (PN; 1853; 1858; 1868: kengyel szíjjat NK:
kengyelszíjjat)
12 lovát, visszatartóztatva (K: lovát, <eg> visszatartóztatva)
- 156 : 1 menet a helységen (NK: menet egy helységen)
12 a többi közül (PN; 1853; 1858; 1868: a többi közül)
15 rajtok. Különös (K: rajt<a>ok. Különös)
17 a többi közül (PN; 1853; 1858; 1868: a többi közül)
18 s egy füttyöt vetve (K: s egy<et> fütty<entve>öt vetve)
20 másik a Rajkó (K: másik a <r>Rajkó.)
25 hiába, mindenkit (K; PN; 1853; 1858: hijába, mindenkit
1868: hijába, mindenkit)
27 a Matyi (K; PN; 1853: a Marczy)
hol van? (K: ho <...> l van?)
33 leszállok a lóru. (1858; 1868; NK: leszállok a lórdl.)
- 157 : 1 jelenlevő férjek (K: jelenlevő<k> férjek)
7 félteni a hitvestársnak (K: félteni a hitvestárs<ak>nak)
11 elszédült ijedtiben. (NK: elszédült ijedtiben.)
12 tettében, miszerint (K: tettében, <...> miszerint)
17 a nyújtott kezét (K: a nyújtott kez<é>et)
22 elérte a tekintetet (PN; 1853; 1858; 1868: elérte e tekintetet)
23 Azt nem kívánom (K: <N> Azt nem kívánom)
25 szemetek fényére (NK: szemetek fényére)
26 felelt Kiss Miska (K: felelt <k>Kiss Miska)
megpödörintve hetyke bajuszát (PN; 1853; 1858; 1868:
megpödörintve hegyke bajuszát NK: megpödörintve bajuszát)
28 vigyázok én (PN: vigyázok én — sh. — 1858; 1868; NK:
vigyázok én)
monda Szentirmayné (K: Monda Szent<I>irmainé)
31 az eredeti fickók (K: az erede<...>ti fickók)
33 róka-fogások (1858; 1868; NK: róka-fogások)
- 158 : 4 csapatra oszlik, melyek (K: csapatra oszlan<anak>ik me/lyek)

Lap: Sor:

- 158 : 12 árokhoz érnek. (NK: árokhoz értek.)
13 keresztülszökell rajta (NK: keresztülszökel rajta)
16 király és nehány (1858; 1868; NK: király és néhány)
19 mondja neki (PN; 1853; 1858; 1868: mondá neki)
- 159 : 6 dombra felkapva (K: dombr<ol>a <széttekin>felkapva)
19 öt vágatva (K: öt <nyargalva> vágatva)
24 kaszáló terület (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: kaszáló terület)
25 rakott kalangyák. (K: rakott <boglyák> kalangyák.)
28 mint egy seprű (NK: mint egy seprő)
31 hátratekingetett (1868; NK: hátratekintgetett)
- 160 : 2 fehér, Matyi (K; PN; 1853: fehér, Marczy)
3 gróf Armidája (K: gróf Ar<...>midája)
12 Berettyónak (K: Berettyón<...>ak)
13 nyári fürdéses (1858; 1868; NK: nyári fürdéses)
17 kaszáló közepe (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: kaszáló közepe)
- 161 : 6 rókát. — A jutalom (K: rókát; <ez> a jutalom)
elkapta Fecskét (NK: elkapta a Fecskét)
11 mind-mind messze (NK: mind messze)
13 elő Matyi, az (K; PN; 1853: elő Marczy, az)
a szőlő agár (K: a <sz>solo agár)
14 Eddig meg (K: Eddig <enge> meg)
erőtette magát (NK: erőltette magát)
16 ezt (1858; 1868; NK: ezt)
20 félreszökelt, (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: félre szökelt,)
26, 30 33, 162 : 1 Matyi (K; PN; 1853: Marczy)
33 társaság szájáról. (NK: társaság szájából.)
- 162 : 3 sakkfigurái (K: sa<l>kkfigurái)
4 labdázhasson (K; 1853; 1858; 1868; NK: lapdázhasson)
9 a legkevésbé (PN; 1853; 1858; 1868; NK: a legkevésbé)
17 átszökelt rajta (K; PN; 1853, 1858; 1868; átszökelt rajta;
NK: átszökell rajta)
21 félrevont figyelem miatt (K: félrevon<né>figyelem miatt)
24 Fannyé halavány (NK: Fanny halvány)
- 163 : 2 hogy őt utolérje. (NK: hogy utolérje)
5 bírják megközelíteni (K: bírják megközel<e>íteni)
7 kapott fel, s (K: kapott fel, <melly> s)
9 Rudolf utolérte már (K: Rudol<...><f> utolérte már 1858;
1868; NK: Rudolf utoléri már)
10 legjobb lovas. (K: legjobb<...> lovas)
13 alatt; arca (1868; NK: alatt, kinek arcza)

Lap: Sor:

- 163 : 14 lélegzete éri (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: lélekzete éri)
22 izmos kézzel (K: izmos <...el> kézzel)
23 szilajon száguld (1868; NK: szilajan száguld)
- 164 : 1 ez eset után (1858; 1868; NK: az eset után)
7 meggyulladt agy (PN; 1853; 1858; 1868; NK: meggyuladt agy)
20 megtagadva magától az álmot (NK: megtagadva az álmot)
21 Marion ijesztgetésinek (NK: Marion ijesztgetéseinek)
- 165 : 8 kórállapotja (1868; NK: kórállapota)
14 meggyógyult (1858; 1868; NK: meggyógyult)
17 agyában fogamzanak (PN; 1853; 1858; 1868: agyában fogamzanak)
- 166 : 1 annyi nyájas (K: annyi n<...>yájas)
hívta, amennyi (K: hívta <vissza> a mennyi)
2 riasztá vissza (K: ria<...>szta vissza)
6 szívű barátánét (NK: szívű barátánőt)
16 imádnia sem szabad (K: imádnia <n>sem szabad)
szólni felőle (K: szól<j>ni felőle)
23 testvérei, mint (1868; NK: testvére, mint)
24 erszényeket halásznak (NK: erszényeket vadásznak)
26 mint az úrrá lett szenvedély (K; PN; 1853: mint e szenvedély)
27 Hasonlíthatja-e magát (K: Hasonlíthatja e<...> magát)
30 ez örült (NK: az örült)
34 nőt egy másikért (K: nőt <az elsőért> egy másikért)
- 167 : 3 akkor (1858; 1868; NK: akkor)
11 kezeinek lázas (K: kezeinek <f> lázas)
18 Sem előre (NK: Sem előre — sh. —)
22 A K-ban a sor elejétől a 24. sorban levő „hogyléte felől, s”
szavakkal végződő rész tintával át van húzva.
27 könnyes szemekkel (PN; 1853; 1858; 1868; NK: könnyes szemekkel)
- 168 : 5 őket ismét látogatni (NK: őket látogatni)
9 férjem beiktatási (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: férjem beiktatási)
11 megyek, nem (K: megyek, <jó lesz ha> nem)
19 rosszul sikerült (1858: rosszul sikerült — sh. — PN; 1853; 1868: rosszul sikerült)
23 úzni a gondolatot (K: úzni <e> a gondolatot)
30 a könnyeket. (PN; 1853; 1858; 1868; NK: a könnyeket.)
- 169 : 4 kérek öntül? (1868: kérek öntől. NK: kérek öntől?)
14 megelőzve neje (K: megelőz<ni>ve neje)

Lap: Sor:

- 169 : 15 neje gondolatát. (NK: neje gondolatait.)
16 *télen* (1858; 1868; NK: télen)
építettek egy (K; PN; 1853; 1858: építetek egy)
28 a könnyek (PN; 1853; 1858; 1868; NK: a könyek)
32 vagyok valamit kedvedre (K: vagyok <önnek> valamit kedv<é>edre)
- 170 : 5 — Jövő nyárra fürdőkre (1858: — Jövő nyárra fürdőkre
NK: — A jövő nyárra fürdőkre)
11 úgy hiszem (K: úgy hisz<é>em)
23 könnyeivel halmozá (PN; 1853; 1858; 1868; NK: könnyeivel halmozá)
24 ez örömet (NK: ez örömet)
26 férje kezét (K: fé<...>rje kezét)
32 A K-ban a sor elejétől a 171. lap 8. sorral záruló rész hiányzik.
felkelni ágyából (NK: fölkelni ágyából)
34 felüdült, magához (1858: felidült, magához — sh. —)
- 171 : 8 *tettetni a szerelmet* (NK: tettetni a szerelmet)
szeretni kötelességből (NK: szeretni kötelességből)
10 könny nélkül (1853, 1858; 1868; NK: köny nélkül)
14 *leány* (NK: leány)
- 172 : 8 *amalgamázza* (1858; 1868; NK: amalgamázza)
19 ha modellnek kellene (K: ha modell<ben>nek kellene)
haneha *karikatúrákhoz*. (K: <talán> ha ne ha *carricaturákhoz*. NK: hanemha *carricaturákhoz*)
22 szinte csibukozva, s szinte (NK: *szintén* csibukozva, s *szintén*)
- 173 : 4 *elszégynék magukat* (K: elszégynék magukat PN; 1853; 1858: elszégynék magokat)
5 herculaneumi (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: herculanumi)
10 függönyökkel vannak (K: függönyö<...>kkal PN: függönyökkel vannak — sh. —)
13 *reggeli* (1858; 1868; NK: reggeli)
15 vakmerő eszme (K: vakmerő <ötle> eszme)
25 mormogja magában (K: <g>mormogja magában)
33 famóz pastillokból (K: famóz <pay> pasztillokból)
- 174 : 2 melyitek a gazda (K: mellyitek a gazda)
3 bele a menykő! (NK: bele a menykő!)
4 ez most a legdivatosabb neme (K: ez <a> most a leg udvariasabb <divatosabb> neme)
9 vendég lábaszárára (NK: vendég lábszárára)
27 papirosgalacsinnokkal (K: papiros gal<...>acs<...>inokkal)
29 Kecskerey. — Bizonyosan (NK: Kecskerey *úr*; bizonyosan)

Lap : Sor:

- 174 : 33 *afféremnek?* (PN; 1853: *a f f a i r e m*-nek 1858; 1868; NK: *affairemnek*)
- 175 : 5 *cadet öccse* (K: *cadett öccse*)
6 *hogy mért nem sürgeti* (K: *hogy mért nem <indit> sürgeti*
NK: *hogy miért nem sürgeti*)
7 *monda —, hogy* (NK: *mondta, hogy*)
9 *mint bátyja* (NK: *mint a bátyja*)
25 *magát, hogy azoknak* (K: *magát, <...> hogy azoknak*)
26 *Minő föltétel ez* (1858; 1868; NK: *Minő föltevés ez*)
- 176 : 1 *Kiss Miskával* (K: *Kiss Mis<...>kával*)
9 *az ő kedvéért* (1858; 1868; NK: *az ő kedveért*)
13 *csultámium* (PN; 1853; 1858; 1868: *csultamium*)
14 *Csizmelerimi!* (NK: *Csismelerimi!*)
16 *csizmelerimi* (K: *csizmeleriri<...>mi* NK: *csismelirimi*)
18 *ezalatt sajtáságos* (K: *ez alatt <különös> sajtáságos*)
19 *lovagkorbácsával* (K: *<...>lovagkorbácsával*)
20 *útjába akadó* (NK: *útjában akadó*)
24 *a nyakát.* (K: *a nyakát. <s>*)
25 *ezalatt fölöltözött* (PN; 1853; 1858; 1868: *ez alatt fölöltözött*)
- 177 : 1 *való mulatság.* (K: *való mulatság<nak.>*)
6 *vagy most.* (K: *vagy <...> most.*)
- 178 : 4 *Ily gyalázatot nem* (NK: *Ily gyalázatokat nem*)
6 *Kecskerey felkacagott* (K: *Kecskerei<n> felkaczagott*)
8 *származási rendében* (NK: *származási rendjében*) #4
14 *kacagott Kecskerey* (K: *kaczagott Kecskere<...>y*)
16 *egy év előtt* (K: *egy év<e> előtt*)
22 *kompromittálhatja, s ha* (K: *compromittálhatja, <a mi> s ha*)
30 *uszítsd rájuk* (NK: *uszítsd rájuk*)
33 *és sem kém* (1858; 1868: *és nem kém*)
- 179 : 2 *legkisebb gondolatját* (K: *legkissebb gondolatját*)
6 *barátságosan elbúcsúzott* (NK: *barátságosan elbucszutak*)
7 *szavakat adva* (NK: *szavukat adva*)
8 *minél hamarább* (K: *mi<...>nél hamarább*)
- 180: cím *Kívül fény* (K: *<A> Kívül fény*)
2 *férje beiktatási* (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: *férje beigtatási*)
7 *meg legyen szabadulva* (NK: *fel legyen szabadítva*)
18 *szemtől szemben kell* (NK: *szemtől szembe kell*)
19 *szívvel az édes* (K: *szívvel az <hiz> édes*)
21 *hagyni könyezni* (PN; 1853; 1858; 1868; NK: *hagyni könyezni*)
22 *egy sóhajtól, egy* (K: *egy sohajt<a>ol, egy*)

Lap: Sor:

- 181 : 1 nehezebb teher (K: nehezebb <elviselni> teher)
5 írt barátnejának (1868; NK: írt barátnejének)
19 mind a hármunkra (1868: mindahármunkra NK: mindhár-
munkra)
23 hogy restelli (PN; 1853; 1858; 1868: hogy resteli)
28 de legkevésbé sem (1868; NK: de a legkevésbé sem)
30 sokkal kevésbé (1868; NK: sokkal kevésbé)
32 házi köreikben (NK: házi körükben)
- 182 : 4 tartják magukat (PN; 1863; 1858: tartják magokat)
6 Nőknél ez egészen (NK: Nőknél az egészen)
8 legkevésbé csábító (1868; NK: legkevésbé csábító)
20 Rudolfot szemével (K: Rudolfot <lelkével> szemével 1858;
1868; NK: Rudolfot szemével)
23 kedélyek többnyire (K: kedélyek <ren> többnyire)
24 napi életbe; így (K: napi életbe<n>; így)
33 egyszer (1858; 1868; NK: egyszer)
- 183 : 4 napokban azonkívül (K: napokban <ug> azonkívül)
5 székvárosba, honnan (K: székvárosba, <s> honnan)
5, 15 beiktatás (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: beigtatás)
9 napról napra (1868: napról napra NK: napról-napra)
17 volt elkészítve (1858: volt elkészítve — sh. —)
18 hogy beiktatása (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: hogy beig-
tatása)
23 vagyoni állapotját is (1868; NK: vagyoni állapotát is)
27 tömérdék népség (K: tömérd<é>ek népség)
29 hattyrémes, bogláros (NK: nyusztprémes, bogláros)
34 annyira más (K: <annak> annyira más)
- 184 : 1 közül (PN; 1853; 1858; 1868: között)
7 legjobb hazafit (K: legjobb <b>hazafit)
9 tisztviselőjül. Aki (K: tisztviselőjé<vel>ül. A ki)
ismernie ez arcról (PN; 1853: ismernie az arcról)
12 ellenségnek, oltalma (K: ellenség<et>nek, oltalma 1858; 1868;
NK: ellenségnek, oltalma)
16 fél óra (K: <egy> fél óra)
18 hallgatók lelkét, kiből (K: hallgatók <szívét> lelkét, kiből)
26 egyszerre ez új (NK: egyszerre az új)
kellemetlen arccal (K: kellemetlen arczal)
33 odatévedt pillanata (K: odatévedt<ek sze...> pillantata)
- 185 : 26 — Mint a (PN; 1853; 1858; 1868: — Kint a)
30 el kell rejtenie (1868; NK: el kelle rejtenie)
32 — Amilyen nagy veszteség (K: — A milyen <N>nagy veszteség)

Lap: Sor:

- 186 : 1 s frakkját kétfelé (K: s <mel> frakkját kétfelé NK: s frakkja mellényét kétfelé)
4 — Jó hallgató vagyok. (K: — Jó hallgator [?] vagyok.)
18 fognak válni a pesti (K: fognak váln<ék>i a pesti)
24 őt ezek közül (1858; 1868: őt ezek közül)
Ezeket mint (K: Ez<eket> mint)
187 : 1 Kecskerey úr kedélyesen (K: Ke<...>cskerey úr ke<...>délyesen)
4 *nem hiszem* (1858; 1868; NK: *nem hiszem*)
9 látjuk emlékezetbe (K: látjuk <m> emlékezetbe)
10 legfigyelemreméltóbb renoméval (K: legfigyelemreméltóbb <egy> renomméével)
11 a magasabb körökben (K: a <leg> magasabb körökben)
12 *convenant* (1858; 1868; NK: *convenant*)
15 *hogy a szalonzsargon számára* (K: *hogy a <salonjargon> salon-jargon számára* 1858; 1868; NK: *hogy salonjargon számára*)
17 A derék (K: A <két> derék)
Kecskerey úr (K: <...> Kecskerey<nek> úr)
egy csilár alá (PN; 1853; 1858; K: egy csilár alá)
19 a bál királynéi (NK: a bál királynői)
26 közül kellene (PN; 1853; 1858; 1868; NK: közül kellene)
28 meghódíthatnák a világot (K: meghódíthatnák <az egész> a világot)
33 — Imádlak e szavadért (K: — Imád<lak> e szavadért)
34 nőd egy angyal. (1858; 1868; NK: nőd angyal.)
188 : 1 szelleműs férfiakat (NK: szellemes férfiakat)
4 Kárpáthyiné *is* igen (NK: Kárpáthyiné *igen*)
5 ő szépség (NK: ő a szépség)
6 például szegény (K: például sz<...>egény)
engedte volna egy (K: enged<ett>te volna <bár> egy)
9 magát. Elköltötte (K: magát <miatta>. Elköltötte)
17 felér három (NK: fölér három)
18 Erre jól emlékezem (K: E<...>rre jól emlékezem)
22 forinttal nem (K: forintal <meg> nem)
24 történt közöttük. Igaz (K: történt <vele> közöttük. Igaz)
28 ötletet súgja az öreg (1858; 1868; NK: ötletet súgta az öreg)
hogy kérje (K: hogy <vegye> kérje)
29 öccse (PN; 1853: öcse)
32 delnő, csakhogy (K: delnő, <hanem> csakhogy)
33 próbálhatna nála (K: próbálhatn<á>a nála)

Lap: Sor:

- 189 : 1 több ismerősök érkeztek (1868; NK: több ismerős érkezett)
3 látszott meg (K: l<. . .>átszott meg)
13 suttogni (PN: suttogni — sh. —)
bizalmasan lenni. (NK: bizalmaskodni.)
21 múltjához vannak (K: mu<n>ltjához vannak)
25 sohasem hazudság, (NK: soha sem hazugság,)
26 ő álhíreket (K: ő<. . .> álhíreket)
31 melyre a finnyásabb (K: melyre <az említett> a finnyásabb)
33 kivigadni magát (K: kiv<a>igadni magát)
34 kivirradtig. (PN; 1853; 1858; 1868: ki-viradtig.)
190 : 1 Rudolf sietett (K: Rudolf <alig v . . .> sietett)
nejét felkeresni (NK: nejét fölkeresni)
3 bebocsátaték (K; PN; 1853; 1858: bebocsátaték)
4 még egészen báli (K: még e<gye>gészen báli)
báli öltönyében volt (NK: báli öltönyben volt.)
7 s bekukucskálva (K: s be<l>kukucskálva)
10 A szobaleány (K: A szob<e>aleány)
12 inte szobaleányának (K: inte szobal<y>eányának)
15 hogyne jutott (K: hogy ne <állhat> jutott)
19 hirtelen Flóra (K: hirtelen <f>Flóra)
20 karok közül (PN; 1853; 1858; 1868; NK: karok közűl)
25 volt irántam. (K: volt <hozzám> irántam.)
191 : 6 Szabad közülok (PN; 1853; 1858; 1868; NK: Szabad közűlök)
3 hogy amióta Rudolf (NK: hogy mióta Rudolf)
11 hogy hiába is (K: hogy hijjába is PN; 1853; 1858; 1868:
hogy hijjába is)
26 — Engedd jóvá (K: — Enge<. . .>dd jóvá)
jóvá tennem (NK: jóvá tenni)
27 hozzád közel (K: hozzád kö<. . .>zel)
Ámbár tudom (K: Ámbár <nem> tudom)
31 is hiába mondanál (K: is hijjába mondanál PN; 1853; 1858:
is hijjába mondanál)
34 valami kellemetlen (K: valami ke<dves>llemetlen)
192 : 5 Az nem lehet (K: Az nem<. . .> lehet)
8 megint csak azt (NK: megint azt)
13 Ha aludni megy (NK: ha aludni megy)
14 be szobalyányomat. (1858; 1868; NK: be szobaleányomat.)
34 Találd ki! — Énrólam? (1868; NK: Találd ki! E bókért meg
kellene Rudolf homlokát csókolni. — Én rólam?)
193 : 2 — Ahhoz mégis (K: — Ahoz mégis PN; 1853; 1858; 1868;
NK: — Ahoz mégis)

Lap: Sor:

- 193 : 2 eleven képzelődés (K: eleven kép<..>zelődés)
3 költhessen. *E bókért meg kelle Rudolf homlokát csókolni.* —
De kiről (1868; NK: költhessen. — De kiről)
11 csodálkozás miatt. (K: csodálkozás mi<..>att.)
15 Bálványozás (K: <b>Bálványozás)
22 — Rudolf. Jó (K: — Ru<..>dolf. Jó)
- 194 : 2 világban eszmék, (K: világban <gondolatok> eszmék,)
3 tiszta, gyermeteg lelkedben (K: tiszta, <de> gyermeteg <esz>
lelkedben)
5 tartson oly együgyűnek (K: tartson <on> olly együgyűnek)
6 némberek, s hogy (K: némberek, <tudom> s hogy)
18 Ő egy csoport (K: Ő<t> egy csoport)
27 vállat vonf. — Bánom (NK: vállat vont. Bánom)
- 195 : 7 még irányodban sem (1858; 1868; NK: még irányodban sem)
9 a csengettyű zsinórjához (K; PN; 1853; 1858: csengettyű
zsinórjához NK: csengettyű zsinórjához)
13 Rudolf *csodálkozva* tekintte (1868: Rudolf *csudálkozva* tekintte
NK: Rudolf *a legnagyobb meglepetéssel* tekintte)
19 hálósobája, s (K: halósobáj<á>a s)
20 amely oka (K: a me<y>ly oka)
22 tudott elaludni. (K: tudott elalud<..>ni.)
23 most egy könnyeden kimondott (K: most egy <ostoba>
könnyeden kimondott NK: most egy könnyedén kimondott)
29 s keze írását (K: s keze<k> írását)
- 196 : 1 megtöri a kontumáciát. (K: megtöri a <c>kontumáciát.)
3 Hasonló esetek (K: <A>Hasonló esetek)
7 mindig Kárpáthyéval (K: Mindig <Sze> Karpáthyéval)
10 nő téveteg (K: nő <el> téveteg)
12 „Te engemet gyűlölsz, (NK: te engem gyűlölsz)
- 197 : cím Veszélyes kísérlet (K; PN: A fájdalmas kísérlet)
11 szóval kifejez (K: szóval kifeje<ze>.)
12 édes szövetség (K: édes <orom> szövetség)
18 s ami többet (K: s a mi<t> többet)
19 voltak csókjai (K: voltak <j> csókjai)
- 198 : 11 *gyöngé* (1858; 1868; NK: gyöngé)
irányodban sem (K: irányodban <p> sem)
14 mint fordul kettőt (NK: mint fordult kettőt)
23 szeretetreméltóságban. (NK: szeretetreméltóságban.)
26 egy nőtül kedvesen (NK: egy nőtől kedvesen)
29 Ehhez a kis (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: Ehez a kis)
33 ön vissza nem vonja (K: ön <én> vissza nem vo<..>nja)

Lap: Sor:

- 199 : 4 miért ne *hajtáná meg előtte magát, miért ne hódolna* (K: miért ne hajtáná meg előtte magát, <mido> miért ne hódolna NK: miért ne hódolna)
16 *hogya a fiatal* (hogya <ő> a fiatal)
19 *törődik az egésszel; ő örül* (K: törődik az egé<sz . . . szszel>sszel; ő örül)
23 *bizonyítványa legyen* (1868: bizonyítvány legyen NK: bizonyítvány legyen)
25 *akinek erényeért jót* (K: a kinek erény<i><e>ért jót)
27 *örömtől, amit* (K: örömtől <eltilt>, a mit)
28 *tekintet kellene* (K: tekintet<et> kellene)
200 : 2 *közöttünk vége* (K: közöttü<k>nk vége)
12 *azon feltett szándékkal* (K: azon f<é>eltett szándékkal)
16 *a beiktatási nap* (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: a beiktatási nap)
    óta madarasi (K: óta <M> madarasi)
23 *szokott látogatók* (K: szokott <g>látogatók)
201 : 4 *felele a nő* (NK: felelé a nő)
    7 ki is ne szeretne (NK: ki ne is szeretne)
14 *Fanny állva maradt* (K: Fanny <...> áll<...>va maradt)
24 *férje karjaiból* (1858; 1868; NK: férje karjából)
28 *asszony a háznál* (K: asszony <as> a háznál)
32 *s férje* (K: s <az erk> férje)
33 *rab vérpadtóli* (K: rab vé<p>rpadtóli)
    félelme ahhoz (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: félelme ahoz)
202 : 7 *hozzájuk. Kárpáthy* (K: hozzájuk. Kárpáthy PN; 1853; 1858; 1868: hozzájuk. Kárpáthy NK: hozzájuk Kárpáthy)
33 *múlhatlan szokás* (NK: múlhatatlan szokás)
34 *kedvéért sem* (1868; NK: kedvéért sem)
203 : 9 *magukra vonják* (PN; 1853; 1858: magokra vonják)
10 *egyes-egyedül a csavargós tévutakon, anélkül* (NK: egyesegyedül a nélkül)
16 *rettentené úgy meg* (1858: rettentene úgy meg)
25 *valamit kellett* (K: valami<m>t kellett)
28 *ismerné nagyság a* (K: ismerné nagysá<g>d a)
31 *örömei, fájdalma és* (K: örömei <betegsége> fájdalma és)
34 *És valóban* (K: És<...> <v>alóban)
204 : 5 *boldog szerelmesek* (K: boldog szerelmesek <tisztességet?>)
13 *monda Rudolf.* (1868; NK: mondta Rudolf.)
14 *Fanny, igen* (K: Fanny, <Nem volt az az igaz> igen)

Lap: Sor:

- 204 : 17 gyöngyöket kicserélte (K: gyöngyöket <be>kicserélte)
23 pompás szálfá. (K: pompás sz<i>álfa.)
25 zölddé teszük. (K; 1858: zöldé teszük)
- 205 : 10 Az az őrzöngő (K: Az az<d> őrzöngő)
15 rózsaszín lehellettel (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: rózsaszín lehellettel)
23 előtt? A világ (K: előtt? <Nem> A világ)
24 sétált Rudolfal (K: sétált Rudolfal)
26 dolgokat. Óh (K: dolgokat <...> <Óh> <óh>)
27 használ neki, hogy (K: használ neki, hogy)
ha ő maga (1858: ha ő maga — sh. —)
32 vendégét. (K: v é e ndégét.)
- 206 : 1 alumni ment (NK: aludni ment)
3 észreuvé legfelül (1858; 1868; NK: észreuvé legfelül)
10 baj támadt, hogy (K: baj származott támadt, hogy)
13 ég oltalma jobban (PN; 1853; 1858; 1868: ég ótalma jobban)
16 Ha játék ez (K: Ha <trefa> játék ez)
rettentő játék (K: rettentőbb játék)
22 fog térni, kéri, (K: fog<...>térni, <...>kéri,)
25 hova lettek (1868; NK: hová lettek)
30 Rudolf meg ne (K: Rudolf <észre ne> meg ne)
- 207 : 3 s felnyitá a könyvet (K: s felnyit<va>á a könyvet)
8 gondolt reá, (NK: gondolt rá)
18 hogy könnyei (PN; 1853; 1858; 1868; NK: hogy könnyei)
23 könnyeit visszatartá (PN; 1853; 1858; 1868; NK: könnyeit visszatartá)
30 én naponta azon (1858: én naponként azon 1868; NK: én naponkint azon)
32 ahol önnel találkozhatom (K: a hol önne<k>l találkozhatom)
- 208 : 10 s megtörölve (1858; 1868; NK: s megtörölve)
könnyes szemeit (PN; 1853; 1858; 1868; NK: könnyes szemeit)
17 ily szép szívet (1868: ily szívet NK: ily szívet)
20 azt könnyeivel (PN; 1853; 1858; 1868; NK: azt könnyeivel)
22 mondhatlan gyönyör között? (K: mondhatlan gyönyör<ben> között?)
26 aki ítélni fog (K: a ki <úgy> itél<jen>ni fog)
31 könnyek ékesíték (PN; 1853; 1858; 1868: könnyek ékesíték
NK: könnyek ékesíték)
32 hogy boldog (K: ho<l>gy boldog)
percig volt (K: perczig <b>volt)

Lap: Sor:

- 209 : 2 vőn attól, s (K: vőn <tőle> attól s)
4 nő könnyeit (PN; 1853; 1858; 1868; NK: nő könnyeit)
8 könnyek nyomát (PN; 1853; 1858; 1868; NK: könnyek
nyomát)
18 elűzte napfényes (K: elűzt<ék>e napfényes)
20 vélte arcán (K: vélte<m> arcán)
21 égető könnyeket (PN; 1853; 1858; 1868; NK: égető könnyeket)
- 210 : cím fölfedezések. (K: föl<...>fedezések.)
2 mint az amerikai lapszerkesztő (K: mint <ami> az amerikai
lapszerkesztő)
3 fürdőkre (NK: fürdőkre)
5 fürdői (NK: fürdői)
16 Általános diadallal (K: <á>Általános diadallal)
19 megfordult. Ezt (K: megfordult <A hir> Ezt)
- 211 : 9 azt be, ahol (K: azt be <.i...ndva>, a hol)
10 összejöni. (NK: összejönni.)
16 tanácsos másodszor (K: tanácsos <be> másodszor)
26 Rudolf vállat vontott. (NK: Rudolf vállat vont.)
28 hegyke lépés (K: he<gy>tyke lépés PN; 1853; 1858; 1868:
hegyke lépés)
31 jó estvét (NK: jó estét)
- 212 : 5 hosszú kezeit Abellino (K: hosszú kezei<vel>t Abellino)
7 Abellinónak is (NK: Abellinónak is)
13 kissé gédelgetni (NK: kissé dédelgetni)
26 — Hja! nagyon (K: — <Bizony barátom> Hja! nagyon)
- 213 : 13 széledeztek körülük. (K: széledez<n>tek <ke>körülük.)
22 kifért, felelt e (K: kifért, fele<e>lte)
25 nemeit és fajait (PN: nemeit és fajait — sh. —)
29 vízbe süllyesztve (K: vízbe <haj> süllyesztve 1858; 1868:
vízbe süllyesztve NK: vízbe süllyesztve)
33 Abellino minderre (K: Abellino<t> mind erre)
- 214 : 2 — Legalább azt (K: — <Az> Legalább azt)
7 s nyakát (NK: a nyakát)
21 ez asszony ellen, (K: ez asszony ellen<e>),
22 azok közül (PN; 1853; 1858; 1868; NK: azok közül)
23 rájuk ne gyanakodjék (PN; 1853; 1858; 1868; NK: rájuk
ne gyanakodjék)
24 boldog hajlandóságával. (K: boldog <szerelmével> hajlandó-
ságával.)
26 közöttük. (NK: közöttük. *Rudolf volt az.*)
28 hogy helytelen és (K: hogy <egy> helytelen és)

Lap: Sor:

- 214 : 31 Mit érdekel (K: Mit <j> érdekel)
33 hogy elöttem (K: hogy <egy> elöttem)
34 *tisztelek* (1858; 1868; NK: *tisztelek*)
- 215 : 4 és szerencsés. (K: és szerencsés <s>)
- 216 : 6 csak képzelni mert (K: csak kép<e><z>elni mert)
9 váltandja be a (K: váltandja <n>be a)
15 élhetne még (K: élhetn<é>e még)
16 *gagyogásira* (NK: *gagyogásaira*)
17 *és ne felejtsem el soha* (K: és ne felejtsem el soha 1858; 1868;
NK: *és el ne felejtsem soha*)
- 217 : 2 Az örömköny (P; 1853; 1858; 1868; NK: az örömköny)
4 erőteljes fiú (K: erőt<é>eljes fiú)
12 *elragadtatással* (K: *elragad<va>tatással*)
14 *kiáltott egypárszor* (K: *kiáltott <egy>et kettőt> egypárszor*)
19 jól, hogy mit (K: jól, ho<l>gy mit)
- 218 : 5 *hideg tekintetétől* (K: *hide<...>g tekintetétől*)
12 nagy örömet mért (NK: nagy örömet mért)
31 ott feküdni (NK: ott feküdni)
32 *gyönyörű arcain* (1868: *gyönyörű arczáin* NK: *gyönyörű orczáin*)
- 219 : 2 könnytelenek voltak (PN; 1853; 1858; 1868; NK: könnytelenek voltak)
9 beteg felemeli (1858; 1868; NK: beteg fölemeli)
törtvilágú szemeit (K: törtvilágú <keze> szemeit)
13 hallja, nem eszmél (K: hallja, <mit> nem eszmél)
18 zavart szavakat (K: zavart sza<d>vakat)
melyek iszonyú (K: melyek i<j><sz>onyu)
25 kéz szorításáról, minő (K: kéz szorít<...>ásáról <mi... on> minő)
29 többé: lélegzetvétele (K: többé: <lehellete> lélegzetvétele
PN: többé: lélegzetvétele 1853; 1858; 1868; NK: lélegzetvétele)
31 izzadsága elmúlik. (NK: izzadsága elmúlik.)
- 220 : 1 gondolva, hogy (K: <G>gondolva hogy)
2 *lecsüggeszti fejét* (K: le<gy>csüggeszti fejét)
7 sötétkék szemeit (K: sötétkék <kék> szemeit)
10 *Légy anyja gyermekemnek!* (1858; 1868; NK: Légy anyja gyermekemnek!)
12 *szemeinek könnyezését.* (PN; 1853; 1858; 1868; NK: *szemeinek könnyezését.*)
15 tanították még. (NK: tanították meg.)

Lap: Sor:

- 220 : 17 Amen. (NK: Amen.)
18 Azzal lehunyja szemeit (K: azzal <be>leunyja szemeit)
23 Arcán túlvilág (NK: Arczán a túlvilág)
24 a föltámadásig. (1858; 1868; NK: a feltámadásig.)
25 többé felköltetni (K: többbe felköltetni)
- 221 : cím Titkos látogatók. (K: Titkos <Éjféli[?]> látogatók.)
2 idők; fehér (K: idők <álltak be korán,> fehér)
3 síkon minden (K: síkon <kivül[?]> minden)
4 körülfogni az a (K: körülfog<va>ni az a)
lilaszn gözkör (K: lilaszn <félhomály> gözkör)
11 oly búsan látszik (K: oly búsan <olly magányosan> látszik)
14 alig két-három (K: alig <eg> két három)
15 laknak benne (K: laknak <benne> benne)
- 222 : 12 Nem félek én. (K: Nem<...> félek én)
13 szánról, s fokosát (K: szánról s <bot> fokosát)
14 fenyők sötétlenek (K: feny<...>ők sötétlenek)
31 s leírás után (K: s a leírás után)
33 a családi sírbolt (NK: a sírbolt)
- 223 : 3 lovast látunk haladni (K: lovast lá<...>tunk haladni)
4 maradva üget (K: maradva <bal> üget)
13 közül, s kísérőjét (K: közül s <társat> kísérőjét 1858; 1868; NK:
közül s kísérőjét)
14 lépést járatta (K: lépést <l>járatva)
17 irányát, s gyors (K: irányát s <hirtelen> gyors)
23 Nagy fehér (K: <Egy n> Nagy fehér)
32 félig térdeplő (K: félig tér<...>rdeplő)
- 224 : 2 lépett a térdeplőhöz. (PN; 1853; 1858; 1868: lépett a tér-
deplőhöz)
9 bámulva ismert (K: bámulva <ifju> ismert)
14 érte mindent. (1868; NK: értett mindent.)
15 kezét, s megszorította (NK: kezét és megszorította)
16 őt megsíratni? (K: őt megs<...>íratni?)
17 Nincs akit megszegyenítsek vele. (K: nincs <mit> a kit meg-
szegyeníts<en>ek vele)
23 mennyi önzéstelen (K: men<...>nyi önzéstelen)
30 jázminlugas alatt (PN; 1853; 1858; 1868: jázmin-lugas
alatt)
33 az ő sima (K: az ő <kedves> sima)
- 225 : 8 megpróbáljam, ha (K: megpróbáljam, <hogy> ha)
12 a hóvilágnál ott (PN; 1853; 1858: a hóvilágról ott 1868; NK:
a hóvilágtól ott)

Lap: Sor:

- 225 : 25 elég látható (NK: *eléggé* látható)
26 Sietnem kell (K: <s>Sietnem kell)
30 Rudolf *lőháton* az (NK: Rudolf az)
- 226 : 7 vágatott előle (1868; NK: vágatott előre)
13 ez emlék (NK: *az* emlék)
17 ez öt betű (NK: *az* öt betű)
- 227 : 2 várakozó Pál (K: vár<ó><akozó> Pál)
4 az úrnőt eltemették (K: az<...>úrnőt eltemették)
7 s amint belépni (K: s<...> a mint belépni)
22 sem érzek előtte (K: sem <...> érzek előtte)
- 228 : 6 elmondva neki: (K: elmond<ani>va neki:)
8 pár kesztyű (PN; 1853; 1858; 1868: pár kesztyű K; NK: pár kesztyű)
12 melyet amint a gyertyák (K: melyet a m<...>int a gyertyák)
14 nem jó helyen (K: nem jó<l> helyen)
28 e virágokat (NK: *a* virágokat)
29 menjünk — sürgeté (K: menjünk, *öreg*. Sürgeté)
30 fáj az, amit te beszélsz. (K: fáj az <t>, a mit <te> beszélsz.)
34 mint *hajolt* a félig kész *himzés fölé*; *láttam, mint* hajtá (NK: mint hajtá)
- 229 : 1 mint hajtá szép (K: mint haj<ol>tá szép)
2 láttam álmodni, láttam (K: láttam álmod<va>ni, láttam)
7 én őt felkeresni (NK: én őt fölkeresni)
8 Menjünk, menjünk (K: <m>Menjünk, menjünk)
9 És könnytelenül (PN; 1853; 1858; 1868; NK: És könnytelenül)
10 az ajtóból még egy (K: az ajtób<...>ól még egy)
19 a többi cselédség (K: a többé cselédség — elírás —)
24 A negyedik Kiss Miska (K: A negyedik <Kiss Miska> Kiss Miska)
26 barátja legszomorúbb (K: barátja <még> legszomorúbb)
27 jobbat valakivel. (K: jobba<n>t valakivel)
29 veri a kalamárisokba (NK: veri a kalamárisba)
31 Abból, hogy (K: <János e> Abból, hogy)
32 ismerősei közül (PN; 1853; 1858; 1868: ismerősei közül)
33 a végintézkedéssel (NK: *e* végintézkedéssel)
- 230 : 1 Rudolf beléptek, (K: Rudolf <megérkeztével> beléptek,) komoly ünnepélyességgel (K: komoly ünnepélye<n>sséggel)
6 mondott. Az asztal (K: mondott, <utána olvasván a már megirt végrendeletből, a mit ő élőszóval mond el.> Az asztal)
22 hagyományom ötvenezer forint (K: hagyományom <harminczezer> ötvenezer forint)

Lap: Sor:

- 230 : 27 kertészei, *kiknek* firól fira (NK: kertészei, firól-fira)
kötclességük leend (K: köt(é)elességük leend)
- 231 : 1 Rudolf hideg (K: Rudolf(nak a leg) hideg)
3 az öreg utolsó (K: az öreg (halála) utolsó)
5 *fűnek-fának* (PN; 1853: fűnek fának 1858; 1868:
fűnek fának NK: fűnek-fának)
hagyományozott.” — Továbbá (K: hagyományozott.”
<— Midőn elhozza rám Isten azon órát, melyben mulandó
életemet elhagyom folytatá János nyugodt szilárd hangon:
<m>Minden szó olly viszhangosan hangzott el a teremben,
mint egészen <...> üres volna az — amidőn meghalok.>
— Továbbá)
- 8 házassítassanak ki. (K; PN; 1853; 1858; 1868: házassítassanak ki.)
- 11 háromnak a szűzek közül, (1868; NK: háromnak a szűzek
közül)
- 14 és imádkozzanak, (K: és (mondjanak) imádkozzanak,)
- 17 Itt megállt megvárva (K: itt meg(varta)állt, m(é)gvárva)
- 18 szavait, mialatt (K: szavait, (<A> mi alatt)
- 24 oly viszhangosan (K; PN; 1853; 1858; 1868; NK: oly viszhangosan)
- 32 mint az „övé”, *csakhogy ami azon fehér volt, az ezen mind
fekete.* A név (1858; 1868; NK: mint az „övé”. A név)
- 232 : 2 aki öfölte imádkozott (NK: ki fölte imádkozott)
5 hogy kettőnk közül ki (K: hogy (én élek e) kettőnk közül
ki PN; 1853; 1858; 1868; NK: hogy kettőnk közül ki)
6 tudja már ő. (K: tudja már <n> ő)
12 ugyanazon ifjak (K: ugyanazon (emberek) ifjak)
14 azon ifjak (K: azo(k)n ifjak)
26 fogok alumni: (NK: fogok aludni)
Úgy beszélt (K: <B> Úgy beszélt)
29 se tétessék (K: se(m) tétessék)
33 *meghaltakról* (1858; 1868; NK: meghaltakról)
- 233 : 3 legelső könyv (PN; 1853; 1858; 1868; NK: legelső könyv)
4 örömkönyv volt. (PN; 1853; 1858; 1868; NK: örömkönyv
volt)
9 haza, amit ellene vétettünk (K: haza, a mit (é)ellene vétettünk
1858; 1868; NK: haza, mit ellene vétettünk)
11 Mutassa ő meg életével (NK: Mutassa meg ő életével)
14 felén vezetőt (K: felé(t)n vezetőt)
23 a reánézőnek (NK: a ránézőnek)
33 szellem gondnoksága (K: sze(m)llem gondnoksága)

Lap: Sor:

- 233 : 34 Ne aggódjék (K: Ne <tétovaz> aggódjék)
- 234 : 1 rossz ember, (PN; 1853: rossz emberi, — sh. — 1858; 1868:
rossz ember,)
2 menti rosszaságát (K: menti rossza<...>ságát)
5 benne, oly kézbe (K: benne<a> olly kézbe)
11 törvényes gyámul rendekek (K: tör<...>vényes gyámul ren-
de<k>lek)
18 hogy e gyámságot (NK: hogy a gyámságot)
25 szóhoz jönni, (K: szóhoz jön<i>ni,)
31 Abellinónak nevezte. (K: Abellinonak <keresztelte> nevezte.)
33 Isten és a haza, miként (K: Isten és a haza mi<n>ként)
- 235 : 7 ártatlan hajadon (K: ártatlan <lea> hajadon)
10 gyermekem, ő leendett (K: gyermekem <nem> ő leendett)
19 Pesten lakó (K: <p>Pesten lakó)
29 évről évre (1868: évről évre NK: évről-évre)
- 236 : 3 kedvesebb emléket (K: kedvesebb <ajándékot> emléket)
8 öreg Vidra bohócomat (K: öreg <Vidra> bohóczomat)
9 lapályi pusztát (K; 1853; 1858: Lapályi pusztát)
13 el kelle bocsátatniok (1868; NK: el kellene bocsátatniok)
15 ezeken felyül (PN; 1853; 1858: ezeken felül 1868; NK:
ezeken fölül)
19 az a hon, melynek földében (K: az a <föld> hon, melly<ben>nek
földében)
21 hogy a nemzet, melynek tagja lehetnem isten megengedte,
az utánam (K: hogy a faj, melynek tagja lehetnem Isten
megengedte, az utánam PN; 1853: hogy a faj, melynek
tagja lehetnem Isten megengedte)
23 foglaljon el minden (K: foglaljon <...> el minden)
- 237 : 1 Ekkor mondá (K: Ekkor <szólt> mondá)
5 Úr szent vacsorája (1858: Ur szent vacsorája 1868: ur szent
vacsorája NK: úr szent vacsorája)
minőben a halálra vált (K: minő<t>ben a halál<...>ra vált)
8 Kárpáthy keresztyényi alázattal (1858; 1868; NK: Kárpáthy
keresztyén alázattal)
11 Az idvezítő Jézus fogadjon (K: Az Idvezítő <úr> Jézus fogad-
jon 1858; 1868; NK: az üdvözítő Jézus fogadjon)
14 ez egyszerű (NK: az egyszerű)
18 az hiába volna (K; PN; 1853; 1858; 1868: az hiába volna)
32 nagyokat sikongatva (K: nagyo<t>kat sikongatva)
- 238 : 5 akar a szent (K: akar<ja> a szent)
- 239 : cím Búcsúvételek. (PN: Б у с у в é t e l e k.)

Lap: Sor:

- 239 : 2 tűz robogott (NK: tűz lobogott)
3 éjjelen túl (K: é<l>jfélen túl)
12 a könny ajkán (PN; 1853; 1858; 1868; NK: a könny ajkán)
13 — *Meghalt* (1858; 1868; NK: — *Meghalt*)
- 240 : 3 ámbár egy tekintet (K: ámbár <me. . .> egy tekintet)
29 ölben *kellett vinni*. (K: ölben *vinni kellett*. [Jókai a K-ban jelzi a szórend felcserélését.])
- 241 : 10 *vitézlett* (1858; 1868; NK: vitézlett)
14 maguk a sírásók (PN; 1853; 1858: magok a sírásók)
- 242 : cím A világ nyelve. (PN: A világ nyelve.)
4 sokak számftásaiban. (K: sokak szám<ad>ításaiban)
7 Île de Jérusalemig (NK: Isle de Jeruzsalemig)
9 néhány hétig (PN; 1853; 1858; 1868: néhány hétig)
20 Csepesy Aladár (PN; 1853: Csepesy Aladár. — sh. —)
22 férfiak a pipázóterembe (K: férfiak <körbe> a pipázóterembe)
24 keccesen füstölve (K: keccesen füst<l>ölve)
- 243 : 10 fogta, mert (K: fogta<k>, mert)
11 is meghagyta (K: is meg<tiltotta>hagyta)
12 egy friszt találnek (K: egy <irist> irist találnek)
14 Az emancipált hölgy (K: Az em<e>anc<a>ipált hölgy)
15 mind merő (K: mind <. . .> merő)
- 244 : 1 kolduskosztümben (K: koldús<k>ostu**mb**en)
2 varrott tarisnyával (NK: varrott tariszn**y**ával)
9 tartá érdemesnek (K: tartá {tovább} érdemesnek)
15 csak érdekesebbé teszi (K: csak érdekes<. . .>ebbé teszi)
17 alásülyedt (PN; 1854; 1858; 1868; NK: alásülyedt)
nem bocsáthatták meg (K: nem bocsát<hat>ák meg)
27 magát székestül (K: magát <a karszek> székestül)
28 A liberális (K: <Szép liber [?]> A liberális)
- 245 : 11 szűz számára (K: szűz <n> számára)
esztendő alatt (K: esztendő<ben> alatt)
12 szeretőjük fog (K: szeretőjük <volt> fog)
14 azonfelyül mindenét (PN; 1854; 1858; 1868; NK: azon felül)
23 van őbennük (NK: van *most* ő bennük)
26 zsoldárt énekelt (K: zsoldárt é<l>nekelt)
- 246 : 4 — Hahhahaha! (K: Hahhah<a>ha!)
11 hiába, félt (K; PN; 1854; 1858; 1868: hiába félt)
13 ne legyen (K: ne<m> legyen)
- 247 : 3 a Boulevard (K: a <ru**e8 az északi (NK: az é**sz**aki)
herceg, marquis (K: her**cz**eg, <mr. Griffard> marquis)**

Lap: Sor:

- 247 : 20 Kivált ha (K: K<...>ivált ha)
21 egy helyettesítetett. (K: PN; 1854: egy helyettesítetett.
1868; NK: egy helyettesített.)
24 neje valakivel (K: neje valaki<n>vel)
26 viszonzá Mr. (PN; 1854; 1858; 1868: viszonzá mr. NK:
viszonzá mr.)
28 rossz helyzet (K: rossz hely<e>zet PN; 1854; 1858; 1868:
rossz helyzet)
Abellinóra nézve. (K: <rá> Abellinora nézve)
248 : 1 szól Mr. Griffard (K: szól <M>mr. Griffard)
derült orcával. (1868; NK: derült arczával)
3 hogy ő maga (K: hogy <e> hitelő ő maga)
4 örökös miatt. (K: örökös <M> miatt.)
17 ők is elmondák: (K: ők is elmondá<n...>k:)
19 — Nagynénénk (!) (1858; 1868; NK: — Nagynénénk (!))
holt meg; a gazdag (NK: halt meg; a gazdag)
23 írt Rudolffhoz (K: írt Rudolf{...}hoz)
könyhullatások” (PN; 1854; 1858; 1868; NK: könyhullatások)
27 amit keblében (K: a mi<nt>t keblében)
249 : 1 egy fél kesztyűt (K; NK: egy félkezttyüt PN; 1853; 1858;
1868: egy félkezttyüt)
4 fogadná stb ., stb ... (K: fogadná <stb. stb.> s a többi, s a tb...)
5 asszonyosság kívánatát, s (K: asszonyosság<ot> kívánatát s)
10 keserű könyhullatások (PN; 1854; 1858; 1868; NK: keserű
könyhullatások)
14 hiába fog vele (K: hijába fog vele PN; 1854; 1858; 1868:
hijába fog vele)
17 reményteljes unokáját (NK: remányteljes unokáját — sh. —)
18 milyen szép, milyen remek, (K: milyen szép, milyen remek)
19 csúsznia, csakhogy (K: csusz<k>nia, csakhogy)
250 : 10 ahova megy (1868: ahová megy NK: a hová megy)
29 És azután (K: <Egy szép napfényes délután> És azután)
33 Flóra ilyenkor rendszeren (K: Flóra rendszeren ilyenkor)
oly foglalkozásokat (K: <úgy> oly foglalkozásokat)
251 : 1 alkalma a (K: alkalma{s} a)
3 Gyakran bizalmas (K: <Egy szép napfény> Gyakran bi-
zalmas)
14 könnyezve mosolyog! (PN; 1854; 1858; könnyezve mosolyog
1868; NK: könnyezve mosolyg)
19 adna megfelelni (K: adn<á>a megfel<...>elni)
22 sietett le (1868; NK: sietett el)

Lap: Sor:

- 251 : 24 Alázzolgálója (NK: Alázzolgálója)
alázzolgálója (NK: alázzolgálója)
25 ezelőtt húsz esztendővel (K: ez előtt húsz<...> esztendővel)
27 a hároméves fiú (K: a <fiú> három éves fiú)
29 ezt a fiút (1868; NK: azt a fiút)
- 252 : 4 kapta a gyermeket (K: kapta a gyermek<é>et)
17 kiknek mindegyike (K: kiknek <köziül> mindegyike)
18 nekik testvérük (1858; 1868; NK: nekik testvérök)
nagyénjük (1858; 1868; NK: nagyénjök)
25 volt hatéves (K: volt <öt> hat éves)
30 velük (1858; 1868; NK: velők)
komoly orcával (1868: komoly arczával NK: komoly
arczczal)
- 253 : 1 István és Miklós (1858; 1868; NK: István és Miklós)
15 Hanem ő azért (K: <Mind> Hanem ő azért NK: De ő azért)
28 honvággyban (1858; 1868; NK: honvággyban)
- 255 cím A Végszó a PN-ben szerepel; e fejezet címe az 1854-es, az
1858-as és 1868-as kiadásban: *Végszó a „Magyar Nábob”-hoz*
(*A második kiadásnál.*)
10 el magokkal (1868; NK: el magukkal)
11 magoknak érdemeket (1868; NK: maguknak érdemeket)
16 naponta emelkedik (1858: naponként emelkedik 1868; NK:
naponkint emelkedik)
21 hogy boldogítani (1868: hogy boldogítani — sh. — NK:
hogy boldogítani)
- 256 : 14 miatt — koldus. (NK: miatt — koldus.)
15 nincsen rajta. (NK: nincs rajta.)
- 257 : 4 második kiadásban (NK: második kiadásban)
iparkodtam e második kiadásban kiigazítani (1854: iparkodom
kiigazítani.)
17 valódi értelmű, kifejező és magyar hangzású (1854: valódi
értelmű, kifejező és magyar hangzású)
18 Czuczor, Széchenyi és Szemere Pál NK: (Czu-
czor, Széchenyi és Szemere Pál)
22 kalapot a vegytani műszavak rejtelmes (1854: kalapot egyegy
„hamagéleges szikalag” rejtelmes)
28 haltak meg. Pesten, 1858. március 3-án. Jókai Mór (1854:
haltak meg? A szöveg folytán előforduló tömérdek sajtóhibát
is nekem kívánom betudni, miután módomban lett volna azokat
kiigazítani, ha oly szertelenül rest nem volnék. Pesten. 1853.
dec. 27. Jókai Mór s. k.)

Lap: Sor:

- 258 : 1 *Én csináltam* (Nemzet: *En csináltam* – sh. –)
11 romantikus tollas (NK: *romantikus tollas*)
13 Talán kakukk? (NK: Talán kakuk?)
lidérc (NK: *lidércz*)
14 realiztikus tollas (NK: *realisztikus tollas*)
15 egyiptomi (NK: *egiptomi*)
18 én a galamboktól (NK: *én a galamboktól*)
259 : 5 érezni (NK: *érezni*)
6 tudni (NK: *tudni*)
ébren (NK: *ébren*)
látni, álmodni (NK: *látni, álmodni*)
29 élő világba (NK: *élő világba*)
33 élő (NK: *élő*)
260 : 1 időkről szólt (NK: *időkrül szólt*)
2 Sajó (NK: „*Sajó*”)
3 elsüllyedt világrészbe (Nemzet; NK: *elsüllyedt világ-
részbe*)
14 Szolnoktól (NK: *Szolnoktól*)
22 Józsa Gyuri (NK: *Józsa Gyuri*)
29 magyar nábob (NK: *magyar nábob*)
261 : 1 székével (NK: *székével*)
7 István (NK: *István*)
8 Miklós (NK: *Miklós*)
11 Széchenyi Istvánt (NK: *Széchenyi Istvánt*)
Wesselényi Miklóst (NK: *Wesselényi Miklóst*)
13 Kemény Zsigmond (NK: *Kemény Zsigmond*)
16 Catalani–Mainvielle-né (NK: *Catalani–Mainviellené*)
18 pütkösdi király (NK: „*pütkösdi király*”)
22 Abellónak (NK: *Abellionak*)
262 : 1 pusztai kocsmáros (NK: *pusztai kocsmáros*)
4 Flóra (NK: *Flóra*)
11 Seilern Crescentia (NK: *Seilern Crescentia*)
12 Széchenyi Istvánné (NK: *Széchenyi Istvánné*)
14 Mayer leányok (NK: *Mayer leányok*)
24 Magyar családnevük (NK: *Magyar családnevük*)
31 Jennyt (NK: *Jennyt*)
263 : 17 eladó (NK: *eladó*)
25 Két évvel azután (NK: *Két évvel azután*)
29 Minden évben (Nemzet: *Minde évben* – sh. –)
32 megírtam (Nemzet: *mrgirtam* [sh.])
264 : 7 *Jókai Mór* (PN; 1853; 1858: *Jókai Mór*)

Lap: Sor:

Tartalomjegyzék: Egy hazai intézvény (1854: Egy házi intézvény NK:
Egy hazai intézmény)
Az 1854-es kiadásban a tartalomjegyzékről hiányzik a Végző.
Az 1858-as kiadásban a tartalomjegyzéket a kötetek végén
elosztva találjuk meg.

TÁRGYI ÉS NYELVI MAGYARÁZATOK

Lap: Sor:

- 6 : 3 *A Hétköznapokban* Dömsödi Góliáth Péter hasonló körülmények között lesz szerelmes Lillába. (229.)
- 31 *Cock*, Paul (1794–1871) – egykor népszerű, szórakoztató francia regény- és drámaíró
- 7 : 15 *Danaé* – Akrisziosz király leánya a görög mitológiában; atyja azért záratta el, mert a delphói jós azt jövendölte, hogy ha Danaénak fia születik, az meg fogja őt ölni; Danaé Zeusztól aranyeső képében nemzett fia, Perszeusz diszkosszal akaratlanul valóban agyonütötte Akriszioszt
- 13 : 1 *a bibliai nábob* – Boáz, Dávid király ősatya, Ruth férje
- 17 : 25 *Kárpátok* – valójában a Kis-Kárpátok
- 18 : 7 *sávolyos* – egy átló irányában haladó finom szövésű, mintás lenvászon
- 24 *pukerli* – pukkedli (szertartásos bók térdhajlással) a német Buckerl szóból
- 21 : 25 *jux* – csíny, tréfa, beugrató játék
- 25 : 25 *napsfaklya* – „fényfoltok s napszövétnékek” (*A csillagok esméretéről*. TGYűjt. 1837. 2. k. 32.)
- 29 : 31 *cula* – ringyó, szajha
- 32 : 9 *P. H. Lázár* – Petrichevich Horváth Lázár (1807–1851) arisztokratikus ízlésű hírlapíró, Petőfi elszánt ostorozója; 1843-ban alapítja a konzervatív politikát tömjenező folyóiratot, a *Honderüt*, mely élesen támadta a haladó gondolat képviselőit. Jókai *A tengerszemű hölgy* c. regényében a következőképpen jellemzi: „Ez volt a fővezére az ellentábornak. Egy zseniális bonviván, alakra furcsa; törpe és púpos, vállhoz nőtt fejjel, melynek hátrafelé hegyesült a tarkója; szatír kifejezésű arccal, térdig érő karokkal, és amellet tökéletes gentleman hódító aplombjával.

Lap: Sor:

Volt egy látszólagos előnye fölöttünk: az, hogy a fél világot beutazta, s magas köröknek és a külföldnek celebritásairól mint jó pajtásokról beszélhetett. Otthon volt a mágnási kaszinóban, a turfot ismerte, a főúri családokban létrejövendő házasságokat előre jelezni tudta, s a divatról igen szakavatott ismertetésekkel közölt." (45.)

32 : 14 *felequipfroz* — felszerel, ellát

36 : 4 *pincegége* — pincetorok, pincegádor

42 : 10 *interjekció* — indulatszó

47 : 20 *lőcsei kalendárium* — híres naptár, mely a XVII. századtól kezdve a lőcsei Brewer-féle nyomdában készült, s a naptári részen kívül apró történeteket, rövid krónikákat is tartalmazott. Első példánya 1626-ból maradt fenn.

48 : 21 A *Hétköznapokban* hasonló csalárd szemforgatással igyekszik rábeszélni Zilányiné a lányát, Jankát, hogy fogadja szeretettel a gazdag Dömsödi Góliáth János közeledését. (5–6.)

Még közvetlenebb a rokonság Mayerné és Bókváryné kapacitálása között. Bókváryné szerint „e kellemek, ez ifjú báj nem azért vannak adva, hogy önként apáca legyen valaki, mert semmi sem vétek, ami titokban történik.” (*Hétköznapok* 117.)

24 *Damiens* (1715–1757) — francia merénylő, XV. Lajos király gyilkosa, kit a Grève téren bestiális kegyetlenséggel kínoztak halálra (vö. *Felfordult világ* 185.)

49 : 7 *negyedvér mágnás* — olyan mágnás, akinek legfeljebb nagyanyja volt főrendi, tehát nem minden őse volt báró, gróf vagy herceg

53 : 6 *legális interes* — törvényes kamat

55 : 4 *kasmír harras* — vsz. kasmír kecske szőréből font finom szövet, melyet sálnak használtak

pur de laine — tiszta gyapjú

poil de chèvre — kecskeszőr

59 : 16 *Mademoiselle Fanny de Mayer avec famille* — Mayer Fanny kisasszony családjával

31 *reggély* — a reggel-ből az estély (este) mintájára képzett szó

60 : 3 *hímen láncai* — itt: házassági kötelékek

7 *bas-bleu* — kékharisnya, tudákos nő

11 *tónadó* — hangadó

62 : 16 *epitheton* — jelző

63 : 7 *skicctroz* — itt: hevenyészve előad, rögtönöz

22 *sliffer* — lepel, fátyol

Lap: Sor:

- 63 : 32 *Mesdames* — hölgyeim
64 : 4 *prozopopea* — szertartásosság, fontoskodás, színpadiasság
21 *banquier* — bankár
66 : 33 „*casta diva*” — „ártatlan istennő”, híres ária Bellini *Norma* c. operájából
67 : 9 *Quanta species!* — Óh, mily látvány! (de nincs agyveleje! — sóhajt fel Phaedrus meséjében a róka, midőn véletlenül meglátott egy tragikus álarcot.)
18 Dömsödi Péter Abellinóhoz hasonló nőcsábász és külföldimádó. (*Hétköznapiok* 61–62.)
69 : 10 *C'est bien fatal!* — Ez nagyon végzetes!
11 *Mon cher Abellino* — Kedves Abellinóm
71 : 10 *garde des dames* — nők kísérője
74 : 23 *Zöldfa vendéglő* — budai étterem a Krisztina templom szomszédságában, a mai I. kerületben
75 : 27 *romantice* — romantikusan
80 : 11 Mikszáth Kálmán feltételezi, hogy Jókai Pozsonyban „látta meg valamely üzletből kijönni a nábobot és a kiélt Kárpáthy Abellinót. Itt ösmerte meg a pékeket, akik a 'Mire megvénülünk'-ben élnek tovább.” (i. m. 44.)
18 *alle sollen geigen* — mindenkinek kell hegedűlni
26 *Somorja* — község a Csallóközben
81 : 4 A cseregyerekek életét részletesen ábrázolja Jókai a *Mire megvénülünk* c. regényében.
83 : 18 Széchenyi István ajánlotta fel évi jövedelmét, 60 000 forintot az Akadémia létesítésére (vö. TGYűjt 1832. 3. k. 122.)
85 : 24 *Apollo* — ókori görög napisten, a művészetek pártfogója
Bacchus — a bor és a vidámság istene az ókori görög és római mitológiában
87 : 19 *komitva* — kísérőlevél
88 : 27 „*kútba estem*” — szórakoztató társasjáték
34 *szuperintendencia* — a hazai protestáns egyházak püspöksége (tiszántúli, tiszáninneri, dunaméltéki, dunántúli)
89 : 11 *gőzkör* — atmoszféra, légkör
91 : 2 *Básta György* (1544–1607) — osztrák császári hadvezér, Erdély zarnok kormányzója
30 *p. forint* — pengő forint
92 : 23 Kölcsey ír hasonlót a *Versenyemlékek* c. költeményében.
27 *in massa* — tömegben
33 *Mezőség* — Cimpia; az erdélyi medence északi része
93 : 28 A Vaskapu-áttöréssel részletesen foglalkozik Gonda Béla:

Lap: Sor:

- Az aldunai Vaskapu és az ottani többi zuhatag szabályozása* c., 1896-ban Budapesten megjelent kötete.
A folyók szabályozásával a TGYüjt több cikke foglalkozik.
Pl. Vedres István: *A túl a Tiszai nagyobb Árvizek eltéríthetőségéről egy két szó.* 1830. 6. k. 3–49. — Zaary Károly, hiteles Földmérő, T. Neograd Vármegye Tábla Birája: *A Duna folyam szabályozásáról.* 1833. 10. k. 3–23.
- 94 : 1 *rádisputál* — rábeszél, vitával meggyőz
8 Az agarász-társulat megszervezése báró Wenckheim Béla kezdeményezésére emlékeztet, ki 1850-ben alapította meg a csáki vadászegyletet Békés megyében (Szinyei Ferenc i. m. 1. k. 27.). Leírása *A falu jegyzője* c. regény állatvédő gyűléséhez hasonlít. (Szinyei i. m. 1. k. 340.)
- 98 : 2 *mazur* — mazurka
- 102 : 30 *rigorózum* — itt: szigorúság, kényelmetlen helyzet
- 103 : 32 *sympathetica tinta* — különleges tintafajta a múlt században
- 109 : 16 *vukli* — hajfűrt, tincs
30 *Rue Vivienne Nr. II.* — Vivienne utca 11. szám; Párizsban van a II. kerületben; a boulevard Montmartre-ból nyílik délre
- 111 : 18 *chère voisine* — kedves szomszédnő
- 119 : 11 *mille pardons* — ezer bocsánat
12 *confuse* — zavart, szórakozott, zavarba hozott
13 *jurium director* — jogigazgató (vö. *Rab Ráby.* 1. k. 5. — Puky Károly *törvénytára.*)
30 *parazol* — napernyő
31 *Diána* — a vadászat istennője, a női erény pártfogója, az asszonyok védelmezője az ókori római mitológiában
- 120 : 29 *Vö. Vas Gereben: Egy alispán.* Bp. 1899. 49–50.
- 122 : 2 *salavári* — a Közel- és Közép-Keleten hordott bőszárú női nadrág
11 *chère nièce* — kedves unokahúg
- 124 : 13 *eleuszi misztérium* — Déméter, Dionüosz és Perszeponé titkos kultusza; rejtelmes istentisztelet, a görög vallás legrégebb megnyilvánulása Athén mellett Attikában
- 126 : 27 *sikány* — síkos, elcsúszásra alkalmas hely
- 127 : 25 *Nelson, Horatio* (1758–1805) — angol tengernagy, ki a trafalgári tengeri ütközetben halt hősi halált; egyik emlékművét sírja fölé, a londoni Trafalgar Square-en, a másikat Trafalgár hegyfokára építették
- 130 : 4 *A Bach-korszakban* — a reformkor liberális szemléletének folytatásaként — gyakran indítanak irodalmi hadjáratot a tábla-

Lap: Sor:

- bírák ellen. Jókai nemcsak itt, de különösen *A régi jó táblabírák* c. regényében kiáll mellettük. (Vö. Zsigmond Ferenc: *Jókai*. 175–76. — Szombathelyi Etelka: *A táblabíró alakja a magyar irodalomban*. Bp. 1928. — Szinnyei Ferenc i. m. I. k. 329–30.)
- 130 : 15 Jókai már 1848-ban is gúnyolja a nagy pipájú, kevés dohányú, eszem-izsom táblabírák maradiságát. (HhM 6. k. 195.)
- 21 A köznemesség „nemzetfenntartó érdemeit” lelkesedéssel örökíti meg Vas Gereben is a *Tekintetes urak* c. regényében (ItK 1921. 45.)
- 133 : 6 *repülő só* — illanó sav
- 134 : 33 *Mefisztó* — a sátán neve a régi Faust-mondákban és Goethe *Faust* c. drámájában
- 138 : 19 L. Krumpér és Cukor termelése és Selyem tenyésztés nyomdoka Magyarországon. TGYűjt. 1822. II. k. 75.
- 139 : 15 *nihil de nobis sine nobis* — semmit rólunk nélkülünk (Vö. *Az új földesúr* 302 : 9.)
- 143 : 11 Jókai 1848-ban gyakran gúnyolja a táblabírákat, akik tiltakoznak a nemesség megadóztatása ellen.
- 13 *orrolni kezdé* — megsejtette
- 144 : 12 *guelf* — a pápai hatalom híveinek pártja a XII–XIII. században, a pápa és a német-római császár közötti villongások idején *ghibellin* — a császári hatalom híveinek pártján levő személy Olaszországban, a pápa és a német-római császár közötti háborúskodás idején
- 146 : 31 L. Csokonai Vitéz Mihálynak a *Castis omnia casta* c. dévaj költeményét 1795-ből.
- 148 : 8 Jókai is hasonló módon címezte — főleg édesanyjához írt — leveleinek nagy részét. 1844. márc. 1-én és 1845. szept. 15-én írja a levélborítékra Jókai:
„Tekintetes Pulay Mária asszonyságnak | tns Ásvay Jókay József úr özvegyének | fiui tisztelettel | Rév Komáromban”.
- Még 1862. jún. 3-án is a következőképpen címezi Eszter nővérének a levelet:
„T. cz. Vály Ferencné asszonyságnak | testvéri szeretettel | Pápán | Recom.” (OSzK Uo.)
- 13 *amalgamizált* — itt: kevert, vegyes
- 151 : 5 Általában a darutollas *kalap* a gyakori, a darutollas *kucsma* ritkábban fordul elő, mert a tollat nehéz volt ráerősíteni a kucsamára.

Lap: Sor:

- 152 : 9 *rosztopcsin* — crős orosz vagy lengyel pálinkafajta (vö. *A kőszílvű ember fiai*. I. k. 42. — *A vörös herceg*. Költemények. 2. k. 55.)
- 20 *lengeteg amazonok* — könnyed hölgyek
- 30 *Práter* — az 1700 hektár területű bécsi liget, melyet 1766-ban nyitottak meg a nép számára
- 153 : 9 Jókai 1848 elején gúnyolódik azon, hogy míg csődöt hirdetnek egy megürült néptanítónői hivatalra, addig „a legelső agár pályadíja egy ezüst serleg és 100” forint. (*Által- s kiolvasott sorok*. *Mi hir Budán? Életképek* 1848. jan. 16. 93.)
- 154 : 22 *Actaeon* — Arisztaiosz fia a görög mitológiában; mikor vadászat közben meglátta a nimfák között fürdőző Artemisz, ez őt szarvassá változtatta, mire saját farkája széttépte. Jókai gyakran akkor is csillogtatja klasszikus ismereteit, mikor azt elkerülhetné, vagy éppen jellemzésbeli botlásnak számít. (vö. *Véres könyv* 240. — *Szomorú napok* 62. — *Gazdag szegények* 56, 96, 137.) Zsigmond Ferenc is felhívja a figyelmünket arra, hogy mennyire „nevetséges, mikor az öreg parlagi szellemű Kárpáthy János a rossznyelvű Marion csipkelődéseit mitológiai tromffal viszonozza, s Actaeon esetét idézi.” (*Jókai mesemondása*. It 1914. 358.)
- 156 : 6 *csáté* — nedves helyen növény sásféle növény
- 170 : 11 *Mehádia* — erdélyi fürdőhely az Orsovai hegység északkeleti részén Herkules-fürdő
- 172 : 8 *amalgamáz* — vegyít, kever
- 173 : 5 *Herculaneum* — ókori város Campaniában Nápolytól délkeletre a Vezúv nyugati lábánál, közel a tengerhez; i. e. I. században a Vezúv nagy kitörése teljesen eltemette; a XVII. és XVIII. századi ásások során számos értékes műemlékét (főleg bronzszoberait) tárták fel
- 19 *kaffer* — a bantunégerék Afrika délkeleti részén élő törzseinek elavult összefoglaló elnevezése
- 174 : 1 *A Hétköznapok* c. regényben Dömsödi Góliáth Péter is majmokat tart a lakásában. (JKK 57.)
- 24 *nargila* — nargilé; perzsa eredetű török vízpipa, mely vízen szűri át a dohányfüstöt
- 175 : 5 *cadet* — ifjabb, fiatalabb
- 176 : 26 *Indiák* — maláji (indiai) szigetcsoport Ázsia és Ausztrália között
- 177 : 27 *amerikai szék* — hinta szék
- 178 : 18 *à part* — félre

Lap: Sor:

- 183 : 23 *ex nobili officio* — nemesi kötelezettségből
- 184 : 13 1896-ban *Az én gyermekkori játszótársaim* c. visszaemlékezésében írja Jókai, hogy kamaszdiák korában látta a komáromi örökös főispán, Nádasdy installációját. (HhM 5. k. 146.)
- 185 : 26 *Karmel-hegy* — kb. 20 km hosszú mészkőhegy Palesztinában; a IV. század óta remetek lakhelye; kedvelt zarándokhely
- 27 *chapeau bas-jával* — levett kalappal
- 187 : 12 *convenant* — megfelelő, alkalmas, illő
- 25 *Erisz* — a viszály istennője az ókori görög mitológiában; ő dobta Péleusz és Thetisz lakodalmán „a legszebbnek” felíratú aranyalmát az istennők közé; a civakodó istennők kölcsönösen megvesztegették a döntőbírának felkért Páriszt, aki szép Heléna elnyeréséért Aphroditének ítélte az almát; ezzel maga és honfitársai fejére vonta a csalódott Héra és Athéne bosszúját
- Erisz almája* — a viszály csírája; a szándékosan felidézett viszálykodás kiindulópontja
- 27 *belle alliance* — szép szövetség
- 28 *affreuse alliance* — borzasztó, szörnyű szövetség
- 188 : 7 *Heléna* — a görög hősmonda szerint Menelaosz, spártai király csodaszép felesége, akit Párisz trójai királyfi megszöktetett; a rege szerint emiatt tört ki a trójai háború
- Ninon de Lenclos* (1620–1705) — a XVII. századi félvilág leg-híresebb alakja; szépsége és műveltsége miatt elismert nő; látogatói közé tartoztak kora legkiválóbb tudósai és művészei
- 13 *Ma foi* — Hitemre, becsületszavamra
- 198 : 19 *Hugo Grotius* (1583–1645) — régészeti, jogi és történelmi munkáiról ismert holland államférfi
- 203 : 30 Zsigmond Ferenc szerint e sorok Jókai költői panteizmusának bizonyítékai, miként *Az arany emberben* Teréza hitvallása: „Én azt hiszem, hogy a fák is hallgatják és nézik azt, aki őket szeretve ápolja s megértik titkos óhaját és büszkék rá, ha ők is örömet szerezhetnek annak. Óh, a fák oly okos lények! Én gyilkosnak tartom, aki egy nemes fát kivág...” (i. m. 364–65.)
- 204 : 6 *amaránt* — rókafark nevű, egy évig élő, trópusi eredetű, sötétvörös, fürtös virágú dísznövény
- 205 : 17 *Schönbrunn* — híres császári kastély a múlt században Bécs mellett, ma a városhoz tartozik
- 206 : 34 *moderne jeunesse* — modern fiatalság

Lap: Sz:

- 207 : 1 *nouvelle Messaline* — új Messalina; Messalina — Claudius római császár feslett erkölcsű felesége
- 208 : 23 Jókai boldogtalanul szenvedő szerelmeseinek mindig juttat egy rövid ideig tartó boldogságot. Fanny ráborul Rudolf keblére; Kőcserepy Vilma Kárpáthy Zoltán karjaiban hal meg stb. (L. Zsigmond i. m. 310—11.)
- 33 Zsigmond Ferenc szerint az *Egy magyar nábob* megírásától fogva nincs Jókai műveiben igazi szerelmi boldogság házasság nélkül (kivétel *Az arany emberben* Timár és Noémi viszonya. L. i. m. 309.)
- 209 : 15 (Fanny jellemzését l. Zsigmond Ferenc: *Jókai regényhősei*. BpSz 1922. 547. sz. 67. — Szinnyei Ferenc i. m. I. k. 342.)
- 210 : 14 Joggal tételezi fel Szinnyei Ferenc, hogy Kecskereynek Petrichevich Horváth Lázár volt a mintája: „K. úrnak is előkelő szalonja van, majomszerű alak, maróan elmés, a választott név, Kecskerey is emlékeztet kissé a Petrichevichre. Természetesen csak egy-két vonásuk hasonló. Teljes hasonlóságot egy regényalak és mintája között sohasem szabad keresniünk.” (I. m. I. k. 344. — vö. *A tengerszemű hölgy* 45.)
- 211 : 34 *makk kettős* — makk alsó (kártyalap)
- 212 : 7 *makk csali* — makk alsó
- 213 : 24 *Pitaval, France Gayot de* (1673—1743) — francia ügyvéd, jogtudós; 1734-ben jelent meg 20 kötetes híres munkája *Causes célèbres et intéressantes* címen; magyarul két kötetben kivonatos formában látott napvilágot 1869-ben *Pitaval, azaz világhírű bűnesetek tára* címen; „A sokféle kiadásból Jókai egy német gyűjteményt használt, mely 1842 és 1890 között hatvan kötetben jelent meg ily címmel: *Der neue Pitaval. Eine Sammlung der interessantesten Criminalgeschichten aller Länder und neuer Zeit*. Herausgegeben von Criminaldirector dr. J. E. Hitzing und W. Häring. (W. Alexis)” (Rajka László: *Jókai és a Pitaval*. ItK 1936. 47.) 1853-ban már húsz kötet jelent meg a Pitavalból.
- 216 : 12 Jókai nagyon gyakran ostromozza a nemesség műveletlenségét (pl. *Charivari*. Ék 1848. ápr. 30. 561. — *Mi hír Budán?* Ék 1848. máj. 7. 605. — *Charivari*. Ék 1848. máj. 28. 687.)
- 217 : 22 *tudós asszonyok* — bábák
- 222 : 22 *A Szomorú napok* c. regényben hosszasan magyarázza Jókai, hogy a halálban nincsen különbség szegények és gazdagok között. (34.)

Lap: Sor:

- 223 : 32 Ahogy Fanny síremlékének talpazatán Barna Sándor összegyűjtötte, úgy roskad össze az *És mégis mozog a föld* c. regényben Decséry Dorothea Jenőy Kálmán szobránál.
- 224 : 34 „A Nábobban szerényen húzódik meg, és mégis figyelmet érdemel, Barna Sándor boldogtalan szerelmének története. A Rousseau műveit olvasó fiatal, kézműves' plebejus büszksége, önérzete ugyan sohasem minősülhet forradalmivá, sőt, Jókai nagyon is mentesíti őt a jakobinus vonásoktól — mégis, az érzelmes rokonszenv, mellyel feléje közeledik, ugyanolyan megértési szándékról tanúskodik, mint Eötvösé Viola iránt.” (Sötér István i. m. 397.)
- 225 : 13 Ez a sír Bálnai Körmös István sírjára emlékeztet. (*Hétköznapok* 33–35.)
- 226: 25 Fanny története az *Új Héloïse* párhuzamát idézi, „melyet Jókai talán célzatosan is ad Barna Sándor kezébe. Rudolf és Barna Sándor utolsó találkozása, Fanny sírjánál, a regény végén, nemcsak szerkezetileg, de eszmeileg is visszautal első találkozásukra — épp az ermenonville-i sírnál. Az *Új Héloïse* hőseinek magasztos érzelmi kapcsolatait ott érezzük Fanny—Rudolf—Kárpáthy János érzelmi kapcsolatai mögött. A plebejus Saint-Preux helyét itt betöltő Szentirmay Rudolf ismét csak Jókainak arra az igyekezetére hívja fel figyelmünket, mellyel nem alulról, de felülről kíván társadalmi összhangot teremteni... „Rousseau-hatást' ugyancsak felesleges lenne keresni Jókainál — inkább arra kell felfigyelnünk, hogy „polgárosult' főnemeseink környezetében akár ösztönösen, akár tudatosan, de az „érzelmeik polgárisodásának' korszerű helyzetét teremti meg. S hogy ez a helyzet mennyire nem kölcsönözött Jókainál, azt Fanny érzelmes-regényes történetének rege-, illetve románc-szerű megoldása is bizonyítja.” (Sötér István i. m. 404–405.)
- 227 : 5 Ma is élő népszokás, hogy a tükröket haláleset alkalmával befedik.
- 231 : 6 Berend Iván telepén 50 arany „erényjutalmat” tűztek ki a „legjobb erkölcsű, legszorgalmasabb tárnámunkás hajadon” részére. (*Fekete gyémántok* 489.)
- 232 : 9 Éneklő diákok szerepelnek a *Hétköznapok* (131.) és *A köszlőfi ember fia* c. regényekben bemutatott temetés alkalmával is. (Vö. Ústökös 1875. ápr. 3. 176–77.) Itt a debreceni kollégium híres énekkaráról van szó.
- 233 : 20 1848 tavaszán nagy visszhangot keltett Jókainak az a cikke,

Lap: Sor:

melyben a táblabírák védelmére kelve erkölcsi alapon magyarázza a nemesség értelmezését: „Én magam is lemondtam nemesi előjogaimról. De ha elhagytam nevemből a nemesi címet, meg akarom azt lelkem számára tartani s nem szeretném, ha oda jutna a világ, hogy ki **nemesen** tenni, nemesen érezni tud, az legyen a köznevetség tárgya.” (*Congrev-rakéták*. Ék 1848. máj. 21. 66o.)

- 241 : 16 A temetés leírása emlékeztet *A kőszívű ember fiai* c. regényben leírt temetésre.
- 242 : 7 *Île de Jérusalem* — a Szajna szigete Párizsban
- 243 : 8 *travestáció* — tréfásan utánzó, anakronisztikus módon átköltött, más viszonyok közé helyezett írásmű
- 33 *Maroccaner-ház* — híres épület a mai Engels téren
in natura — természetben, természetbeni juttatásként
- 256 : 33 *Mars* — a háború istene az ókori római mitológiában
Minerva — a bölcsesség istennője a régi római mitológiában
- 257 : 7 Gyakran rótták meg Jókait, hogy „latin tudományát túlságosan érvényesíti”, mire az író humoros javulást ígér (*Novellák* 296.). Zsigmond Ferenc szerint Jókai itt olvasható védekezése, „hogy t. i. a regény cselekvényének korában latin volt az illető emberek nyelve, nem fogadható el, mert ha annyit belát ő maga is, hogy személyeit nem beszélgetheti folyton latinul, azt is megtehetette volna, hogy csak a legszükségesebb latin kifejezésekre szorítkozzék. (*Jókai mesemondása*. It 1914. 357.) Vahot Imre és Jenevai László kiadványában olvashatjuk Jókai nyelvéről: „Egyszerű, népies előadása sajátos zamattal, vonzerővel bír, melyről akárhol rá lehet tollára ismerni. Bájos csengésű nyelve keresetlen, sőt néhol kissé pongyola is s úgy látszik nem barátja a nyelvtisztításnak, mert sok helyütt, kivált pedig az Egy magyar nábobban azt is idegen szóval fejezi ki, amire pedig már régtől használt, elfogadott magyar szóval bírunk.” (*A Nagy Világ Képeiben*. Pest 1855. 427. hasáb. — vö. Tolnai Vilmos: *Jókai és a magyar nyelv*. MNy 1925. 91.)
- 257 : 16 Az Akadémia nagyszótára még a mai napig sem készült el.
19 *Szemere Pál* (1785–1861) — reformkori író, költő, nyelvújító
22 A magyar nyelv, azaz „Lelkünk lelke, szívünk vére” melletti lelkes kiállásról tanúskodik Jókainak *A magyar nyelv ismét itthon* c. verse. (*Költemények*. I. k. 46–47.)
- 258: cím *A „Magyar Nábob” megköltése* c. előszó a kötetkiadásokon kívüli megjelent a következő helyeken:

Lap: Sor:

Nemzet 1893. okt. 5. 275. sz. — PH 1893. okt. 6. 276. sz. 17—19. — Ország-Világ 1893. okt. 15. 42. sz. 672—74. Szépirodalmi Kert. Heti Melléklet a „Magyar Állam”-hoz. 1893. 42. sz. 324—26. a következő megjegyzéssel: „Az Athenaeum most adja ki újból a nagy regényírónak országzszerite ismert regényét, a „M. Nábob”-ot, melyhez Jókai a most közölt előszót írta. Ez az előszó, mint irodalomtörténeti adalék is becses s épen azért közöljük azt lapunk olvasóival. A szerk.” — Jókai Mór: *Írói arcképek* 96—97.)

258 : 4 Jókai mintegy tíz évvel korábban részletesen nyilatkozik a regényírás mesterségéről: „Elmondom az egész titkomat: utánam csinálhatja akárki.

Vagy egy vezéreszmém akad, vagy egy történelmi adatom, vagy egy lélektanilag megoldatlan eseményem az életből. Ez ötlet, véletlen, ajándék, lelet.

Akkor ehhez meg kell találnom az alakokat, amik ezt a történetet keresztülviszik. Ez már tanulmány. Sok munka, búvárkodás, megfigyelés, megválogatás kell hozzá. Útmutató a korszak; de még arra is rá kell előbb találni, mert nem minden mesét lehet akármely korba áthelyezni. Annak a kornak szokásait, hangulatát, fogalmait, uralkodó eszméit, divatját, néha még a nyelvét, kifejezéseit is át kell tanulmányozni; gyakran a történet helyszínét beutazni, tájak, viseletek rajzait felvenni, műhelyek titkait tanulmányozni, szaktudósoktól leckét venni stb. stb.

Mikor aztán ez megvan, akkor maguknak az előteremtett alakoknak kell kidolgozniuk a regénymese egész szövevényét. Itt már nem segít senki: egyedül a fantázia. Akkor behelyezem magam az egyes alakoknak a kedélyhangulatába: iparkodom bennük élni. A gyilkosnak, az árulónak, a kéjencnek, a zsugorinak a lelkiállapotját éppen úgy a magamévá teszem, mint a szenvedőt, a kétségbeesettét, a haragos bosszúállót... Bele kell melegednem a tárgyamba: anélkül is lehet ugyan írni, hidegen, kiszámítva; hanem olyan munka is az aztán. Lehet, hogy szabályszerűbb, de én azt akarom, hogy az olvasó érezze azt a meleget, ami engem hevített.” (*Jókai a maga irodalmi munkásságáról*. Jókai-jubileum 121—22.)

Alkotói munkamódszeréről a *Töredelmes vallomás* c. cikkében is hasonlólag nyilatkozik Jókai. (*Életemből*. I. k. 426. — vö. *Önéletrásum*. Jókai-jubileum 150—51.)

Lap: Sor:

- 258 : 7 *dichttet* — ábrándozik; verset ír
8 *brütet* — kotlik; költ; tépelődik
- 13 *lidérc* — „nagy mennyiségben összegyűlt égékeny anyagoknak levegőbeni meggyulladására, mely nagyságára nézve egy rudhoz, vagy gerendához hasonlít”, s melyet a népképzelet megszemélyesített, titokzatos, babonás varázserővel ruházott fel (l. Kunoss Endre: *A fénylő és tüzes levegői tűneményekről*. TGYűjt. 1835. 12. k. 39–40.)
- 16 *crève-coeur* — szívfájdalom, keserűség
- 22 A lapalji magyarázat alighanem a finomkodó Beniczkyne Bajza Lenke (1840–1905) frónőre céloz (Jókai Mór: *Irői arcképek*. Sajtó alá rendezte, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Bisztray Gyula. Bp. 1955. 316.)
- 259 : 7 Hasonló gondolatokat találunk a *Végszó* „Az elátkozott család”-hoz c. írásában. (*Irői arcképek* 88–89.)
- 8 A *Hétköznapiok* c. regény 1846-ban jelent meg kötetben. Előtte a Pesti Divatlapok és az Ék közölt belőle mutatóványokat. (L. A *Hétköznapiok* keletkezéstörténetéhez készített jegyzeteket. JKK 319–31.)
- 16 A Reményben 1851-ben megjelent *Szolimán álma* c. novella Jókai első török tárgyú munkája. 1851 júliusában lát napvilágot *Béldi Pál* c. elbeszélése, melyet később a *Török világ Magyarországon* c. regényébe illeszt. Az *Erdély aranykora* c. regénye 1851. szept. 16. és nov. 26. között jelenik meg a PN-ben, kötetben is 1851-ben (1852 évszámmal) kerül az olvasóközönség elé. *A kétszarvú ember* 1851-ben jelenik meg a PN-ben, 1852-ben pedig kötetben. A *Török világ Magyarországon* c. regény első kötete 1852 novemberében, a második 1853. február közepén, a harmadik pedig 1853. júliusban lát napvilágot.
- 1853-ban a *Déliabáb* c. folyóiratban jelennek meg még a következő erdélyi tárgyú novellái: *Petki Farkas leányai*, *A nagyenyedi két fűzfa*, *A háromszéki leányok*, *Hargita*. E munkáiról 1896-ban *Az én dolgom a Pesti Naplónál* c. visszaemlékezésében az 50-es éveket jellemezve a következőket írja: „Az ötvenes években lélegzetet venni minden honpolgárnak, rang- és fajkülönbség nélkül, teljesen szabad volt, de már a lélegzetet vissza is lehelni úgy, hogy ennek hangja is hallható legyen, csupán a magyar ókonzervatívoknak. A többi mind „mundtadt” volt. (Nincs erre — ne is legyen magyar szó.) . . .

A magyar ókonzervatívnek lumene volt Örményi József. A magyar nemzeti ellenzék egyedül látható feje. Ahhoz ragaszkodtunk, mint *horgas atomusok*, mi többi szétzúllott magyar hazafiak: *Kemény Zsigmond, Csengery Antal, Kazinczy Gábor, Szilágyi Sándor, magam is . . .*

E kiváló tekintélynek auguriuma alatt mi, fent elsorolt cidevant rebellisek egy merész vállalatot kezdtünk, a „Nemzeti Könyvtár” kiadását. Régi krónikáknak, magyar közéletnek megörökítése volt benne a főcél. Sok nagybecsű munka lett ott összehordva: többek között Cserei Mihálynak nagyérdékű erdélyi korrajza. Ennek a befolyása alatt született meg Szigligeti „Béldi Pál” drámája, s nekem is több regényem: (Erdély aranykora, Török világ Magyarországon, Kétszarvú ember.)” (HhM 5. k. 288–89.)

- 259 : 18 *Cserei Mihály* (1667–1755) — frogatni szerető kurucellenes Habsburg-párti hivatalnok; 1852-ben Kazinczy Gábor adta ki „históriáját”, melynek hírnevét köszönheti
- 25 *Apor Péter báró* (1676–1752) — Habsburg-párti főispán, majd főkapitány Erdélyben; történetíró; az 1736-ban befejezett *Metamorphosis Transsylvaniae* azaz: *Erdélynek régi együgyű alázatos ideiben való gazdagságból ez mostani kevély, cifra felfordult állapotjában koldusságra való változása* c. főműve a német szokások és hatások ellen emel szót
- Decsy Sámuel* (1742–1816) — orvos, a Magyar Kurir és a Magyar Musa c. lapok szerkesztője; a Bécsben 1788–89-ben három részben megjelent főművének teljes címe: *Osmanographia, azaz a török birodalom . . . állapotjának és a magyar királyok ellen viselt hadakozásainak summás leírása*
- 27 *hippogriff* — mesebeli szárnyas ló
- 28 *A Pruthi csata* c. elbeszélését írja először az 1853 júliusában megkezdődött török–oroszlaború hatására. 1853. nov. 6. és dec. 25. között ír török tárgyú regényt *A balkáni harc. I. rész. Halil Patrona. 1730.* címen, melyet 1854. febr. közepén ad ki kötetben *Török mozgalom 1730-ban (Első rész: Halil Patrona. 1730)* címen. E regény második kiadása 1864-ben már *A fehér rózsza* címen lát napvilágot. 1854. jan. 1-én kezdi meg *A janicsárok végnapjai* c. regényét közölni a Déliláb, majd a lap febr. 19-i megszűnése után a Hölgyfutár márc. 8. és jún. 17. között folytatja. Önállóan 1854. szeptember közepén jelenik meg egy nagy 506 lapos kötetben *Janicsárok végnapjai* címen, mely Halil Patrona történetét is tartalmazza.

Jókai 1855-ben folytatja orosz – török háborús novelláit, melyeknek egy részét előbb különböző hírlapokban közli, azután újjakkal kibővítve *Véres könyv* címen adja ki, az első kötetet március végén, a másodikat és a harmadikat december közepén.

Az orosz – török háborúról szól két elkésett, 1856-ban keletkezett novellája: *Az örök harc*, valamint a *Kincses Abdul és gyáva Izmál* című.

- 259 : 29 Erdélyi János első között figyel fel arra a folyamatra, hogy Jókai érdeklődése a realitás felé fordul, amikor a következőket írja 1855-ben: „Jókai Mór inkább élvezendő, mint itélendő. Szellemében már is lényeges átalakulás történt. Az előbbeni rejtélyes, találgatni való, gyakran apocalyptikus íromás helyett, úgy látszik ellentétésre ment által. Lábai alatt mindenütt való, talán épen hazai, föld. Egy nagy példánya a fejlődésnek.” (*Egy századnegyed a magyar szépirodalomból. IX. Tudomány, Irodalom és Művészet. PN 1855. okt. 20.*)
- 30 *A Forradalmi és csataképek 1848 és 1849-ből* c. novellagyűjteménye 1850 július közepén jelent meg két kötetben. A szabadságharcot mutatja be a következő elbeszéléseiben, melyek e kötetből kimaradtak: *A gyémántos miniszter, A tarcali kápolna, A fránya hadnagy, F–y Gyula, Szenttamási György.* Az *Egy bujdosó naplója* c. novelláskötet, mely a Bach-korszakot jeleníti meg, 1850 novemberében jelent meg kötetben, 1851-es évszámmal. Sajó álnéven.
- 34 *kaci* – gyermekintő szó: el, félre, hess, csiba
1850. szept. 6-án írja az anyjának Jókai:
„Mielőtt netalán más értesitené kedves anyámat, sietek magam megírni: hogy beteg voltam, de már nem vagyok az; tegnapelőtt reggel megkaptam a cholérát, utánam a feleségem, hanem szerencsére hamar elejét vettük s ma már tul vagyunk minden bajon, amit bizonyít az , hogy fenn vagyok és irok.
A baj nem jár egyedül, nem rég egy már nyomtatott művemet nem bocsátotta keresztül politikális censura, várni kell vele boldogabb időkre.” (OSzK Fol Hung. 2261. 178.)
1851. ápr. 11-én pedig a következőket írja az anyjának:
„A mult hetekben a politzia megtiltotta ezentúl forradalmi tárgyokról írnom . . . hanem azért két kötetnyi hasonló tárgyú műveimet ‚Sirkövek‘ cím alatt, a mi régebben be volt nyujtva, ugyanakkor megengedték kiadatni. Most egy ‚Emlék-

sorok 1848—1849ből című munkám van vizsgálat alatt. Ezzel már nem tudom mi fog történni?" (OSzK Uo. 181.)

1899-ben írja Jókai az *Utószó az összes műveim gyűjteményéhez* c. cikkében, hogy „kötetet tesznek ki a 48—49-iki naplóm ívei, melyek hajdan elkoboztattak”. (*Írói arcképek* 101.)

1851-ben arra kéri Jókai Aranyt, hogy működjék közre a Vahot Imrével közösen „nagy ügyvel-bajjal és emberhalállal szerkesztett” Remény c. füzetes kiadványuk mellett. (*Arany János levelezése*. I. k. 1888. 241.) Se szeri se száma az olyan szerkesztői üzeneteknek, melyekből kiderül, hogy az 50-es évek elején a cenzúra megtiltotta a tendenciózus művek megjelentetését. 1851. nov. 20-án közli a *Hölgyfutár*: „T. író-társainkat ismételtlen figyelmeztetjük, hogy beküldendő műveikben minden legtávolabb politikai célzást gondosan kerülni méltóztassanak.” (L. Szinnyei Ferenc i. m. I. k. 56—59.)

A cenzorok ügyködéséről *A régi boldog újságírók* c. feljegyzésében is megemlékezik Jókai. (HhM 4. k. 265—68.)

260 : I Jókai 1850-ben mintegy kilenc hónapon keresztül Sajó álnéven jelenteti meg munkáit. A szabadságharc utáni első elbeszélés, *A munkácsi rab* még Jókai Móric aláírással jelenik meg 1850. február végén a *Reguly Album*ban, de 1850. március elején *A gyémántos miniszter* már Sajó álnéven lát napvilágot a Magyar Emuléklopokban. Ezzel az aláírással teszi közzé Jókai a műveit 1850. dec. 1-ig, amikor a Pesti Röpivékben az *Egy halálítélet* c. novellája alá Jókai Mórt ír.

1866-ban *A sajtó és cenzúra Magyarországon* c. cikkében írja Szilágyi Sándorról: „ő adta nekem is a Sajó álnevet (ami ugyan apám juhászcutyájának a neve volt valaha, de az is jó maszka volt akkor)”. (HhM 4. k. 73.)

1881-ben a *Mikor kezdődött az én írói pályám?* c. beszédében — időbeli túlzással — a következőket írja az álnév mögé rejtőzködése időszakáról: „két esztendőig nem volt szabad Jókai Mórnak írni! El kellett kérnem a gazdám Sajó kuttyája nevét és az ő neve alatt kellett megírnom három kötet munkámat, amikhez pedig a legtöbb szimpátiával viseltetem, a Csataképeket és a Bujdosó naplóját. Ezeket mind a borsodi komondornak neve, Sajó név alatt írtam.” (*Írói arcképek*. 76—77.) Az *Önéletrajzom* c. visszaemlékezésében a következőket olvashatjuk: „Egy szerencsétlen emlékü folyóvíznek a

Lap: Sor:

nevét választottam magamnak írói álnévként ‚Sajó’. (Ezt a nevet csak kutyának szokták adni.)” (Jókai-jubileum 142. — vö. *A legutolsó találkozásom Vörösmartyval. Írói arcképek* 139. — *Melltű és gyűrű*. HhM 5. k. 264.)

260 : 3 1852-ben egész sor fantasztikus, főleg Keleten játszódó történetet írt Jókai (*Az utolsó tengeristen, Kelet királynéja, A kalózkirály, Shirin, A varchoniták, Perózes*). Eljut Jókai fantáziája Afrikába (*Fekete világ*), Dél-Amerikába (*A megölt ország, Bolívar, Tízmillió dollár*), az indiánok (*Indus országgyűlés*) és a cigányok (*Az utolsó cigányország*) közé is.

Az Océánia. Egy elsüllyedt világrész története c. elbeszélése 1855-ben okt. 14. és dec. 16. között jelenik meg folytatásokban, kötetben pedig 1856. július elején. Az 1852-ben írt művei közül a *Vándoroljatok ki!* c. novellája szól legközvetlenebb hangon, hazafias céllal az Amerikába vándoroltakhoz.

4 A római tárgyú művei közül *Az utolsó tengeristen* 1851-ben jelent meg a PN-ben, a *Carinus* 1853-ban ugyancsak a PN-ben, a *Manlius Sinister* c. drámája pedig 1854-ben látott napvilágot a Hölgyfutárban.

5 A várkunokról, a varchonitákról 1851-ben a PN-ben írt elbeszélést (*A varchoniták*), melyben Oldamur és Dalma is szerepel. Csak később alkotta meg ennek az elbeszélésnek a nyomán a *Dalma* c. színdarabját, melynek hazafias tendenciájáról *Az én legkedvesebb cenzorom* c. visszaemlékezésében a következőket írja:

„Egyszer aztán csakugyan rávitt a bűnöm, hogy megöntsék egy drámát; az volt a címe, hogy ‚Dalma’.

Beadtam; a drámabíró bizottság elfogadta; a színészeknek tetszett, amint elolvasták. Hanem egy nagy baj volt, amit mindannyian felfedeztek bennc. Az, hogy holmi — *hazáról* van benne nagyon sok diskurzus. — Hiába játszik az a darab Szkitiában, *avar-tunguz* közreműködőkkel, azért azt mindenki találja, hogy az *avar magyar*, a *tunguz* meg a *német*. Nem engedi ezt meg a cenzúra soha. ‚Nem lát ez színpadot, édes öcsém — mondta a jó öreg Szentpéteri —, mit gondolsz; nekem azt kellene mondanom Oldamur szerepében haldokolva: ‚Szeressétek mindennél jobban a hazát!’” Hiszen ha én ezt elrebegem a színpadon: a publikum mindjárt elérte, tapsolni fog; „ezek” meg azt sem várják, míg meghalok; élvé visznek a Neugebäudeba. Nem engedi meg ezt a cenzor soha.” (HhM 5. k. 285.)

Lap: Sor:

A hajdani Nemzeti Színházról c. megemlékezésében is megemlíti Jókai, hogy a Dalmában „magyar dolgok vannak előadva avar cím alatt”. (HhM 4. k. 25.) Az önéletrajzában a század legvégén a következőket jegyzi fel: „drámákat is írtam, amik között a Dalma, Dózsa György, Szigetvári vértanúk hatással voltak a közönségre. A költészet nimbuszába burkolt hazaszeretet és szabadság eszméi megtalálták a fogékony kebleket. A színpad volt a parlament helyettesítője.” (Jókai-jubileum 143–44.)

várkun — itt: avar

- 260 : 12 Jókai erdélyi útjáról részletesen beszámol Kristóf György a *Jókai napjai Erdélyben* c. kötetében. (Kolozsvár 1925. 3–78. — vö. Petrichevich Horváth Emil: *Jókai és Erdély*. Szeged 1925. 2–4. — Tabéry Géza: *Jókai Erdélyben*. Nagyvárad 1925. — Bisztray Gyula: *Jókai Erdélyben. Író és nemzet*. Bp. 1943. 244–47. — Gyallay Domokos: *Egy táj tükröződése irodalmunkban*. It 1958. 445.)
- 22 Józsa Gyuri volt a mintája Csollán Bertin (*És mégis mozog a föld*) alakjának megformálásakor is. Józsa Gyuriról ír Jókai *A magyar nép élce szép hegedűszóban* c. gyűjteményében (Pest 1872. 277–78.) és Tóth Béla *Magyar anekdotakincs* c. kiadványának második kötetében. Megemlíti Józsa Gyurit *A kőszlvi ember fiai* (I. k. 3.) és a *Szerelem bolondjai* c. regényében (6.) is.
- Józsa Gyuriról olvashatunk a következő művekben: Fényes Elek: *Magyarország geográfiai szótára*. 2. k. Pest 1851. 28. — Nagy Iván: *Magyarország nemes családai*. 5. k. Pest 1859. — Török Zsigmond: *Apró fényképek*. Szabadka 1882. 118–24. — Milesz Béla: *Józsa Gyuri kastélya*. Képes Folyóirat 1895. 567–71. — Szinnyi József: *Magyar írók élete és munkái*. 5. k. Bp. 1897. 684–85. — Borovszky Samu: *Heves vármegye monográfiája*. Bp. 1909. 183, 189, 674. — Tóth Béla: *Magyar Anekdotalinc* 2. k. Bp. 270–88.; 6. k. 325–26. — György Lajos: *A magyar nábob*. Erdélyi Tudományos Füzetek 120. sz. Kolozsvár 1943. (L. az *És mégis mozog a föld* c. regény keletkezéstörténetéhez készült jegyzeteket.)
- 34 *kopáncs* — itt: vadgesztenye burok
- 261 : 1 *Szühl* — szék
- 2 *Kern* — mag, lényeg
- 8 Jókai téved, mert Wesselényi már 1850. ápr. 21-én meghalt Pesten.

Lap: Sor:

12 Széchenyi István és Wesselényi Miklós valóban 1822. márc. 1. és szept. 28. között voltak együtt külföldi tanulmányúton. Útvonaluk: München, Stuttgart, Párizs, London.

Széchenyi Istvánt már az Ék 1847. dec. 19-i számában (800.) dicsőíti Jókai, amiért mágnás létére „odahagyja kényelmes nyugalmát hogy fáradjon a mások javáért”. (*Mi hir Buddn?*)

Széchenyi tiszteletéről vall egy ismeretlenhez címzett levelében. „Nekem tehát ezt a politikát már bölcsődalban tanították. És aztán eltartott ez a dal majd két évtizedig, mindig jobban elterjedve, mindig jobban megértve: sirtak, örültek, lelkesedtek rajta.” (OSzK. Fol. Hung. 2261. 115.)

Széchenyiről írt Jókai az alábbi cikkeken és versekben: *Széchenyi megszűnt e földön élni. Életemből.* 2. k. 240–41. — *Adomák Széchenyi Istvánról.* Uo. 2. k. 38–40. — *Széchenyi halálán. Költemények.* 1. k. 53. — *Széchenyi galambjai.* Uo. 1. k. 53. — *Nyolc Széchenyi.* Uo. 1. k. 54. — *Széchenyi requieme.* Uo. 1. k. 54–55.)

Wesselényi Miklós követi népszerűségéről Hajnik Károly is megemlékezik. (*Visszaemlékezések. Jelenetek és adomák a magyar életből.* Pest 1856. 41–43.)

13 Csengery Antalnak (1822–1880) a *Magyar szónokok és státusférfiak* c. gyűjteményében jelentek meg 1851-ben Kemény Zsigmond történelmi jellemrajzai a két Wesselényiről és Széchenyiről.

261 : 17 *Koszoru* — a TGyűjt. havonta megjelenő szépirodalmi társalapja; teljes címe: *Koszoru. Szépliteraturai Ajándék a Tudományos Gyűjteményhez*; 1828 és 1841 között jelent meg; 1832-ig Vörösmarty Mihály szerkesztette; elődje a Szépliteraturai Ajándék a Tudományos Gyűjteményhez, mely 1821 és 1827 között jelent meg

Jókai édesapja 1819 és 1831 között járatta a TGyűjt.-t. Erről tanúskodik, hogy neve (Jókay [Ásvay] József) minden év végén a 12. számban szerepel az előfizetők között a következő titullal: *hites ügyész* (1819. 138.) *hites Ügyvédő Komáromban* (1820. 140.) *hites ügyvéd* (1821. 145.) *hites Ügyvéd* (1822. 141.; 1823. 145.; 1824. 144.) *Hites Ügyvéd R. Komáromban* (1825. 144.; 1826. 147.; 1827. 144.) *Hites Ügyvéd, s Szabad Komárom Városában Arvák Attya, R. Komáromban* (1828. 160.) *több Vgyék Táblabírája, s. R. Komárom Városa Arvák Gyámattya* (1829. 138.; 1830. 142.; 1831. 139.)

Lap: Sor:

A Koszoru és a Szépliteraturai Ajándék c. folyóirat mintegy húsz évfolyamát átnéztem, de nem találtam a Jókai által említett leírásokra.

- 21 Jókai az 1832–36-i országgyűlés idején tanult cseregerekként Pozsonyban. (*Mire megvénülünk.* 30–31. — *Önéletrásom.* Jókai-jubileum 137. — *Legkedvesebb könyveim.* HhM 5. k. 183.) A *Szomorú napok* c. regényében színes képet fest arról, hogy milyen mozgalmas életet élt Pozsony az országgyűlés idején. (116–17.)
- 26 *médísance* — megszólás, pletyka
- 31 Hasonló párbajról Jókai a publicisztikai cikkei között is megemlékezik. (*Mi hír Budán?* Ék 1848. márc. 5. 319.)
- 262 : 5 Jókai első rajztanára Vály Ferenc, a későbbi sógora volt. (*Vö. Volt van és lesz.* HhM 5. k. 185. — *Az én iskolatársaim.* HhM 5. k. 159–61.)
- 11 *Seilern Crescentia* (1799–1875) — előbb Zichy Károly gróf (1778–1834) felesége volt; Széchenyi Istvánnal 1836. febr. 4-én esküdtek meg
- 14 Fanny modelljével Siklóssy László foglalkozott 1928-ban. Wesselényi báró naplójából idézve állapítja meg, hogy a bővérű reformkori főúr legnagyobb szerelme Brudermann Marie volt, akiről Jókai a nábob feleségének az alakját mintázta. Wesselényi 1835. máj. 28-án ismerkedett meg, és 1836. jan. 20-ig tartott kapcsolatot az igen szép Brudermann-lánnyal, kinek apja Köpcsenyben volt ménesmester. Siklóssy szerint a Brudermann-leányok (akik közül az 1884-ben elhunyt Marie-n kívül még kettő pártában maradt) erkölcsös életet éltek, s Fanny testvéreit nem Marie testvéreiről, hanem egy bizonyos Nettiekről mintázta (akiknek nem maradt fenn a vezetéknevük). Jókai tehát egy példás erkölcsű és egy züllött családból válogatta össze a Mayer-család lányszereplőit. (*Wesselényi Miklós fehér szerelme.* BH 1928. ápr. 8. 81. sz. 49–50.; ápr. 21. 91. sz. 3–4.)
- 17 *beauty* — szépség
- 19 *lion* — oroszlán, arszlán, aranyifjú; *lionne* — nőtényoroszlán, világszép nő
- 22 *langos* — széteresztett, lobogó
- 29 *Lisznyai Kálmán* (1823–1863) — költő, a szabadságharc órnagyi rangot nyert tevékeny résztvevője; az 1851-ben megjelent *Palóc dalokkal* lett ismertté a neve; felesége Halász Ida volt, 1854-ben esküdtek meg

A KÉPMELLÉKLETEKRŐL

- I. Barabás Miklós arcképe Jókairól. (1854)
- II. Részlet az *Egy magyar nábob*ból. (Megj. PN 1853. júl. 3.)
- III. Jókai levele édesanyjához. A Petőfi Irodalmi Múzeumban.
- IV. és VI. A regény kéziratának két lapja. A Petőfi Irodalmi Múzeumban.
- V. Az *Egy magyar nábob* első kiadásának borítéklapja. (1853)
- VII. A regény német nyelvű kiadásának (1878) címlapja. Az OSzK-ban.
- VIII. Az *Egy magyar nábob* Hevesi Sándor-féle dramatizálásának színlapja. (1916) Az OSzK-ban.

NÉVMUTATÓ

A második kötet lapszámait dőlt szedéssel jelezzük.

Abonyi Lajos 343 Achten, E. 305 Alapy Gyula 338, 340 Alboni, Marietta 448 Alexander Bernát 339 Alszeghy Zsolt 338 Antti, Jalava 335 Apor Péter 341 Apulcius I. Baráth Ferenc Arany János 317–18, 322–23, 334, 338, 433, 452, 343 Baksay Sándor 335 Bajza József 440 Balassa Antal 322–23 Balassa Sándor 324 Balázs A. 339 Bánhegyi Jób 340 Barabás Miklós 349 Bárdos László 341 Bain, R. Nisbet 305, 336 Baráth Ferenc 334 Barilli, Marie-Anna 447 Barta János 342 Básta György 331 Beaumarchais, Pierre-Augustin 447 Benedek Marcell 339, 341 Beniczkyne Bajza Lenke 340 Beöthy László 306 Beöthy Zsolt 336–37	Bérczy Károly 309 Bernfeld Magdolna 340 Berta Ilona 337 Bihari János 459 Bisztray Gyula 340, 345 Bobino 444 Bodnár Zsigmond 336 Bognár Cecil 339 Bolivar, Simon 438 Borbély István 339 Boros Ferenc 307 Borovszky Samu 320, 345 Both Pál 324 Braun, Karl 335 Breznay Imre 320–21, 336 Bródy Sándor 307 Brudermann Marie 347 Buday Dezső 339, 437 Byron, George Gordon 438 Castro, Don Juan 439 Catalani 325–26, 343, 442 Chalupka Rezső 335 Claudius 336 Cock, Paul 267, 329 Colbert, Jean-Baptiste 449 Condren, Charles de 437 Cornea, Victor 339 Corneille, Pierre 445 Czine Mihály 342 Czuczor Gergely 451

- Császár Elemér 322, 324, 338, 343
 Csengery Antal 341, 346
 Cserei Mihály 341
 Csergő Tamás 340
 Csokonai Vitéz Mihály 460–61
 333
 Csüry Bálint 339

 Damiens 330
 Danielik József 334
 Daudilly 305
 Daudley, P. D. 305
 Decsy Sámuel 341
 Dessewffy Aurél 440
 Dessewffy József 441
 Dezső Gyula 341
 Dickens, Charles 327
 Divald Kornél 340
 Dobozy Mihály 459
 Dobsa Lajos 326
 Dóczy Jenő 322, 338
 Dózsa György 316
 Dömötör Pál 335
 Dumas père, Alexandre 322
 Dux, Adolf 305, 332, 334

 Egressy Gábor 448
 Elek Oszkár 338
 Emich Gusztáv 305, 309, 313–14,
 333
 Emilia I. Szegfi Mórné Kánya
 Emilia
 Endrődi Sándor 336
 Eötvös József 318, 328, 451, 332,
 337
 Erdélyi János 342
 Erdélyi Pál 340
 Ernyei István 335

 Fábíán István 340–41
 Falk Miksa 332
 Farkas Gyula 340

 Farkas Klára 336
 Fáy András 324, 328, 436
 Féja Géza 341
 Fekete Adél 336
 Fényes Elek 345
 Ferdinánd, V. 439
 Ferenczy Jakab 334
 Ferenczy Zoltán 299, 338, 340
 Festetich György 454
 Festetich Leó 308
 Fleischmann Gyula 433
 Fodor Jozefine 324–27, 442, 446
 Fodor József 325
 Frankenburg Adolf 327
 Friebeisz István 322
 Fülöp Viktor 340

 Gaál József 453
 Gaal Mózes 337
 Gábor Gyula 338
 Gál János 339
 Gálos Rezső 341
 Garay János 327
 Garzó Béla 337, 452
 Gáspár Imre 335
 Gerő Ernő 337
 Gertrudis királynő I. Laborfalvi
 Róza
 Girardin, Louis 440
 Gizella főhercegnő 306
 Gobelin, Gilles 449
 Goethe, Johann Wolfgang 333
 Goldschmidt, Ottó 446
 Gonda Béla 331
 Goró Lajos 303
 Greguss Ágost 331
 Grotius, Hugo 336
 Gvadányi József 440

 Gyallay Domokos 345
 Gyöngyösi János 433

- György Lajos 319—20, 324, 341,
433, 345
Gyulai Pál 309, 322, 334—35, 455
Gyürky 324
- Hajdu Lukács 339
Hajnik Károly 334, 346
Halász Gyula 332
Halász Ida 347
Halász Margit 336
Halévy, Jaques-François-Fromen-
tal-Elic 313
Haller Zsigmond 337
Hajnik Károly 334
Hankiss János 341
Havas István 339
Haydn, Joseph 456
Heckenast Gusztáv 303, 332
Hegedüs Géza 304, 341, 342
Hegyaljai Kiss Géza 323—24
Hevesi Sándor 306—07, 333—34,
340, 349
Horn, Ede 336
Horváth Emil 343
Hugo, Victor 318
Hunek Emil 320
- Ibrányi András 321
Ibrányi Ferenc 320—21
Igaz Sámuel 440
Illés Endre 341
- Jablonkay Gábor 338, 340
Jámbor Pál 234
Jánossy Béla 335
Jellachich, Joseph 439
Jenevai László 334, 338
Jókay József 346
Jókay Józsefné 308—10, 312, 315,
330, 333, 342
- Jókainé Laborfalvi Róza 309—12,
320, 322, 326, 447, 448
Józsa Gyuri 309, 312, 319—20,
322, 324, 432—33, 458, 460,
345
József, II. 321
- Kada Elek 452
Kaposy Lucián 337
Kármán József 331
Károly, V. 439
Károlyi Gyula 336
Katalin, II. 325
Katona Jenő 342
Katona Piroska 342
Kazinczy Ferenc 441
Kazinczy Gábor 341
Keglevich Miklós 323, 432
Kemény Zsigmond 317, 319, 322,
341, 346
Kerényi Frigyes 458
Kéry Gyula 299
Király Pál 339
Kisfaludy Károly 340, 436, 440
Kisfaludy Sándor 459
Kiss Arnold 341
Kiss Ferenc 342
Klaniczay Tibor 342
Klebersberg Kuno 340
Komáromi György 324
Komáromy Ferenc 343
Komjáthy Anna 454
Kossuth Ferenc 336
Kossuth Lajos 317, 327
Kovács Dezső 335, 338
Kovalovszky Miklós 328, 340
Kováts Antal 336
Kozocsa Sándor 341
Kölcsey Ferenc 459, 331
Körner, Theodor 454
Kőrös Endre 337, 339

- Kőrösi Henrik 340
 Kőrösi László 336
 Kövesdi Imre 306
 Krasznai 306
 Kristóf György 310, 339, 340, 345
 Krücken, Oscar von 377
 Kunfi Zsigmond 337
 Kunoss Endre 340
 Kurakin herceg 446
 Kuthy Lajos 453
- Laborfalvi Róza l. Jókainé Laborfalvi Róza
 Laczkó Géza 340
 Lajos, XIII. 444
 Lajos, XIV. 439, 449
 Lajos, XV. 449
 Lajos, XVIII. 434
 Lakatos József 337
 Lakatos László 307, 333
 Lamarszki herceg 333
 Lassu István 442, 444—45
 László Anna 307
 Lavotta János 461
 Law, John 437
 Lázár Pál 453
 Lebrun, Charles 443, 449
 Leffler Béla 335, 338
 Lemercier 449
 Lenclos, Ninon de 336
 Lengyel Dénes 341—42
 Lind, Jenny 446
 Lipták Gábor 448
 Lisznyai Kálmán 347
 Loisch János 339
 Lónyay László 324
 Lukácsi Sándor 306
- Mahotka Jenő 308
 Majláth György 441
 Majláth János 441
 Mainville, Tharaud 325, 447
 Mainville-né l. Fodor Jozefine
 Margócsy József 321—22
 Maróthi János 335
 Marton János 340
 Mayerhoffer, Gustav Narcissus 305
 Medvei Emma Margit 341
 Messalina 336
 Mészáros Sándor 337
 Miklós Róbert 342
 Mikszáth Kálmán 322, 336—37, 451, 331
 Milesz Béla 345
 Milkó Izidor 335
 Minay Lajos 322, 339
 Moesz Gusztáv 339
 Molière, Jean Baptiste Poquelin 445
 Molnár Géza 336
 Montesquieu, Charles de Secondat Baron de 440
 Montmorency 446
 Móricz Zsigmond 436
 Müller Katalin 323
- Nádasdy 335
 Nagy Iván 320, 335, 323, 345
 Nagy Miklós 317—19, 341—42
 Nagy Sándor 339—40, 452
 Napóleon, Louis Bonaparte 434
 Napóleon, III. 446
 Négyesy László 339
 Nelson, Horatio 333
 Némethy József 438
 Névy László 336
 Ney Ferenc 343
 Nógrádi László 336, 337
 Novák Sándor 340
- Mabille 451
 Madarász Flóris 337

- Ódysseus 449
 Oláh Gábor 337
 Orléans, Fülöp 449
- Örimegyi József 341
- Pákh Albert 308
 Palestrina, Giovanni Pierluigi da 456
 Papp Illés 337
 Papszász Lajos 324
 Paracelsus, Theophrastus Bonibastus 450
 Parlagi Imre 337
 Pauker Ödön 307
 Pergolese, Giovanni Battista 456
 Petendi Géza 325–26
 Petőfi Sándor 318, 332–33, 431, 451, 458, 329
 Petrichevich Horváth Emil 345
 Petrichevich Horváth Lázár 329, 336
 Petrik Géza 336, 456
 Phaedrus 331
 Pintér Jenő 340
 Pitaval, France Gayot de 336
 Podmaniczky József 454
 Prém József 336
 Puky Károly 332
 Pulay Mária I. Jókay Józsefné
 Putnoki Béla 339
- Quiroga, Don Antonio 433
- Racine, Jean 445
 Ráday Gedeon 441, 454
 Rajka László 337
 Reich Károly 304
- Révay Mór János 339
 Révész György 341
 Revillied 333
 Rezek S. Roman 341
 Rónaszegi Gusztáv 306
 Rossini, Gioacchino 442, 445, 447, 456
 Rousseau, Jean-Jacques 440, 337
- Salamon Ferenc 334
 Sándor, I. 446
 Sebestyén Stetina Ilona 336
 Seilern Crescencia 347
 Scherz József 323
 Scherz Krisztina 323
 Schmidt, Julian 333–34
 Schöpflin Aladár 337
 Scribe, Augustin Eugène 313
 Sealsfied, Charles 333
 Sebestyén Ede 325
 Shakespeare, William 434, 447–48
 Siklóssy László 340, 347
 Solymossy Sándor 337, 339
 Solyom Ferenc 335
 Sótér István 316, 318–19, 341–42, 451, 457, 337, 338
 Stendhal, Frédéric de 442
 Stuart, Mária 332
- Szabó Aladár 338
 Szabó László 337, 340, 442
 Szabolcsi Miklós 342
 Szalatnai Rezső 341
 Szalay László 333
 Számwald Gyula 314
 Szász Zoltán 307
 Szauder József 342
 Szebényi Géza 342, 456
 Széchenyi Ferenc 327, 454
 Széchenyi István 317, 327, 331, 346, 347

- Szegfi Mór 343
 Szegfi Mórné Kánya Emilia 334
 Szekeres László 312, 342
 Szemere Pál 338
 Szentpétery Zsigmond 344
 Szenvey József 440
 Szerb Antal 340
 Szeredai-Gruber Károly 338
 Szigeti Imre 306
 Szigetvári Iván 324, 328, 338, 436
 Szigligeti Ede 433, 341
 Sziklay János 335, 339
 Sziklay Ferenc 340
 Szilágyi M. Dózsa 338
 Szilágyi Sándor 322, 341
 Szini Gyula 340
 Szinnyei Ferenc 308, 313–14, 324, 328, 332, 338, 340, 341–43, 443, 451, 332, 336, 343
 Szinnyei József 320, 345
 Szombathelyi Etelka 332
 Szombati László 334
 Szulejmán 459
 Szücs Jenő 304, 342
 Szűcs Sándor 432
 Szüts Miklós 335
- Tabéry Géza 345
 Tábori Kornél 338–39
 Tahy Endre 321
 Tary Ilona 322–23
 Teleki Domonkos 454
 Teleki Ferenc 441
 Teleki József 454
 Teleki László 454
 Thury Zoltán 336
 Tisza Kálmán 335
 Toldi Ferenc 335
 Tolnai Vilmos 339–40, 432, 338
- Tompa Mihály 440
 Tormay Cécile 339
 Tóth Béla 344–45
 Tóth József 335
 Tóth József Lajos 337, 431
 Török János 323
 Török Pál 341
 Török Zsigmond 344
- Ürményi Anna 454
 Ürményi József 454
- Vadnai Károly 343, 451
 Vahot Imre 308, 332, 334, 433, 454, 338, 343
 Váلكai Imre 334
 Vály Ferenc 347
 Vály Ferencné 334
 Ványi Ferenc 324, 340, 442, 333
 Várdai Béla 307, 338
 Varga Balázs 460
 Vas Gereben 320, 341, 343, 432, 436, 453, 460, 332–33
 Vatha 441
 Vedres István 332
 Vestris, Marie Jean Augustin 449
 Voinovich Géza 341
 Vörösmarty Mihály 318, 441, 444, 344, 346
 Vulpius 328
 Vutkovich Sándor 335
- Waino, Niilo E. 305, 335
 Waldapfel József 328, 451
 Wéber Antal 432
 Wenkheim Béla 332
 Wenkheim József 323

Wenkheim József Antal 323
Wesselényi Miklós 317, 340, 345–
47
Wolf, Friedrich 455

Zaary Károly 332
Zichy Károly 347
Zilahy Károly 334

Zlinszky Aladár 336
Zolnai Béla 328, 433

Zsigmond Ferenc 327, 338–39,
433, 451–52, 454, 460–61
332, 334, 336, 338
Zsolnay László 341

TARTALOM

XIV. Váratlan fordulat	5
XV. A vadász a veremben	27
XVI. A találkozás	73
XVII. Egy hazai intézvény	79
XVIII. Szegény asszony!	96
XIX. A barátné	124
XX. Az ünnepély	136
XXI. A vadászat	150
XXII. A kinszenvedés	164
XXIII. A kém	172
XXIV. Kívül fény, belül éj	180
XXV. Veszélyes kísérlet	197
XXVI. Kellemetlen fölfedezések	210
XXVII. Kárpáthy Zoltán	216
XXVIII. Titkos látogatók	221
XXIX. A végintézet	227
XXX. Búcsúvételek	239
XXXI. A világ nyelve	242
Végszó	255
A „Magyar Nábob” megköltése	258

Jegyzetek

Rövidítések	266
Szövegváltozatok	267
Tárgyi és nyelvi magyarázatok	329
A képmelléletekről	349
Névmutató	351

A kiadásért felel:
az Akadémiai Kiadó igazgatója

✱

A szerkesztésért felelős:
ZRINSZKY LÁSZLÓNÉ

Műszaki szerkesztő:
VIDOSA LÁSZLÓ

A kötéstervező:
KECSKEMÉTI ANNA
munkája

✱

A kézirat beérkezett: 1962. III. 21.

Példányszám: 6.200

Terjedelem: 18 (A/5) ív + 4 oldal melléklet

✱

62.55088 Akadémiai Nyomda, Budapest
Felelős vezető: Bernát György

